

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE

Cu titlu de manuscris:

CZU: 343.326(043.3)

COJOCARU Violeta M.

ACTUL TERORIST ÎN CONTEXTUL DREPTULUI PENAL

Teză de doctorat în drept

Specialitatea: 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Autor: _____ Cojocaru Violeta M.

Conducător de doctorat: _____ Manea Vladislav,
dr. în drept, conf. univ.

Comisia de îndrumare: _____ Brînza Serghei, dr. hab. în drept, prof. univ.
_____ Stati Vitalie, dr. în drept, conf. univ.
_____ Gîrla Lilia, dr. în drept, conf. univ.

CHIȘINĂU, 2020

© Cojocaru Violeta M., 2020

CUPRINS

ADNOTARE	4
LISTA ABREVIERILOR.....	7
INTRODUCERE	8
CAPITOLUL 1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN MATERIA RĂSPUNDERII PENALE PENTRU INFRAȚIUNILE REUNITE SUB DENUMIREA DE ACT TERORIST	24
1.1. Analiza materialelor științifice publicate în Republica Moldova	24
1.2. Cercetarea lucrărilor științifice în materie publicate în alte state.....	36
1.3. Concluzii la Capitolul 1	52
CAPITOLUL 2. SEMNELE OBIECTIVE ALE INFRAȚIUNILOR REUNITE SUB DENUMIREA DE ACT TERORIST	55
2.1. Obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM	58
2.2. Latura obiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.....	87
2.3. Concluzii la Capitolul 2	150
CAPITOLUL 3. SEMNELE SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNILOR REUNITE SUB DENUMIREA DE ACT TERORIST	153
3.1. Subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.....	153
3.2. Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM	172
3.3. Concluzii la Capitolul 3	206
CAPITOLUL 4. ELEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNILOR REUNITE SUB DENUMIREA DE ACT TERORIST.....	209
4.1. Actul terorist săvârșit de un grup criminal organizat.....	209
4.2. Actul terorist săvârșit cu cauzarea de daune materiale în proporții deosebit de mari.....	216
4.3. Actul terorist săvârșit de o organizație criminală.....	220
4.4. Actul terorist soldat cu decesul unei persoane din imprudență.....	224
4.5. Concluzii la Capitolul 4	230
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	232
BIBLIOGRAFIE	238
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	261
CV-UL AUTORULUI.....	262

ADNOTARE

Cojocaru Violeta M., „Actul terorist în contextul dreptului penal”. Teză de doctorat în drept. Școala Doctorală Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 2020

Structura tezei. Teza cuprinde: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 374 titluri; 237 pagini – partea principală a tezei, inclusiv 230 pagini text de bază, 27 pagini – partea complementară a tezei, inclusiv 23 pagini bibliografia. Rezultatele obținute sunt publicate în 12 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: explozie, incendiu, act terorist, organizație teroristă, amenințare, intimidarea populației, clauză de impunitate, armă de foc, substanțe explozive etc.

Domeniul de studiu. Lucrarea face parte din domeniul Dreptului penal, Partea specială.

Scopul și obiectivele. Scopul lucrării rezidă în efectuarea unei cercetări temeinice comparative în partea ce vizează răspunderea penală pentru infracțiunile reunite sub denumirea generică de act terorist, în identificarea și soluționarea problemelor teoretico-legislative iscate pe marginea infracțiunilor enunțate, precum și în formularea unor propuneri *de lege ferenda* menite să optimizeze cadrul incriminator în materie. În calitate de *obiective* au fost stabilite: analiza modalităților normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM; relevarea semnelor subiective obligatorii inserate în dispozițiile art. 278 CP RM; conturarea condițiilor în care este operabilă clauza de impunitate înscrisă la alin. (6) art. 278 CP RM, precum și a celor ce caracterizează circumstanța specială de atenuare a răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste, prevăzută la alin. (5) art. 278 CP RM; analiza comparativă a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine în materia infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist; identificarea carențelor legislative care îngreunează aplicabilitatea normelor de incriminare prevăzute la art. 278 CP RM etc.

Noutatea și originalitatea științifică se concretizează în realizarea unei cercetări juridico-penale temeinice a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Noutatea științifică a lucrării elaborate consistă și în: 1) argumentarea plenară a faptului că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist (art. 278 CP RM) atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, nu însă cu securitatea statului ori cu securitatea internațională (a omenirii); 2) identificarea coraportului dintre normele fixate la art. 278 CP RM și cele prevăzute la alin. (3) art. 279¹, 290 și 292 CP RM; 3) precizarea construcției finalităților urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste; 4) punctarea asupra raționamentelor instituirii răspunderii penale a persoanelor juridice pentru săvârșirea actelor teroriste etc.

Semnificația teoretică. Cercetarea realizată prezintă valoare teoretică, dat fiind faptul că este o lucrare în care sunt investigate temeinic și multiaspectual elementele constitutive ale infracțiunilor consemnate la art. 278 CP RM prin prisma noilor reglementări conexe normelor prevăzute la acest articol. Teza de față se înscrie în șirul lucrărilor în care actele teroriste sunt supuse abordării juridico-penale din perspectivă comparativistă.

Valoarea aplicativă. Prezenta teză comportă relevanță: a) în procesul de instruire în instituțiile de învățământ superior cu profil juridic, b) pentru persoanele îndrituite cu aplicarea legii penale și c) pentru legiuitor, în procesul îmbunătățirii continue a calității legii penale.

АННОТАЦИЯ

Кожокару Виолета М., «Террористический акт в контексте уголовного права». Диссертация на соискание учёной степени доктора права. Докторальная школа юридических наук Государственного университета Молдовы.

Кишинёу, 2020

Структура. Диссертация включает: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиографию включающую 374 наименований; 237 страниц составляют основную часть диссертации, включая 230 страниц основного текста, 27 страниц составляют дополнительную часть диссертации, включая 23 страницы библиографии. Достигнутые результаты опубликованы в 12 научных работах.

Ключевые слова: взрыв, поджог, террористический акт, террористическая организация, угроза, устрашение населения, клаузула безнаказанности, огнестрельное оружие, взрывчатые вещества и т.д.

Предмет исследования. Исследование относится к области Особенной части Уголовного права.

Цель и задачи исследования. *Цель* исследования заключается в углубленном сравнительном анализе уголовной ответственности за преступления под общим названием «террористический акт», в выявлении и решении законодательных и теоретических вопросов, возникающих в связи с указанными преступлениями, а также в формулировании предложений *de lege ferenda*, направленных на совершенствование законодательства в данной области. *Задачи* исследования составляют: анализ альтернативных нормативных способов выражения деяния, предусмотренного ч. (1) ст. 278 УК РМ; выделение обязательных субъективных признаков, содержащихся в положениях ст. 278 УК РМ; изложение условий, в которых применяется норма ч. (6) ст. 278 УК РМ о непривлечении к ответственности, а также условий, характеризующих особое обстоятельство смягчения уголовной ответственности за совершение террористических актов, предусмотренное в ч. (5) ст. 278 УК РМ; сравнительный анализ уголовно-правовых норм зарубежного законодательства, предметом которых являются преступления под общим названием «террористический акт»; выявление законодательных погрешностей, которые отрицательно сказываются на применении инкриминирующих положений ст. 278 УК РМ, и т.д.

Научная новизна и оригинальность исследования проявляется в углубленном изучении преступлений, предусмотренных в ст. 278 УК РМ. Научная новизна диссертации состоит в: 1) полном и убедительном аргументировании того, что преступления под общим названием «террористический акт» (ст. 278 УК РМ) представляют собой главным образом посягательство на общественные отношения, находящиеся в органической связи с общественной безопасностью, но не с безопасностью государства или международной безопасностью (человечества); 2) выявлении существующего соотношения между положениями ст. 278 УК РМ и положениями ч. (3) ст. 279¹, 290 и 292 УК РМ; 3) уточнении целей преследуемых преступником при совершении террористических актов; 4) изложении рассуждений на предмет введения уголовной ответственности для юридических лиц за совершение террористических актов и др.

Теоретическая значимость. Данное исследование имеет теоретическую значимость благодаря углубленному и всестороннему изучению признаков состава преступлений, предусмотренных в статье 278 УК РМ, в свете новых положений смежных с нормами данной статьи. Диссертация дополняет перечень работ, в которых проводится, с точки зрения уголовного права, анализ террористических актов в сравнительном плане.

Практическая применимость. Диссертация имеет существенное значение для: а) учебного процесса в высших учебных заведениях юридического профиля; б) лиц в чьи полномочия входит применение уголовного закона на профессиональном уровне и с) законодателя в процессе непрерывного совершенствования качества уголовного закона.

ANNOTATION

Cojocaru Violeta M., „The Terrorist Act within the Framework of the Criminal Law”. PhD Thesis in Law. Doctoral School of Legal Studies of Moldova State University. Chisinau, 2020

Structure of thesis. The thesis encompasses an introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography of 374 titles; 237 pages – the core part of the thesis, including 230 pages of main text, and 27 pages – the complementary part, including 23 pages of sources. The obtained results were published in 12 scientific articles.

Key words: explosion, arson, terrorist act, terrorist organisation, threat, intimidation of population, impunity clause, fire-arm, explosives etc.

Area of study. This thesis belongs to the domain of Special Part of the Criminal Law.

Research aim and objectives. *The aim* of the research is to carry a fundamental comparative investigation into the criminal liability for all crimes falling under the generic name of terrorist act; to identify and solve theoretical and legislative issues related to the aforementioned crimes and to formulate some *de lege ferenda* proposals aiming at enhancing the incriminating framework in this matter. The *objectives* set for this thesis are: to analyse the alternative normative means to convey the prejudicial action provided by paragraph (1) article 278 of the CC of the RM; to highlight the mandatory subjective signs embedded in article 278 of the CC of the RM; to outline the conditions under which the impunity clause provided for in paragraph (6) article 278 of the CC of the RM becomes operational, including the ones that characterise the special circumstance attenuating the criminal liability for the commission of terrorist acts foreseen in paragraph (5) article 278 of the CC of the RM; to conduct a comparative analysis of the criminal regulations found in certain foreign legislations in the area of the crimes that fall into the category of terrorist act; to identify the legislative gaps hindering the enforcement of the incriminating norms laid down in article 278 of the CC of the RM etc.

Scientific novelty and originality ensue from the comprehensive legal-criminal research on the crimes laid down in article 278 of the CC of the RM. The scientific novelty of this dissertation consists of: 1) full argumentation of the fact that the crimes falling under the name of terrorist act (article 278 of the CC of the RM) mainly encroach to the social relations being in organic derivation with public security, not with state security or international (human) security; 2) identification of the correlation between the norms embedded in article 278 of the CC of the RM and those laid down in paragraph (3) article 279¹, 290 and 292 of the CC of the RM; 3) specification of the construction of the outcomes pursued by the offender when committing the terrorist acts; 4) approach to the rationale for establishing the criminal liability for the legal entities committing terrorist acts etc.

Theoretical significance. The theoretical value of this dissertation emerges from the fact that it is a profound and multi-aspectual investigation into the constitutive elements of the crimes provided for in article 278 of the CC of the RM through the lenses of the new provisions related to the norms laid down in the article. This thesis contributes to the series of comparative studies approaching the terrorist acts from the legal and criminal standpoints.

Applied value. The results of this thesis can be applied in the educational process of the law schools, will be relevant for the professionals entitled to enforce the criminal legislation and for the lawmakers in the process of constant improvement of the quality of criminal law.

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat

art. – articol

CCPE – Consiliul Consultativ al Procurorilor Europeni

CP FR – Codul penal al Federației Ruse

CP RM – Codul penal al Republicii Moldova în redacția din 18.04.2002

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CSI – Comunitatea Statelor Independente

Directiva (UE) 2017/541 – Directiva (UE) 2017/541 a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2017 privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului și de modificare a Deciziei 2005/671/JAI a Consiliului

EUROPOL – Poliția Europeană

Legea RM nr. 136/2008 – Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 136 din 19.06.2008

Legea RM nr. 120/2017 – Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea terorismului, nr. 120 din 21.09.2017

lit. – literă

n.a. – nota autorului

SI – Statul Islamic

UE – Uniunea Europeană

vol. – volumul

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. La etapa actuală de existență și dezvoltare a societății terorismul a devenit, fără tăgadă, unul dintre cele mai periculoase fenomene. Acest flagel este răspândit în întreaga lume, începând cu statele slab dezvoltate până la cele înalt dezvoltate. În ultima perioadă se observă amploarea actelor teroriste săvârșite în spațiul european. În cazul acestor acte teroriste, de cele mai dese ori, statele apar pe post de destinatari ai revendicărilor înaintate de făptuitori. În același timp, surprindem faptul parvenirii acestor revendicări din partea unor organizații criminale teroriste deosebit de periculoase, capabile să creeze panică și frică în orice societate.

Actele teroriste constituie infracțiuni îndreptate spre publicul larg, cauzând pierderi în masă de vieți omenești. Adesea, în postură de victime apar persoane nevinovate. Mai mult, efectul negativ pronunțat al actelor teroriste rezidă în spaima creată în rândul întregii societăți.

Actele teroriste de ultimă oră săvârșite în New York, Las Vegas, Barcelona, Nice, Paris, Berlin, Bruxelles, Londra, Istanbul, Sankt Petersburg, Manchester etc. demonstrează pericolozitatea pe care le comportă acestea, fapt rezultat din intensitatea și repetabilitatea lor, precum și din numărul mare de persoane care au avut de suferit.

Conform Raportului EUROPOL din 2019 privind situația și tendința terorismului în Uniunea Europeană,¹ „[î]n 2018, terorismul a continuat să constituie o amenințare majoră la adresa securității statelor membre ale UE. Atacurile teroriste oribile ale jihadiștilor, precum cele din Trèbes, Paris, Liège și Strasbourg, au ucis în total treisprezece persoane și au rănit multe altele. Această cifră reprezintă o scădere considerabilă față de anul 2017, atunci când în rezultatul a zece atacuri teroriste au fost uciși 62 de oameni. În anul 2018, statele membre ale UE au raportat 16 comploturi teroriste ale jihadiștilor, fapt ce indică, pe de o parte, asupra gradului ridicat al activității teroriste în Europa, iar, pe de altă parte, eficiența efortului de combatere a terorismului”. În corespundere cu același raport, „[s]ituația în Europa, în ceea ce privește terorismul jihadist, continuă să fie influențată de evoluții externe. Spațiile neguverdate din zonele aflate în conflict, inclusiv Afganistan, Libia, regiunea Sahel, Siria și Yemen, oferă grupărilor jihadiste oportunități de stabilire a unui control asupra acestor teritorii care, ulterior, se pot transforma în paradisuri sigure”.²

Potrivit pct. 59 din Opinia nr. 11 (2016) a Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni privind calitatea și eficiența rețelei de procurori, inclusiv în lupta împotriva terorismului și a

¹ European Union Terrorism Situation and Trend Report 2019, p. 8. Disponibil:

<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>

² Ibidem.

crimei organizate și grave, adoptată de CCPE la cea de-a 11-a ședință plenară, la Strasbourg, la 17-18 noiembrie 2016,³ „[m]ajoritatea statelor membre din cadrul Consiliului Europei au constatat că acele infracțiuni grave și criminalitatea organizată au devenit mai complexe și mai internaționale. Terorismul a lovit grav multe țări și actualmente [combaterea acestuia] reprezintă o prioritate majoră a activității serviciilor de urmărire penală”. Iar conform pct. 61 din același act „[...] este o datorie esențială a procurorilor să aducă în fața justiției, pe baza principiului extrădării sau a urmăririi, orice persoană care susține, facilitează, participă sau încearcă să participe la finanțarea, planificarea, pregătirea sau comiterea de acte teroriste”.⁴

În conformitate cu pct. 4 din Preambulul Directivei (UE) 2017/541 a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2017 privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului și de modificare a Deciziei 2005/671/JAI a Consiliului⁵ (în continuare – Directiva (UE) 2017/541)⁶: „[a]menințarea teroristă s-a amplificat și a evoluat rapid în ultimii ani. Persoanele denumite „luptători teroriști străini” se deplasează în străinătate în scopuri teroriste. Luptătorii teroriști străini care se întorc reprezintă o amenințare sporită la adresa securității în toate statele membre. Luptătorii teroriști străini au fost asociați cu atacuri și comploturi recente în mai multe state membre. În plus, Uniunea și statele sale membre se confruntă cu amenințări tot mai mari din partea persoanelor care sunt inspirate sau instruite de grupuri teroriste din străinătate, dar care rămân în Europa”.

De asemenea, în Preambulul Convenției Consiliului Europei privind prevenirea terorismului, adoptată la Varșovia la 16 mai 2005,⁷ ratificată de Republica Moldova prin Legea pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea terorismului, nr. 51 din 07.03.2008,⁸ este subliniată îngrijorarea profundă a statelor membre ale Consiliului Europei determinată de „creșterea infracțiunilor teroriste și a amenințării pe care o reprezintă terorismul”; este accentuată ideea, potrivit căreia „infracțiunile teroriste și infracțiunile prevăzute de Convenție, indiferent de autorii lor, nu sunt în niciun caz justificate prin considerații de natură

³ *Opinia nr. 11 (2016) a Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni privind calitatea și eficiența rețelei de procurori, inclusiv în lupta împotriva terorismului și a crimei organizate și grave, adoptată de CCPE la cea de-a 11-a ședință plenară (Strasbourg, 17-18 noiembrie 2016).* Disponibil:

http://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/avizul_ccpe_nr_11.pdf

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Decizia 2005/671/JAI a Consiliului din 20 septembrie 2005 privind schimbul de informații și cooperarea referitoare la infracțiunile de terorism.* Disponibil:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32005D0671>

⁶ *Directiva (UE) 2017/541 a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2017 privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului și de modificare a Deciziei 2005/671/JAI a Consiliului.* Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:32017L0541>

⁷ *Convenția Consiliului Europei privind prevenirea terorismului, semnată la Varșovia la 16 mai 2005.* Disponibil: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622\(01\)&from=ES](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622(01)&from=ES)

⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 63-65.

politică, filozofică, ideologică, rasială, etnică, religioasă sau de orice altă natură similară”; este punctată „necesitatea de a consolida lupta împotriva terorismului”.

La fel, în Preambulul Convenției internaționale privind reprimarea actelor de terorism nuclear, adoptată la New York la 14.09.2005 (în vigoare din 05.07.2007)⁹, statele părți au evidențiat: „preocuparea profundă de escaladarea la nivel mondial a actelor de terorism, în toate formele și manifestările sale”; „necesitatea de a întări urgent cooperarea internațională dintre state în elaborarea și adoptarea unor măsuri practice și eficiente de prevenire a unor asemenea acte de terorism și de urmărire și pedepsire a persoanelor care le comit”.

Conjugarea forțelor tuturor statelor europene în vederea curmării terorismului ca fenomen rezultă cu pregnanță din prevederile Convenției europene pentru reprimarea terorismului, semnată la Strasbourg la 27.01.1977.¹⁰

În fine, infracțiunile cu caracter terorist au fost luate și în vizorul Curții Europene a Dreptului Omului.¹¹

⁹ *Convenția internațională privind reprimarea actelor de terorism nuclear*, adoptată la New York la 14.09.2005. Disponibil: <http://www.cncan.ro/assets/Legislatie/Tratate-acorduri-conventii/Conventii/Conventia-internationala-privind-reprimarea-actelor-de-terorism-nuclear.pdf>

¹⁰ Convenția europeană pentru reprimarea terorismului, semnată la Strasbourg la 27.01.1977. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=359671>

11 *Case of Armani Da Silva v. The United Kingdom* [GC], nr. 5878/08, 30 March 2010, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22161975%22%5D%7D>; *Case of Dulaş v. Turkey*, nr. 25801/94, 30 January 2001, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-59161%22%5D%7D>; *Case of Bilgin v. Turkey*, nr. 25659/94, 17 July 2001, ECHR 2001-VIII. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-59592%22%5D%7D>; *Case of Gillan and Quinton v. The United Kingdom*, nr. 4158/05, 01 January 2010, ECHR 2010-I. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-96585%22%5D%7D>; *Case of Nada v. Switzerland* [GC], nr. 10593/08, 12 September 2012, ECHR 2012-V. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-113118%22%5D%7D>; *Case of Sher and Others v. The United Kingdom*, nr. 5201/11, 20 October 2015, ECHR-VII. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-158032%22%5D%7D>; *Case of Szabó and Vissy v. Hungary*, nr. 37138/14, 06 June 2016, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-160020%22%5D%7D>; *Case of Guimon v. France*, nr. 48798/14, 11 July 2019, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-192616%22%5D%7D>; *Case of Bidart v. France*, nr. 52363/11, 12 November 2015, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-158709%22%5D%7D>; *Case of Stomakhin v. Russia* [GC], nr. 52273/07, 08 October 2018, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-182731%22%5D%7D>; *Case of Aksoy v. Turkey*, nr. 21987/93, 18 December 1996, ECHR 1996-VI. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-58003%22%5D%7D>; *Case of Frérot v. France*, nr. 70204/01, 12 June 2007, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-81008%22%5D%7D>; *Case of Babar Ahmad and Others v. The United Kingdom*, nr. 24027/07, nr. 11949/08, nr. 36742/08, nr. 66911/09 and nr. 67354/09, 10 April 2012, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-110267%22%5D%7D>; *Case of Al Nashiri v. Poland*, nr. 28761/11, 24 July 2014, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-146044%22%5D%7D>; *Affaire Leroy c. France*, nr. 36109/03, 02 Octobre 2008, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-88657%22%5D%7D>; *Affaire Belek et Velioglu c. Turquie*, nr. 44227/04, 06 Octobre 2015, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-157511%22%5D%7D>; *Affaire Martinez Sala et Autres c. Espagne*, nr. 58438/00, 02 Novembre 2004, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-67287%22%5D%7D>; *Affaire Etxebarria Caballero c. Espagne*, nr. 74016/12, 07 Octobre 2014, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-146771%22%5D%7D>; *Affaire Portu Juanenea et Sarasola Yarzabal c. Espagne*, nr. 1653/13, 13 Février 2018, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-180884%22%5D%7D>

În unele cauze chiar, Curtea de la Strasbourg a punctat asupra pericolului pe care îl comportă fenomenul terorismului asupra omenirii *per ansamblu*. *In concreto*, Curtea a constatat că statele se confruntă cu dificultăți imense în vremurile moderne în protejarea comunităților lor împotriva violenței cauzate de actele teroriste, care reprezintă în sine o amenințare gravă pentru drepturile omului.¹² Prin urmare, Curtea de la Strasbourg nu poate subestima amploarea pericolului terorismului de astăzi și amenințarea pe care o prezintă pentru comunitate.¹³ Curtea a recunoscut în mod expres atât amenințarea reală cu care statele contractante se confruntă în prezent pentru terorismul internațional,¹⁴ cât și importanța controlului mișcării internaționale a teroriștilor.¹⁵ Față de o atare amenințare, Curtea consideră că este legitim ca statele contractante să ia o poziție fermă împotriva celor care contribuie la săvârșirea actelor teroriste, pe care nu le poate aproba în nicio circumstanță.¹⁶

Tema tezei este actuală datorită cadrului legal de referință nou, aferent normelor consemnate la art. 278 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM)¹⁷. *In concreto*, avem în vedere noua Lege a Republicii Moldova cu privire la prevenirea și

¹² *Case of Saadi v. Italy* [GC], nr. 37201/06, 28 February 2008, § 137, ECHR 2008-II. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-85276%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-85276%22]}); *Case of Chahal v. The United Kingdom*, nr. 22414/93, 15 November 1996, § 79, ECHR 1996-V. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58004%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58004%22]}); *Case of Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, nr. 36378/02, 12 October 2005, § 335, ECHR 2005-III. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-68790%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-68790%22]}); *Case of Othman (Abu Qatada) v. The United Kingdom*, nr. 8139/09, 09 May 2012, § 183, ECHR 2012-I. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-108629%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-108629%22]}); *Case of Lawless v. Ireland*, nr. 332/57, 01 July 1961, §§ 28-30, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]}); *Case of Öcalan v. Turkey* [GC], nr. 46221/99, 12 May 2005, § 179, ECHR 2005-IV. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-69022%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-69022%22]}); *Case of Labsi v. Slovakia*, nr. 33809/08, 24 September 2012, § 117, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-110924%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-110924%22]}); *Case of Ramirez Sanchez v. France* [GC], nr. 59450/00, 04 July 2006, § 116, ECHR 2006-IX. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-76169%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-76169%22]})

¹³ *Case of Saadi v. Italy* [GC], nr. 37201/06, 28 February 2008, § 137, ECHR 2008-II. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-85276%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-85276%22]})

¹⁴ *Case of Beghal v. The United Kingdom*, nr. 4755/16, 28 May 2019, § 92, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-191276%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-191276%22]}); *Case of Trabelsi v. Belgium*, nr. 140/10, 04 September 2014, § 117, ECHR 2014-V. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-146372%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-146372%22]}); *Case of A. and others v. The United Kingdom* [GC], nr. 3455/05, 19 February 2009, § 181, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-91403%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-91403%22]})

¹⁵ *Case of Beghal v. The United Kingdom*, nr. 4755/16, 28 May 2019, § 92, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-191276%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-191276%22]})

¹⁶ *Case of Othman (Abu Qatada) v. The United Kingdom*, nr. 8139/09, 09 May 2012, § 183, ECHR, 2012-I. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-108629%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-108629%22]}); *Affaire Boutaghi c. France*, nr. 42360/08, 18 Février 2011, § 45, CEDH. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-101767%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-101767%22]}); *Affaire Daoudi c. France*, nr. 19576/08, 03 Décembre 2009, § 65, CEDH. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-96005%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-96005%22]}); *Case of Trabelsi v. Belgium*, nr. 140/10, 16 February 2015, § 117, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-146372%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-146372%22]})

¹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.

combaterea terorismului, nr. 120 din 21.09.2017 (în continuare – Legea RM nr. 120/2017),¹⁸ fapt ce determină realizarea unei radiografii juridico-teoretice a actelor teroriste prin prisma noilor reglementări conexe cadrului incriminator înscris la art. 278 CP RM.

Cu toate că în practica judiciară autohtonă nu sunt atestate cauze privind infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM, considerăm că nu poate fi pusă la îndoială actualitatea tematicii abordate în prezenta lucrare, cel puțin din considerente de solidaritate cu statele și, implicit, cu cetățenii acestora care au avut de suferit de pe urma săvârșirii actelor teroriste.

Plus la aceasta, fiind un fenomen transnațional, terorismul poate trece cu ușurință peste hotarele obișnuite. În context, în Nota informativă la Proiectul legii sus-enunțate se menționează: „[...] analizând procesele în desfășurare la nivel regional și internațional, putem constata că riscurile teroriste în adresa Republicii Moldova devin tot mai accentuate. Este de menționat faptul că organizația teroristă SI a trasat obiective concrete, localizate geografic. Astfel, în rețelele de socializare a apărut harta viitorului Califat al „Statului Islamic”, fiind evidențiate teritoriile pe care gruparea planifică să le „includă” în componența Califatului în următorii 5 ani, inclusiv teritoriul Republicii Moldova”.¹⁹

În cele din urmă, conchidem că toate statele (indubitabil, și Republica Moldova) trebuie să ducă o luptă acerbă cu terorismul prin eradicarea acestuia, inclusiv pe calea sancționării penale a unor astfel de comportamente infracționale, precum și prin perfecționarea continuă a cadrului incriminator.

Acest din urmă deziderat poate fi atins doar prin elaborarea unor cercetări științifice temeinice secundate de o analiză comparativă solidă a legislațiilor penale ale statelor străine în materia normelor ce incriminează actele teroriste.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul prezentei teze de doctorat rezidă în efectuarea unei cercetări temeinice comparative în partea ce vizează răspunderea penală pentru infracțiunile reunite sub denumirea generică de act terorist, în identificarea și soluționarea problemelor teoretico-legislative iscate pe marginea infracțiunilor enunțate, precum și în formularea unor propuneri *de lege ferenda* menite să optimizeze cadrul incriminator în materie.

În vederea atingerii scopului nominalizat au fost trasate următoarele *obiective*:

- analiza accepțiunilor doctrinare enunțate în literatura de specialitate pe marginea aspectelor juridico-penale ce vizează infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist;
- identificarea valorii sociale *sui generis* lezate prin săvârșirea actelor teroriste;

¹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 364-370.

¹⁹ *Nota informativă la Proiectul de lege cu privire la prevenirea și combaterea terorismului.* Disponibil: http://www.sis.md/sites/default/files/transparenta/nota_proiect.pdf

- analiza modalităților normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM;
- determinarea conținutului variantelor-tip de infracțiune prevăzute la lit. c), d) alin. (2), alin. (4) art. 278 CP RM;
- stabilirea momentului de consumare a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM;
- relevarea semnelor subiective obligatorii inserate în dispozițiile art. 278 CP RM;
- conturarea condițiilor în care este operabilă clauza de impunitate înscrisă la alin. (6) art. 278 CP RM, precum și a celor ce caracterizează circumstanța specială de atenuare a răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste, specificată la alin. (5) art. 278 CP RM;
- etalarea aspectelor definitorii ale circumstanțelor agravante prevăzute la alin. (2)-(3) art. 278 CP RM;
- delimitarea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM de unele fapte conexe, inclusiv de unele infracțiuni cu caracter terorist;
- analiza comparativă a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine în materia infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist;
- identificarea carențelor legislative care îngreunează aplicabilitatea normelor de incriminare prevăzute la art. 278 CP RM;
- formularea propunerilor *de lege ferenda* apte să îmbunătățească cadrul incriminator ce vizează actele teroriste.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. În procesul de realizare a scopului și a obiectivelor propuse în prezenta teză de doctorat au fost folosite, preponderent, următoarele metode:

- metoda logică (la clarificarea conținutului semnelor constitutive ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist, precum și la soluționarea problemelor de calificare a celor comise în tiparul art. 278 CP RM);
- metoda istorică (la aflarea conținutului normelor ce incriminează actele teroriste, din perspectiva evoluției cadrului incriminator și a celui conex (de referință));
- metoda sistematică (la identificarea soluțiilor juridice de încadrare a faptelor reunite sub denumirea de act terorist din perspectiva concurenței normelor înscrise la art. 278 CP RM cu alte norme incriminatorie) etc.

Un rol aparte i-a revenit metodei comparative, care a fost folosită în procesul de analiză a normelor consemnate la art. 278 CP RM în comparație cu reglementările penale ale unui șir de state străine în materia infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist, precum: România, Federația Rusă, Ucraina, Armenia, Republica Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan,

Uzbekistan, Turkmenistan, Georgia, Macedonia, Cehia, Letonia, Australia, Danemarca, Olanda, Norvegia, Spania, Finlanda, Franța, Bosnia și Herțegovina, Lituania, Liechtenstein, Albania, Italia, Austria, Bulgaria, Croația, Estonia, Ungaria, Malta, Muntenegru, Polonia, Serbia, Slovenia, Slovacia, Islanda, Malaysia, Afganistan, Bolivia, Columbia, Costa Rica, Cuba, Mexic, Ecuador, Venezuela, Peru.

La fel, respectiva metodă a fost utilizată la delimitarea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM de unele fapte penale conexe.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Semnalăm că lucrări științifice destinate în exclusivitate analizei doctrinare a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM au fost semnate într-un număr suficient. Totuși, unele lucrări conțin abordări în conformitate cu vechiul cadru incriminator, fiind deci desuete. Altele vizează tangențial doar unele sau alte aspecte. În ultima perioadă se atestă lipsa unor lucrări de asemenea calibru, caracteristic unei teze de doctorat, în care actele teroriste să fie abordate din perspectivă juridico-penală, în pofida faptului că în spațiul european terorismul ia astăzi amploare. Toate acestea accentuează necesitatea efectuării unei cercetări complexe axate în exclusivitate pe analiza infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, inclusiv din perspectivă comparată.

Printre lucrările de vază supuse analizei pot fi evidențiate cele semnate de următorii autori: A. Barbăneagră, V. Berliba, S. Brînză, L. Dumneanu, V. Efremov, Gh. Gladchi, L. Gîrla, I. Macari, R. Pleșca, A. Rusnac, I. Richicinski, V. Stati, V. Sîli, Iu. Tabarcea, V. Țaulean, X. Ulianovschi (*Republica Moldova*); A. G. Bezverhov, S. U. Dikaev, V. P. Emelianov, L. Ermakova, M. M. Galacieva, O. V. Gavrilova, A. A. Grigoriev, V. G. Kirșin, M. Komarova, V. L. Kudreavțev, A. A. Kurbanmagomedov, Z. Ș. Matcianova, D. M. Mineazev, M. F. Musaelean, M. Iu. Pavlik, H. S. Safarov, B. V. Sidorov, S. I. Sobolevskaia, V. V. Sviridov, I. V. Șevcenko, D. I. Tislenko (*Federația Rusă*); F. A. Mirzoahmedov (*Republica Tadjikistan*); R. I. Mocanu, M. Rusu, R. Simus (*România*); M. Kovač (*Croația*); Marcello Di Filippo (*Italia*) etc.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute se concretizează în faptul realizării unei cercetări juridico-penale temeinice a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.

Noutatea științifică a lucrării elaborate consistă și în: 1) argumentarea plenară a faptului că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist (art. 278 CP RM) atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, nu însă cu securitatea statului ori cu securitatea internațională (a omenirii); 2) etalarea particularităților definitorii ale victimei actelor teroriste; 3) identificarea coraportului dintre normele fixate la art. 278 CP RM și cele prevăzute la alin. (3) art. 279¹, 290 și 292 CP RM; 4) demonstrarea faptului că semnele

estimative „alte fapte” și „alte urmări grave” din textul alin. (1) art. 278 CP RM sunt în concordanță cu cerința de previzibilitate a legii penale; 5) relevarea unor argumente suplimentare în vederea reamplasării amenințării cu săvârșirea actului terorist în cadrul unei norme incriminatoare separate; 6) accentuarea asupra modului public de acționare al făptuitorului la săvârșirea actelor teroriste; 7) abordarea comparativă a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM în modalitatea de provocare a exploziei, incendiului sau în săvârșirea altor fapte similare și a actului terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive (lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM); 8) disocierea amenințării cu săvârșirea actului terorist de fapta infracțională prevăzută la art. 281 CP RM; 9) soluționarea dilemei privind structura laturii obiective a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist; 10) precizarea construcției finalităților urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste; 11) punctarea asupra raționamentelor instituirii răspunderii penale a persoanelor juridice pentru săvârșirea actelor teroriste; 12) delimitarea clauzei de impunitate consemnate la alin. (6) art. 278 CP RM de temeiul general de liberare de răspundere penală prevăzut la art. 56 CP RM; 13) elucidarea rolului circumstanței atenuante speciale inserate la alin. (5) art. 278 CP RM; 14) analiza comparativă a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine în materia răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste etc.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: argumentarea oportunității de reamplasare a amenințării cu săvârșirea actului terorist în cadrul unei norme incriminatoare separate; demonstrarea aplicabilității practice reduse a alin. (1) art. 278 CP RM (în ipoteza actului terorist exprimat în modalitatea de provocare a exploziei), fapt condiționat de creația legiuitorului moldav de incriminare în cadrul unei norme distincte a actului terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive; identificarea carențelor legislative de care suferă, în opinia noastră, art. 278 CP RM, precum și formularea propunerilor *de lege ferenda* menite să înlăture neajunsurile depistate; probarea faptului că, în conjunctura art. 278 CP RM, intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea apare în postura de scop primar (inițial) al infracțiunii, în timp ce silirea unui stat, a unei organizații internaționale, a unei persoane juridice sau fizice să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului evoluează pe post de scop final; statuarea asupra inoportunității păstrării în textul art. 278 CP RM a semnului circumstanțial agravant „soldat cu decesul persoanei din imprudență” etc.

În scopul îmbunătățirii legislației în materia infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, au fost formulate mai multe propuneri *de lege ferenda*, printre care:

1) substituirea termenului „act de terorism” înscris la alin. (5) și (6) art. 278 CP RM cu termenul „act terorist”;

2) excluderea lit. c) din alin. (2) art. 278 CP RM, astfel încât sub incidența alin. (1) art. 278 CP RM să cadă provocarea exploziei atât prin folosirea substanțelor explozive, cât și prin folosirea altor mijloace;

3) inserarea expresă a tragerii din arma de foc în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM, urmând să constituie, alături de provocarea exploziei, incendiului, una dintre modalitățile normative de exprimare a faptei prejudiciabile;

4) modificarea dispoziției normei prevăzute la alin. (3) art. 279¹ CP RM, astfel încât aceasta să sancționeze, inclusiv, pregătirea la săvârșirea de sine stătătoare a unei infracțiuni cu caracter terorist;

5) instituirea unei noi litere – a¹) – în cadrul alin. (3) art. 278 CP RM care să sancționeze actul terorist săvârșit prin utilizarea substanțelor otrăvitoare, radioactive, armelor biologice, chimice, nucleare sau a altor tipuri de arme de distrugere în masă;

6) incriminarea amenințării cu săvârșirea actului terorist în cadrul unei norme aparte, și anume: la art. 278¹ CP RM. Pe cale de consecință, actualul art. 278¹ CP RM să fie renumerotat în art. 278² CP RM;

7) instituirea răspunderii penale a persoanei juridice pentru săvârșirea actelor teroriste, prin înscrierea în textul normelor de la art. 278 CP RM a pedepselor penale pasibile de aplicare persoanei juridice;

8) excluderea din conținutul alin. (6) art. 278 CP RM a expresiei „și dacă acțiunile ei nu conțin o altă componentă de infracțiune”;

9) înlocuirea textului „dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația unui stat ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni” din cadrul alin. (1) art. 278 CP RM cu textul „dacă această faptă este săvârșită pentru a intimida populația unui stat ori o parte din ea, în scopul de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni”;

10) introducerea expresiei „destabilizarea sau distrugerea structurilor politice fundamentale, constituționale sau sociale ale unui stat sau ale unei organizații internaționale” în calitate de scop al actelor teroriste;

11) abrogarea circumstanței agravante consemnate la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM.

Problema științifică importantă de cercetare constă în elaborarea unui cadru conceptual complex cu privire la conținutul semnelor constitutive ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist în corespundere cu cadrul teoretico-normativ actual, ceea ce a permis identificarea imperfecțiunilor de care, în opinia noastră, suferă normele de incriminare prevăzute la art. 278 CP RM și, corespunzător, înaintarea unui șir de propuneri menite să îmbunătățească textul incriminator examinat în vederea prevenirii și combaterii cât mai eficiente a infracționalității în această sferă.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Cercetarea realizată prezintă valoare atât teoretică, cât și practică, având menirea de a provoca interes pentru literatura de specialitate, precum și pentru persoanele îndrituite cu aplicarea legii penale.

În plan teoretic, prezenta teză de doctorat constituie o lucrare în care sunt investigate temeinic și multiaspectual elementele constitutive ale infracțiunilor consemnate la art. 278 CP RM prin prisma noilor reglementări conexe normelor prevăzute la acest articol. Teza de față se înscrie în șirul lucrărilor în care actele teroriste sunt supuse abordării juridico-penale din perspectivă comparativistă. *In concreto*, la realizarea cercetării de față, inclusiv la formularea propunerilor legislative de îmbunătățire a cadrului legal național, s-a ținut cont de reglementările legislațiilor penale a peste 45 de state.

Considerăm utile rezultatele cercetării noastre și pentru procesul de instruire a studenților de la facultățile de drept din instituțiile de învățământ superior, precum și a audienților din cadrul Institutului Național al Justiției.

În fine, importanța lucrării rezidă în posibilitatea de a contribui la perfecționarea cadrului incriminator de la art. 278 CP RM, în acest sens fiind înaintate recomandări *de lege ferenda* menite să înlăture deficiențele care reduc aplicabilitatea normelor de incriminare analizate.

Aprobarea rezultatelor. Concluziile principale ale lucrării sunt formulate în 12 publicații științifice. Unele viziuni reflectate în teză au fost expuse în cadrul unor conferințe științifice internaționale, precum și naționale cu participare internațională: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 09-10 noiembrie 2017); Conferința internațională a doctoranzilor în drept, ediția a X-a (Timișoara, 08 iunie 2018); Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 08-09 noiembrie 2018); Conferința științifică internațională „Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere”, ediția a XIV-a (Iași, 09 noiembrie 2018); Conferința științifică aniversară cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” (Chișinău, 01-02 octombrie 2019); Conferința

științifică internațională „ Cercetări științifice actuale în lumea contemporană”, ediția LXIV (Pereiaslav, Ucraina, 26-27 august 2020).

Sumarul compartimentelor tezei

În **Capitolul 1 – Analiza situației în materia răspunderii penale pentru infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist** – este efectuată analiza materialelor științifice axate pe tema tezei publicate în Republica Moldova, precum și în alte state. Analiza a fost efectuată în succesiune cronologică. Astfel, au fost investigate lucrările următorilor autori: A. Barbăneagră, V. Berliba, S. Brînza, V. Cușnir, L. Dumneanu, V. Efremov, Gh. Gladchi, L. Gîrla, I. Macari, R. Pleșca, A. Rusnac, I. Richicinski, V. Stati, V. Sîli, Iu. Tabarcea, V. Țaulean, N. Ursu, X. Ulianovschi (*Republica Moldova*); A. G. Bezverhov, S. U. Dikaev, V. P. Emelianov, L. Ermakova, M. M. Galacieva, O. V. Gavrilova, A. A. Grigoriev, V. G. Kirșin, M. Komarova, V. L. Kudreavțev, A. A. Kurbanmagomedov, Z. Ș. Matcianova, D. M. Mineazev, M. F. Musaelean, M. Iu. Pavlik, H. S. Safarov, B. V. Sidorov, S. I. Sobolevskaia, V. V. Sviridov, I. V. Șevcenko, D. I. Tislenko (*Federația Rusă*); F. A. Mirzoahmedov (*Republica Tadjikistan*); R. I. Mocanu, M. Rusu, R. Simus (*România*), M. Kovač (*Croația*), Marcello Di Filippo (*Italia*) etc.

În rezultatul cercetării diverselor puncte de vedere expuse pe marginea unor aspecte ce vizează infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist au fost constatate mai multe divergențe doctrinare, fapt ce ne-a determinat să depunem maxim efort pentru a găsi soluții adecvate la ele.

În **Capitolul 2 – Semnele obiective ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist** – sunt scoase în evidență particularitățile obiectului și ale laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.

Am stabilit că prin comiterea actelor teroriste sunt lezate drepturile și interesele unui grup de persoane, de regulă, nedeterminat, nu însă ale unei singure persoane (determinate). *De jure*, această constatare derivă din tehnica legiuitorului de amplasare a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist într-un Capitol din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității publice. Tot în planul obiectului infracțiunii, am ajuns la concluzia că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist (art. 278 CP RM) atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, nu însă cu securitatea statului ori cu securitatea internațională (a omenirii).

Diferența dintre actul terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM, atunci când acesta apare în modalitatea de provocare a exploziei sau a incendiului, și actul terorist consemnat la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM rezidă în mijloacele folosite la săvârșirea infracțiunii. Totodată,

punctăm că, datorită creației legiuitorului moldav, alin. (1) art. 278 CP RM pare a fi inaplicabil atunci când actul terorist apare în modalitatea de provocare a exploziei, întrucât este cu totul redusă posibilitatea practică de provocare a unei explozii prin utilizarea altor mijloace decât a substanțelor explozive.

Menționăm că procurarea, păstrarea etc. ilegală a armelor de foc sau a substanțelor explozive în vederea săvârșirii actului terorist prevăzut la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM trebuie încadrată potrivit: a) art. 26, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului a fost întreruptă la etapa actelor preparatorii din motive independente de voința sa, adică până la punerea în executare a intenției de a comite actul terorist); b) lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului de a comite actul terorist a fost dusă până la capăt). În aceste cazuri nu este necesară efectuarea unei calificări suplimentare potrivit art. 290 și/sau art. 292 CP RM. Aceste din urmă norme sunt absorbite de normele de la art. 26, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM sau, după caz, de norma inserată la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM.

În ipoteza pregătirii la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM (în modalitățile expres prevăzute la alin. (3) art. 279¹ CP RM) cele comise nu necesită calificare potrivit art. 26 și uneia dintre normele inserate la art. 278 CP RM, ci doar potrivit alin. (3) art. 279¹ CP RM ca fiind un caz special de pregătire la săvârșirea actului terorist. Evident, pentru a opera această concurență este necesar ca comportamentul făptuitorului să nu fie unul de sine stătător, ci o contribuție (complicitate) la conduita altui participant la infracțiune.

Consemnăm, argumentat, că deși semnele estimative „alte fapte” și „alte urmări grave” comportă un caracter general, ele sunt în concordanță cu cerința de previzibilitate a legii penale. Natura juridică a actelor teroriste conferă destinatarului legii penale posibilitatea de a prevedea care alte fapte pot constitui modalități de exprimare a ilicitului penal, precum și care alte urmări prejudiciabile pot fi cauzate în rezultatul provocării exploziei, incendiului sau al săvârșirii unor fapte similare.

Considerăm că pentru a nu fi admisă încălcarea principiului umanismului, echității, egalității cetățenilor în fața legii, precum și al diferențierii în aplicarea pedepsei, amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis nu trebuie să se regăsească în cadrul aceleiași norme de incriminare, ci în cadrul unor norme distincte. Pentru a fi aplicabilă norma de la alin. (1) art. 278 CP RM amenințarea trebuie să comporte un caracter real, adică să se exprime în realizarea unor acțiuni pregătitoare din care să rezulte intenția de a comite actul terorist și să provoace victimei temerea că aceasta poate fi pusă în executare.

Am stabilit că scopul special urmărit de făptuitor, precum și relațiile sociale lezate prin comiterea faptelor prejudiciabile înscrise la art. 278 CP RM conferă actului terorist caracterul

unei infracțiuni săvârșite în mod public. În structura laturii obiective a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM pericolul cauzării morții, vătămării integrității corporale sau a sănătății, daunelor esențiale proprietății sau mediului ori altor urmări grave nu constituie urmare prejudiciabilă, ci circumstanță obiectivă (semn secundar obligatoriu).

În **Capitolul 3 – Semnele subiective ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist** – sunt specificate, detaliat, trăsăturile distinctive ale infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM din perspectiva subiectului și a laturii subiective. O parte a analizei vizează legislațiile penale ale unor state străine ce conțin reglementări relevante cu privire la semnele subiective ale actelor teroriste.

În vizor este luată vârsta răspunderii penale pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM la stabilirea căreia legiuitorul moldav a reieșit din capacitatea persoanei de a conștientiza caracterul prejudiciabil al celor comise, de a prevedea potențialele urmări prejudiciabile, precum și de a urmări finalitățile caracteristice actelor teroriste.

Constatăm că art. 278 CP RM nu stabilește persoana juridică în calitate de subiect al actelor teroriste, deși actul legislativ de referință pentru art. 278 CP RM (Legea RM nr. 120/2017) conține reglementări cu privire la răspunderea persoanei juridice pentru desfășurarea activității teroriste. Răspunderea penală a persoanei juridice pentru comiterea actelor teroriste este prevăzută, inclusiv, de unele instrumente juridice internaționale. De asemenea, în plan comparat atestăm suficiente modele legislative unde persoana juridică evoluează pe post de subiect al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.

Evidențiem că sunt inaplicabile normele incriminatoare ce se află în raport de concurență cu normele de la art. 278 CP RM (de exemplu, normele de la art. 145, 151, 197 CP RM etc.) în ipoteza în care cel ce provoacă explozii, incendii etc., în prezența unuia dintre scopurile înscrise în dispoziția art. 278 CP RM, are vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani. A raționa *per a contrario* înseamnă a nesocoti regulile de calificare în cazul concurenței normelor.

O parte din studiu este focusat pe analiza circumstanței speciale de individualizare a pedepsei penale pentru săvârșirea actelor teroriste stipulată la alin. (5) art. 278 CP RM, precum și a clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM. În acest plan, subliniem că circumstanța specială de individualizare a pedepsei penale pentru săvârșirea actelor teroriste stipulată la alin. (5) art. 278 CP RM constituie o veritabilă măsură de prevenire a cauzării unor rezultate infracționale deosebit de grave prin săvârșirea actelor teroriste. Pentru reținerea alin. (5) art. 278 CP RM e suficient ca prin preîntâmpinarea autorităților despre săvârșirea faptei să fi fost evitate cauzarea morții oamenilor, vătămării integrității corporale sau a sănătății persoanelor, a altor urmări grave, după cum e suficient ca prin preîntâmpinarea autorităților să fi

fost demascați alți făptuitori. Beneficiari ai circumstanței atenuante prevăzute la alin. (5) art. 278 CP RM pot fi atât autorii, cât și alți participanți la infracțiune (instigatorii, organizatorii sau complicitii).

În ceea ce privește temeiul special de liberare de răspundere penală înscris la alin. (6) art. 278 CP RM, observăm că, comparativ cu clauza de la art. 56 CP RM, cea de la alin. (6) art. 278 CP RM nu prescrie condiția ca făptuitorul să fi renunțat benevol la săvârșirea actului terorist. Prin urmare, clauza de impunitate înscrisă la alin. (6) art. 278 CP RM operează chiar și în condițiile în care făptuitorul nu a acționat benevol atunci când a anunțat organele de drept sau prin alt mijloc a preîntâmpinat realizarea actului terorist. Clauza de impunitate prevăzută la alin. (6) art. 278 CP RM operează doar atunci când făptuitorul a ajuns la etapa actelor de pregătire, în timp ce temeiul de la art. 56 CP RM funcționează și în cazul în care făptuitorul renunță să continue activitatea sa infracțională la etapa actelor de executare.

În vederea neadmiterii anihilării efectului preventiv scontat al clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM, *de lege ferenda*, se impune ca liberarea de răspundere penală pentru pregătirea actului terorist să fie antrenată ori de câte ori făptuitorul renunță la săvârșirea actului terorist, indiferent de faptul dacă în acțiunile acestuia sunt prezente sau nu semnele unei alte componente de infracțiune.

Prin argumente constatăm că scopul urmărit de făptuitor la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM implică manifestarea intenției directe față de cele săvârșite, neavând relevanță în acest sens structura concretă a laturii obiective. Posibilitatea evoluării intenției indirecte în cazul unor componente materiale de infracțiune, înscrise în tiparul art. 278 CP RM, este eclipsată de finalitatea urmărită de făptuitor inserată expres în dispoziția normelor incriminatoare.

Constatăm că, în cele mai dese cazuri, la comiterea actului terorist făptuitorul acționează în baza unei intenții premeditate, nu însă a unei intenții spontane, ceea ce adesea atrage după sine premeditarea actului terorist.

În același rând, consemnăm că, în planul semnelor secundare ale laturii subiective a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, intimidarea populației nu poate fi privită în calitate de finalitate de sine stătătoare, întrucât, de fiecare dată, făptuitorul intenționează să intimideze populația în vederea realizării unor finalități mult mai îndepărtate. De esența actului terorist ține provocarea fricii în rândul societății. Pe cale de consecință, nu constituie act terorist fapta prejudiciabilă săvârșită care nu este în stare să producă temere în societate. O atare faptă prejudiciabilă este susceptibilă de încadrare potrivit unei alte norme de incriminare, decât în corespundere cu cele prevăzute la art. 278 CP RM.

Intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea apare, în conjunctura infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, în postura de scop primar (inițial) al infracțiunii. În același timp, silirea unui stat, a unei organizații internaționale, a unei persoane juridice sau fizice să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului evoluează pe post de scop final.

Punctăm, în mod argumentat, că la săvârșirea actelor teroriste făptuitorul poate tinde spre realizarea unor finalități atât de natură politică, cât și apolitică (de exemplu, spre realizarea unor scopuri de sorginte religioasă, culturală etc.).

În ce privește motivul infracțiunii, demonstrăm că, comparativ cu scopul, acesta nu constituie semn obligatoriu al actelor teroriste, nefiind stabilit expres în textul art. 278 CP RM și nici dedus în mod implicit.

În **Capitolul 4 – Elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist** – sunt elucidate semnele calificative ale faptelor infracționale incriminate la art. 278 CP RM.

Menționăm în acest compartiment că pentru a fi în prezența actului terorist comis de un grup criminal organizat este necesar și suficient ca la săvârșirea actului terorist să participe cel puțin două persoane, constatare ce derivă din definiția legală a participației penale.

În cazul actului terorist săvârșit de un grup criminal organizat, la calificare nu se va reține norma din Partea generală a Codului penal care desemnează participanții la infracțiune. În ipoteza săvârșirii actelor teroriste de către un grup criminal organizat, reținerea la calificare a art. 46 CP RM este superfluă, deoarece numita circumstanță este inserată direct în textul art. 278 CP RM. Invocarea art. 46 CP RM ar determina dublarea normelor ce descriu fapta comisă de un grup criminal organizat.

Comparativ cu actul terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM, cel în varianta agravată stipulată la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM presupune cauzarea unor urmări prejudiciabile sub forma daunelor materiale în proporții deosebit de mari prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea unei alte fapte similare. În ipoteza actului terorist concretizat în cauzarea unor daune materiale în proporții mari sau mici, cele comise necesită calificare potrivit alin. (1) art. 278 CP RM. Cauzarea unor atare urmări prejudiciabile marchează momentul de epuizare a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM, nu însă cel de consumare. Considerăm că deși componența infracțiunii prevăzute la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM este materială, este imposibil ca făptuitorul să nu dorească, dar să admită survenirea urmărilor prejudiciabile sub forma daunelor materiale în proporții deosebit de mari.

Organizațiile criminale implicate în săvârșirea actelor teroriste sunt denumite convențional „organizații teroriste”, întrucât prin crearea lor membrii organizațiilor create urmăresc, în exclusivitate sau în principal, săvârșirea actelor teroriste sau a altor infracțiuni cu orientare teroristă. Altă organizație criminală, cu excepția celei teroriste, nu poate apărea ca formă a participăției penale implicate la săvârșirea actelor teroriste. Organizația se consideră teroristă dacă măcar una dintre subdiviziunile sale structurale desfășoară o activitate teroristă.

Pentru a fi incidentă circumstanța agravantă consemnată la lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM, este necesară o divizare clară, în interiorul organizației teroriste, a funcțiilor administrative, de asigurare și de executare a intențiilor criminale îndreptate spre săvârșirea actelor teroriste. Repartizarea funcțiilor ține de esența unei organizații criminale, în general, și a unei organizații teroriste, în special. În lipsa unei asemenea divizări a rolurilor e cu neputință atingerea unei consolidări a reuniunii formate.

Natura juridică a actelor teroriste exprimată în scopul special urmărit de făptuitor, valoarea socială de bază susceptibilă de lezare prin comiterea unor atare fapte infracționale, precum și modul public de acționare al făptuitorului reduce, practic la zero, posibilitatea evoluării imprudenței ca formă a vinovăției manifestate în raport cu decesul persoanei.

Nu este exclus ca făptuitorul să nu dorească survenirea decesului persoanei. Totuși, ținând cont de specificul comiterii actelor teroriste (scopul urmărit, modul public de acționare, valoarea socială de bază lezată, modalitatea de săvârșire a faptei), făptuitorul poate să prevadă în mod real, nu însă abstract, urmarea prejudiciabilă ce ar putea să survină. Prevederea reală (verosimilă) a urmării prejudiciabile sub forma decesului persoanei formează una dintre particularitățile definitorii ale intenției indirecte, dar nu ale imprudenței. Toate acestea demonstrează inaplicabilitatea practică a semnelor circumstanțial agravant prevăzute la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM.

În cele din urmă, suntem de părere că la adoptarea art. 278 CP RM legiuitorul a fost inconsecvent stabilind un tratament sancționator nejustificat al actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență în raport cu tratamentul sancționator al actului terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM (actul terorist cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății).

CAPITOLUL 1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN MATERIA RĂSPUNDERII PENALE PENTRU INFRAȚIUNILE REUNITE SUB DENUMIREA DE ACT TERORIST

1.1. Analiza materialelor științifice publicate în Republica Moldova

În prezenta secțiune vom supune investigației lucrările științifice publicate în Republica Moldova care conțin abordări doctrinare în partea ce vizează infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist. Accentul va fi pus, în cea mai mare parte, pe lucrările publicate în ultima perioadă. Vom debuta cu lucrarea semnată de *I. Macari*,²⁰ ieșită de sub tipar în anul 2003.

În opinia lui *I. Macari*, obiectul actului terorist îl formează securitatea publică, iar în calitate de obiect suplimentar apare viața și sănătatea populației, bunurile și ordinea de administrare a lor. Autorul susține că pentru a recunoaște actul terorist infracțiune consumată nu este obligatorie survenirea urmărilor prejudiciabile specificate la alin. (1) art. 278 CP RM, fiind suficientă crearea pericolului cauzării decesului persoanelor sau a altor consecințe socialmente periculoase. În planul laturii subiective, *I. Macari* subliniază că actul terorist se caracterizează prin vinovăție intenționată (intenție directă).

În aceeași ordine de idei, vom supune investigației segmentul din publicația științifică ai cărei autori sunt *A. Barbăneagră, V. Berliba, M. Bârgău și alții*, ce datează din același an 2003.²¹ Pentru cercetarea de față comportă interes viziunile doctrinare expuse pe marginea prevederilor art. 278 CP RM. Comentariul articolului indicat este realizat de *V. Țaulean*.

Autorul realizează o analiză a elementelor constitutive ale infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, în cadrul căreia susține că actele teroriste posedă obiect juridic suplimentar, acesta fiind format din: viața și sănătatea persoanei, patrimoniul și ordinea de administrare. Este dat, deslușit, înțelesul sintagmelor „alte acțiuni” și „alte urmări grave” din conținutul alin. (1) art. 278 CP RM.

Autorul identifică momentul de consumare a actelor teroriste. La fel, este definită amenințarea cu provocarea exploziei, incendiului sau cu săvârșirea altor fapte similare.

În planul laturii subiective, autorul punctează că actele teroriste urmează a fi disociate de actele de diversiune prin prisma scopului ținut de făptuitor. Se mai susține, cu drept cuvânt, că în cazul actului terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane nu este necesară calificarea suplimentară potrivit art. 145 CP RM.

Nu în ultimul rând, *V. Țaulean* trece în revistă clauza de impunitate consemnată la alin. (6) art. 278 CP RM, fiind scoase în evidență unele particularități pentru aplicarea acesteia.

²⁰ Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Specială*. Chișinău: CE USM, 2003.

²¹ Barbăneagră A. et al. *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*. Chișinău: ARC, 2003.

Un alt material demn de reținut este monografia elaborată de *Gh. Gladchi și V. Sîli* în anul 2004.²² Este un studiu în care autorii abordează actul terorist din perspectivă juridico-penală și criminologică. Pentru cercetarea noastră comportă interes caracterizarea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM sub aspect juridico-penal.

Este definită *lato sensu* și *stricto sensu* securitatea publică – drept valoare socială fundamentală lezată prin săvârșirea actelor teroriste. În ce privește obiectul juridic special, autorii susțin că actele teroriste sunt infracțiuni cu mai multe obiecte juridice.

Se arată că actele teroriste sunt infracțiuni contra securității publice și ordinii publice, având drept scop tulburarea activității organelor puterii de stat, întreprinderilor, organizațiilor și a vieții oamenilor, susceptibile să provoace starea de spaimă fizică, panică, încordare socială și neîncredere între grupurile sociale. Potrivit autorilor, violența din structura actului terorist joacă un rol strict informațional și reprezintă o modalitate de amenințare îndreptată spre impunerea anumitor acțiuni în baza stării de frică.

Detaliat sunt analizate cele două modalități de exprimare a faptei prejudiciabile prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM. Autorii susțin, argumentat, că pentru a fi în prezența amenințării cu săvârșirea actului terorist aceasta trebuie să fie una reală și să parvină din partea persoanei care pregătește sau deja a pregătit săvârșirea actului terorist. În baza acestor trăsături, subliniază, pe bună dreptate, Gh. Gladchi și V. Sîli, se face delimitarea dintre actul terorist și comunicarea cu bună știință despre actul terorist.

O parte din cercetare este dedicată analizei semnelor circumstanțiale agravante. De asemenea, autorii scot în evidență criteriile de delimitare a actelor teroriste de unele infracțiuni similare (luarea de ostatici, deturnarea sau capturarea unei garnituri de tren, a unei nave aeriene sau navale, precum și atacul asupra persoanelor sau instituțiilor care beneficiază de protecție internațională, banditismul).

Tot din anul 2004 datează lucrarea semnată de *L. Dumneanu*.²³ Este un material monografic în care sunt nuanțate aspectele juridico-penale și cele criminologice ale infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Respectiva lucrare se numără printre puținele încercări doctrinare de a realiza o investigație complexă a fenomenului terorismului, pe de o parte, și a actelor teroriste, pe de altă parte.

Principalele repere ale lucrării vizează: identificarea esenței terorismului; caracterizarea tipurilor terorismului; reliefaarea tendințelor de bază ale terorismului contemporan; analiza

²² Gladchi Gh. și Sîli V. *Terorismul: studiu criminologic și juridico-penal*. Chișinău: Editura Academiei „Ștefan cel Mare”, 2004.

²³ Dumneanu L. *Analiza juridico-penală și criminologică a terorismului*. Chișinău: CEP USM, 2004.

elementelor constitutive obiective și subiective ale infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM; cercetarea comparativă a reglementărilor prevăzute la art. 278 CP RM în raport cu cele din legislațiile penale ale unor state străine; delimitarea actelor teroriste de alte infracțiuni conexe; conturarea aspectelor criminologice ale terorismului etc.

În contextul obiectului infracțiunii, L. Dumneanu accentuează, pe bună dreptate, că locul actelor teroriste în Codul penal al Republicii Moldova în noua redacție corespunde întocmai conținutului faptei. Dânsa nu îmbrățișează poziția acelor doctrinari care susțin că actele teroriste trebuie catalogate drept infracțiuni contra statului. În acest sens, L. Dumneanu evocă în calitate de exemplu, în care prin săvârșirea actului terorist nu sunt atinse relațiile statale, cazul unei explozii provocate la oficiul unei organizații non-statale în scopul includerii în statutul acesteia a unor revendicări personale.²⁴

Autorul definește securitatea publică ca fiind sistemul de relații sociale în raport cu crearea și menținerea condițiilor de securitate în care să activeze societatea, asigurând funcționarea și dezvoltarea instituțiilor sale. Potrivit autorului, securitatea publică vizează securitatea unui număr mare, nedeterminat, de membri ai societății. În același rând, susține că victimă a actului terorist poate deveni fie o persoană concretă ce prezintă importanță deosebită pentru societate, fie un reprezentant al statului, diplomat, conducătorul unei nave aeriene etc., fie o persoană care se afla ocazional la locul comiterii infracțiunii.

După L. Dumneanu, comiterea unui act terorist practic este imposibilă fără o pregătire anterioară. La fel, autorul relevă posibilitatea săvârșirii actelor teroriste prin inacțiune.

În ce privește momentul de consumare a infracțiunii, L. Dumneanu enunță că actul terorist se atribuie la categoria specială de infracțiuni care pun în pericol viața și sănătatea persoanei. Precizăm că la această categorie se atribuie actul terorist exprimat în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea altor fapte similare, nu și actul terorist concretizat în amenințarea cu săvârșirea faptelor sus-indicate.

În prima modalitate, remarcă L. Dumneanu, actul terorist este o componentă consumată în situația în care sunt stabilite următoarele semne ale laturii obiective: fapta exprimată în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea altor acțiuni similare și pericolul cauzării urmărilor prejudiciabile.

În planul laturii subiective, dânsa enunță că pe fundalul unor finalități speciale urmărite de făptuitor la realizarea faptei prejudiciabile actele teroriste pot fi săvârșite doar cu intenție directă.

²⁴ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 45.

Demnă de reținut este remarca autorului potrivit căreia intimidarea populației sau a unei părți din ea constituie scop intermediar, în timp ce celelalte finalități apar pe post de scop final. Susținem această viziune. În cadrul secțiunii din teză dedicate analizei laturii subiective a actelor teroriste am venit cu suficiente argumente întru susținerea poziției noastre. Subsecvent, L. Dumneanu evidențiază că intimidarea populației apare pe post de scop obligatoriu, nu însă alternativ, dând de înțeles că orice act terorist implică eminamente intimidarea unui segment din populație.

Ideile expuse de L. Dumneanu cu privire la finalitățile urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste ne-a determinat să ne focusăm atenția asupra problematicii privind structura scopului infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, ceea ce a și constituit una dintre direcțiile de bază ale cercetării noastre.

Nu în ultimul rând, autorul elucidează aspectele definiției ale subiectului actelor teroriste, ale temeiului special de individualizare a pedepsei penale, precum și a clauzei de impunitate consemnate la alin. (6) art. 278 CP RM. În fine, sunt reliefate unele particularități ale variantelor-tip și ale celor agravate ale infracțiunii specificate la alin. (2)-(4) art. 278 CP RM.

Următorul material asupra căruia ne vom concentra atenția este lucrarea elaborată de *A. Barbăneagră, V. Berliba, C. Gurschi și alții* apărută de sub tipar în anul 2005.²⁵ Suscită interes segmentul din lucrare destinat analizei infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist, comentat de N. Ursu.

Autorul definește mai mulți termeni cu care se operează la descrierea elementelor constitutive ale infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Sunt identificate valorile sociale lezate sau periclitare prin săvârșirea actelor teroriste. N. Ursu susține că amenințarea cu săvârșirea actelor teroriste reprezintă o varietate a constrângerii psihice exercitate asupra autorităților publice sau asupra persoanelor fizice.

Dânsul subliniază că normele de la alin. (5) și (6) art. 278 CP RM au ca obiectiv principal combaterea terorismului prin stabilirea clauzei de impunitate și a circumstanței speciale de atenuare a răspunderii penale.

Merită atenție următorul punct de vedere al autorului: „La delimitarea actelor teroriste de alte crime, timpul realizării acțiunilor respective este de o importanță deosebită. În timp de război actele teroriste sunt considerate, în funcție de scopurile urmărite și de acțiunile concrete ale făptuitorului, drept crime contra umanității sau crime de război”.²⁶

²⁵ Barbăneagră A. *et al. Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005.

²⁶ *Ibidem*, p. 463.

Din același an 2005 datează un alt material științific demn de reținut, al cărui autor este *I. Richicinski*.²⁷ Deși lucrarea comportă, în special, valențe de drept internațional, totuși, unele idei expuse de I. Richicinski prezintă interes și pentru studiul nostru. De exemplu, în opinia autorului, actul terorist atentează asupra securității internaționale (poziție pe care nu o împărtășim). Suntem de părere că, în esență, actele teroriste formează categoria infracțiunilor ce atentează asupra securității populației unei comunități sau regiuni, nu însă asupra securității statelor ce formează respectiva comunitate sau regiune.

Din alt punct de vedere, susținem ideea autorului, potrivit căreia teroriștii, în mod ideal, își doresc un auditoriu cât mai mare și o mediatizare cât mai largă a acțiunilor săvârșite de ei.

În planul finalităților urmărite de făptuitori la săvârșirea actelor teroriste, autorul exprimă următoarele teze relevante prezentului studiu: „Unul dintre principalele scopuri ale terorismului este implantarea fricii în mintea oamenilor. Cu cât mai tare se tem oamenii, cu atât mai mare este presiunea pe care teroriștii o pot exercita asupra statului. Atitudinea emoțională a populației față de consecințele atacurilor teroriste este dictată și de faptul că aceste atacuri au loc în rândurile lor, iar frica de a nu deveni data viitoare o nouă victimă a teroriștilor – în mare măsură predetermină comportamentul general al maselor de oameni înspăimântați”.²⁸

Tot în anul 2005 a fost elaborată lucrarea ce-i aparține lui *A. Rusnac*.²⁹ În cadrul acestei lucrări autorul supune analizei conceptul „securitate”. Prin urmare, materialul în cauză servește pilon de bază în fundamentarea tezelor noastre asupra noțiunii „securitate publică”, având deci relevanță în planul identificării obiectului juridic generic al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.

A. Rusnac relevă că securitatea este apărarea și asigurarea garantată prin mijloace constituționale, legislative și practice a intereselor vitale ale persoanei, societății și ale statului împotriva amenințărilor interne și externe. Autorul subliniază că termenul „securitate”, în formula sa absolută, înseamnă absența pericolelor și amenințărilor asupra sferei materiale și sferei spirituale ale activității umane.

Este de menționat și manualul semnat în 2005 de *S. Brînza, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcan și V. Grosu*.³⁰ Pentru cercetarea noastră utile sunt tezele expuse de X. Ulianoschi pe marginea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. El susține că obiectul juridic special al actului terorist îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică în sens larg, în timp

²⁷ Richicinski I. *Terorismul – pericolul destabilizării securității internaționale*. Chișinău: CEP USM, 2005.

²⁸ *Ibidem*, p. 54.

²⁹ Rusnac A. *Aspecte ale teoriei securității*. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2005.

³⁰ Brînza S. et al. *Drept penal. Partea Specială*. Chișinău: Cartier, 2005.

ce pe post de obiect juridic secundar pot evolua relațiile sociale cu privire la viața sau sănătatea persoanei, integritatea bunurilor, exercitarea drepturilor politice sau civile ale cetățenilor etc.

În același rând, opinează că în cazul amenințării cu săvârșirea actului terorist nu are relevanță dacă făptuitorii doreau într-adevăr să aducă la executare amenințarea, este important ca amenințarea, după conținutul și caracterul ei, să fi fost prezentată față de destinatari ca reală.

Nu poate fi trecută cu vederea nici lucrarea semnată de *A. Barbăneagră, Gh. Alecu, V. Berliba și alții* în anul 2009.³¹ Pentru studiul de față interes suscită segmentul din lucrare destinat analizei infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM efectuate de X. Ulianoschi.

Autorul cercetează actele teroriste în corespundere cu elementele componenței de infracțiune. Este identificat obiectul juridic generic și special al actelor teroriste. X. Ulianoschi definește securitatea publică, în calitate de valoare socială fundamentală lezată prin săvârșirea actelor teroriste, drept stare de protecție a intereselor vitale ale persoanei, societății și ale statului în fața amenințărilor interne și externe.

În ce privește momentul de consumare a actelor teroriste, X. Ulianoschi enunță că infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM se consideră consumate din momentul creării unui pericol real pentru viața, integritatea corporală și sănătatea persoanei, patrimoniu și pentru alte relații sociale ocrotite de legea penală. Susținem acest punct de vedere. Precizăm însă, că în ipoteza în care actul terorist ia forma amenințării cu provocarea exploziei, incendiului sau cu săvârșirea altor fapte similare componența infracțiunii este formală, consumându-se din momentul realizării amenințării. Evident, pentru a fi în prezența amenințării este imperios ca aceasta să poarte un caracter real. De asemenea, în ipoteza actului terorist săvârșit cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății (lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM), actului terorist săvârșit cu cauzarea de daune materiale în proporții deosebit de mari (lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM), actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență (lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM), precum și a actului terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane (alin. (4) art. 278 CP RM) componența infracțiunii este materială, consumându-se din momentul survenirii rezultatului infracțional.

În ce privește latura subiectivă a actelor teroriste, X. Ulianoschi susține că aceasta se realizează prin vinovăție exprimată prin intenție directă și existența unui scop special, direct indicat în lege.

³¹ Barbăneagră A. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009.

Referitor la circumstanța agravantă consemnată la lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM, autorul relevă că organizația se consideră criminală dacă cel puțin una dintre subdiviziunile sale structurale desfășoară o activitate clasată drept teroristă.

O altă lucrare ieșită de sub tipar în anul 2009 este cea semnată de *R. Pleșca și V. Sili*.³² Este un material în care autorii realizează comentariul prevederilor din Legea Republicii Moldova cu privire la combaterea terorismului, nr. 539 din 12.10.2001 (actualmente abrogată).³³ Deși explicațiile autorilor vizează reglementările unei legi abrogate, este de netăgăduit importanța analizei efectuate, avându-se în vedere că noul cadru legal conexe normelor de la art. 278 CP RM nu înlătură vechile prevederi legale, ci le completează cu altele noi. În special, interesează explicațiile autorilor expuse pe marginea unor prevederi din legea enunțată ce comportă relevanță pentru cercetarea noastră.

Cu titlu de idee de bază, autorii punctează că la baza activității teroriste stă tendința de a semăna în cadrul societății spaimă, de a crea senzația prezenței unui pericol constant, de a perturba activitatea organizațiilor statale și obștești, precum și a cetățenilor, cu scopul de a impune conducerea statului să cedeze în anumite situații în fața teroriștilor.

În majoritatea cazurilor, opinează autorii, terorismul prin tot arsenalul de metode folosite urmărește să producă suferințe unui număr cât mai mare de oameni, inclusiv prin distrugerea bunurilor lor materiale, a valorilor spirituale ale populației.

În continuare ne vom opri asupra demersului științific elaborat de *L. Gîrla și Iu. Tabarcea*, ce datează din anul 2010.³⁴ Interes provoacă, în special, segmentul din lucrare ce conține caracterizarea juridico-penală a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Analiza acestora este realizată prin prisma elementelor componenței de infracțiune. În opinia autorilor, obiectul juridic special al actului terorist îl constituie securitatea publică în sens larg.

Potrivit autorilor, latura obiectivă a actului terorist în modalitatea de provocare a exploziei, incendiului sau de săvârșire a altor fapte similare are următoarea structură: a) fapta prejudiciabilă exprimată în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea altor fapte similare; b) urmarea prejudiciabilă sub forma creării pericolului cauzării decesului persoanei, vătămarilor corporale sau a altor vătămări sănătății, a daunelor esențiale proprietății sau mediului ori a altor urmări grave; c) legătura de cauzalitate dintre fapta infracțională și urmarea prejudiciabilă.

³² Pleșca R. și Sili V. *Legea cu privire la combaterea terorismului, nr. 539-XV din 12.10.2001 (cu modificări și completări până la 21.01.2009). Comentariu*. Chișinău: Garomond-Studio SRL, 2009.

³³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 147-149.

³⁴ Гырла Л. Г. и Табарча Ю. М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная*, том II. Кишинэу: Cartdidact, 2010.

În lucrarea menționată sunt definite categoriile „alte fapte”, „alte urmări grave” din textul alin. (1) art. 278 CP RM. Autorii susțin că infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM în modalitatea de provocare a exploziei, incendiului sau a altor fapte similare se atribuie la categoria infracțiunilor de punere în pericol, în timp ce în modalitatea de amenințare cu provocarea exploziei, incendiului sau cu săvârșirea altor fapte similare componența de infracțiune este formală. Se susține că modul public de acționare constituie semnul obligatoriu al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.

Autorii precizează că în cazul actului terorist săvârșit cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei făptuitorul trebuie să manifeste intenție directă sau indirectă față de urmările prejudiciabile survenite.

O parte din studiu este direcționată spre elucidarea condițiilor în a căror prezență poate fi aplicabilă clauza de impunitate consemnată la alin. (6) art. 278 CP RM.

Una dintre lucrările de vază la tema tezei publicate în Republica Moldova este monografia semnată de V. Sîli, V. Armașu, A. Donciu și alții, ieșită de sub tipar în anul 2011.³⁵ Este un material în care sunt supuse analizei infracțiunile cu caracter terorist, infracțiunile conexe terorismului, precum și unele infracțiuni cu caracter de terorizare prevăzute de legea penală a Republicii Moldova. Pentru cercetarea de față relevanță comportă abordările doctrinare realizate de V. Sîli pe marginea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.

Incontestabil, prezentul material este de o importanță deosebită pentru cercetarea de față, întrucât se înscrie printre puținele lucrări complexe publicate în Republica Moldova în care să fie investigate multilateral, din perspectivă juridico-penală, infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM.

În planul obiectului infracțiunii, autorul relevă că actele teroriste sunt infracțiuni cărora le este caracteristic că au o pluralitate de obiecte de atentare. La concret, prin comiterea actelor teroriste se atentează asupra securității publice, asupra funcționării normale a organelor puterii de stat, precum și asupra vieții și sănătății persoanei. Context în care sunt definite valorile sociale fundamentale desprinse din titulatura capitolului Părții speciale a Codului penal în care sunt amplasate normele ce incriminează actele teroriste.

În ce privește latura obiectivă a actelor teroriste, V. Sîli menționează: „Prima formă de concretizare a terorismului [*a se citi* – actului terorist – *n.a.*] se caracterizează prin faptă, consecință și legătură cauzală între ele. Consecințele sunt, de regulă, nemateriale și constau în

³⁵ Sîli V. et al. *Infracțiuni cu caracter terorist, infracțiuni conexe terorismului și unele infracțiuni cu caracter de terorizare*. Chișinău: Garamont-Studio, 2011.

pericolul creat, în posibilitatea survenirii decesului oamenilor, cauzării daunelor materiale în proporții mari sau provocării altor consecințe grave”.³⁶

În ce ne privește, nu considerăm pericolul cauzării urmărilor prejudiciabile drept consecință cu caracter specific. În opinia noastră, apariția pericolului de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave reprezintă o circumstanță obiectivă (semn secundar obligatoriu), nu însă o veritabilă urmare prejudiciabilă.

Consemnabilă este teza autorului potrivit căreia actul terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM în modalitatea de provocare a exploziei, incendiului sau de săvârșire a altor fapte similare se consideră consumat chiar dacă nu au survenit urmările prejudiciabile prevăzute în dispoziția normei.

În perimetrul laturii subiective, V. Sîli supune analizei vinovăția, scopul și motivul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Sunt definite finalitățile urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste. Se arată că intimidarea populației presupune tendința subiectului de a stimula apariția la un număr mare, nedeterminat, de oameni a sentimentului de frică pentru viața, sănătatea și proprietatea lor sau a rudelor apropiate.

În fine, sunt caracterizate circumstanțele agravante prevăzute la alin. (2)-(3) art. 278 CP RM, clauza de impunitate inserată la alin. (6) art. 278 CP RM, precum și circumstanța specială de individualizare a răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste, consemnată la alin. (5) art. 278 CP RM.

În același an 2011 a fost elaborat manualul semnat de *S. Brînză și V. Stati*.³⁷ Pentru cercetarea de față comportă relevanță segmentul din lucrare destinat analizei infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.

Autorii menționează că infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM are un caracter multiplu, iar în calitate de obiect material poate apărea corpul persoanei sau bunurile mobile ori imobile.

Sunt definite modalitățile normative de exprimare a faptei prejudiciabile. Printre altele, autorii punctează că pentru a aprecia dacă cele comise cad sub incidența sintagmei „alte fapte” nu contează dacă săvârșirea faptei presupune: 1) confruntarea directă cu forțele de ordine, când făptuitorul riscă, se expune direct represiunii antiteroriste; 2) realizarea actului terorist de la distanță, care implică prezența făptuitorului departe de locul săvârșirii infracțiunii, prin aceasta

³⁶ Sîli V. et al. *Infracțiuni cu caracter terorist, infracțiuni conexe terorismului și unele infracțiuni cu caracter de terorizare*, p. 62.

³⁷ Brînză S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011.

asigurându-se un risc scăzut și posibilități reduse de a fi identificat și urmărit ulterior (de exemplu: lovirea de la distanță cu mijloace de telecomandă; expedierea de colete sau scrisori explozive „capcană” etc.). Diferențierea acestor varietăți, notează S. Brînza și V. Stati, poate conta, eventual, numai în planul individualizării pedepsei.

În opinia autorilor, actul terorist poate presupune recurgerea la cele mai variate mijloace de săvârșire a infracțiunii. Dacă se va recurge la arme de foc sau la substanțe explozive, răspunderea urmează a fi agravată în baza lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM.

În altă privință, se menționează, pe bună dreptate, că deși în dispoziția alin. (1) art. 278 CP RM nu este specificat expres că actul terorist este o faptă săvârșită în public, totuși, această condiție derivă din însăși natura acestei infracțiuni.

Consemnabil este următorul punct de vedere al autorilor: „[...] în ipoteza de cauzare a vătămării grave sau medii a integrității corporale sau a sănătății (lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM) – apelând la interpretarea prin analogie cu prevederea de la lit. c) alin. (3) art. 188 CP RM – ajungem la concluzia că făptuitorul manifestă intenție”.³⁸

Cu privire la semnul circumstanțial agravant specificat la lit. e) alin. (3) art. 278 CP RM, S. Brînza și V. Stati remarcă că în situația în care sunt cauzate daune materiale în proporții deosebit de mari, se are în vedere că sunt distruse sau deteriorate bunuri a căror valoare depășește plafonul proporțiilor deosebit de mari, nu este necesară calificarea suplimentară în baza art. 197 CP RM.

În ce privește circumstanța agravantă prevăzută la lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM, se menționează că prin organizație criminală se are în vedere, în special, organizația teroristă în accepțiunea Legii cu privire la combaterea terorismului.

La fel, autorii supun analizei varianta-tip a actului terorist prevăzută la alin. (4) art. 278 CP RM, circumstanța atenuantă specificată la alin. (5) art. 278 CP RM, precum și temeiul de liberare de răspundere penală stipulat la alin. (6) art. 278 CP RM.

Tot din anul 2011 datează monografia semnată de V. Efremov.³⁹ Punctele forte ale lucrării rezidă în: abordarea conceptului, naturii, ideologiei și tipologiei terorismului ca fenomen social complex; reliefarea aspectelor de drept internațional în materia terorismului; conturarea măsurilor de prevenire și combatere a terorismului la nivelul întregii comunități internaționale etc.

În altă ordine de idei, prezintă interes lucrarea semnată de S. Brînza și V. Stati, ieșită de sub

³⁸ Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 466.

³⁹ Efremov V. *Terorismul internațional în pragul noului mileniu: aspecte juridico-metodologice*. Chișinău: Pontos, 2011.

tipar în anul 2015.⁴⁰ Pentru teza de față comportă interes segmentul din lucrare în care autorii caracterizează infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM.

Din tezele expuse de S. Brînză și V. Stati se desprinde ideea că obiectul juridic special principal al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist se află în derivație organică cu securitatea publică, ca valoare socială fundamentală. În acest sens, autorii punctează că, spre deosebire de securitatea personală, care vizează indivizii luați în parte (*ut singuli*), securitatea publică privește colectivitatea în ansamblul ei (*ut universi*). Dânșii menționează că atunci când legea penală incriminează anumite fapte care aduc atingere securității publice, prin aceasta se reacționează contra unui pericol de natură să producă efecte colective, adică să atingă interesele unui număr indeterminat, mai mult sau mai puțin important, de indivizi.

Se susține, cu drept cuvânt, că la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM este consemnată o variantă-tip de infracțiune, nu însă o circumstanță agravantă atașabilă infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM. Remarcabile sunt argumentele aduse de S. Brînză și V. Stati în susținerea respectivei poziții: „[...] în una dintre modalitățile sale normative, infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM presupune provocarea unei explozii ori a unui incendiu sau săvârșirea altei asemenea fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave. Însă, în contextul infracțiunii specificate la alin. (1) art. 278 CP RM, provocarea unei explozii ori a unui incendiu presupune recurgerea nu la mijloace oarecare, ci la mijloace ca gaz natural, clor, amoniac, abur sub presiune, substanțe inflamabile etc. Ea nu poate presupune aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive. În caz contrar, răspunderea se va aplica potrivit lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM. Reiese că ipoteza de la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM nu se poate suprapune ipotezei de la alin. (1) art. 278 CP RM, pentru că s-ar exclude reciproc”.⁴¹ Într-adevăr, pentru a fi considerată drept circumstanță agravantă, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM trebuie să conțină un semn circumstanțial care să nu excludă alte semne din cadrul variantei-tip. Pentru componența agravată de infracțiune este caracteristic faptul că semnele din cadrul componenței de bază rămân a fi prezente.

S. Brînză și V. Stati atribuie la categoria „alte fapte” următoarele: „1) provocarea de accidente în domeniul transporturilor; 2) provocarea surpării de edificii guvernamentale, culturale, de cult, sportive sau de alt gen, în lipsa unei provocări de explozii sau de incendiu;

⁴⁰ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.

⁴¹ *Ibidem*, p. 522.

3) infestarea cu substanțe radioactive, otrăvitoare sau bacteriologice a unor clădiri, mărfuri, alimente etc.”⁴²

Potrivit autorilor, pentru a fi în prezența actului terorist sub forma amenințării cu provocarea exploziei, incendiului sau cu săvârșirea altor fapte similare este necesar ca amenințarea să aibă un caracter real. Drept consecință, constatăm că simplul fapt al exteriorizării verbale a intenției de a comite un act terorist nu poate fi considerat amenințare, un atare comportament nefiind pasibil de încadrare în tiparul art. 278 CP RM.

O altă lucrare asupra căreia ne vom opri este articolul științific elaborat de *V. Sili* ce datează din anul 2018.⁴³ Autorul încearcă să evidențieze caracteristicile infracțiunilor cu caracter terorist, inclusiv ale celor prevăzute la art. 278 CP RM.

Consemnabile sunt următoarele teze ale autorului: „faptele pot deveni infracțiuni cu caracter terorist în cazurile în care sunt pentru persoana vinovată nu ca scop în sine, ci ca mijloc de atingere a altui scop, care nu se află în legătură directă cu aceste fapte, când ele servesc drept pârghie de influență, înspăimântare și impunere prin comiterea acestora la adoptarea anumitor decizii sau abținerea de la comiterea anumitor acțiuni”;⁴⁴ „crearea stării de frică, tensiune la nivel de societate și nu la nivel individual sau de grupuri înguste, reprezintă un factor social-psihologic constituit, care influențează asupra altor persoane impunându-le să acționeze într-un anumit mod în interesul teroriștilor sau acceptarea condițiilor/cerințelor înaintate de către aceștia”;⁴⁵ „specificul utilizării metodelor teroriste, spre deosebire de cazul altor infracțiuni care generează spaima, constă în faptul că în cazul acestora spaima se generează nu doar pentru însăși spaimă, ci pentru atingerea altor scopuri, el constituind un fel de mijloc obiectiv de influență, apare nu în calitate de scop, dar în calitate de mijloc de atingere a scopului. Crearea stării de frică reprezintă exteriorizarea caracterului terorist al faptelor comise, manifestarea esenței acestuia, fiind inadmisibilă confundarea cu scopul final al activității teroriste”;⁴⁶ „datorită stării de spaimă create teroriștii tind să-și atingă scopurile, dar nu din contul propriilor acțiuni, ci prin intermediul acțiunilor altor persoane asupra cărora urmează să influențeze înspăimântarea. Din acest motiv, spre deosebire de alte infracțiuni, în cazul celor cu caracter terorist spaima instituită este de alt gen nefiind una „paralizantă”, dar mai curând una „mobilizantă” la alegerea modului de comportament convenabil persoanelor vinovate”;⁴⁷ „utilizarea violenței general periculoase are loc în privința unor persoane (victime inocente) sau proprietății, iar influența psihologică în

⁴² Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II., p. 525.

⁴³ Sili V. *Conceptul și trăsăturile infracțiunilor cu caracter terorist*. În: *Revista Națională de Drept*, 2018, nr. 4-6.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 66.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 67.

⁴⁷ *Ibidem*.

scopul impunerii unui anumit comportament are loc asupra altor persoane, adică violența în acest caz influențează asupra adoptării deciziilor de către victimă nu direct, ci indirect – prin adoptarea (chiar și impusă) a deciziei în urma creării stării de spaimă și a intențiilor teroriștilor exteriorizate pe acest fundal”.⁴⁸

Vom încheia cu analiza articolului științific semnat de *X. Ulianovschi* și *V. Sili* în anul 2019.⁴⁹ Este un articol dedicat analizei obiectului juridic generic al infracțiunilor cu caracter terorist.

În el se punctează că în cazul infracțiunilor cu caracter terorist, spre deosebire de alte categorii de infracțiuni, se evidențiază în mod deosebit tendința infractorilor de a prejudicia mai multe valori sociale.⁵⁰ Autorii sunt de părere că toate infracțiunile cu caracter terorist, desprinse din textul art. 134¹¹ CP RM, trebuie să fie incluse într-un singur capitol din Partea specială a Codului penal. În acest sens, autorii consideră că Partea specială a Codului penal necesită a fi completată cu un capitol distinct intitulat „Infracțiuni cu caracter terorist”.⁵¹ În opinia lui *X. Ulianovschi* și *V. Sili*, obiectul juridic generic al infracțiunilor cu caracter terorist constă din totalitatea valorilor și relațiilor sociale omogene ce țin de securitatea națională și internațională.⁵²

1.2. Cercetarea lucrărilor științifice în materie publicate în alte state

În cadrul acestei secțiuni accentul va fi pus pe analiza materialelor științifice în materie publicate în unele state străine. Datorită faptului că infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM au pătruns în legislația penală a Republicii Moldova prin filiera rusă, la analiza materialelor științifice publicate la tema tezei peste hotarele Republicii Moldova în vizor vor fi luate, în special, lucrările publicate în spațiul ex-sovietic.

Vom începe cu analiza monografiei semnate de *V. P. Emelianov* în anul 2002.⁵³ În această lucrare, care, de altfel, a constituit un pilon serios pentru investigația de față, sunt cercetate minuțios elementele constitutive ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. O parte din studiu este axată pe analiza comparativă a reglementărilor penale din alte state în materia actelor teroriste. De asemenea, autorul încearcă să facă delimitarea între actele teroriste și alte infracțiuni conexe.

⁴⁸ Sili V. *Conceptul și trăsăturile infracțiunilor cu caracter terorist*, p. 67.

⁴⁹ Ulianovschi X. și Sili V. *Unele sugestii cu privire la obiectul juridic generic al infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Revista Națională de Drept, 2019, nr. 1-3, p. 31-43.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 32.

⁵¹ *Ibidem*, p. 36.

⁵² *Ibidem*, p. 41.

⁵³ Емельянов В. П. *Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

În ceea ce privește elementele componentelor de infracțiune supuse investigației, dânsul punctează că amenințarea cu săvârșirea actului terorist propriu-zis nu poate fi comisă prin inacțiune, aceasta deoarece amenințarea, ca și oricare altă influență informațională, implică transmiterea unei informații concrete printr-un mesaj.

De remarcat este teza autorului, potrivit căreia: „Amenințarea, ca una dintre formele influenței înfricoșătoare, trebuie să fie valabilă și reală, adică nu pur și simplu să includă expunerea intenției de a comite un act terorist, dar să implice și realizarea unor acțiuni ce ar demonstra seriozitatea și realitatea unei asemenea intenții. Nu poate fi catalogată drept act terorist amenințarea ce nu este reală și care nu s-a exprimat prin nimic decât prin expunerea intenției, chiar dacă a fost îndreptată spre intimidarea populației fiind însoțită de careva solicitări”.⁵⁴ Într-adevăr, în vederea nesocotirii regulii „gândul infracțional nu se pedepsește”, pentru antrenarea răspunderii penale în baza art. 278 CP RM, atunci când fapta apare în modalitatea de amenințare cu săvârșirea actului terorist, este insuficientă simpla expunere a intenției infracționale. Pentru a căpăta încărcătură juridico-penală amenințarea trebuie să fie însoțită de unele acte materiale, din care să rezulte caracterul real și serios al acesteia.

În planul laturii subiective, V. P. Emelianov menționează că scopul special urmărit de făptuitor determină prezența intenției directe la săvârșirea actului terorist. Demnă de reținut este poziția autorului, în corespundere cu care la săvârșirea actelor teroriste făptuitorul urmărește realizarea unui scop inițial (intermediar) ce constă în intimidarea populației, precum și a unui scop final exprimat în constrângerea statului, organizației internaționale, persoanei fizice sau juridice ori a unui grup de persoane la săvârșirea unor acțiuni concrete sau la abținerea de la săvârșirea acestora în interesele făptuitorilor și în dauna destinatarilor revendicărilor.

În argumentarea poziției sale, autorul enunță: „În cazul actului terorist, influența înfricoșătoare este adresată destinatarilor prin intermediul influenței exercitate asupra populației sau a unei părți a acesteia, care nu are vreo legătură directă cu faptele violente săvârșite și nici cu destinarii acțiunilor violente. Astfel, există două niveluri ale influenței: pentru început, este înspăimântată populația sau o parte din ea, adică este creată ambianța unei frici drept factor social-psihologic obiectiv existent, iar ulterior, în baza acesteia, este realizată înspăimântarea celor cărora li se adresează cerințele teroriștilor și de care depinde satisfacerea lor”.⁵⁵

⁵⁴ Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 202.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 201.

Următoarea lucrare demnă de reținut este articolul științific elaborat în anul 2002 de către L. Ermakova și M. Komarova.⁵⁶ În cadrul acestui demers științific autorii pun în discuție scopul infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist, precum și rolul acestuia la calificare.

Notabilă este observația autorilor, potrivit căreia fără a identifica scopul urmărit de făptuitor la săvârșirea exploziei, incendiului sau a altor fapte socialmente periculoase nu putem afirma cu certitudine despre existența unui act terorist. Determinarea scopului constituie premisa necesară pentru calificarea corectă a infracțiunii drept act terorist.

Ca și V. P. Emelianov, L. Ermakova și M. Komarova notează că la săvârșirea actelor teroriste făptuitorul urmărește un scop inițial și unul final. Drept scop inițial este evidențiat intimidarea populației. Potrivit autorilor, pentru realizarea scopului final necesită a fi realizat cel intermediar. Doar prin intimidarea populației, subliniază L. Ermakova și M. Komarova, poate fi realizat scopul final exprimat în determinarea organelor puterii de stat de a acționa în direcția dorită de făptuitor.⁵⁷

Din anul 2003 datează rezumatul tezei de doctorat susținute de către M. A. Komarova.⁵⁸ Autorul îmbrățișează poziția legiuitorului de a amplasa infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist în cadrul capitolului din Partea specială a Codului penal destinat protecției securității publice, în pofida faptului că mai multe opinii doctrinare sunt exprimate în contrariu. În ce ne privește, susținem optica autorului sus-enunțat. Considerăm că prin săvârșirea actelor teroriste în plan principal sunt lezate relațiile sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, în calitate de valoare socială fundamentală. Asupra acestui aspect am și polemizat suficient în cadrul compartimentului 2.1. din prezenta teză, constituind, de altfel, una dintre direcțiile prioritare ale investigației întreprinse. În special, am argumentat că securitatea publică, și nu securitatea statului sau cea internațională, formează valoarea socială *sui generis* lezată prin săvârșirea actelor teroriste.

Foarte detaliat sunt analizate semnele laturii obiective a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. M. A. Komarova afirmă că săvârșirea actelor teroriste sub forma provocării exploziei este practic de neconceput fără utilizarea substanțelor explozive, raționament ce-l determină pe respectivul autor să promoveze ideea (pe care o îmbrățișăm) de a fi eliminată din textul articolului ce incriminează actele teroriste norma ce sancționează în mod distinct săvârșirea actului terorist prin utilizarea substanțelor explozive. După cum se va vedea *infra*, în compartimentul 2.2. din teză am venit cu multiple argumente solide în favoarea

⁵⁶ Ермакова Л. и Комарова М. *Цель как признак терроризма*. În: Уголовное право, 2002, № 2.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 23.

⁵⁸ Комарова М. А. *Терроризм в уголовном праве России* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003.

excluderii din textul art. 278 CP RM a actului terorist săvârșit cu aplicarea substanțelor explozive, în calitate de infracțiune distinctă (în raport cu cea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM). Considerăm că legiuitorul urmează să incrimineze în cadrul uneia și aceleiași norme faptul provocării exploziei fără a diferenția în norme distincte explozia provocată prin utilizarea substanțelor explozive de explozia săvârșită prin alte mijloace.

În altă privință, M. A. Komarova agreează poziția legiuitorului de a reuni în cadrul aceleiași norme actul terorist propriu-zis, precum și amenințarea cu săvârșirea actului terorist. Nu susținem un asemenea punct de vedere (îmbrățișat, de altfel, de legiuitorul moldav). Suntem de părere că cele două comportamente trebuie incriminate în norme distincte. Cele două comportamente au un grad prejudiciabil diferit. Considerând acest aspect de importanță deosebită pentru cercetarea de față, în cadrul compartimentului 2.2. din teză am evocat numeroase argumente întru susținerea poziției noastre.

Următoarea lucrare luată în vizor este rezumatul tezei de doctorat susținute în anul 2004 de către S. U. Dikaev.⁵⁹ *Inter alia*, autorul se pronunță împotriva opticii doctrinare de reamplasare a actelor teroriste în cadrul capitolului din Partea specială a Codului penal dedicat protecției păcii și securității omenirii. Remarcabil este următorul argument al autorului: principalul criteriu de catalogare a actelor teroriste drept infracțiuni contra securității publice rezidă în faptul că orice membru al societății, în lipsa unui comportament victimologic din partea acestuia, este o potențială victimă a acestor infracțiuni.

În alt plan, autorul consideră incorectă poziția legiuitorului de a reuni în cadrul aceleiași norme actul terorist propriu-zis și amenințarea cu săvârșirea actului terorist. În opinia lui S. U. Dikaev, ar fi oportun ca amenințarea cu săvârșirea actului terorist să fie reamplasată în articolul din Partea specială a Codului penal care sancționează comunicarea mincinoasă cu bună știință despre actul terorist. Nu ne putem alătura unui atare punct de vedere; or, este limpede că faptele infracționale în discuție comportă grad prejudiciabil diferit. Esența juridică a numitelor fapte infracționale este diferită, motiv pentru care și nu este necesar de a amplasa aceste fapte în același articol. Finalitățile celui ce amenință cu săvârșirea actului terorist și ale subiectului infracțiunii prevăzute la art. 281 CP RM sunt diferite. La fel, în cazul art. 281 CP RM pericolul rezultat din comunicarea despre actul terorist există doar în mintea destinatarului, făptuitorul cunoscând că acesta nu este real, pe când în cazul amenințării cu săvârșirea actului terorist pericolul comportă un caracter real și serios.

⁵⁹ Дикаев С. У. *Терроризм: феномен, обусловленность и меры противодействия: уголовно-правовое и криминологическое исследование* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Санкт-Петербург, 2004.

Meritoriu este rezumatul tezei de doctorat susținute în anul 2005 de către A. A. Kurbanmagomedov.⁶⁰ În lucrare se face o incursiune juridico-penală și criminologică asupra actului terorist. Pentru studiul de față interesează, în special, alegațiile autorului invocate în contextul caracterizării juridico-penale a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. Punctele forte ale lucrării constau în: definirea conceptului „securitate publică”; identificarea obiectului juridic special al actelor teroriste; determinarea momentului de consumare a infracțiunilor supuse analizei; statuarea asupra formei vinovăției cu care acționează făptuitorul la săvârșirea actelor teroriste; relevarea vârstei subiectului infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.

Lăudabilă este observația autorului, potrivit căreia actele teroriste pot lua forma nu doar a unui comportament activ, ci și a unui comportament pasiv. Pentru a ne convinge de justetea respectivei afirmații, în cadrul compartimentului din teză destinat abordării laturii obiective a actelor teroriste am argumentat acest fapt.

Tot din anul 2005 datează rezumatul tezei de doctorat susținute de H. S. Safarov.⁶¹ Este un material în care autorul subliniază diverse probleme de încadrare a actelor teroriste potrivit legii penale. În acest sens, este analizată practica judiciară a Republicii Tadjikistan, precum și a altor state membre ale CSI.

Pe segmentul obiectul infracțiunii, autorul menționează că actele teroriste sunt fapte pluriobiectuale, adică atentează la mai multe valori sociale. O altă trăsătură caracteristică actului terorist, evidențiată de H. S. Safarov, constă în faptul că violența socialmente periculoasă este îndreptată împotriva unor persoane sau a bunurilor acestora, în timp ce influența psihologică în scopul determinării spre un comportament anume este exercitată asupra altor persoane.

Un rol aparte îl formează aserțiunile autorului în ceea ce privește modul de săvârșire a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. *In concreto*, se enunță că actul terorist poartă întotdeauna un caracter public, adică demonstrativ și ultimativ.⁶² De asemenea, se încearcă delimitarea dintre actele teroriste și cele de diversiune, drept criteriu hotărâtor fiind invocat conținutul intenției și caracterul scopului urmărit de făptuitor la realizarea exploziei, incendiului sau a altor fapte similare.

⁶⁰ Курбанмагомедов А. А. *Терроризм на Северном Кавказе: Уголовно-правовой и криминологический анализ* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2005.

⁶¹ Сафаров Х. С. *Терроризм: проблемы законодательного закрепления и квалификации (на материалах Республики Таджикистан и стран СНГ)* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2005.

⁶² *Ibidem*, p. 11.

În cele ce urmează ne vom concentra atenția asupra articolului științific ieșit de sub tipar în anul 2006, semnat de *S. I. Sobolevskaia și V. V. Sviridov*.⁶³ În principal, sunt evidențiate modalitățile de săvârșire a infracțiunilor de orientare teroristă, printre care și a actelor teroriste. Autorii definesc fiecare dintre modalitățile normative de exprimare a faptei prejudiciabile.

Susținem punctul de vedere exprimat de autori, potrivit căruia gradul de pericol social al amenințării cu săvârșirea actului terorist, precum și al actului terorist propriu-zis este diferit, motiv pentru care este neîntemeiată poziția legiuitorului de a le echivala.

În ce privește momentul de consumare a provocării exploziei, incendiului sau a altor fapte similare, *S. I. Sobolevskaia și V. V. Sviridov* opinează: „Legiuitorul, tinzând să protejeze mai eficient obiectul protecției penale de posibile urmări și să preîntâmpine survenirea acestora, leagă momentul consumării infracțiunii de două semne ale laturii obiective: fapta prejudiciabilă și apariția pericolului real. Corespunzător, în aceste componente de infracțiune pericolul apare pe post de urmare prejudiciabilă specifică”.⁶⁴ Nu considerăm pericolul cauzării urmărilor prejudiciabile drept urmare având caracter specific.

Un alt material științific demn de reținut este rezumatul tezei de doctorat susținute în anul 2006 de către autorul rus *M. Iu. Pavlik*.⁶⁵ Este un material în care se face o incursiune teoretico-practică asupra infracțiunilor violente ce atentează la securitatea publică. Pentru cercetarea de față interes prezintă segmentul din lucrare destinat analizei juridico-penale a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. Este remarcabil efortul autorului de a explica înțelesul termenului „securitate publică”.

Lăudabilă este intervenția autorului de a se expune detaliat asupra clauzei speciale de impunitate înscrise sub tiparul articolului ce incriminează actele teroriste. În acest sens, el elucidează condițiile în a căror prezență funcționează clauza de impunitate indicată.

Consemnabile sunt argumentele aduse de *M. Iu. Pavlik* în ceea ce privește menținerea vârstei de 16 ani în calitate de limită minimă pentru angajarea răspunderii penale în baza normelor ce sancționează actele teroriste. La concret, dânsul punctează că începând cu vârsta de 16 ani persoana este capabilă să conștientizeze în deplinătate faptele sale și să prevadă posibilitățile sale sociale, ceea ce pare îndoielnic în cazul minorilor cu vârsta de 14 ani.

Totodată, nu susținem poziția lui *M. Iu. Pavlik* prin care consemnează că infracțiunile ce atentează la securitatea publică, printre care și actele teroriste, nu au obiect juridic secundar. Așa

⁶³ Соболёвская С. И. и Свиридов В. В. *Способы совершения преступлений террористической направленности. Аналитический обзор*. Тюмень, 2006.

⁶⁴ Соболёвская С. И. и Свиридов В. В., *op. cit.*, p. 21.

⁶⁵ Павлик М. Ю. *Уголовная ответственность за насильственные преступления против общественной безопасности: Современное состояние, сущность и противоречия* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Санкт-Петербург, 2006.

cum se va vedea *infra*, viața, sănătatea persoanei etc. nu constituie părți componente ale securității publice. Viața, sănătatea persoanei etc., exact ca și securitatea publică, reprezintă valori sociale distincte. Acestea nu se suprapun și nici nu se exclud.

Luăm în vizor un alt material – articolul științific elaborat de autorul român M. Rusu în anul 2006.⁶⁶ În acest articol este realizată o cercetare a elementelor constitutive obiective și a celor subiective ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. Analizei este supusă latura subiectivă a actelor teroriste, printre care și unele forme nenormative ale intenției cu care poate acționa făptuitorul la săvârșirea faptei prejudiciabile.

Apare neclară poziția autorului potrivit căreia obiectul juridic special al infracțiunii de terorism îl constituie, *inter alia*, relațiile sociale referitoare la ordinea publică. *Infra* vom demonstra că obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM derivă din securitatea publică, nu însă din ordinea publică.

În altă privință, provoacă reticență următoarea afirmație a autorului: „Subiectul pasiv principal al actelor teroriste este statul ca titular al valorilor sociale ocrotite. Subiectul pasiv secundar este orice persoană fizică sau juridică asupra căreia se îndreaptă actul terorist”.⁶⁷ Pe de o parte, legea penală a Republicii Moldova operează cu noțiunea „victimă”, nu însă cu „subiect pasiv”. Pe de altă parte, suntem de părere că statul nu poate fi privit în postura de victimă a actelor teroriste (cel puțin în conjunctura legii penale a Republicii Moldova).

În altă ordine de idei, merită atenție rezumatul tezei de doctorat susținute în anul 2007 de către M. F. Musaelean.⁶⁸ Este o lucrare centrată în exclusivitate pe analiza juridico-penală a actelor teroriste.

Consemnabil este punctul de vedere exprimat de autor în acord cu care este necesară intervenția legiuitorului, astfel încât tragerea din arma de foc în calitate de faptă prejudiciabilă cu caracter alternativ să fie inserată alături de provocarea exploziei și a incendiului. Susținem optica enunțată. Suntem de părere că aplicarea armei de foc ține de esența actului terorist, considerent din care și urmează a fi consacrată expres în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM. Elocventă în acest sens este practica judiciară de ultimă oră a statelor străine europene, unde aplicarea armei, în special a celei de foc, constituie una dintre cele mai frecvente modalități de comitere a actelor teroriste. Considerăm că anume cele mai răspândite și tipice modalități de concretizare a faptei prejudiciabile conferă actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM fizionomie distinctă în raport cu alte infracțiuni.

⁶⁶ Rusu M. *Infracțiunea de terorism. Noua reglementare*. În: Revista de drept penal, 2006, nr. 4.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 66.

⁶⁸ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007.

Ca și alți autori, M. F. Musaelean propune formularea unui nou articol care să incrimineze separat amenințarea cu săvârșirea actului terorist.

O parte din studiu este axată pe analiza condițiilor necesare pentru a opera clauza de impunitate pasibilă de funcționare în ipoteza săvârșirii actelor teroriste ajunse la faza actelor preparatorii. Printre altele, autorul sugerează ideea excluderii condiției potrivit căreia clauza de impunitate este operabilă doar atunci când acțiunile făptuitorului nu conțin semnele unei alte componente de infracțiune. Susținem un asemenea punct de vedere. Considerăm că liberarea de răspundere penală pentru pregătirea actului terorist trebuie antrenată ori de câte ori făptuitorul renunță la săvârșirea actului terorist, indiferent de faptul dacă în acțiunile acestuia sunt prezente sau nu semnele unei alte componente de infracțiune. În caz contrar, este redusă practic la zero clauza de impunitate analizată, întrucât, în cele mai dese cazuri, comportamentul pregătitor al făptuitorului conține semnele unei sau altei componente de infracțiune. În cadrul compartimentului 3.1. din teză aducem argumente suplimentare în vederea susținerii poziției enunțate.

Tot în anul 2007 a ieșit de sub tipar articolul științific elaborat de autorul croat *M. Kovač*.⁶⁹ Este un material în care este abordat aspectul privind criminalizarea terorismului la nivel internațional; este reliefat coraportul dintre „violență”, „terorism” și „teroare”; sunt punctate trăsăturile terorismului. Autorul enunță că actul terorist este o infracțiune cu caracter transnațional, adică excede limitele teritoriului unui stat.⁷⁰ În calitate de semne subiective obligatorii sunt evidențiate: intenția și scopul special. M. Kovač relevă că intimidarea populației nu reprezintă scop în sine, ci constituie un instrument în mâinile teroriștilor pentru atingerea unor țeluri finale.⁷¹

Din anul 2008 datează articolul științific semnat de profesorul italian *Marcello Di Filippo*.⁷² Autorul scoate în evidență particularitățile ce caracterizează terorismul ca crimă internațională. Se arată că, în mare parte, orice terorist urmărește obținerea unor beneficii de pe urma săvârșirii actelor teroriste. Autorul notează că nu este rațional a atribui finalitatea politică urmărită de făptuitor la categoria elementelor ce caracterizează actele teroriste.

⁶⁹ Kovač M. *International criminalisation of terrorism*. În: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 14, broj 1/2007.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 271.

⁷¹ *Ibidem*, p. 271-272.

⁷² Marcello Di Filippo. *Terrorist Crimes and International Co-operation: critical remarks on the definition and inclusion of terrorism in the category of international crimes*. În: The European Journal of International Law, 2008, vol. 19, no. 3.

Din contra, dânsul subliniază că pericolul social al unor asemenea conduite este mai pronunțat atunci când făptuitorul nu este cointerestat politic.⁷³

Un alt material luat în atenție este articolul științific elaborat de către *D. I. Tislenko* în anul 2010.⁷⁴ Principalele repere ale articolului rezidă în: sublinierea caracterului public și al rezonanței sociale în calitate de instrumente ajutătoare la intimidarea populației urmărită de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste; determinarea coraportului dintre terorism și extremism; punctarea destinatarilor revendicărilor înaintate de făptuitori; relevarea aspectelor definitorii ale finalităților urmărite de făptuitori în procesul săvârșirii actelor teroriste.

Din anul 2010 datează rezumatul tezei de doctorat susținute de către *D. M. Mineazev*.⁷⁵ Pentru studiul de față relevante s-au dovedit a fi următoarele idei ale autorului: consemnarea faptului că actele teroriste sunt infracțiuni cu obiect juridic complex; accentuarea faptului că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist pot lua forma unor componente formale și a unor trunchiate (formal-materiale); identificarea persoanelor apte să apară în postura de subiect al actelor teroriste; abordarea specificului unor tipuri nenormative ale intenției incidente infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist; punctarea scopurilor urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste etc.

Un alt material semnat în același an, 2010, este rezumatul tezei de doctorat susținute de către *I. V. Șevcenko*.⁷⁶ Autorul analizează, *inter alia*, elementele constitutive ale actelor teroriste. Ca și *M. F. Musaelean*, *I. V. Șevcenko* este de părere că tragerea din arma de foc trebuie specificată expres în dispoziția normei de incriminare, alături de provocarea exploziei sau a incendiului. Drept argument autorul invocă că dispoziția normei de la alin. (1) art. 205 CP FR (normă similară cu cea de la alin. (1) art. 278 CP RM) trebuie să cuprindă cele mai tipice forme de exprimare a actelor teroriste.

Notabilă este remarca autorului, potrivit căreia fapta prejudiciabilă din conținutul laturii obiective a actului terorist poate lua atât forma acțiunii, cât și a inacțiunii.

În altă privință, *I. V. Șevcenko* înaintează propunerea *de lege ferenda* de a se exclude semnul estimativ „daune esențiale proprietății” pe motiv că este unul neclar și că nu corespunde gradului prejudiciabil caracteristic actului terorist. În ce ne privește, considerăm că inserarea în textul legii penale a unui asemenea semn estimativ nu generează riscul unei interpretări extensive

⁷³ Marcello Di Filippo, *op. cit.*, p. 542.

⁷⁴ Тисленко Д. И. Анализ и значение признаков терроризма. În: Вестник ТГУ, 2010, № 10 (90).

⁷⁵ Минязев Д. М. Ответственность за террористическую деятельность в уголовном праве России: теоретические аспекты / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2010.

⁷⁶ Шевченко И. В. Уголовная ответственность за террористическую деятельность: Уголовно-правовой и правоприменительный аспекты / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тамбов, 2010.

defavorabile a legii penale, nefiind compromisă calitatea legii penale. Semnul „daune esențiale” concordă cu principiul legalității incriminării sub aspectul respectării cerințelor de previzibilitate, claritate și accesibilitate a legii penale.

Tot din anul 2010 datează articolul științific al cărui autori sunt *B. V. Sidorov și V. G. Kirșin*.⁷⁷ În mare parte, este elucidat coraportul dintre noțiunile: „terorism”, „act terorist” și „infracțiuni cu caracter terorist”. Sunt identificate trăsăturile terorismului ca fenomen social. Nu în ultimul rând, autorii pun în discuție unele probleme juridico-penale ce derivă din infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist.

Interes provoacă critica autorilor adusă opticii doctrinare, potrivit căreia toate infracțiunile cu caracter terorist ar trebui reunite în cadrul unui singur capitol: „Este imposibil a reuni toate infracțiunile cu caracter terorist într-o secțiune aparte, deoarece este inadmisibil ca în cadrul unei secțiuni aparte să fie amestecate norme de incriminare ce stabilesc răspunderea penală pentru infracțiuni ce atentează asupra unor obiecte juridice diferite (securitatea publică, securitatea statului sau securitatea internațională etc.)”.⁷⁸ Într-adevăr, gruparea tuturor infracțiunilor cu caracter terorist într-un singur capitol ar însemna nesocotirea valorii sociale fundamentale pasibile de lezare prin comiterea unor atare fapte infracționale.

Într-un segment din studiu sunt puse pe tapet atitudinea psihică a făptuitorului față de cele comise, precum și finalitățile urmărite la provocarea exploziei, incendiului sau la săvârșirea altor fapte asemănătoare.

Un alt articol științific care merită atenție este cel semnat de *O. V. Gavrilova*, ieșit de sub tipar în anul 2011.⁷⁹ Într-o manieră sintetizată, identificăm următoarele idei de bază desprinse din conținutul materialului analizat: pentru actele teroriste este caracteristic modul public de acționare; crearea panicii în sânul societății constituie esența actelor teroriste; sintagma „alte acțiuni” din textul alin. (1) art. 205 CP FR (normă similară cu cea de la alin. (1) art. 278 CP RM) implică multitudinea faptelor socialmente periculoase pasibile să cauzeze aceleași urmări prejudiciabile ca și în cazul provocării exploziei sau a incendiului; clauza de impunitate inserată în textul normelor ce incriminează actele teroriste poate opera atât în cazul în care fapta infracțională este comisă de o singură persoană, cât și în ipoteza în care actul terorist este săvârșit de un grup de persoane.

⁷⁷ Сидоров Б. В. и Киршин В. Г. *Терроризм в уголовном праве: определение, законодательная регламентация и вопросы совершенствования законодательства*. În: Вестник экономики, права и социологии, 2010, № 3.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 108.

⁷⁹ Гаврилова О. В. *К вопросу об уголовно-правовой характеристике терроризма*. În: Вестник Санкт-Петербургского университета государственной противопожарной службы МЧС России, 2011, № 4.

Însă, provoacă nedumerire următoarea teză expusă de O. V. Gavrilova: „Provocarea panicii, fricii constituie una dintre potențialele urmări prejudiciabile ce intră sub incidența sintagmei „alte urmări grave”.⁸⁰ Suntem de părere că crearea fricii, panicii în societate nu poate evolua pe post de urmare prejudiciabilă pasibilă de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare. Provocarea fricii în societate (întimidarea populației) constituie finalitatea primară urmărită de făptuitor la săvârșirea actului terorist. Deci, apare în postura de scop al infracțiunii, nu însă de urmare prejudiciabilă.

Luăm în vizor rezumatul tezei de doctorat susținute în anul 2012 de către A. A. Grigoriev.⁸¹ Potrivit autorului, prin comiterea actului terorist *de facto* se atentează asupra intereselor puterii de stat, asupra respectării orânduirii constituționale, precum și asupra securității statului, aceasta deoarece actul terorist este săvârșit împotriva unui stat sau destinatari ai revendicărilor înaintate de făptuitori sunt reprezentanții puterii de stat. Nu susținem această accepție. De altfel, în compartimentul 2.1. din teză aducem mai multe argumente în favoarea menținerii actualei poziții legislative de includere a actelor teroriste în șirul infracțiunilor menite să lezeze securitatea publică.

În altă privință, A. A. Grigoriev propune, exact ca și S. U. Dikaev, ca amenințarea cu săvârșirea actului terorist să fie reamplasată în cadrul articolului ce incriminează comunicarea cu bună știință mincinoasă despre actul terorist. Nu susținem această poziție. Înțelegem că *verbum regens* ambele infracțiuni comportă similitudini. Totuși, esența juridică a numitelor fapte infracționale este diferită, motiv din care nu este necesară amplasarea acestora în cadrul aceluiași articol.

Merită atenție articolele științifice semnate în anul 2013 de către V. L. Kudreavțev.⁸² În ele autorul încearcă să disocieze actele teroriste de alte infracțiuni asemănătoare, în același rând cercetează latura obiectivă a actului terorist consemnat la alin. (1) art. 205 CP FR.

În opinia lui V. L. Kudreavțev, amenințarea cu săvârșirea actului terorist nu trebuie să formeze o componentă de infracțiune aparte, nefiind deci oportună reamplasarea acestei fapte în cadrul unei norme incriminatoare separate.

⁸⁰ Гаврилова О. В., *op. cit.*, p. 89.

⁸¹ Григорьев А. А. *Уголовно-правовая ответственность за терроризм в современном праве Российской Федерации* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2012.

⁸² Кудрявцев В. Л. *Отграничение террористического акта от иных смежных составов преступлений: теоретический анализ*. În: Вестник Южно-Уральского профессионального института, 2013, № 1 (10); Кудрявцев В. Л. *Объективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»: некоторые вопросы теории и практики*. În: Вестник Института законодательства Республики Казахстан, 2013, № 1-2 (29-30).

Se arată că atunci când actul terorist ia forma provocării exploziei, incendiului sau a altor fapte similare, componența de infracțiune este una de pericol, considerându-se consumată din momentul apariției pericolului cauzării decesului, vătămării integrității corporale sau a sănătății persoanei, daunelor esențiale proprietății sau mediului ori a altor urmări grave.

Nu poate fi trecut cu vederea nici articolul științific ieșit de sub tipar în anul 2013, al cărui autor este A. G. Bezverhov.⁸³ O primă idee a autorului vizează natura dublă a victimelor actelor teroriste. Așadar, se enunță că, pe de o parte, se atestă victimele alese, dacă acestea sunt lideri sociali, actori politici, reprezentanți ai puterii de stat, iar, pe de altă parte, victimele nevinovate, care se atribuie la categoria simplilor cetățeni. La fel, autorul subliniază că caracterul pluriobiectual al actelor teroriste creează probleme la stabilirea locului acestor infracțiuni în cadrul Părții speciale a Codului penal: infracțiuni contra securității omeniirii, contra securității statului sau contra securității publice? De asemenea, dânsul notează că pentru actele teroriste este definitoriu modul public de acționare a făptuitorului la realizarea faptei prejudiciabile.

În fine, A. G. Bezverhov supune analizei subiectul și latura subiectivă a actelor teroriste. În calitate de motive, imbolduri ce determină realizarea actelor teroriste autorul evidențiază: motivele politice, ura națională, rasială sau religioasă etc.

Tot din anul 2013 datează lucrarea elaborată de autorul român R. I. Mocanu.⁸⁴ Este un material în care sunt punctate următoarele aspecte: analiza evoluției istorice a primelor grupări teroriste; abordarea terorismului contemporan; reliefaarea instrumentelor de luptă contra terorismului; evidențierea cadrului incriminator din România în partea ce vizează actele teroriste, precum și analiza infracțiunilor respective.

Se relevă că terorismul constă în acte săvârșite în mod premeditat. Faptele sunt comise după îndelungi pregătiri menite să asigure succesul atacului. Actele teroriste nu pot fi comise din impuls, chiar dacă constituie împlinirea unui sentiment de ură sau au caracter vindicativ. De altfel, gravitatea fenomenului terorist este generată și din cauza gradului specific de pregătire prealabilă.

Prezintă interes următoarele afirmații evocate în contextul scopului urmărit de făptuitor: „Provocarea temerii în rândul populației este la fel de importantă ca și reușita atentatelor. În general, comiterea oricărei fapte penale grave, odată ajunsă la cunoștința altor persoane, produce o emoție negativă sau chiar un sentiment de insecuritate, însă în cazul actelor teroriste se

⁸³ Безверхов А. Г. «Терроризм» и «террористический акт»: криминологический и юридический анализ. În: Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Право», 2013, № 1 (13).

⁸⁴ Mocanu R. I. *Fenomenul terorist: analiza legislației anti-teroriste*. București: Universul Juridic, 2013.

urmărește în mod intenționat răspândirea unui sentiment de teamă accentuată. Spaima nu este doar un produs adiacent faptei, ci un element esențial urmărit de făptuitor”.⁸⁵

R. I. Mocanu opinează că actele teroriste sunt de natură să pună în pericol însăși siguranța națională, ceea ce determină afirmația că infracțiunile din această sferă au ca obiect juridic relațiile sociale privind stabilitatea și securitatea statului. În planul victimelor atentatelor teroriste autoarea enunță că acestea nu sunt calificate, ele putând fi deopotrivă persoane care îndeplinesc o funcție importantă în conducerea statului și/sau civili vizați intenționat de atacuri sau prezenți întâmplător la locul săvârșirii atacului.

Următorul material asupra căruia ne vom focusa atenția este monografia semnată de M. M. Galacueva în anul 2013.⁸⁶

Autorul definește sintagmele „alte acțiuni” și „alte urmări grave”. Se arată că cea din urmă expresie desemnează acele urmări socialmente periculoase care sunt comparabile după gradul prejudiciabil cu decesul persoanei. Este identificat momentul de consumare a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.

Meritorie este următoarea opinie a autorului în ce privește incriminarea amenințării cu provocarea exploziei, incendiului sau cu săvârșirea altor fapte imorale: „Pe de o parte, este pe deplin justificată incriminarea amenințării cu săvârșirea actului terorist, aceasta deoarece simpla expunere a intenției de a săvârși fapte ce creează pericolul cauzării morții persoanelor, daunelor esențiale proprietății sau survenirii altor urmări grave este în stare să genereze frică și dezordine. Însă, pe de altă parte, este neîntemeiată inserarea în cadrul aceleiași norme a două forme de comportament ce au un grad prejudiciabil incomparabil”.⁸⁷

Trebuie de evidențiat și următorul punct de vedere al autorului: „Poziția legiuitorului de a nu stabili persoana juridică în calitate de subiect al actelor teroriste nu răspunde cerințelor luptei cu fenomenul terorismului, nefiind, în același timp, conformă practicii internaționale de reglementare juridică a măsurilor de prevenire și combatere a terorismului. Specificul infracțiunilor investigate demonstrează că necesită a fi instituită răspunderea penală a persoanelor juridice pentru săvârșirea actelor teroriste”.⁸⁸ Subscriem acestei viziuni doctrinare. Considerăm că persoana juridică trebuie numaidecât să figureze pe post de subiect al actelor teroriste, fapt asupra căruia ne vom pronunța mai detaliat în cadrul compartimentului din teză

⁸⁵ Mocanu R. I., *op. cit.*, p. 167.

⁸⁶ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*. Владикавказ, ООО НПКП «МАРП», 2013.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 67.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 77.

destinat relevării subiectului infracțiunilor analizate. Abordarea acestui aspect a și constituit o altă direcție de cercetare în cadrul prezentului studiu.

După M. M. Galacueva, intimidarea populației constituie finalitatea primară, nu însă finală urmărită de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste (poziție pe care o susținem). Dânsa menționează că prin crearea unei frici în sânul societății poate fi atins scopul final urmărit de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste.

Un segment impunător din cercetarea efectuată de M. M. Galacueva este dedicat abordării temeiului special de liberare de răspundere penală a făptuitorilor ajunși la faza actelor de pregătire a actului terorist. În conjunctura clauzei de impunitate abordate, M. M. Galacueva susține că aceasta dublează, în cea mai mare parte, norma care prevede liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii. Nu susținem această poziție. Considerăm că cele două temeuri liberatoare de răspundere penală au conținut diferit. În cadrul compartimentului 3.1. din teză am încercat să scoatem în evidență coraportul dintre ele, precum și să punctăm asupra naturii diferite a celor două temeuri de liberare de răspundere penală.

Articolul științific elaborat de *B. V. Sidorov* în anul 2015 este un alt material supus cercetării.⁸⁹ Principalele repere ale acestui studiu rezidă în: stabilirea coraportului dintre noțiunile „terorism”, „act terorist”, „infracțiuni cu caracter terorist”; statuarea asupra scopului primar și a celui final urmărit de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste; identificarea imboldurilor hotărâtoare în apariția intenției de a comite acte teroriste; elucidarea coraportului dintre finalitățile a căror realizare o dorește făptuitorul și motivația politică ce îl determină să recurgă la săvârșirea actelor teroriste etc.

Un alt articol care merită a fi punctat este cel semnat de autorul român *R. Simus* în anul 2016.⁹⁰ Materialul analizat comportă valențe juridico-penale, precum și de altă natură: sociologice, criminologice etc. Pentru investigația de față interes prezintă aspectele juridico-penale ale actelor teroriste. Relevante sunt ideile autorului în partea ce vizează cercul victimelor actelor teroriste, precum și țelurile urmărite de făptuitor la săvârșirea unor atare fapte infracționale. De exemplu, în contextul scopului infracțiunii dânsul menționează: „Frica reprezintă una dintre principalele componente ale actului terorist, deoarece instalarea fricii este mai importantă decât producerea victimelor. Principiul de care se conduc teroriștii nu se rezumă la a produce victime. Scopul lor nu este de a ucide cât mai multe persoane, ci de a instala frica,

⁸⁹ Сидоров Б. В. *Терроризм и террористическая деятельность: вопросы соотношения, системный анализ и проблема совершенствования уголовно-правового и криминологического противодействия*. În: Вестник экономики, права и социологии, 2015, № 4.

⁹⁰ Simus R. *Evoluția terorismului*. În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica - Volume 5, 2016, nr. 2.

teroarea în cât mai multe persoane”.⁹¹ O altă teză importantă enunțată de R. Simus privește victimele actelor teroriste: „Țintele directe doar rareori sunt principalele obiective. Violența este îndreptată nu doar asupra victimelor, ci și asupra celor ce continuă să trăiască. Victimele directe nu sunt și obiectivul final”.⁹²

În planul laturii subiective, prezintă interes rezumatul tezei de doctorat susținute de Z. Ș. Matcianova în anul 2016.⁹³ Autorul evidențiază, *inter alia*, următoarele trăsături caracteristice actelor teroriste: caracterul public al acțiunilor săvârșite; crearea intenționată în sânul societății a unei panici etc.⁹⁴ Sunt identificate motivele care stau la baza comportamentului infracțional al făptuitorilor. De asemenea, autorul trece în revistă factorii ce determină săvârșirea actelor teroriste.

O altă lucrare demnă de reținut este teza de doctorat susținută în anul 2016 de către F. A. Mirzoahmedov.⁹⁵ Este o lucrare în care sunt cercetate, de pe poziții comparative, reglementările din Codul penal al Republicii Tadjikistan și din cel al Federației Ruse în partea ce privește infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist.

Remarcabile sunt următoarele constatări ale autorului: pentru a fi în prezența actului terorist este suficient ca pericolul creat prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare să vizeze viața sau sănătatea unei singure persoane; daunele esențiale proprietății pasibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte asemănătoare se determină în funcție de parametrii potențialului prejudiciu, de valoarea bunurilor, de importanța acestora pentru potențiala victimă, precum și de tipul acțiunii concrete de care uzează făptuitorul la săvârșirea actelor teroriste.

Avem rezerve, însă, față de optica autorului, în corespundere cu care, în modalitatea de provocare a exploziei, a incendiului sau de săvârșire a altor fapte similare, componența actului terorist este materială. Dânsul susține că pericolul creat de a cauza moartea etc. constituie urmarea prejudiciabilă caracteristică actului terorist.

⁹¹ Simus R., *op. cit.*, p. 520.

⁹² *Ibidem*, p. 522.

⁹³ Матчанова З. Ш. *Факторы распространения терроризма в современной России: криминологический анализ* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Калининград, 2016.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 12.

⁹⁵ Мирзоахмедов Ф. А. *Уголовная ответственность за терроризм по законодательству Республики Таджикистан и Российской Федерации (сравнительно-правовое исследование)* / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2016.

Următoarele lucrări asupra cărora vom statua sunt cele semnate în anul 2018 de către X. Ulianoschi și V. Sîli.⁹⁶ Sunt două lucrări în care autorii punctează asupra trăsăturilor specifice ale obiectului infracțiunilor cu caracter terorist, precum și asupra scopului acestor infracțiuni. Autorii subliniază că specificul infracțiunilor cu caracter terorist constă în faptul că în majoritatea cazurilor acestea au un caracter complex, atentează la două sau la mai multe valori sociale sau pun în pericol mai multe relații sociale.

X. Ulianoschi și V. Sîli relevă că scopul infracțiunii cu caracter terorist este unicul criteriu care determină atribuirea unei infracțiuni la categoria respectivă de infracțiuni. Potrivit autorilor, specificul infracțiunilor cu caracter terorist constă în comiterea acestora în mod intenționat și pentru atingerea unui obiectiv determinat din timp.⁹⁷

Merită atenție materialul științific semnat de S. Brînză și V. Stati în anul 2018.⁹⁸ Este un material dedicat analizei comparative a normelor de incriminare ce vizează actele teroriste, din legislația penală a Republicii Moldova și din cea a Ucrainei.

Autorii punctează asupra inadmisibilității echivalării „terorismului” și „actului terorist”, primul termen semnificând un fenomen, nu însă o infracțiune. Se enunță că, în contextul infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist, viața și sănătatea persoanei nu pot apărea pe post de obiect juridic principal, ci în postura de obiect juridic secundar.

În planul laturii obiective, S. Brînză și V. Stati susțin că semnul „alte urmări grave”, inserat în textul alin. (1) art. 278 CP RM, nu corespunde alin. (3) art. 1 și alin. (2) art. 23 din Constituția Republicii Moldova.

În fine, vom încheia analiza materialelor științifice publicate peste hotare cu articolul elaborat de D. V. Erohin în anul 2019.⁹⁹ Autorul supune analizei critice normele din legislația penală a Federației Ruse corespondente celor înscrise la art. 278 CP RM. Se subliniază că termenul „terorism” reprezintă ideologia și practica aplicării violenței, de aceea, susține dânsul, este irațional de a folosi acest termen la descrierea componenței de infracțiune. De asemenea,

⁹⁶ Ульяновски К. și Сыли В. *Scopul infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», 28 листопада 2018 року Вип. 41, Переяслав-Хмельницький, 2018; Ульяновски К. și Сыли В. *Unele trăsături specifice ale obiectului infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», 28 листопада 2018 року Вип. 41, Переяслав-Хмельницький, 2018.

⁹⁷ Ульяновски К. și Сыли В. *Scopul infracțiunilor cu caracter terorist*, p. 226.

⁹⁸ Брынза С. М. și Стати В. А. *Сравнительный анализ норм, устанавливающих ответственность за террористический акт по законодательству Республики Молдова и Украины*. În: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», Київ, 4 жовтня 2018 року.

⁹⁹ Ерохин Д. В. *Уголовно-правовое регулирование противодействия терроризму*. În: Вестник Омского университета, 2019, № 1.

autorul polemizează asupra soluțiilor de calificare în cazul actului terorist însoțit de decesul a două sau a mai multor persoane.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

În urma analizei viziunilor oamenilor de știință expuse pe marginea materialelor științifice publicate la tema tezei atât în țară, cât și peste hotare, conturăm următoarele **concluzii**:

1) La soluționarea problemelor teoretico-legislative apărute în legătură cu cercetarea infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist deosebit de importante sunt lucrările semnate de: A. Barbăneagră, V. Berliba, V. Cușnir, S. Brînza, L. Dumneanu, V. Efremov, Gh. Gladchi, L. Gîrla, I. Macari, R. Pleșca, A. Rusnac, I. Richicinski, V. Stati, V. Sîli, Iu. Tabarcea, V. Țaulean, X. Ulianoschi (*Republica Moldova*); A. G. Bezverhov, S. U. Dikaev, V. P. Emelianov, L. Ermakova, D. V. Erohin, M. M. Galacieva, O. V. Gavrilova, A. A. Grigoriev, V. G. Kirșin, M. Komarova, V. L. Kudreavțev, A. A. Kurbanmagomedov, Z. Ș. Matcianova, D. M. Mineazev, M. F. Musaelean, M. Iu. Pavlik, H. S. Safarov, B. V. Sidorov, S. I. Sobolevskaia, V. V. Sviridov, I. V. Șevcenko, D. I. Tislenko (*Federația Rusă*); F. A. Mirzoahmedov (*Republica Tadjikistan*); R. I. Mocanu, M. Rusu, R. Simus (*România*), M. Kovač (*Croația*), Marcello Di Filippo (*Italia*) etc.

2) Tezele, accepțiunile acestor doctrinari au facilitat procesul de interpretare a conținutului normelor prevăzute la art. 278 CP RM. În special, analiza viziunilor doctrinare în materia răspunderii penale pentru infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist a permis reținerea următoarelor constatări relevante prezentului studiu: infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist (art. 278 CP RM) atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, nu însă cu securitatea statului ori cu securitatea internațională (a omenirii); în contextul normei de la alin. (1) art. 278 CP RM amenințarea trebuie să comporte un caracter real, adică să se exprime în realizarea unor acțiuni pregătitoare din care să rezulte intenția de a comite actul terorist și să provoace victimei temerea că aceasta poate fi pusă în execuție; scopul special urmărit de făptuitor, precum și relațiile sociale lezate prin comiterea faptelor prejudiciabile înscrise la art. 278 CP RM conferă actului terorist caracterul unei infracțiuni săvârșite în mod public; scopul urmărit de făptuitor la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM implică manifestarea intenției directe față de cele săvârșite, neavând relevanță în acest sens structura concretă a laturii obiective etc.

3) Patrimoniul doctrinar (inclusiv cel moldav) în materia infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist este relativ suficient. Nu conțin, însă, polemice științifice pe marginea unor sau altor aspecte în partea ce vizează infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM.

Unele aspecte sunt insuficient tratate sau abordate de pe vechi poziții, în timp ce altele sunt evitate, fapt ce ne-a determinat să ne focusăm atenția pe lichidarea lacunelor științifice depistate prin acoperirea vidului doctrinar cu viziuni proprii. În special, insuficient au fost abordate problemele ce vizează respectarea cerințelor de claritate și previzibilitate a legii penale în partea utilizării sintagmelor „alte fapte” și „alte urmări grave” în conținutul normei înscrise la alin. (1) art. 278 CP RM; n-au fost elucidate pe deplin raționamentele instituirii persoanei juridice în calitate de subiect al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM; au fost aduse insuficiente argumente, în corespundere cu cadrul legal național, în favoarea menținerii actelor teroriste în capitolul din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității publice și ordinii publice; sumar au fost elucidate condițiile în a căror prezență este funcțională clauza de impunitate prevăzută la alin. (6) art. 278 CP RM; într-un volum redus s-a statuat asupra particularităților pe care le comportă circumstanța specială de atenuare a răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste, consemnată la alin. (5) art. 278 CP RM etc.

Toate acestea au determinat formularea **scopului** prezentei teze, care constă în efectuarea unei cercetări temeinice comparative în partea ce vizează răspunderea penală pentru infracțiunile reunite sub denumirea generică de act terorist, în identificarea și soluționarea problemelor teoretico-legislative apărute în contextul investigării infracțiunilor enunțate, precum și în formularea unor propuneri *de lege ferenda* menite să optimizeze cadrul incriminator în materie.

În vederea atingerii scopului nominalizat au fost trasate următoarele *obiective*:

- analiza accepțiunilor doctrinare enunțate în literatura de specialitate pe marginea aspectelor juridico-penale ce vizează infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist;
- identificarea valorii sociale *sui generis* lezate prin săvârșirea actelor teroriste;
- analiza modalităților normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile consemnate la alin. (1) art. 278 CP RM;
- determinarea conținutului variantelor-tip de infracțiune prevăzute la lit. c), d) alin. (2), alin. (4) art. 278 CP RM;
- stabilirea momentului de consumare a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM;
- relevarea semnelor subiective obligatorii inserate în dispozițiile art. 278 CP RM;
- conturarea condițiilor în care este operabilă clauza de impunitate înscrisă la alin. (6) art. 278 CP RM, precum și a celor ce caracterizează circumstanța specială de atenuare a răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste, specificată la alin. (5) art. 278 CP RM;
- etalarea aspectelor definitorii ale circumstanțelor agravante prevăzute la alin. (2)-(3) art. 278 CP RM;

- delimitarea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM de unele fapte conexe, inclusiv de unele infracțiuni cu caracter terorist;
- analiza comparativă a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine în materia infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist;
- identificarea carențelor legislative care îngreunează aplicabilitatea normelor de incriminare prevăzute la art. 278 CP RM;
- formularea propunerilor *de lege ferenda* apte să îmbunătățească cadrul incriminator în sfera ce vizează actele teroriste.

4) ***Problema științifică importantă de cercetare*** constă în elaborarea unui cadru conceptual complex cu privire la conținutul semnelor constitutive ale infracțiunilor reunite sub denumirea generică de act terorist în corespundere cu cadrul teoretico-normativ actual, ceea ce a permis identificarea imperfecțiunilor de care suferă, în opinia noastră, normele de incriminare prevăzute la art. 278 CP RM și, corespunzător, înaintarea unui șir de propuneri menite să îmbunătățească textul incriminator examinat în vederea prevenirii și combaterii cât mai eficiente a infracționalității în această sferă.

5) ***Dirjecțiile de soluționare a problemei științifice importante de cercetare***, pe lângă cele reliefate *supra*, constau în: încercarea de a lichida dilema privind locul actelor teroriste în sistemul Părții speciale a Codului penal; statuarea asupra structurii *in concreto* a laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM; abordarea critică și exegetică a finalităților urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste; argumentarea necesității defalcării din norma de la alin. (1) art. 278 CP RM a amenințării cu săvârșirea actului terorist, aceasta urmând a fi incriminată în cadrul unei norme separate; delimitarea infracțiunilor consemnate la art. 278 CP RM, în contextul unor semne concrete ale componenței de infracțiune, de unele fapte penale conexe; analiza comparativă a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine în materia infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist; identificarea neajunsurilor de care suferă, în opinia noastră, normele incriminatorie supuse analizei și înaintarea unor propuneri legislative apte să contribuie la perfecționarea cadrului legal în materie etc.

CAPITOLUL 2. SEMNELE OBIECTIVE ALE INFRAȚIUNILOR REUNITE SUB DENUMIREA DE ACT TERORIST

Până a trece la analiza nemijlocită a elementelor constitutive obiective ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist, vom consemna că până la adoptarea Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 136 din 19.06.2008 (în continuare – Legea RM nr. 136/2008),¹⁰⁰ titulatura art. 278 CP RM era următoarea: „Terorismul”. Prin legea enunțată denumirea art. 278 CP RM a fost modificată din „Terorismul” în „Actul terorist”.

La prima vedere, s-ar părea că modificarea operată de legiuitor nu este una de substanță, creându-se impresia că aceasta constituie, mai degrabă, un „joc de cuvinte”. Realitatea este alta. Considerăm mai mult ca reușită o asemenea schimbare de poziție legislativă. *Infra* vom aduce argumentele de rigoare.

Primo – terorismul reprezintă un fenomen, în timp ce actul terorist constituie infracțiune. Legea penală incriminează fapte prejudiciabile și săvârșite cu vinovăție, nu însă fenomene. În context, în doctrină se subliniază că terorismul reprezintă un fenomen social complex, iar actul terorist constituie fapta infracțională concretă, adică una dintre formele de exprimare a terorismului.¹⁰¹ În același făgaș, S. Brînza și V. Stati menționează că termenul „terorism” semnifică un fenomen, nu însă o infracțiune.¹⁰²

După T. B. Isaeva, terorismul este un fenomen social complex, iar actul terorist formează fapta infracțională legată indisolubil de acest fenomen social și care derivă din el.¹⁰³ S. M. Ivliev privește terorismul nu ca o infracțiune concretă și nici ca o totalitate de infracțiuni, ci ca un fenomen social multidimensional, care la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI a devenit o problemă globală a contemporaneității.¹⁰⁴ La rândul său, D. V. Erohin subliniază că termenul „terorism” reprezintă ideologia și practica aplicării violenței.¹⁰⁵

De consemnat că abordările doctrinare reliefate *supra* au și un suport juridic. Astfel, în corespundere cu art. 3 din Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea

¹⁰⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 145-151.

¹⁰¹ Свистильников А. Б. и Шарутенко В. Н. *К вопросу о разграничении понятий «терроризм» и «террористический акт»*. În: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, 2010, № 4 (48), p. 79.

¹⁰² Брынза С. М. și Stati В. А. *Сравнительный анализ норм, устанавливающих ответственность за террористический акт по законодательству Республики Молдова и Украины*. În: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», Київ, 4 жовтня 2018 року, p. 70.

¹⁰³ Isaeva T. B. *Основные дефиниции терроризма*. În: Российский следователь, 2008, № 21, p. 8.

¹⁰⁴ Ivliev S. M. *Уголовно-правовые средства противодействия терроризму* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008, p. 14.

¹⁰⁵ Erohin D. V., *op. cit.*, p. 204.

тероризму, nr. 120 din 21.09.2017¹⁰⁶ (în continuare – Legea RM nr. 120/2017) terorismul este definit drept „fenomen [evid. ns.] cu un grad înalt de pericol social, caracterizat printr-o ideologie radicală și o practică de influențare prin violență a luării unor decizii de către autorități și instituții publice sau organizații internaționale, însoțite de intimidarea populației și/sau de alte acțiuni violente ilegale”.

În cele din urmă, susținem cele evocate de I. Artamonov: „Din punct de vedere juridico-penal, răspunderea survine nu pentru terorism, dar pentru săvârșirea unor fapte ilegale concrete”.¹⁰⁷

Mai mult, terorismul nu constituie doar un fenomen social complex, ci și o ideologie. *In concreto*, terorismul reprezintă ideologia atingerii anumitor țeluri prin aplicarea violenței sau prin amenințarea aplicării violenței. Codul penal nu sancționează ideologiile. Infracțiunea constituie fapta (acțiunea sau inacțiunea) prejudiciabilă. Ideologia nu este faptă prejudiciabilă. În doctrină se menționează că ideologia violenței se exprimă în promovarea unor idei, teorii, concepții ce justifică și sprijină posibilitatea aplicării acțiunilor violente pentru atingerea rezultatelor politice necesare teroriștilor.¹⁰⁸ Însăși ideologia, cât de negativă ar fi, până când nu este materializată într-o faptă socialmente periculoasă (acțiune sau inacțiune), prevăzută de Codul penal, nu constituie infracțiune.¹⁰⁹

Secundo – termenul „terorism” nu este de natură juridică, ci de natură social-politică, constatare susținută și în literatura de specialitate.¹¹⁰ Consemnabilă este observația făcută în doctrină: „Sufixul „ism” denotă că terorismul nu presupune o faptă sau o totalitate de fapte, ci un fenomen al vieții sociale”.¹¹¹

Tertio – termenul „terorism” desemnează, *lato sensu*, nu doar actul terorist, ci și alte infracțiuni cu caracter terorist. Potrivit art. 134¹¹ CP RM „prin infracțiune cu caracter terorist se înțelege una din infracțiunile prevăzute la art. 140¹, 142, 275, 278, 278¹, 279¹, 279², 279³, 280,

¹⁰⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 364-370.

¹⁰⁷ Артамонов И. „Терроризм”: проблемы уголовной ответственности. În: Уголовное право, 2002, № 3, р. 6.

¹⁰⁸ Тарбагаев А. Н. Проблемы уголовно-правовой квалификации терроризма. În: Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права, 2013, № 1, р. 103.

¹⁰⁹ *Ibidem*, р. 103.

¹¹⁰ Гассер Х. Террористические акты, «терроризм» и международное гуманитарное право. În: Международный журнал красного креста. Сборник статей, 2002, р. 244; Артамонов И. „Терроризм”: проблемы уголовной ответственности, р. 6; Свистильников А. Б. și Шарутенко В. Н. К вопросу о разграничении понятий «терроризм» и «террористический акт». În: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, 2010, № 4 (48), р. 79; Артамонов И. И. Некоторые предложения по совершенствованию правовой основы борьбы с терроризмом, р. 117. Disponibil: http://crimas.ru/books/terrorism_v_rossii_razdel_5.pdf; Терроризм. Правовые аспекты противодействия: нормативные и международные правовые акты с комментариями, научные статьи / Под ред. И. Л. Трунова, Ю. С. Горбунова. Москва, 2007, р. 210-211; Мусаелян М. Ф. Понятие «терроризм» и его соотношение с понятиями «террор» и «террористический акт». În: Журнал российского права, 2009, № 1, р. 62; Комарова М. А. Терроризм в уголовном праве России, р. 19.

¹¹¹ Исаева Т. Б. *op. cit.*, р. 8.

284 alin. (2), art. 289¹, 292 alin. (1¹) și alin. (2) în partea ce vizează faptele prevăzute la alin. (1¹), art. 295, 295¹, 295², 342 și 343”.

În definitivă, conchidem că actul terorist este expresia preferabilă pentru descrierea faptelor infracționale reunite sub imperiul art. 278 CP RM, întrucât, pe de o parte, este o noțiune juridică, iar, pe de altă parte, desemnează strict faptele prejudiciabile prevăzute la art. 278 CP RM. În același timp, actul terorist reprezintă una dintre exprimările terorismului, poate cea mai principală, considerent din care susținem poziția legiuitorului moldav concretizată în modificarea denumirii art. 278 CP RM, precum și a dispoziției normei consemnate la alin. (1) art. 278 CP RM.¹¹²

În alt registru, observăm însă că la operarea remanierilor sus-indicate în textul normei de incriminare, precum și în titulatura art. 278 CP RM, au fost admise unele inadvertențe legislative. În special, avem în vedere omisiunea legiuitorului de a interveni cu modificări în tot textul art. 278 CP RM, nu însă doar în dispoziția normei înscrise la alin. (1) art. 278 CP RM, precum și în titulatura respectivului articol. *In concreto*, a rămas intactă dispoziția normelor prevăzute la alin. (5) și (6) art. 278 CP RM, în care este consacrată o circumstanță specială de individualizare a pedepsei penale pentru comiterea actelor teroriste, în sensul atenuării acesteia, precum și o clauză specială de liberare de răspundere penală pentru săvârșirea actelor teroriste. În ambele norme legiuitorul a decis să păstreze sintagma hibrid „actul de terorism”.

Nu putem susține o asemenea poziție legislativă, întrucât: a) este contrară raționamentelor enunțate mai sus și b) nu corespunde principiului coerenței ce urmează a fi respectat la adoptarea unui act normativ; or, în acord cu lit. d) alin. (1) art. 3 din Legea Republicii Moldova cu privire la actele normative, nr. 100 din 22.12.2017,¹¹³ „[l]a elaborarea unui act normativ trebuie respectat principiul coerenței normelor juridice”.

Avându-se în vedere actuala titulatură a art. 278 CP RM și luând în calcul regula coerenței la adoptarea textului de lege, sugerăm legiuitorului să uniformizeze termenii utilizați în conținutul normelor înscrise la art. 278 CP RM prin înlocuirea noțiunii „actul de terorism” cu „actul terorist”. Este vorba de noțiunea „actul de terorism” regăsită la alin. (5) și (6) art. 278 CP RM.

În opinia noastră, termenul „actul de terorism” este unul hibrid – o combinație dintre termenii „terorism” și „actul terorist”. Din considerentele reliefate *supra*, pentru redarea esenței

¹¹² Cojocar V. M. *Evoluția normativă a titulaturii art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 08-09 noiembrie 2018). Seria „Științe juridice”. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 241.

¹¹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 7-17.

faptelor infracționale prevăzute la art. 278 CP RM considerăm mai reușită sintagma „actul terorist”, nu însă „actul de terorism”.

2.1. Obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM

Alegerea normei de drept penal pentru efectuarea calificării corespunzătoare a infracțiunii începe cu identificarea obiectului general (dacă fapta constituie infracțiune sau altă încălcare de lege), după care continuă cu stabilirea obiectului generic (evidențierea grupului de infracțiuni sub a căror incidență ar putea cădea fapta prejudiciabilă comisă), ca în final să se determine valoarea socială concretă lezată sau pusă în pericol prin fapta infracțională săvârșită.¹¹⁴

Atât infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist, prevăzute la art. 278 CP RM, cât și celelalte fapte infracționale posedă același **obiect juridic general**. Din textul alin. (1) art. 2 CP RM reiese că acesta este constituit din totalitatea valorilor sociale fundamentale protejate prin incriminarea faptelor prejudiciabile.

Spre deosebire de obiectul juridic general, cel **generic** presupune „fasciculul de valori și relații sociale de protecție, comun pentru un grup de infracțiuni”.¹¹⁵ Fiecare infracțiune atentează la o anumită valoare socială fundamentală și, implicit, asupra relațiilor sociale ce derivă din această valoare socială. Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova este împărțită în capitole. De altfel, obiectul juridic generic constituie acel criteriu fundamental, care servește legiuitorului la gruparea infracțiunilor în anumite capitole. Acesta reprezintă punctul de pornire la delimitarea unor infracțiuni de altele. Din aceste considerente, identificarea obiectului juridic generic al unei infracțiuni, inclusiv a faptelor reunite sub denumirea de act terorist, este făcută de însuși legiuitorul, în procesul adoptării normelor incriminatoare și amplasării acestora în cadrul Părții speciale a Codului penal. Analizând locul faptelor infracționale prevăzute la art. 278 CP RM în sistemul infracțiunilor din Partea specială a Codului penal desprindem că acestea sunt amplasate în cadrul Capitolului XIII „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”. De aici și concluzia: **obiectul juridic generic al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist îl formează securitatea publică și ordinea publică drept valori sociale fundamentale apărute împotriva infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, precum și relațiile sociale ce apar și se dezvoltă în legătură cu aceste valori sociale.**

Așadar, securitatea publică și ordinea publică sunt valorile sociale *sui generis* protejate prin incriminarea actelor teroriste și a tuturor infracțiunilor amplasate în Capitolul XIII din Partea specială a Codului penal. Mai exact, obiectul protecției penale la incriminarea actelor

¹¹⁴ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 114.

¹¹⁵ Giurgiu N. *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*. Iași: Gama, 1996, p. 163.

teroriste se află în derivație cu securitatea publică. Alături de alte infracțiuni amplasate în același Capitol XIII (de exemplu, cele prevăzute la art. 279-280 CP RM etc.), faptele prejudiciabile consemnate la art. 278 CP RM sunt categorisite la subgrupul infracțiunilor contra securității publice, fapt susținut și în literatura de specialitate.¹¹⁶ După cum se va vedea *infra*, securitatea publică constituie valoarea socială fundamentală din care transpare obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Prin săvârșirea actului terorist se aduce atingere, *grosso modo*, securității publice, nu însă ordinii publice. Această din urmă valoare socială poate fi lezată prin săvârșirea altor fapte infracționale, gen: huliganism (art. 287 CP RM) sau vandalism (art. 288 CP RM) etc. Totuși, datorită conexiunii existente între cele două valori sociale, legiuitorul a decis, pe bună dreptate, să le comaseze în cadrul unui singur capitol al Părții speciale a Codului penal. În context, A. Serbinov susține: „[...] ambele valori sociale au un conținut diferit. Sunt, deci, valori sociale distincte. Totodată, acestea corelează. În primul rând, ambele vizează un grup neconcretizat de persoane. În al doilea rând, ambele valori sociale sunt inerente societății, dar nu persoanei sau statului”.¹¹⁷

Accentuăm că securitatea publică și ordinea publică sunt valori sociale distincte, exact ca și viața și sănătatea persoanei. Acestea nu se suprapun. Tocmai de aceea, avem rezerve față de opinia doctrinară, în corespundere cu care ordinea publică constituie parte componentă a securității publice.¹¹⁸

Din cele evocate mai sus reiese că infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM posedă **obiect juridic de subgrup**. *In concreto*, acesta îl formează securitatea publică și relațiile sociale aferente acestei valori.

Dat fiind faptul că obiectul juridic special al actelor teroriste se desprinde din securitatea publică, în calitate de valoare socială fundamentală, se impune elucidarea conținutului acestei sintagme. Definirea acestei noțiuni nu este o sarcină ușoară. În acest sens, în doctrină se susține: „Securitatea publică este o categorie socială complicată, pentru care nici până în prezent nu a fost elaborată o concepție unică. Elucidarea conținutului conceptului securității publice este o problemă destul de dificilă”.¹¹⁹ Problema definirii este dictată de: *primo* – securitatea publică pare a fi una dintre cele mai abstracte valori sociale protejate de legea penală; *secundo* – nu

¹¹⁶ Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 461; Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 522; Гырла Л. Г. și Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 100; *Уголовное право. Особенная часть: Учебник*. Издание второе исправленное и дополненное / Под ред. Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рарога, А. И. Чучаева. Москва: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»: ИНФРА-М, 2008, p. 377.

¹¹⁷ Serbinov A. *Obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art. 290 și 291 CP RM*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2016, nr. 8 (98), p. 210.

¹¹⁸ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 47.

¹¹⁹ Chirița V. *Luarea de ostatic: analiza juridico-penală și criminologică*. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2011, p. 55.

există unanimitate de păreri doctrinare în ceea ce privește conținutul acestei valori sociale. În pofida acestui fapt, vom încerca să deslușim înțelesul acestui termen.

Ab initio vom defini conceptul de securitate, în general. Nevoia de securitate este arhiveche și existențială; or, dezvoltarea oricărei colectivități, la general, și a oricărui individ, în particular, implică condiția securității atât a persoanei, cât și a societății în ansamblu, ca fiind una vitală.¹²⁰

Literalmente, prin „securitate” trebuie de înțeles faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol.¹²¹ A. Rusnac subliniază că „termenul „securitate”, în formula sa absolută, înseamnă absența pericolelor și amenințărilor asupra sferei materiale și sferei spirituale ale activității umane”.¹²² Deducem, astfel, că securitatea presupune acea stare de liniște, de protecție, necesară pentru dezvoltarea normală a relațiilor sociale.

După V. Cușnir, conceptul „securitate” a cunoscut o profundă evoluție, s-a dezvoltat în context teoretic și practico-aplicativ, căpătând un caracter mult mai complex și interdependent, dar în esența sa și astăzi semnifică pace, libertate și independență, siguranță, protecție, liniște, lipsă de primejdie, prevenire și apărare de pericole, stabilitate și dezvoltare (...).¹²³

Raportată la sfera dreptului penal este definiția securității dată de M. Iu. Pavlik, în opinia căruia aceasta reprezintă condiția esențială de existență a persoanei, a societății și a statului, apărând pe post de garant al dezvoltării progresive a acestor entități.¹²⁴ A. Rusnac relevă că securitatea este apărarea și asigurarea garantată prin mijloace constituționale, legislative și practice a intereselor vitale ale persoanei, societății și statului împotriva amenințărilor interne și externe.¹²⁵ Consemnabil este punctul de vedere al lui G. Pavliuc cu privire la acest concept. În opinia acestui autor, „[s]ecuritatea reprezintă starea care implică desfășurarea netulburată a relațiilor sociale, în a cărei prezență realizarea intereselor primordiale ale persoanei, ale societății și ale statului este asigurată împotriva oricăror pericole interne sau externe”.¹²⁶ V. Cușnir menționează că securitatea publică este parte integrantă a securității naționale.¹²⁷

¹²⁰ Cușnir V. *Dimensiunea juridică a securității: aspecte internaționale și naționale*. În: *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 54.

¹²¹ *Dicționar Explicativ al Limbii Române* / Sub redacția I. Coteanu, L. Seche, M. Seche. București: Univers enciclopedic, 1998, p. 969.

¹²² Rusnac A., *op. cit.*, p. 16.

¹²³ Cușnir V. *Dimensiunea juridică a securității: aspecte internaționale și naționale*, p. 74.

¹²⁴ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 15.

¹²⁵ Rusnac A., *op. cit.*, p. 13.

¹²⁶ Pavliuc G. *Răspunderea penală pentru amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească*. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 124.

¹²⁷ Cușnir V. *Sanționarea finanțării terorismului: cadrul juridic internațional și național*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Mediul strategic de securitate: tendințe și provocări”* (Chișinău, 18 mai 2017), p. 39.

Din definițiile sus-enunțate surprindem că securitatea poate viza: 1) persoana; 2) statul; 3) societatea. Cu alte cuvinte, starea de liniște (de protecție) poate fi inerentă nu doar persoanei fizice privită ca titular al drepturilor și obligațiilor, precum și statului, ci și societății *per ansamblu*, în calitate de *summum* al indivizilor unei colectivități anume. Tocmai în raport cu acest din urmă element ne interesează care este conținutul conceptului „securitate”. Or, după cum am statuat mai sus, actele teroriste sunt infracțiuni contra securității publice, nu însă contra securității persoanei sau contra securității statului.

În sensul legii penale, securitatea unei colectivități anume (a societății) este denumită convențional „securitate publică”. Aceasta reprezintă starea de siguranță, de liniște (de protecție) a unui grup de persoane (membri ai societății), și nu a individului privit separat. Spre deosebire de securitatea personală, care vizează indivizii luați în parte (*ut singuli*), punctează S. Brînza și V. Stati, securitatea publică privește colectivitatea în ansamblul ei (*ut universi*).¹²⁸ Aceiași autori menționează că atunci „[c]ând legea penală incriminează anumite fapte care aduc atingere securității publice, prin aceasta se reacționează contra unui pericol de natură să producă efecte colective, adică să atingă interesele unui număr indeterminat, mai mult sau mai puțin important, de indivizi”.¹²⁹ Fiind veritabile infracțiuni menite să atenteze asupra securității publice, prin săvârșirea actelor teroriste sunt lezate drepturile și interesele unui grup de persoane. Chiar dacă prin săvârșirea actului terorist este lezată viața sau sănătatea unei singure persoane, intenția infracțională a făptuitorului, de regulă, este îndreptată spre un grup nedeterminat (neconcretizat) de persoane. Tocmai această orientare infracțională eclipsează urmarea prejudiciabilă singulară ce a fost cauzată.

Afirmațiile noastre sunt susținute și în teoria dreptului penal, unde se relevă că în cazul infracțiunilor amplasate în cadrul Capitolului XIII din Partea specială a Codului penal securitatea vizează un grup de persoane sau chiar o întreagă colectivitate.¹³⁰ Se mai adaugă că la săvârșirea unor asemenea infracțiuni prejudiciul nu este cauzat unei persoane concrete, ci mai multor membri ai societății.¹³¹ În mod similar, V. Manea notează: „[...] normele, care incriminează fapte contra securității publice, apără interesele nu ale unei persoane aparte expuse pericolului. Ele apără interesele unui număr neconcretizat de persoane. Nu este neapărat ca numărul acestor persoane să fie foarte mare. Important este ca acestea să fie privite sub un unghi depersonalizat,

¹²⁸ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 517.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ Serbinov A., *op. cit.*, p. 208.

¹³¹ Картавый А. А. *Совершенствование уголовного законодательства России о борьбе с терроризмом*, p. 132. Disponibil: http://crimas.ru/books/terrorism_v_rossii_razdel_5.pdf

doar ca parte a colectivității, a mulțimii, a publicului”.¹³² În același făgaș, L. Dumneanu accentuează că prin securitatea publică se subînțelege asigurarea securității unui număr mare, nedeterminat de membri ai societății.¹³³

În concluzie, securitatea publică trebuie deosebită de securitatea personală, precum și de securitatea statului. În special, se impune disocierea primelor două noțiuni. În cazul securității personale interesează omul ca individ aparte. Securitatea publică, însă, implică starea de liniște a tuturor indivizilor (priviți ca membri depersonalizați ai societății).

Prin comiterea actelor teroriste sunt lezate drepturile și interesele unui grup de persoane, de regulă, nedeterminat, nu însă ale unei singure persoane (determinate). *De jure*, această constatare are ca punct de reper tehnica legiuitorului de amplasare a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist în capitolul din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității publice. Împărtășim o asemenea abordare legislativă. Deși, în plan secundar, prin săvârșirea faptelor infracționale prevăzute la art. 278 CP RM poate fi adusă atingere vieții și sănătății persoanei, nu considerăm actele teroriste drept infracțiuni contra persoanei (contra vieții și sănătății acesteia). Aceasta deoarece actul terorist este îndreptat, în primul rând, asupra securității publice în calitate de valoare socială fundamentală. Săvârșind actul terorist făptuitorul intenționează să lezeze securitatea unei colectivități, nu însă a unei singure persoane sau a mai multor persoane strict determinate. Iar acest lucru rezultă, inclusiv, din scopul urmărit de făptuitor la realizarea exploziei, incendiului sau a altor fapte similare, inserat expres în dispoziția normei de incriminare. Intimidarea populației nu poate avea loc decât prin lezarea securității acesteia *per ansamblu*. Intimidarea populației nu poate fi făcută prin crearea unei frici particulare.¹³⁴

Mai mult, viața și sănătatea persoanei constituie valori sociale secundare obligatorii doar pentru actele teroriste prevăzute la lit. d) alin. (2), la lit. b) alin. (3) și la alin. (4) art. 278 CP RM. În celelalte cazuri, aceste valori sociale nu sunt indispensabile actului terorist. Este motivul din care nu considerăm oportună reamplasarea actelor teroriste prevăzute la lit. d) alin. (2), la lit. b) alin. (3) și la alin. (4) art. 278 CP RM, în special a actului terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane, în Capitolul II „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei” din Partea specială a Codului penal. Or, scopul reprezintă semnul constitutiv al acestor infracțiuni ce marchează cardinal orientarea intenției făptuitorului și, implicit, determină valoarea socială fundamentală lezată prin comiterea actului terorist. Plus la aceasta, o asemenea defalcare a

¹³² Manea V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Chișinău: CEP USM, 2010, p. 80.

¹³³ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 45-46.

¹³⁴ Cojocaru V. M. *Obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 8, p. 47.

normelor incriminatoare, pe de o parte, ar știrbi din logica legislativă de grupare a infracțiunilor, iar, pe de altă parte, ar diminua efectul preventiv al legii penale. Inserarea expresă la alin. (4) art. 278 CP RM a variantei-tip „[a]ctul terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane în scopurile prevăzute la alin. (1)” denotă intenția legiuitorului de a duce o luptă acerbă cu fenomenul terorismului însoțit de omorul unei sau mai multor persoane.

În continuare, după stabilirea coraportului dintre noțiunile „securitate publică” și „securitate personală”, vom încerca să reproducem unele definiții date conceptului „securitate publică”. În opinia lui A. A. Kurbanmagomedov, securitatea publică poate fi definită ca fiind „starea ce nu provoacă la cetățeni neliniștea de a le fi pusă în pericol viața și sănătatea, întemeiată pe ansamblul de condiții morale, economice, naționale, sociale, ecologice, ideologice ce caracterizează o anumită societate”.¹³⁵ După O. G. Nikitenko, securitatea publică reprezintă starea relațiilor sociale ce asigură un nivel corespunzător de protecție atât a întregii societăți, cât și a fiecărui individ luat în parte, a intereselor persoanelor juridice, precum și funcționarea normală a structurilor de stat și a celor sociale.¹³⁶ L. Dumneanu definește securitatea publică ca fiind „sistemul de relații sociale în raport cu crearea și menținerea condițiilor de securitate în care să activeze societatea, asigurând funcționarea și dezvoltarea instituțiilor sale”.¹³⁷ La rândul său, V. S. Komisarov este de părere că securitatea publică constituie „totalitatea relațiilor sociale ce asigură starea de siguranță a vieții și sănătății cetățenilor, interesele patrimoniale ale persoanei fizice și juridice, liniștea socială și activitatea normală a instituțiilor de stat și obștești, precum și menținerea unui asemenea nivel de siguranță, care este suficient pentru funcționarea normală a societății”.¹³⁸ Potrivit autorului rus M. Iu. Pavlik, securitatea publică se asociază cu un anumit nivel de încredere a cetățenilor, precum și a cetățeanului concret în protecția societății de atentările socialmente periculoase ce pot fi îndreptate asupra intereselor fundamentale ale societății.¹³⁹ I. V. Șevcenko este de părere că securitatea publică reprezintă „totalitatea relațiilor sociale ce presupun activitate cotidiană în siguranță a cetățenilor, excluzând posibilitatea cauzării unor daune vieții sau sănătății acestora”.¹⁴⁰ Într-o altă opinie, securitatea publică constituie „totalitatea relațiilor sociale formate în vederea asigurării unei protecții corespunzătoare a vieții și sănătății unui cerc nedeterminat de persoane, ocrotirii proprietății și funcționării normale a

¹³⁵ Курбанмагомедов А. А., *op. cit.*, p. 15.

¹³⁶ Никитенко О. Г. *Систематизация преступлений террористического характера и преступлений с признаками терроризирования в уголовном законодательстве Республики Беларусь*. În: Веснік БДУ, Сер. 3, 2012, № 1, p. 92.

¹³⁷ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 45.

¹³⁸ Комиссаров В. С. *Терроризм, бандитизм, захват заложника и другие тяжкие преступления против общественной безопасности по новому УК РФ*. Москва: Кросна-Лекс, 1997, p. 15.

¹³⁹ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 10.

¹⁴⁰ Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 14.

instituțiilor statale și nestatale”.¹⁴¹ D. M. Mineazev înțelege prin securitate publică „partea componentă a securității naționale ce constă din totalitatea relațiilor sociale menite să asigure condiții de viață prielnice persoanei (drepturile și libertățile acesteia), societății (valorile materiale și spirituale ale acesteia) și statului (ordinea constituțională, suveranitatea și integritatea teritorială)”.¹⁴² Mult mai larg este punctul de vedere exprimat de M. F. Musaelean, în corespundere cu care „[s]ecuritatea publică reprezintă nu doar starea de protecție (lipsa pericolului) a societății și a intereselor sale fundamentale de amenințările și sursele de pericol social, ci și reducerea, diminuarea, lichidarea și prevenirea pericolului și a amenințărilor aduse vieții și sănătății persoanelor, valorilor materiale, mediului înconjurător și activității diferitor instituții de stat și sociale, precum și menținerea unui nivel normal de protecție a societății”.¹⁴³

Deși opiniile oamenilor de știință cu privire la substanța termenului „securitate publică” variază, totuși observăm că acestea converg spre evidențierea uneia și aceleiași trăsături de bază indispensabile securității publice: starea din societate caracterizată prin lipsa pericolului pentru cele mai importante valori sociale inerente unei colectivități sau individului privit în postura de membru neconcretizat al societății.

De consemnat că în anul 2017 în ordinea juridică națională a fost inserată, în premieră, o definiție a securității publice. Așadar, în acord cu Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, nr. 354 din 31.05.2017,¹⁴⁴ prin securitate publică se înțelege „starea de încredere, pace și coeziune socială, lipsă de pericole și amenințări referitoare la viața, libertatea, bunăstarea și prosperitatea populației și comunității, asigurată prin acțiuni specifice de către autoritățile abilitate”.

Din definiția legală dată securității publice deducem două trăsături fundamentale caracteristice acestui concept: a) este o stare de liniște (încredere, pace, lipsă de pericole și amenințări); b) este o stare ce vizează populația (societatea).

În definitivă, prin ***securitate publică*** trebuie de înțeles partea componentă a securității naționale ce constă în starea de siguranță, de protecție a unei colectivități ori a unui grup de indivizi priviți ca membri neconcretizați ai societății, a drepturilor și libertăților lor, de diverse influențări infracționale.

¹⁴¹ Мусаелян М. Ф. *Объект террористического акта*. În: Военно-юридический журнал, 2009, № 11, p. 22-23.

¹⁴² Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 18.

¹⁴³ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 19-20.

¹⁴⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 171-180.

Revenind la chestiunea privind locul actului terorist în sistemul normelor incriminatoare, surprindem următorul lucru: natura complexă a unor asemenea fapte, secundate de caracterul pluriobiectual al obiectului ocrotirii penale, determină prezența unor puncte de vedere doctrinare și legislative diferite la stabilirea locului acestor infracțiuni în cadrul Părții speciale a Codului penal. Nu încetează polemica doctrinară în ce privește atribuirea actelor teroriste la categoria infracțiunilor contra securității și ordinii publice sau la categoria infracțiunilor contra securității statului ori contra securității omenirii.

Majoritatea autorilor (la care subscriem) sunt de părere că locul actului terorist este în capitolul din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității și ordinii publice. De pildă, M. A. Komarova susține poziția legiuitorului de a include actul terorist în cadrul capitolului destinat protecției securității publice.¹⁴⁵ Autorul rus M. F. Musaelean menționează că criminalizarea unor asemenea comportamente trebuie îndreptată, în primul rând, spre protecția relațiilor sociale cu privire la securitatea publică, din care și rezultă obiectul juridic special al acestor infracțiuni.¹⁴⁶ M. N. Kopîlov și D. M. Mineazev notează că prin săvârșirea actului terorist se creează pericol pentru securitatea unui grup nedeterminat de persoane.¹⁴⁷

Pe poziții similare se situează majoritatea legiuitorilor statelor din arealul ex-sovietic. În Codul penal al Federației Ruse¹⁴⁸ infracțiunile enunțate sunt inserate în art. 205, fiind amplasate în Capitolul XXIV „Infracțiuni contra securității publice” din Secțiunea IX „Infracțiuni contra securității publice și ordinii publice”. În mod analogic a procedat legiuitorul kârgâz¹⁴⁹ și cel azer.¹⁵⁰ Legiuitorul kazah¹⁵¹ a inserat infracțiunile enunțate în art. 255 al Codului penal, Capitolul X „Infracțiuni contra securității publice și ordinii publice”. Legiuitorul ucrainean¹⁵² a recurs la inserarea acestora în art. 258 din Secțiunea IX „Infracțiuni contra securității publice”. Similar a procedat și cel lituanian,¹⁵³ inserând aceste infracțiuni în art. 250 din Capitolul XXXV

¹⁴⁵ Комарова М. А., *op. cit.*, p. 17.

¹⁴⁶ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 20.

¹⁴⁷ Копылов М. Н. și Минязев Д. М. *Преступления, относящиеся к террористической деятельности в системе норм Особенной части УК РФ, и их виды*. În: Общество и право, 2012, № 2 (39), p. 111.

¹⁴⁸ Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации № 63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. În: Собрание Законодательства Российской Федерации, 1996, № 25; 79; Уголовный кодекс Российской Федерации (с изменениями на 8 июня 2020 года). Disponibil: <http://docs.cntd.ru/document/9017477>

¹⁴⁹ Уголовный кодекс Кыргызской Республики. Disponibil: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527>

¹⁵⁰ Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=6;-143; Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. / Под ред. И.М. Рагимова. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2001.

¹⁵¹ Уголовный кодекс Республики Казахстан. Disponibil:

https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252

¹⁵² Кримінальний кодекс України. Disponibil: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

¹⁵³ Criminal Code of Lithuania. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

„Infrațiuni contra securității publice”. În Codul penal al Tadjikistanului¹⁵⁴ și în cel al Turkmenistanului¹⁵⁵ infracțiunile similare celor prevăzute la art. 278 CP RM sunt amplasate în secțiunea Părții speciale a Codului penal dedicată protecției securității publice și sănătății populației. *In concreto*, legiuitorul tadjik a amplasat aceste infracțiuni în art. 179 din Capitolul XXI „Infrațiuni contra securității publice” din Titlul VIII „Infrațiuni contra securității publice și sănătății populației”. În același timp, legiuitorul turkmen a localizat respectivele fapte în art. 271 din Capitolul XXIX „Infrațiuni contra securității publice și ordinii publice” din Titlul XII „Infrațiuni contra securității publice și sănătății populației”.

În Codul penal al Armeniei,¹⁵⁶ art. 217 (Terorismul) se regăsește în Capitolul XXIII „Infrațiuni contra securității publice” din Secțiunea IX „Infrațiuni contra securității publice, securității informației computerizate, ordinii publice, moralității sociale și sănătății populației”.

Pe o undă analogică se situează legiuitorii altor state, inclusiv ai unor state europene. De exemplu, în Codul penal al Ungariei¹⁵⁷ normele ce incriminează actele teroriste sunt așezate în Capitolul XXX „Infrațiuni contra securității publice”. În legislația Austriei¹⁵⁸ și a Liechtensteinului¹⁵⁹ infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist fac parte din Titlul XX și, respectiv, din Secțiunea XX „Infrațiuni contra păcii publice”. În Codul penal al Maltei¹⁶⁰ actele teroriste sunt incriminate la art. 328A, respectivele norme fiind amplasate în subtitlul IV A „Despre actele teroriste, finanțarea terorismului și infracțiuni auxiliare” din Titlul IX „Infrațiuni împotriva proprietății și securității publice”. Nu în ultimul rând, în legislația statului Costa Rica¹⁶¹ actele teroriste fac parte din Titlul IX „Infrațiuni contra securității comune” al Părții speciale a Codului penal. În fine, în acord cu Codul penal al Columbiei,¹⁶² actele teroriste sunt amplasate în cadrul Capitolului I „Despre înțelegerea criminală, terorism, amenințări și instigare” din Titlul XII „Infrațiuni contra securității publice”.

¹⁵⁴ Уголовный кодекс Республики Таджикистан. Disponibil:

http://continent-online.com/Document/?doc_id=30397325

¹⁵⁵ Уголовный Кодекс Туркменистана. Disponibil: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31295286

¹⁵⁶ Уголовный кодекс Республики Армении. Disponibil:

<http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#23>

¹⁵⁷ Criminal Code of the Republic of Hungary. Disponibil: <http://legislationonline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁵⁸ Criminal Code of the Republic of Austria. Disponibil: <http://legislationonline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁵⁹ Criminal Code of the Principality of Liechtenstein. Disponibil:

<http://legislationonline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁶⁰ Criminal Code of the Republic of Malta. Disponibil: <http://legislationonline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁶¹ Código Penal de Costa Rica. Disponibil:

<https://defensapublica.poder-judicial.go.cr/images/documentos/CodigoPenal2019.pdf>

¹⁶² Código penal Colombiano. Disponibil:

http://perso.unifr.ch/derechopenal/assets/files/legislacion/l_20160208_02.pdf

Nu conțin însă opiniile privind reamplasarea actului terorist în secțiunile Părții speciale a Codului penal destinate ocrotirii securității statului sau, respectiv, securității omeniilor. Potrivit unor autori, terorismul, ca metodă de guvernanță și control a situației politice, în prezent se transformă într-o crimă împotriva statului și a umanității.¹⁶³

Bunăoară, V. Malțev enunță că actele teroriste sunt infracțiuni ce atentează asupra securității statului.¹⁶⁴ R. I. Mocanu opinează că „[a]ctele teroriste sunt de natură să pună în pericol însăși siguranța națională, ceea ce determină afirmația că infracțiunile din această sferă au ca obiect juridic relațiile sociale privind stabilitatea și securitatea statului”.¹⁶⁵ La rândul său, A. G. Bezverhov susține că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist atentează, *inter alia*, asupra intereselor puterii de stat, asupra integrității teritoriale a statului, asupra bazelor politice și social-economice ale statului.¹⁶⁶ În același făgaș, A. A. Grigoriev susține că, „*de facto*, prin comiterea actului terorist se atentează asupra intereselor puterii de stat, asupra respectării orânduirii constituționale, precum și asupra securității statului, aceasta deoarece actul terorist este săvârșit împotriva unui stat sau destinatari ai revendicărilor înaintate de făptuitori sunt reprezentanții puterii de stat”.¹⁶⁷ De menționat că din perspectivă istorico-comparativă, în Codul penal al Republicii Moldova în redacția anului 1961¹⁶⁸ terorismul [*a se citi* – actul terorist – *n.a.*] era considerat infracțiune contra statului.

O tendință similară se observă în legislația unor state străine. De exemplu, în Codul penal al Estoniei¹⁶⁹ actele teroriste sunt amplasate în Secțiunea III „Infracțiuni contra puterii de stat” din Capitolul XV „Infracțiuni contra statului”. În Codul penal al Danemarcei¹⁷⁰ infracțiunile similare celor de la art. 278 CP RM fac parte din Capitolul XIII „Infracțiuni împotriva orânduirii constituționale și autorităților supreme ale statului, terorismul etc.”. Legiuitorul islandez¹⁷¹ a decis să amplaseze art. 100a (actul terorist) în Capitolul XI „Infracțiuni împotriva structurii constituționale a statului și a organelor supreme de guvernare”. Legiuitorul italian¹⁷² a recurs la tehnica fixării normelor ce incriminează actele teroriste în Capitolul II „Infracțiuni contra

¹⁶³ Pratiwi E. T. *et al. Impact of criminal act of terrorism on economy*. În: IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 235 (2019), p. 2.

¹⁶⁴ Мальцев В. *Ответственность за терроризм*. În: Российская юстиция, 1994, № 11, p. 13.

¹⁶⁵ Mocanu R. I., *op. cit.*, p. 207.

¹⁶⁶ Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 59-60.

¹⁶⁷ Григорьев А. А., *op. cit.*, p. 17-19.

¹⁶⁸ *Codul penal, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la 24.03.1961*. În: Вести Советской Республики, 1961, № 10.

¹⁶⁹ *Criminal Code of the Republic of Estonia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁷⁰ *Bekendtgørelse af straffeloven* (Codul penal al Danemarcei). Disponibil:

http://europam.eu/data/mechanisms/FOI/FOI%20Laws/Denmark/Denmark_Criminal%20Code%202005_amended%202016.pdf

¹⁷¹ *General Penal Code of Iceland*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁷² *Codice penale italiano*. Disponibil: <https://www.studiocataldi.it/codicepenale/>

personalității interne a statului” din Titlul I „Infrațiuni contra personalității statului”, Cartea a doua a Codului penal. În Codul penal al Cehiei¹⁷³ infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist sunt localizate în Capitolul IX „Infrațiuni contra Republicii Cehie, statelor străine și organizațiilor internaționale”. De asemenea, în legislația Mexicului¹⁷⁴ actele teroriste se regăsesc în cadrul Capitolului VI „Terorismul” din Titlului I „Infrațiuni contra securității națiunii” al Părții speciale a Codului penal. În legislația Boliviei¹⁷⁵ actele teroriste sunt înscrise în Capitolul III „Infrațiuni contra liniștii publice” din Titlul I „Infrațiuni contra securității statului” al Părții speciale a Codului penal.

În fine, în Codul penal al Macedoniei¹⁷⁶ infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist sunt catalogate drept infracțiuni contra statului, iar în cel al Bulgariei¹⁷⁷ – drept infracțiuni împotriva Republicii.

Nu susținem punctele de vedere doctrinare și legislative enunțate *supra*. Suntem de părere că prin săvârșirea unui act terorist nu se atentează, de fiecare dată, asupra securității unui anumit stat. Or, așa cum rezultă din art. 1 al Legii Republicii Moldova cu privire la securitatea statului, nr. 618 din 31.10.1995,¹⁷⁸ „[p]rin securitatea statului se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte”. Totodată, orice act terorist este îndreptat spre securitatea populației unui stat. Deci, nu întotdeauna are de suferit statul. Nu același lucru poate fi afirmat în raport cu populația statului respectiv care, inevitabil, are de suferit în rezultatul săvârșirii actului terorist. Cu alte cuvinte, victima reprezintă semnul obiectiv crucial în baza căruia este identificată valoarea socială fundamentală lezată prin săvârșirea actului terorist. În speță, pe post de victimă a actului terorist apare grupul nedeterminat al populației, nu însă statul. Prin urmare, securitatea publică este valoarea socială *sui generis* lezată prin comiterea actelor teroriste, dat fiind faptul că indivizii ca grup nedeterminat al populației apar pe post de victime ale acestor infracțiuni.¹⁷⁹

¹⁷³ *Trestní zákoník České Republiky*. Disponibil: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

¹⁷⁴ *Código penal del Estado de Mexico*. Disponibil: <https://mexico.justia.com/federales/codigos/codigo-penal-federal/libro-segundo/titulo-primer/capitulo-vi/>

¹⁷⁵ *Código Penal de Bolivia*. Disponibil: http://www.oas.org/juridico/spanish/gapeco_sp_docs_bol1.pdf

¹⁷⁶ *Кривичен законик на Република Македонија*. Disponibil:

<http://www.pravda.gov.mk/documents/KRIVICEN%20ZAKONIK%20precisten%20%20tekst.pdf>

¹⁷⁷ *Criminal Code of the Republic of Bulgaria*. Disponibil: <http://legislationonline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁷⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 10-11.

¹⁷⁹ Cojocaru V. M. *Obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*, p. 49.

Nu poate fi acceptat argumentul adus de A. A. Grigoriev, indicat mai sus, potrivit căruia prin comiterea actelor teroriste este lezată securitatea statului pe motiv că pe post de destinatar al revendicărilor făptuitorilor apar reprezentanții puterii de stat. *În primul rând*, din textul normei înscrise la alin. (1) art. 278 CP RM aflăm că lista destinatarilor este mult mai mare decât reprezentanții puterii de stat. Pe lângă stat, în postura de destinatar al revendicărilor poate evolua: organizația internațională, persoana fizică sau juridică. În context, L. Dumneanu evocă în calitate de exemplu în care prin săvârșirea actului terorist nu sunt atinse relațiile statale cazul unei explozii provocate la oficiul unei organizații non-statale în scopul includerii în statutul acesteia a unor revendicări personale.¹⁸⁰ *În al doilea rând*, nu doar silirea statului, organizației internaționale, a persoanei fizice sau juridice poate apărea în calitate de scop final urmărit de făptuitor la realizarea actelor teroriste, ci și atragerea atenției *societății* asupra ideilor politice, religioase sau de altă natură ale făptuitorului. Așadar, observăm că în cazul celei din urmă finalități urmărite de făptuitor în vizor este luată societatea, nu însă statul. *În al treilea rând*, nu destinatarul revendicărilor, ci victima determină tipul valorii sociale și, implicit, al relațiilor sociale aferente lezate prin săvârșirea actelor teroriste. Populația, în general, nu poate fi subiect al relațiilor sociale cu privire la securitatea statului. În schimb, populația sau grupul neconcretizat de persoane pot fi privite pe post de subiect al relațiilor sociale ce se află în derivație organică cu securitatea publică. În acest sens, în doctrină se menționează, cu drept cuvânt: „În dreptul penal, obiectul și victima infracțiunii sunt fenomene juridice relativ independente, în sensul că obiectul infracțiunii îl constituie relațiile sociale ocrotite de legea penală, iar victima – subiect al relațiilor sociale căruia infracțiunea i-a cauzat o daună sau a creat pericolul cauzării daunei”.¹⁸¹

În alt registru, alți autori sunt de părere că terorismul contemporan constituie un fenomen social-juridic negativ, multiaspectual și complex care a ieșit din hotarele statelor, fiind transformat într-o amenințare masivă pentru securitatea întregii omeniri.¹⁸² Pe o poziție similară se află R. V. Minin, care menționează că cinismul cu care sunt săvârșite unele acte teroriste permite ca aceste fapte să fie atribuite la categoria infracțiunilor contra securității omenirii, nu însă la categoria infracțiunilor contra securității publice.¹⁸³ Poziția acestui autor este împărtășită și de R. A. Adelhanean.¹⁸⁴ Și I. Richicinski consideră că terorismul atentează asupra securității

¹⁸⁰ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 45.

¹⁸¹ Шикова И. Р. *Уголовно-правовая характеристика потерпевшего в преступлениях против личности/ Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2008, p. 16.

¹⁸² Свистильников А. Б. și Шарутенко В. Н., *op. cit.*, p. 78.

¹⁸³ Минин Р. В. *Уголовная ответственность за несообщение о террористической деятельности*. În: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2016, № 1 (35), p. 66.

¹⁸⁴ Адельханян Р. А. *Преступность деяния по международному уголовному праву*. Москва, 2002, p. 32.

internaționale.¹⁸⁵ Alți autori enunță că actul terorist este o infracțiune cu caracter transnațional, adică excede limitele teritoriului unui stat.¹⁸⁶ Chiar și în practica Curții de la Strasbourg este atins subiectul privind catalogarea actului terorist drept infracțiune contra securității internaționale.¹⁸⁷

Din perspectivă comparată, în legislația unor state străine învederăm o abordare similară. Așadar, în legislația Sloveniei¹⁸⁸ actele teroriste (alături de alte infracțiuni cu caracter terorist (de exemplu, finanțarea terorismului; instigarea, recrutarea în scopul săvârșirii actului terorist etc.)) sunt considerate infracțiuni contra omenirii. În Codul penal al Serbiei¹⁸⁹ normele care incriminează actele teroriste, alături de alte infracțiuni cu caracter terorist, sunt înscrise în Capitolului XXIV „Infracțiuni împotriva umanității și altor drepturi garantate de dreptul internațional”. De menționat că în Codul penal al Serbiei actele teroriste erau amplasate anterior în cadrul capitolului din Partea specială a Codului penal destinat protecției orânduirii constituționale și securității statului. În Codul penal al Muntenegrului¹⁹⁰ infracțiunile similare celor de la art. 278 CP RM fac parte din Titlul XXXV „Infracțiuni împotriva umanității și altor valori protejate de dreptul internațional”. Ca și în cazul Serbiei, în Codul penal al Muntenegrului¹⁹¹ infracțiunile similare celor de la art. 278 CP RM, anterior, făceau parte din Titlul XXIX „Infracțiuni împotriva orânduirii constituționale și securității Muntenegrului”. Similar, în Codul penal al Bosniei și Herțegovinei¹⁹² normele ce incriminează actele teroriste sunt amplasate în Capitolul XVII „Infracțiuni împotriva umanității și valorilor protejate de dreptul internațional”. În Codul penal al Slovaciei¹⁹³ infracțiunile corespondente celor de la art. 278 CP RM sunt înscrise la art. 419, fiind așezate în cadrul Titlului I „Infracțiuni contra păcii și omenirii, infracțiuni de terorism și extremism” din Capitolul XII „Infracțiuni contra păcii, omenirii, infracțiuni de terorism, extremism și cele de război”. În Capitolul VIII „Infracțiuni contra păcii și securității omenirii”, cuprins în Secțiunea II „Infracțiuni contra păcii și securității”

¹⁸⁵ Richicinski I. *Terorismul – pericolul destabilizării securității internaționale*, p. 11-30.

¹⁸⁶ Kovač M. *International criminalisation of terrorism*, p. 271.

¹⁸⁷ *Al Nashiri v. Romania*, nr. 33234/12, 08 October 2018, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22nashiri%22\],%22itemid%22:\[%22001-183685%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22nashiri%22],%22itemid%22:[%22001-183685%22]})

¹⁸⁸ *Criminal Code of the Republic of Slovenia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁸⁹ *Criminal Code of the Republic of Serbia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁹⁰ *Criminal Code of the Republic of Montenegro*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁹¹ *Criminal Code of the Republic of Montenegro*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁹² *Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁹³ *Criminal Code of the Slovak Republic*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

din Partea specială a Codului penal uzbek¹⁹⁴ este fixat art. 155 (Terorismul). În Codul penal al Republicii Belarus¹⁹⁵ la art. 126 este incriminat actul terorist internațional, acesta fiind amplasat în cadrul Capitolului XVII „Infracțiuni contra păcii și securității omenirii” din Secțiunea VI „Infracțiuni contra păcii, securității omenirii și infracțiuni de război”. De consemnat că respectiva normă este specială în raport cu cea prevăzută la art. 289 din Codul penal. De altfel, la art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus este stabilită răspunderea penală pentru săvârșirea unor infracțiuni similare celor prevăzute la art. 278 CP RM, articolul respectiv fiind amplasat în cadrul Capitolului XXVII „Infracțiuni contra securității publice” din Secțiunea X „Infracțiuni contra securității publice și sănătății populației”. O poziție oarecum similară a avut-o legiuitorul croat care într-o normă aparte, art. 169 din Codul penal,¹⁹⁶ a incriminat terorismul internațional, iar la art. 141 ce făcea parte din capitolul destinat protecției statului (nu însă securității publice, ca în cazul legislației Republicii Belarus) a stabilit răspunderea penală pentru terorismul antistatal. Ulterior, la adoptarea noului Cod penal din anul 2011, legiuitorul croat a decis să înscrie infracțiunile corespondente celor de la art. 278 CP RM în cadrul art. 97 din Titlul IX „Infracțiuni împotriva umanității și demnității umane” din Partea specială a Codului penal.

În contextul celor enunțate mai sus, V. Sîli menționează: „Analiza dinamicii terorismului permite formularea concluziei că acesta a depășit limitele teritoriilor naționale ale statelor devenind o amenințare serioasă pentru umanitate și aducând atingere relațiilor sociale, politice, interetnice, economice, intereselor naționale etc”.¹⁹⁷

În ce ne privește, nu putem nega faptul că terorismul de ultimă oră (de exemplu, cel practicat de organizația teroristă SI sau de alte organizații teroriste similare) produce efecte negative asupra securității întregii comunități internaționale sau, cel puțin, asupra securității unei comunități regionale (de exemplu: europene). Totuși, în esență, actele teroriste rămân a fi infracțiuni ce atentează asupra securității populației acelei comunități sau regiuni, nu însă asupra securității statelor ce formează respectiva comunitate sau regiune.

Este clară dorința acută a statelor europene, în special a celor din Europa Occidentală și a celor din Europa Centrală, de a atribui actul terorist la categoria infracțiunilor contra păcii și securității omenirii. Această tendință este condiționată, mai cu seamă, de ultimele evenimente

¹⁹⁴ Уголовный кодекс Республики Узбекистан. Disponibil:

http://continent-online.com/Document/?doc_id=30421110

¹⁹⁵ Уголовный кодекс Республики Беларусь. Disponibil: <http://xn----ctbcgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/>

¹⁹⁶ Criminal Code of the Republic of Croatia. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁹⁷ Сьли В. Системul infracțiunilor cu caracter terorist conform Codului penal al Republicii Moldova. În: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», 28 листопада 2018 року Вип. 41, Переяслав-Хмельницький, 2018, p. 218.

tragice ce au avut loc în statele europene și care au zguduit întreaga lume. S-ar părea că statele europene și securitatea în această regiune este ținta făptuitorilor. Poate. Chiar și așa, populația este ținta principală a teroriștilor. Atunci când sunt comise acte teroriste, indiferent de finalitățile urmărite de făptuitori, societatea în sine constituie elementul cel mai vulnerabil. În context, în doctrină se menționează, pe bună dreptate, că terorismul constituie violența sau amenințarea cu aplicarea violenței față de simpli cetățeni, viața, proprietatea și bunăstarea lor.¹⁹⁸

Înțelegem că actele teroriste reprezintă infracțiuni cu caracter transnațional, ceea ce, însă, nu demonstrează necesitatea reamplasării acestora în cadrul Capitolului I din Partea specială a Codului penal dedicat protecției păcii și securității omenirii. Or, Codul penal al Republicii Moldova cunoaște mai multe exemple de infracțiuni cu caracter transnațional, dar care nu se regăsesc în Capitolul I din Partea specială (de exemplu: spălarea banilor, fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false, traficul de ființe umane, infracțiunile săvârșite în sfera traficului de droguri, de arme etc.). Acestea sunt amplasate în diferite capitole din Partea specială a Codului penal, și anume: în cele care protejează cel mai bine valoarea socială fundamentală prin incriminarea unor asemenea comportamente.¹⁹⁹

Alți autori îmbrățișează o poziție intermediară (cu care nu suntem de acord), susținând că prin săvârșirea actului terorist se atentează atât asupra securității publice, cât și asupra securității statului și securității internaționale.²⁰⁰ Suntem de părere că e cu neputință ca obiectul juridic al unei fapte infracționale să se afle în derivație cu mai multe valori sociale fundamentale. În context, este remarcabilă accepțiunea lui S. Brînza, potrivit căruia o infracțiune nu poate avea două obiecte juridice generice.²⁰¹ A afirma că actul terorist atentează concomitent asupra securității publice, securității statului și securității omenirii ar însemna a neglija postulatul expus de S. Brînza, care derivă și din tehnica legiuitorului de grupare a infracțiunilor pe anumite categorii.

În altă privință, unii autori sunt de părere că actul terorist, alături de celelalte infracțiuni cu caracter terorist, ar trebui să formeze o secțiune aparte în cadrul capitolului din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității de stat, care să fie intitulată „Infracțiuni ce se atribuie la activitatea teroristă”.²⁰² Pe aceeași poziție se află X. Ulianoschi și V. Sîli, în opinia cărora toate infracțiunile cu caracter terorist, desprinse din textul art. 134¹¹ CP RM, trebuie să fie incluse într-un singur capitol din Partea specială a Codului penal, motiv pentru care autorii

¹⁹⁸ Гасцев Х., *op. cit.*, p. 235.

¹⁹⁹ Сојочару V. M. *Объект инфрацијунилор превјазуте ла арт. 278 СР РМ (акт ул терорист)*, p. 50.

²⁰⁰ Сидоров Б. В. și Киришин В. Г., *op. cit.*, p. 108; Кириченко А. А. *К вопросу о понятии терроризма*. În: Вестник Томского государственного университета, 2010, № 332, p. 105.

²⁰¹ Brînza S. *Объект инфрацијунилор контра патримониулуй*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p. 128.

²⁰² Григорьев А. А., *op. cit.*, p. 17; Копылов М. Н. și Минязев Д. М., *op. cit.*, p. 112.

consideră oportună completarea Părții speciale a Codului penal cu un capitol distinct intitulat „Infrațiuni cu caracter terorist”.²⁰³

Din perspectivă comparată, tocmai o asemenea poziție a fost îmbrățișată de legiuitorul georgian care incriminează actul terorist la art. 323 din Codul penal,²⁰⁴ respectiva normă fiind localizată în cadrul Capitolului XXXVIII „Terorismul” din Secțiunea XI „Infrațiuni contra statului”. În contrast, O. G. Nikitenko propune instituirea unei secțiuni aparte intitulate „Terorismul și infracțiunile cu caracter terorist”, dar în cadrul capitolului din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității publice, nu însă securității statului.²⁰⁵ În fine, legiuitorii unor state străine au decis să formeze un capitol separat, special destinat incriminării tuturor faptelor cu caracter terorist, inclusiv a actului terorist. De exemplu, în Codul penal al Franței²⁰⁶ răspunderea penală pentru actul terorist este prevăzută la art. 421-1, respectiva normă fiind amplasată în cadrul Capitolului I „Acte teroriste” din Titlul II „Despre terorism”. Un capitol similar învederăm în legislația penală a Albaniei.²⁰⁷ Este vorba de Capitolul VII intitulat „Acte cu intenție teroristă”. Un capitol similar este prezent în legea penală a Malaysiei.²⁰⁸ Este vorba de Capitolul VI A „Infrațiuni în legătură cu terorismul”. În Codul penal al Finlandei²⁰⁹ normele ce incriminează actele teroriste sunt așezate în Capitolul XXXIV(a) „Infrațiuni teroriste”. În Codul penal al statului Ecuador²¹⁰ actele teroriste sunt localizate în cadrul Capitolului VII „Terorismul și finanțarea acestuia”. Legiuitorul norvegian a prevăzut actele teroriste în secțiunea 131, aceasta fiind amplasată în cadrul Capitolului 18 „Acte teroriste și acte legate de terorism”.²¹¹ Nu în ultimul rând, în Codul penal al Letoniei²¹², după amendarea realizată la 26 aprilie 2018, în vigoare din 23 mai 2018, în Partea specială a respectivului act a fost introdus Capitolul IX¹ „Infrațiuni în legătură cu terorismul”. Anterior, aceste infracțiuni erau cuprinse în Capitolul X „Infrațiuni împotriva statului”.

Nu putem susține asemenea optici legislative. *Primo*: pare a fi utopică ideea de a reuni toate infracțiunile cu caracter terorist într-o secțiune aparte. Din textul art. 134¹¹ CP RM aflăm că

²⁰³ Ulianovschi X., Sili V. *Unele sugestii cu privire la obiectul juridic generic al infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Revista Națională de Drept, 2019, nr. 1-3, p. 36.

²⁰⁴ Уголовный кодекс Грузии. Disponibil: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>

²⁰⁵ Никитенко О. Г., *op. cit.*, p. 92.

²⁰⁶ *Criminal Code of the French Republic*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

²⁰⁷ *Criminal Code of the Republic of Albania*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

²⁰⁸ Penal Code of Malaysia. Disponibil: <http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/LOM/EN/Penal%20Code%20%5BAct%20574%5D2.pdf>

²⁰⁹ *Criminal Code of Finland*. Disponibil: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>

²¹⁰ *Código Penal del Ecuador*. Disponibil: https://www.defensa.gob.ec/wp-content/uploads/downloads/2018/03/COIP_feb2018.pdf

²¹¹ *Criminal Code of the Kingdom of Norway*. Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8657/file/Norway_Penal_Code_2015_am2020_en.pdf

²¹² *Criminal Law of the Republic of Latvia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

la categoria infracțiunilor cu caracter terorist sunt atribuite un șir de infracțiuni prevăzute în diferite capitole ale Părții speciale a Codului penal, deci care atentează la valori sociale diferite. Formarea unui singur capitol ar însemna ca legiuitorul să devieze de la obiectul real al protecției penale la incriminarea unor sau altor infracțiuni cu caracter terorist. Tocmai de aceea, nu putem să nu fim de acord cu următoarea părere: „Este imposibil a reuni toate infracțiunile cu caracter terorist într-o secțiune aparte, deoarece este inadmisibil ca în cadrul unei secțiuni aparte să fie amestecate norme de incriminare ce stabilesc răspunderea penală pentru infracțiuni ce atentează asupra unor obiecte juridice diferite (securitatea publică, securitatea statului sau securitatea internațională etc.)”.²¹³ *Secundo*: instituirea unei asemenea secțiuni ar crea incertitudini la identificarea obiectului juridic generic, adică a valorii sociale fundamentale lezate prin săvârșirea unor asemenea fapte infracționale; or, este știut că la construcția Părții speciale a Codului penal titulatura capitolelor cuprinde valoarea socială *sui generis* lezată sau periclitată prin comiterea tuturor faptelor prejudiciabile cuprinse în cadrul fiecărui capitol.

În altă privință, norma de la alin. (3) art. 285 din Codul penal al Olandei,²¹⁴ care incriminează amenințarea cu săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist, inclusiv cu săvârșirea actului terorist, este amplasată în cadrul Părții a XVIII-a „Infracțiuni grave contra libertății persoanei”. Așadar, surprindem poziția legiuitorului olandez exprimată în protecția, în prim plan, a libertății psihice a persoanei, nu însă a securității publice, prin incriminarea amenințării cu săvârșirea actului terorist. În ce ne privește, considerăm că *de facto* prin amenințarea cu săvârșirea actului terorist sunt lezate în plan principal acele relații sociale care se află în derivație organică cu securitatea publică, nu însă cu libertatea persoanei. Prin comiterea unei asemenea fapte libertatea psihică a persoanei este lezată doar în plan secundar.

În definitivă, suntem de părere că atât *de jure*, cât și *de facto*, infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist (art. 278 CP RM) atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, nu însă cu securitatea statului, cu securitatea internațională (a omeniirii) sau cu libertatea persoanei. Drept consecință, susținem poziția legiuitorului moldav de a atribui actele teroriste la categoria infracțiunilor contra securității publice.

În cele ce urmează vom continua investigația noastră cu analiza **obiectului juridic special** al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Potrivit doctrinei, „[o]biectul juridic special (specific) reprezintă valoarea socială individuală concretă care este lezată sau pusă în pericol

²¹³ Сидоров Б. В. și Киршин В. Г., *op. cit.*, p. 108.

²¹⁴ *Criminal Code of the Kingdom of Netherlands*. Disponibil: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

nemijlocit prin comiterea unei fapte infracționale concrete”.²¹⁵ Acesta constituie obiectul juridic propriu-zis al infracțiunii, specific fiecărei infracțiuni, constituit din relațiile sociale formate în jurul și datorită unei valori sociale specifice, subordonate uneia dintre valorile fundamentale, relații a căror formare, desfășurare sau dezvoltare nu ar fi posibilă fără apărarea împotriva infracțiunii a acelei valori.²¹⁶ Prin urmare, alături de obiectul juridic generic, infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM dispun de obiect juridic special, exprimat în valoarea socială concretă, precum și în relațiile sociale aferente acesteia, lezate prin comiterea faptei prejudiciabile.

În teoria dreptului penal se subliniază că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist fac parte din categoria infracțiunilor pluriobiectuale.²¹⁷ În același făgaș, X. Ulianovschi și V. Sîli consemnează: „[s]pecificul infracțiunilor cu caracter terorist constă în faptul că în marea majoritate a cazurilor acestea au un caracter complex, atentează la două sau mai multe valori sociale sau pun în pericol mai multe relații sociale”.²¹⁸ Aceiași autori susțin că „[î]n cazul infracțiunilor cu caracter terorist, spre deosebire de alte categorii de infracțiuni, se evidențiază în mod deosebit tendința infractorilor de a prejudicia mai multe valori sociale”.²¹⁹

Prin urmare, infracțiunile consemnate la art. 278 CP RM atentează concomitent la mai multe obiecte ale protecției penale. Cu privire la acest aspect, S. Brînză menționează: „Atunci când prin fapta infracțională sunt lezate deodată două sau mai multe valori sociale (împreună cu relațiile sociale corespunzătoare), doar cea mai importantă dintre aceste valori determină grupul din care face parte acea infracțiune. Dintre cele două obiecte de apărare penală, unul este principal, iar altul – secundar”.²²⁰

Rezultă, deci, că infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM posedă un obiect juridic principal și unul secundar. Dar care sunt acestea? Care relații sociale apar pe post de obiect juridic principal și care apar în postura de obiect juridic secundar? Până a răspunde la aceste întrebări, facem trimitere la următorul punct de vedere exprimat în doctrina de specialitate: „Obiectul juridic principal al infracțiunii constituie întotdeauna o valoare socială (împreună cu relațiile sociale aferente) ce se referă la acel domeniu al realității sociale, care este cuprins de conceptul obiectului juridic generic al infracțiunii și care se deduce în mod organic din acest concept”.²²¹ Tot așa și

²¹⁵ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 113.

²¹⁶ Bulai C. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: ALL, 1997, p. 197.

²¹⁷ Сафаров Х. С., *op. cit.*, p. 14; Минязев Д. М., *op. cit.*, p. 18; Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 19; Филонов Г. А. *Терроризм и уголовная ответственность*. În: Территория науки, 2015, № 3, p. 179.

²¹⁸ Ульяновски К. și Сыли В. *Unele trăsături specifice ale obiectului infracțiunilor cu caracter terorist*, p. 229.

²¹⁹ Ulianovschi X. și Sîli V. *Unele sugestii cu privire la obiectul juridic generic al infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Revista Națională de Drept, 2019, nr. 1-3, p. 32.

²²⁰ Brînză S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*, p. 125-126.

²²¹ *Ibidem*, p. 128.

N. Giurgiu consemnează: „Distingerea obiectului principal de cel secundar – uneori anevoioasă sub raportul aprecierii valorii mai importante – este realizată de însuși legiuitorul penal, prin încadrarea infracțiunii într-un anumit fascicul de relații sau valori sociale și nu în altul”.²²²

Așadar, obiectul juridic principal al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM trebuie să derive din obiectul juridic generic al numitelor fapte. Mai exact, acesta trebuie dedus din obiectul juridic de subgrup, adică din securitatea publică și relațiile sociale aferente acestei valori sociale. În aceste condiții apare neclară poziția autorului M. Rusu, potrivit căruia „[o]biectul juridic special al infracțiunii de terorism îl constituie relațiile sociale referitoare la *ordinea publică*” [evid. ns.].²²³ Or, *supra* am demonstrat că obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM nu poate să derive din ordinea publică. În plan comparat însă, în legislația Venezuelei²²⁴ infracțiunile similare celor înscrise la art. 278 CP RM sunt amplasate în cadrul Titlului V „Infracțiuni contra ordinii publice” din Partea specială a Codului penal. Într-o manieră similară, legiuitorul spaniol a localizat actele teroriste în grupul infracțiunilor contra ordinii publice.

Tot din considerente reliefate mai sus nu putem agree următoarele opinii expuse cu privire la obiectul juridic principal al infracțiunilor analizate: „obiectul juridic principal îl formează statul, puterea de stat”,²²⁵ „actul terorist atentează în principal asupra securității de stat”.²²⁶ Explicația este simplă: infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM se află în descendență cu securitatea publică, dar nu cu securitatea statului, constatare pe care o susținem și care este demonstrată chiar de legiuitor.

Așa cum rezultă din tehnica uzitată de legiuitor la construcția art. 278 CP RM, în cadrul acestui articol sunt prevăzute mai multe infracțiuni, fapt ce ne determină să identificăm obiectul juridic principal și cel secundar pentru fiecare faptă infracțională.

Până a trece la identificarea, *in concreto*, a celor două categorii de obiecte, consemnăm că obiectul juridic principal al tuturor infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist este identic.

Potrivit autorilor ruși I. V. Șevcenko, M. M. Galacievea și F. A. Mirzoahmedov, obiectul juridic principal al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist îl formează relațiile sociale ce asigură bazele securității publice.²²⁷ Într-o altă opinie, obiectul juridic principal al actului

²²² Giurgiu N., *op. cit.*, p. 164.

²²³ Rusu M., *op. cit.*, p. 65.

²²⁴ *Código Penal de Venezuela*. Disponibil: http://www.oas.org/juridico/spanish/mesicic3_ven_anexo6.pdf

²²⁵ Свистильников А. Б. и Шарутенко В. Н., *op. cit.*, p. 80; Исаева Т. Б., *op. cit.*, p. 9.

²²⁶ Горбунов Ю. С. *Об определении понятий «террор» и «терроризм»*. În: Журнал российского права, 2010, № 2, p. 38.

²²⁷ Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*/ Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2010, p. 18; Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 85; Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 14-15.

terorist îl reprezintă securitatea publică ca parte componentă a securității naționale.²²⁸ O opinie similară are M. F. Musaelean, care consideră că „[o]biectul juridic special principal al actelor teroriste îl reprezintă relațiile sociale concrete conținutul cărora îl formează securitatea publică, care sunt puse sub ocrotirea legii penale și cărora li se cauzează un prejudiciu prin comiterea faptei infracționale”.²²⁹ Pe aceeași undă se situează alți autori, care susțin că securitatea publică apare pe post de valoare socială de bază lezată prin săvârșirea actelor teroriste.²³⁰

Considerăm că în raport cu aceste din urmă păreri se impune o precizare. Este adevărat că obiectul juridic principal derivă logic din obiectul juridic generic. Însă, este adevărat și faptul că obiectul juridic principal este o parte a obiectului juridic generic. Aceste două categorii ale obiectului juridic nu se suprapun. Din aceste rațiuni nu susținem punctul de vedere aparținând lui R. I. Mocanu, în acord cu care obiectul juridic principal al actelor teroriste coincide cu obiectul juridic generic al acestor infracțiuni.²³¹ Suntem de părere că securitatea publică nu poate constitui, în același timp, obiect juridic principal și obiect juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Mai potrivită pare a fi accepțiunea autorilor S. Brînza și V. Stati, în corespundere cu care obiectul juridic principal al numitelor infracțiuni îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică, apărute împotriva provocării unei explozii, a unui incendiu sau a săvârșirii altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni.²³² Din teza enunțată reiese, pe bună dreptate, că obiectul juridic principal al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM derivă din obiectul juridic generic (securitatea publică) și nu se suprapune cu acesta, ci este o parte a celui din urmă. Ceea ce corespunde regulii generale expuse în doctrină, potrivit căreia obiectul juridic generic sau de grup se reflectă în parte în obiectul juridic special al infracțiunii din grupul respectiv.²³³

²²⁸ Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 18.

²²⁹ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 19.

²³⁰ Barbăneagră A. et al. *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, p. 605; Barbăneagră A. et al. *Codul penal comentat și adnotat*, p. 461; Barbăneagră A. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*, p. 611; *Курс российского уголовного права. Особенная часть*// Под ред. В. Н. Кудрявцев, А. В. Наумова. Москва: Спарк, 2002, p. 519; Курбанмагомедов А. А., *op. cit.*, p. 14; Филонов Г. А., *op. cit.*, p. 179; Macari I., *op. cit.*, p. 308.

²³¹ Mocanu R. I., *op. cit.*, p. 213.

²³² Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 524, 530.

²³³ Grama M. et al. *Drept penal. Partea Generală*, vol. I., Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p. 181.

În cele din urmă, concluzionăm că **obiectul juridic principal al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist îl formează securitatea publică (alături de relațiile sociale aferente acestei valori sociale) protejată(te) de faptele prejudiciabile consemnate în dispoziția normelor incriminatoire înscrise la art. 278 CP RM.**

În continuare urmează să identificăm obiectul juridic secundar al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. După H. S. Safarov și M. M. Galacueva, acesta îl constituie relațiile sociale cu privire la funcționarea normală a organelor puterii de stat, la viața și sănătatea persoanei, la interesele patrimoniale sau de altă natură ale persoanei.²³⁴ În mod similar, Iu. N. Deriughina susține că obiectul juridic secundar al acestor infracțiuni îl reprezintă relațiile sociale ce asigură securitatea vieții și sănătății persoanei, proprietatea, ordinea de funcționare normală a autorităților publice și a organizațiilor internaționale.²³⁵ D. M. Mineazev menționează că obiectul juridic secundar al numitelor infracțiuni îl formează relațiile sociale menite să asigure dreptul persoanei la viață, la protecția sănătății, la libertatea circulației și proprietății.²³⁶ Pe lângă valorile și relațiile sociale sus-indicate, M. F. Musaelean și I. V. Șevcenko adaugă, în calitate de obiect juridic secundar al actelor teroriste, relațiile sociale cu privire la activitatea normală a organizațiilor internaționale.²³⁷

Referindu-ne la legislația Republicii Moldova, consemnăm că conținutul obiectului juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM se află în strictă dependență de conținutul normei incriminatoire din cadrul fiecărei variante-tip de infracțiune. Așadar, în cazul actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM, pe post de obiect juridic secundar apar: relațiile sociale cu privire la integritatea corporală a persoanei (în ipoteza cauzării vătămării neînsemnate); relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei (în situația cauzării unei vătămări ușoare); relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor (în ipoteza distrugerii sau deteriorării bunurilor în rezultatul săvârșirii exploziei, incendiului sau a altor fapte similare); relațiile sociale cu privire la integritatea mediului înconjurător (în cazul cauzării unor daune mediului ambiant); relațiile sociale cu privire la activitatea normală a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, organelor puterii de stat, inclusiv a organelor centrale de specialitate, precum și a celor locale (în ipoteza blocării/sistării activității acestora); relațiile

²³⁴ Сафаров Х. С., *op. cit.*, p. 14; Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*, p. 18.

²³⁵ Дерюгина Ю. Н. *Терроризм: уголовно-правовой и криминологический аспекты* / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2001, p. 101-102.

²³⁶ Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 18.

²³⁷ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 19; Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 14-15.

sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei (în cazul în care fapta prejudiciabilă se exprimă în amenințarea cu săvârșirea actului terorist).

În cazul actului terorist consemnat la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM obiectul juridic secundar îl constituie sănătatea persoanei. Relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor formează obiectul juridic secundar al actului terorist prevăzut la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM. Iar în cazul actului terorist în varianta-tip specificată la alin. (4) art. 278 CP RM, precum și al celui consemnat la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM în plan secundar se atentează asupra vieții persoanei.

De menționat că în ipoteza actului terorist specificat la alin. (1) art. 278 CP RM obiectul juridic secundar are un caracter alternativ. În ce privește calificarea infracțiunilor ce posedă un obiect juridic secundar alternativ, St. Copețchi și Ig. Hadîrca menționează: „Dacă infracțiunea are mai multe obiecte juridice secundare și acestea au un caracter alternativ, atunci pentru calificare nu are relevanță dacă au fost lezate sau puse în pericol toate valorile sociale secundare sau doar una dintre ele. Este necesar și suficient ca pe lângă valoarea socială de bază să fie lezată sau pusă în pericol cel puțin una dintre valorile sociale secundare”.²³⁸ Extrapolând aceste afirmații la prezentul demers științific consemnăm că pentru a încadra cele săvârșite potrivit alin. (1) art. 278 CP RM este suficient ca fapta prejudiciabilă să pună în pericol cel puțin una dintre valorile și, respectiv, relațiile sociale protejate prin incriminarea actului terorist (de exemplu, surparea unor clădiri în rezultatul săvârșirii exploziei etc.). Nu este necesar ca prin aceeași explozie să fi fost lezate mai multe valori sociale cu caracter alternativ (de exemplu, nu contează dacă în urma surpării clădirii au fost cauzate daune mediului înconjurător). Prin urmare, în cazul actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM (cu excepția situației în care fapta prejudiciabilă ia forma amenințării cu săvârșirea actului terorist), doar una dintre valorile sociale secundare are caracter obligatoriu. Celelalte au caracter facultativ. În contrast, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM, exprimate în amenințarea cu săvârșirea actului terorist, obiectul juridic secundar nu are alternativă. Acesta este unic (relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei), fiind totodată obligatoriu. De aici reiese că *de facto* sub egida aceleiași norme (alin. (1) art. 278 CP RM) sunt inserate două componente de infracțiuni, nu una. Din cele două, una este formată din amenințarea cu săvârșirea actului terorist, iar alta – din săvârșirea actului terorist propriu-zis. În ce ne privește, nu împărtășim o asemenea abordare, cel puțin din perspectiva pedepsei penale pasibile de aplicare pentru comiterea unor astfel de fapte, motiv pentru care sugerăm legiuitorului autohton să-și revadă concepția privind amplasarea infracțiunii de

²³⁸ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 115.

amenințare cu săvârșirea actului terorist în cadrul Capitolului XIII din Partea specială a Codului penal, în general, și al art. 278 CP RM, în special.²³⁹

În alt context, se impune ca firească întrebarea: care trebuie să fie soluția de calificare în ipoteza în care prin aceeași faptă (de exemplu, prin aceeași explozie) sunt lezate mai multe valori sociale, dar care sunt protejate prin diferite norme de incriminare înscrise în art. 278 CP RM? Considerăm că cele comise trebuie încadrate potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Astfel, dacă, de exemplu, în rezultatul săvârșirii exploziei unei persoane i se cauzează o vătămare gravă sănătății, iar mediului înconjurător – daune esențiale, la calificare se va reține lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM și alin. (1) art. 278 CP RM. Aceasta deoarece, după cum se opinează, just, în doctrină, la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM se stabilește răspunderea penală pentru o infracțiune distinctă.²⁴⁰ Fiind infracțiuni distincte, între normele specificate la alin. (1) și la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM poate exista concurs.

În alt registru, în literatura de specialitate se vehiculează și o altă opinie cu privire la structura obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Mai exact, se susține că obiectul juridic al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist este simplu. Bunăoară, V. S. Komisarov este de părere că securitatea publică constituie singurul obiect de atentare în cazul săvârșirii actului terorist, aceasta deoarece fără cauzarea prejudiciului unor valori sociale, ca viața, sănătatea persoanei, proprietatea etc., e cu neputință lezarea securității publice.²⁴¹ Într-o manieră similară, S. D. Grinko menționează: „Prin săvârșirea actului terorist se atentează, exclusiv, asupra securității publice, ce include în sine întregul complex de relații sociale cu privire la ocrotirea persoanei, valorilor materiale etc.”²⁴² La rândul său, A. A. Pavlov opinează că viața și sănătatea persoanei, proprietatea, ordinea de funcționare normală a autorităților publice formează conținutul noțiunii „securitate publică”.²⁴³ Nu în ultimul rând, M. Iu. Pavlik consemnează că infracțiunile ce atentează asupra securității publice nu au obiect juridic suplimentar [*a se citi* – secundar – *n.a.*].²⁴⁴ Nu putem susține un atare punct de vedere. Viața, sănătatea persoanei etc. nu constituie părți componente ale securității publice. Viața, sănătatea persoanei etc., exact ca și securitatea publică, reprezintă valori sociale distincte. Acestea nu se suprapun și nici nu se exclud. Securitatea publică formează starea din societate prielnică pentru dezvoltarea normală a vieții, sănătății persoanei, pentru desfășurarea normală a activității în

²³⁹ Cojocar V. M. *Obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*, p. 52.

²⁴⁰ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 522.

²⁴¹ Комиссаров В. С., *op. cit.*, p. 20.

²⁴² Гринько С. Д. *Борьба с терроризмом и захватом заложника (уголовно-правовые и криминологические проблемы)*. Ростов-на-Дону, 1998, p. 15.

²⁴³ Павлов А. А. *Преступления террористического характера: правовое содержание и место в системе посягательств на общественную безопасность*. În: Вестник института, 2014, № 2 (26), p. 15.

²⁴⁴ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 10.

cadru instituțiilor, organizațiilor, întreprinderilor, autorităților publice etc. Așadar, desfășurarea normală a relațiilor cu privire la viața, sănătatea persoanei etc. este condiționată de securitatea publică. Protecția securității publice, în mod implicit, își pune amprenta asupra desfășurării normale a relațiilor sociale ce derivă din valorile sociale inerente persoanei fizice. Totuși, aceste valori sociale sunt diferite, fapt subliniat chiar de legiuitor la formarea capitolelor Părții speciale a Codului penal. De menționat că opinia noastră este împărtășită și de alți autori.²⁴⁵

După reliefarea caracteristicilor obiectului juridic al infracțiunilor investigate, în cele ce urmează vom puncta asupra **obiectului material** al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.

Potrivit doctrinei, „[n]u toate infracțiunile au obiect material, ci numai acelea în cazul săvârșirii cărora valoarea socială ocrotită se proiectează (nu constă, nici nu se exprimă) într-o entitate materială, astfel că valoarea socială și, implicit, relațiile sociale ocrotite de legea penală pot fi vătămate sau amenințate prin influențarea asupra acestei entități”.²⁴⁶ De aici se desprinde teza că obiectul material este semn facultativ și că doar în situația unor componente de infracțiune concrete acesta devine semn obligatoriu.

În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM obiectul material constituie semn obligatoriu. Ca excepție, doar în ipoteza în care fapta prejudiciabilă ia forma amenințării cu provocarea exploziei, incendiului sau cu săvârșirea altor fapte similare lipsește vreo entitate materială influențată infracțional care să cuprindă libertatea psihică a persoanei în calitate de valoare socială lezată prin săvârșirea numitei fapte.

După V. Sîli, în postura de obiect material al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM pot evolua diferite bunuri materiale, precum și corpul fizic al persoanei ca o totalitate de funcții și procese organice ce mențin individul în viață.²⁴⁷ La rândul lor, S. Brînza și V. Stati relevă că corpul persoanei, bunurile mobile sau imobile pot să apară pe post de obiect material al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM.²⁴⁸ În același timp, în cazul actului terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM, precum și al celui consemnat la alin. (4) art. 278 CP RM, corpul persoanei reprezintă entitatea materială obligatorie influențată infracțional.

De asemenea, așa cum enunță G. Cojanu, în cazul actului terorist (art. 278 CP RM) obiectul material poate fi un bun din domeniul public care aparține statului sau unităților

²⁴⁵ Gladchi Gh. și Sîli V., *op. cit.*, p. 60.

²⁴⁶ Brînza S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*, p. 89.

²⁴⁷ Sîli V. *et al.*, *op. cit.* p. 61.

²⁴⁸ Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 464; Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 525.

administrativ-teritoriale, precum și un bun din domeniul privat care aparține persoanelor fizice sau persoanei juridice, inclusiv statului și unităților administrativ-teritoriale.²⁴⁹

Tot în contextul obiectului infracțiunii urmează să polemizăm asupra **victimei** actului terorist, tocmai datorită corelației dintre cele două concepte; or, victima infracțiunii este nu altceva decât unul dintre subiecții relațiilor sociale. Mai exact, așa cum susține St. Copețchi, în contextul obiectului infracțiunii, victima constituie subiectul relației sociale care are de suferit de pe urma săvârșirii faptei prevăzute de legea penală.²⁵⁰

În doctrina română se menționează: „Actele teroriste posedă subiect pasiv principal și subiect pasiv secundar. Subiectul pasiv principal este statul ca titular al valorilor sociale ocrotite. Subiectul pasiv secundar este orice persoană fizică sau juridică asupra căreia se îndreaptă actul terorist. Subiect pasiv poate fi și o persoană determinată care are o anumită calitate, funcție (șef de stat, ambasador, diplomat etc.)”.²⁵¹ Referitor la aceste afirmații vom face două precizări. În primul rând, legea penală a Republicii Moldova operează cu noțiunea „victimă”, nu însă cu „subiect pasiv”. Această din urmă categorie este caracteristică legislației române și, totodată, străină legislației naționale. Acesta este, de fapt, unul dintre motivele din care victima infracțiunii este cercetată în perimetrul obiectului infracțiunii, dar nu al subiectului infracțiunii. În al doilea rând, suntem de părere că statul nu poate fi privit în postura de victimă a actului terorist. Pe marginea acestui aspect, deloc neglijabil, I. Selevestru punctează: „Doar în conjunctura dreptului penal internațional un stat poate evolua ca victimă a infracțiunii (de exemplu, ca victimă a agresiunii din partea unui alt stat). În contrast, în conjunctura dreptului penal național, în calitate de victimă poate să apară o persoană juridică care reprezintă statul, nu statul însuși. Statul este cel care apără ordinea de drept împotriva infracțiunilor. Această concluzie reiese din alin. (1) art. 2 CP RM. Ar fi impropriu ca, din postura de victimă a infracțiunii, statul să-și exercite calitatea de apărător al ordinii de drept. Un stat care evoluează în această postură este un stat care se declară incapabil de a-și apăra cetățenii împotriva infracțiunilor. Este un stat ca și cum inexistent”.²⁵²

Imposibilitatea evoluării statului în calitate de victimă a actului terorist reiese, mai cu seamă, din tehnica legiuitorului de amplasare a faptelor infracționale prevăzute la art. 278 CP RM în cadrul capitolului din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității publice. Din perspectivă comparată, potrivit legislației penale a Sloveniei, Slovaciei,

²⁴⁹ Cojanu G. *Răspunderea penală pentru actele de diversiune potrivit legislației Republicii Moldova și a României. Studiu de drept comparat*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014, p. 116.

²⁵⁰ Copețchi St. *Răspunderea penală pentru atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale*. Chișinău: Foxtrot, 2014, p. 68.

²⁵¹ Rusu M. *Infracțiunea de terorism. Noua reglementare*. În: Revista de drept penal, 2006, nr. 4, p. 66.

²⁵² Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 112.

Serbiei, Muntenegrului, Bosniei și Herțegovinei etc., statul poate evolua în postura de victimă a actului terorist, fapt datorat tehnicii legislative de amplasare a infracțiunilor analizate în cadrul secțiunii din Partea specială a Codului penal destinate protecției securității omenirii. Așadar, potrivit respectivelor legislații, statul poate fi subiect al relației sociale ce are de suferit de pe urma săvârșirii actelor teroriste. Nu același lucru îl putem afirma în raport cu legislația altor state, inclusiv a Republicii Moldova. Legiuitorul moldav a mers pe altă cale (pe care o susținem), catalogând actele teroriste drept infracțiuni contra securității publice, nu însă contra securității omenirii. Toate acestea demonstrează că pe post de victime ale actelor teroriste pot evolua indivizii priviți ca membri neconcretizați ai societății.

De consemnat că în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM victima constituie semn obligatoriu. De exemplu, pentru a fi în prezența actului terorist prevăzut la alin. (4) art. 278 CP RM este ineluctabilă prezența victimei – individ privit ca membru neconcretizat al societății.

În majoritatea cazurilor, terorismul prin întreg arsenalul de metode folosite urmărește să producă suferințe unui număr cât mai mare de oameni, inclusiv prin distrugerea bunurilor lor materiale, a valorilor spirituale ale populației.²⁵³

În același registru, accentuăm că de esența actului terorist ține ca pe post de victime să apară persoane întâmplătoare, a căror identitate, de regulă, nu interesează pe făptuitor. O asemenea concluzie se desprinde din scopul urmărit de făptuitor și din forma de manifestare a comportamentului infracțional. De exemplu, este lesne de înțeles că victime ale actului terorist săvârșit prin provocarea unei explozii sunt oamenii căzuți la întâmplare, atunci când făptuitorul urmărește intimidarea populației, silirea statului ori a organizației internaționale să realizeze sau să se abțină de la realizarea vreunei acțiuni.

Mai mult, așa cum se susține în doctrină, pe post de victime ale actului terorist apar persoane nevinovate,²⁵⁴ populația inocentă.²⁵⁵ În context, în literatura de specialitate se enunță: „Una dintre particularitățile distinctive ale unui asemenea tip de violență constă în faptul că, de regulă, teroriștii folosesc populația nevinovată pentru atingerea scopurilor lor personale, de natură politică sau socială. Încercând să atragă atenția asupra lor, să intimideze inamicul,

²⁵³ Pleșca R. și Sîli V., *op. cit.*, p. 6.

²⁵⁴ Дикаев С. У., *op. cit.*, p. 16; Пономарев В. А. *Понятие терроризма и его классификация: философско-правовой аспект*. În: Вестник науки Сибири, 2015, № 1 (16), p. 99; Валеева А. С. *Разграничение понятий террор, терроризм, террористический акт*. În: Российский следователь, 2012, № 14, p. 32; Тисленко Д. И., *op. cit.*, p. 251; Кириченко А. А., *op. cit.*, p. 105.

²⁵⁵ Stewart D. P. *Terrorism and human rights. The perspective of International Law*. Washington: The Middle East Institute, 2018, p. 12. Disponibil: https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PP4_Stewart_humanrightsCT.pdf

teroriștii aplică violență față de persoanele mult mai slabe”.²⁵⁶ La rândul său, H. Gasser relevă: „Oamenii simpli, cei care se află într-un autobuz, în drum spre serviciu sau într-o cafenea de vară, reprezintă victimele obișnuite ale violenței, nu însă reprezentanții organelor de stat sau ai organizațiilor internaționale”.²⁵⁷ Într-adevăr, de regulă, simplii trecători sunt ținta teroriștilor. Nu este exclus, însă, ca ținta făptuitorilor s-o constituie oficiali de rang înalt. În acest sens, L. Dumneanu opinează că victimă a actului terorist poate deveni fie o persoană concretă ce prezintă importanță deosebită pentru societate, fie un reprezentant al statului, diplomat, conducătorul unei nave aeriene etc., fie o persoană care se afla ocazional la locul comiterii infracțiunii.²⁵⁸ La rândul său, R. I. Mocanu consemnează că victimele atentatelor teroriste nu sunt calificate, ele putând fi deopotrivă persoane care îndeplinesc o funcție importantă în conducerea statului și/sau civili vizați intenționat de atacuri sau prezenți întâmplător la locul săvârșirii atacului.²⁵⁹ Tot așa și A. G. Bezverhov menționează: „Una dintre particularitățile actului terorist îl constituie caracterul dublu al victimei infracțiunii. Pe de o parte, se atestă victimele alese, dacă acestea sunt lideri sociali, actori politici, reprezentanți ai puterii de stat, iar, pe de altă parte – victimele nevinovate, care se atribuie la categoria simplilor cetățeni”.²⁶⁰

Totuși, constatăm că simplii cetățeni au cel mai des de suferit. E și logic, de vreme ce făptuitorii încearcă să influențeze luarea unor decizii, de regulă la nivel statal sau internațional, prin terorizarea populației nevinovate, ca fiind mijlocul de atingere a scopului final. În acest caz, influența exercitată asupra populației nevinovate (prin săvârșirea exploziilor, incendiilor sau a altor acțiuni similare) nu constituie un scop în sine, ci are o altă menire. Făptuitorii folosesc indivizii simpli, nevinovați în vederea satisfacerii intereselor lor (de natură politică, economică, socială etc.). De aceea, nu susținem punctul de vedere exprimat în doctrină, potrivit căruia victimele teroriștilor nu joacă niciun rol în cauzele actelor teroriste sau în satisfacerea cerințelor teroriștilor.²⁶¹ Este adevărat că, de regulă, populația nevinovată nu constituie ținta finală a făptuitorilor. Totuși, aceasta reprezintă veriga societății prin intermediul căreia sunt influențați destinatarii finali ai revendicărilor.

²⁵⁶ Зинченко Ю. П. *et al. Террористический акт как экстремальная ситуация в обществе рисков*. În: Национальный психологический журнал, 2011, № 2 (6), p. 106.

²⁵⁷ Гассер Х., *op. cit.*, p. 235.

²⁵⁸ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 47.

²⁵⁹ Mocanu R. I., *op. cit.*, p. 217.

²⁶⁰ Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 55.

²⁶¹ Verejanu V. *Trupele interne, structurile similare ale altor state în asigurarea securității interne a statului și premisele generale de perfecționare a metodelor de luptă contra terorismului*. În: Conferința științifico-practică republicană „Aplicarea tehnologiilor moderne în procesul de instruire a funcționarilor de poliție și ofițerilor trupelor de carabinieri în instituțiile de învățământ ale MAI privind prevenirea și contracararea terorismului” (29 martie 2002), Chișinău, 2002, p. 15.

Cu acest prilej reproducem punctul de vedere enunțat de V. P. Emilianov: „În cazul actului terorist influența înfricoșătoare este adresată destinatarilor prin intermediul influenței exercitate asupra populației sau a unei părți a acesteia, care nu are vreo legătură directă cu faptele violente săvârșite și nici cu destinarii acțiunilor violente. Astfel, există două niveluri ale influenței – pentru început este înspăimântată populația sau o parte din ea, adică este creată ambianța unei frici drept factor social-psihologic obiectiv existent, iar ulterior, în baza acesteia, sunt înspăimântați cei cărora li se adresează cerințele teroriștilor și de care depinde satisfacerea lor”.²⁶² În același fâgaș se exprimă și V. Sîli: „[d]atorită stării de spaimă create teroriștii tind să-și atingă scopurile, dar nu din contul propriilor acțiuni, ci prin intermediul acțiunilor altor persoane asupra cărora urmează să influențeze înspăimântarea. Din acest motiv, spre deosebire de alte infracțiuni, în cazul celor cu caracter terorist spaima instituită este de alt gen nefiind una „paralizantă”, ci mai curând una „mobilizantă” la alegerea modului de comportament convenabil persoanelor vinovate”.²⁶³

În cele mai dese cazuri victima actului terorist diferă de destinatarul revendicărilor înaintate de teroriști. Despre acest lucru H. S. Safarov menționează: „Una dintre trăsăturile caracteristice ale actelor teroriste constă în faptul că violența socialmente periculoasă este îndreptată împotriva unor persoane sau a bunurilor acestora, în timp ce influența psihologică în scopul determinării spre un comportament anume este exercitată asupra altor persoane”.²⁶⁴ Dacă, de regulă, în postura de destinatari ai revendicărilor apar reprezentanții statului, funcționarii de rang înalt, atunci simplii cetățeni evoluează pe post de victime ale actului terorist. Aceștia sunt victimele exploziilor, incendiilor, tragerilor din arme etc. După cum se enunță în doctrină, „[a]ctele teroriste, deseori, sunt îndreptate împotriva oamenilor care nu au nicio tangență cu finalitatea țintită de făptuitori și care nu au nicio influență directă asupra acesteia”.²⁶⁵ Are dreptate R. Simus când afirmă că victimele directe nu sunt și obiectivul final.²⁶⁶ Deși au de suferit victime nevinovate, punctează V. Antipenko, vectorul principal al influenței este îndreptat spre puterea de stat.²⁶⁷ Acest lucru este caracteristic, în special, terorismului actual: celui realizat în ultimii ani în Europa Occidentală și în Orientul Apropiat.

În altă privință, I. Artamanov susține că actul terorist presupune exercitarea unei influențe înspăimântătoare nu doar asupra victimelor directe, ci și asupra unui cerc mult mai mare de

²⁶² Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 201.

²⁶³ Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 201.

²⁶⁴ Сафаров Х. С., *op. cit.*, p. 16.

²⁶⁵ Гассер Х., *op. cit.*, p. 244.

²⁶⁶ Simus R., *op. cit.*, p. 522.

²⁶⁷ Антипенко В. *Определяющее значение категории „невинные жертвы” в уголовно-правовой характеристике террористического акта.* În: Уголовное право, 2004, № 1, p. 9.

persoane.²⁶⁸ În opinia lui C. Fernandez de Casadevante Romani, victimele actului terorist trebuie clasificate în: directe și indirecte.²⁶⁹ Dânsul remarcă că în categoria victimelor indirecte trebuie incluse: a) rudele sau persoanele apropiate victimelor directe; b) persoanele care au avut de suferit acordând ajutor victimelor directe.²⁷⁰

La rândul său, V. Antipenko menționează că pericolul terorismului actual, intensitatea și amploarea acestuia se exprimă, în primul rând, prin faptul că actul terorist, ca manifestare esențială a terorismului, reprezintă o amenințare pentru toți.²⁷¹ În același făgaș, S. U. Dikaev subliniază că orice membru al societății apare pe post de victimă potențială în lipsa vreunui comportament victimologic.²⁷² În fine, R. Simus notează: „Un element important al actului terorist este faptul că țintele directe numai rareori sunt principalele obiective. Să luăm, de exemplu, atacurile din 09 septembrie 2001, când 300 de oameni au fost uciși, dar nu ei au fost țintele directe ale acestor atacuri. Scopul acelor teroriști nu era uciderea acelor oameni, ci atragerea atenției. Țintele directe au fost oamenii care priveau acele imagini îngrozitoare ale victimelor atentatului din New York, Washington și Pennsylvania. Astfel, violența nu este îndreptată doar asupra victimelor, ci și asupra celor ce continuă să trăiască”.²⁷³

Fără tăgadă, nu doar victimele directe, ci și întreaga populație sau o parte din ea are de suferit de pe urma actelor teroriste. Totuși, în planul legii penale, la aprecierea juridico-penală a celor comise relevanță au doar victimele directe, adică victimele nemijlocit influențate infracțional (vătămate, decedate etc.). De exemplu, la încadrarea celor săvârșite în tiparul normei de la alin. (4) art. 278 CP RM interesează dacă actul terorist a fost însoțit de omorul unei sau a mai multor persoane. Cu alte cuvinte, are importanță existența unor victime directe (decedate), nu însă a unor victime indirecte (rudele, persoanele apropiate sau alte categorii de persoane afectate emoțional).

Supra am arătat că și o persoană de rang înalt poate evolua în calitate de victimă a actelor teroriste. Totuși, precizăm că în ipoteza în care pe post de victimă apare persoana care beneficiază de protecție internațională la calificare trebuie reținută una dintre normele înscrise la art. 142 CP RM. De asemenea, în situația în care prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare se atentează la viața Președintelui Republicii Moldova, a Președintelui Parlamentului sau a Prim-ministrului, cele comise trebuie încadrate în tiparul normei de la art. 342 CP RM. În acest din urmă caz, pe lângă statutul special al victimei este

²⁶⁸ Артамонов И. „Терроризм”: проблемы уголовной ответственности, p. 5.

²⁶⁹ Fernandez C. de Casadevante Romani. *International Law of Victims*. Max Planck UNYB 14, 2010, p. 269.

²⁷⁰ *Ibidem*.

²⁷¹ Антипенко В., *op. cit.*, p. 9.

²⁷² Дикаев С. У., *op. cit.*, p. 41.

²⁷³ Simus R., *op. cit.*, p. 520.

necesar ca făptuitorul să urmărească, prin săvârșirea faptei prejudiciabile, sistarea activității de stat sau a altei activități politice a persoanelor indicate ori să fi recurs la săvârșirea infracțiunii din motive de răzbunare pentru desfășurarea activităților enunțate. În caz contrar, cele comise necesită calificare potrivit art. 278 CP RM, evident, în prezența scopului special prevăzut în dispoziția normei și a modului public de acționare (semne constitutive asupra cărora ne vom opri *infra*).

Din perspectivă comparată, în legislațiile penale ale unor state străine atentarea la viața persoanelor sus-indicate constituie modalități normative alternative de exprimare a actelor teroriste. De exemplu, potrivit lit. ă) art. 230 din Codul penal al Albaniei, lit. e) alin. (4) art. 314 din Codul penal al Ungariei, atentarea la viața sau sănătatea persoanei care beneficiază de protecție internațională reprezintă una dintre formele actului terorist.

2.2. Latura obiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM

În teoria dreptului penal se susține că latura obiectivă a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist poate lua forma influenței fizice sau psihice.²⁷⁴ Într-adevăr, analizând textul normelor de incriminare de la art. 278 CP RM desprindem că legiuitorul a structurat latura obiectivă a infracțiunilor investigate în două părți componente: săvârșirea unor fapte materializate și amenințarea cu săvârșirea acestora. Nu același lucru putem afirma în raport cu actul terorist însoțit de vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății (lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM), precum și cu actul terorist săvârșit prin omorul unei sau a mai multor persoane (alin. (4) art. 278 CP RM). Pentru aceste din urmă infracțiuni este caracteristic faptul că fapta prejudiciabilă nu poate lua forma amenințării.

În continuare vom supune investigației latura obiectivă a fiecăreia dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM.

Vom iniția cercetarea cu ***latura obiectivă a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM.***

În opinia lui I. V. Șevcenko, latura obiectivă a acestei infracțiuni cuprinde următoarele fapte cu caracter alternativ: a) provocarea exploziei; b) provocarea incendiului; c) săvârșirea altor fapte; d) amenințarea cu săvârșirea faptelor enunțate.²⁷⁵ În contrast, S. A. Denisov evidențiază trei modalități alternative: a) săvârșirea exploziei, incendiului; b) săvârșirea altor

²⁷⁴ Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 19.

²⁷⁵ Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 15.

acțiuni; c) amenințarea cu săvârșirea faptelor sus-indicate.²⁷⁶ După N. Ursu, latura obiectivă a infracțiunii analizate se realizează prin următoarele modalități: a) provocarea unor explozii; b) provocarea unor incendii; c) săvârșirea altor acțiuni care periclitează viața oamenilor; d) cauzarea de daune materiale în proporții mari; e) provocarea altor urmări grave; f) amenințarea cu săvârșirea unor astfel de acțiuni.²⁷⁷ Alți autori, însă, susțin că fapta prejudiciabilă specificată la alin. (1) art. 278 CP RM cunoaște următoarele două modalități normative cu caracter alternativ: a) provocarea unei explozii ori a unui incendiu sau săvârșirea altei asemenea fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave; b) amenințarea cu provocarea unei explozii ori a unui incendiu sau cu săvârșirea altei asemenea fapte.²⁷⁸ Împărțim acest din urmă punct de vedere; or, *supra* am indicat că latura obiectivă a actului terorist specificat la alin. (1) art. 278 CP RM poate lua forma unei influențe materializate și nematerializate. Forma materializată a influenței se exprimă în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea unei alte fapte similare care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, în timp ce influența nematerializată se concretizează în realizarea amenințării cu săvârșirea exploziei, incendiului sau a altor fapte similare. Prin urmare, celor două forme ale influenței infracționale le corespunde două modalități normative cu caracter alternativ.

Până a trece la analiza detaliată a celor două modalități normative cu caracter alternativ vom încerca să identificăm dacă fapta prejudiciabilă consemnată la alin. (1) art. 278 CP RM poate lua forma inacțiunii. Unii autori sunt de părere că actul terorist poate lua atât forma acțiunii, cât și a inacțiunii, deși, de regulă, este săvârșit prin acțiuni.²⁷⁹ Se susține că fapta prejudiciabilă va lua forma inacțiunii în ipoteza în care făptuitorul nu-și execută obligațiile necesare pentru menținerea securității publice.²⁸⁰ Drept exemplu poate servi cazul neîndeplinirii obligațiilor legate de deconectarea la timp a proceselor de producție sau tehnologice în sectorul

²⁷⁶ Денисов С. А. *Уголовно-правовая характеристика терроризма*. În: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, 2000, №1 (5), p. 58.

²⁷⁷ Barbăneagră A. et al. *Codul penal comentat și adnotat*, p. 462.

²⁷⁸ Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 464; Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 525; Гырла Л. Г. și Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 103; Sili V. et al., *op. cit.*, p. 61; Gladchi Gh. și Sili V., *op. cit.*, p. 65; Dumneanu L., *op. cit.*, p. 49; Brînza S. et al. *Drept penal. Partea Specială*, p. 537; Airapetean et al., *op. cit.*, p. 226.

²⁷⁹ Курбанмагомедов А. А., *op. cit.*, p. 15; Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 67; Шадрин В. В. *Новая редакция уголовно-правовой нормы об ответственности за террористический акт (статья 205 Уголовного кодекса Российской Федерации): проблемы и решения*. În: Десятые Всероссийские Державинские чтения (Москва, 12–13 декабря, 2014 года). Москва: РПА Минюста России, 2015, p. 188; Иванов И. А. *Необходимость законодательного совершенствования уголовной ответственности за террористический акт*. În: Царскосельские чтения, 2011, №XV, том 1, p. 92.

²⁸⁰ Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 15.

energetic, în transport sau în industria extractivă.²⁸¹ Într-adevăr, nu este exclusă ipoteza în care actul terorist să îmbrace forma pasivă de manifestare a conduitei infracționale. La această concluzie ne îndeamnă însuși legiuitorul operând în textul alin. (1) art. 278 CP RM cu sintagma „săvârșirea altei fapte” ca fiind formula ce desemnează lista neexhaustivă a faptelor prejudiciabile. În contrast, în plan comparat, dispoziția art. 205 CP FR²⁸² (articol similar celui supus analizei) conține sintagma „alte acțiuni”, motiv pentru care, din raționamente ce țin de sintaxă, în cazul în care fapta prejudiciabilă ia forma inacțiunii art. 205 CP FR devine inaplicabil. Acest vid legislativ este criticat vehement în literatura de specialitate rusă.²⁸³

Menționăm că din perspectivă istorică, până la adoptarea Legii RM nr. 136/2008, în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM era inserată sintagma „altor acțiuni”. Prin legea enunțată sintagma respectivă a fost înlocuită, adecvat, cu expresia „alte fapte”. În ce ne privește, apreciem reacția promptă a legiuitorului moldav prin care a lărgit, justificat, cadrul incriminator supus analizei, admitând posibilitatea evoluării pe post de element material al actului terorist nu doar a acțiunii, ci și a inacțiunii prejudiciabile.

Pentru a fi în prezența inacțiunii drept formă pasivă de exprimare a comportamentului făptuitorului este necesar să fie îndeplinite cumulativ următoarele condiții: a) conduita omisivă a făptuitorului să fi determinat provocarea exploziei, incendiului sau a altei fapte similare; b) în virtutea obligațiilor legale, de serviciu sau de altă natură, făptuitorul trebuia să acționeze, adică să îndeplinească unele acțiuni realizarea cărora ar fi dus la împiedicarea provocării exploziei, incendiului sau a altor fapte similare menite să creeze pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave; c) în momentul provocării exploziei, incendiului sau a altei fapte similare făptuitorul a avut posibilitatea de a acționa, dar nu a făcut-o. În lipsa uneia dintre condițiile enunțate *supra* cele comise nu pot fi catalogate drept act terorist. De exemplu, imposibilitatea mecanicului de locomotivă de a acționa (a stopa locomotiva) ca rezultat al constrângerii fizice sau psihice irezistibile exercitate asupra sa constituie impediment pentru a încadra cele comise potrivit art. 278 CP RM, în situația în care deraierea locomotivei creează pericolul cauzării decesului mai

²⁸¹ Максина С. В. *Терроризм: криминологические и уголовно-правовые аспекты* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2003, р. 14; Воскресенский К. А. *Некоторые вопросы совершенствования нормы об ответственности за террористический акт*. În: Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена, 2007, № 36, том 13, р. 12.

²⁸² Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации № 63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. În: Собрание Законодательства Российской Федерации, 1996, № 25; Уголовный кодекс Российской Федерации (с изменениями на 8 июня 2020 года). Disponibil: <http://docs.cntd.ru/document/9017477>.

²⁸³ Иванов И. А., *op. cit.*, р. 92; Максина С. В., *op. cit.*, р. 14; Воскресенский К. А., *op. cit.*, р. 12.

multor persoane. În lipsa posibilității mecanicului de a acționa, cele săvârșite de acesta trebuie apreciate prin prisma constrângerii fizice sau psihice exercitate asupra lui drept cauză care înlătură caracterul penal al faptei (art. 39 CP RM). În situația în care sunt prezente condițiile unei atare cauze, responsabil de comiterea actului terorist se face persoana care și-a îndreptat energia spre a paraliza mecanicul și care, prin intermediul ultimului, a provocat deraierea locomotivei.

După această digresiune, în cele ce urmează ne vom concentra asupra primei modalități normative de exprimare a faptei prejudiciabile – ***provocarea exploziei, incendiului sau săvârșirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave.***

Ce înțelegem prin explozie și prin incendiu? Care este conținutul sintagmei „alte fapte”? În cele ce urmează vom încerca să răspundem la aceste întrebări.

Preliminar, consemnăm că la descrierea modalității normative supuse investigației legiuitorul a mers pe calea stipulării unei liste exemplificative a faptelor prejudiciabile. *In concreto*, în calitate de exemple de fapte prejudiciabile legiuitorul a decis să specifice expres explozia și incendiul ca fiind unele dintre cele mai răspândite modalități de exprimare a ilicitului penal. În același timp, expresia „alte fapte” implică catalogarea unor acțiuni/inacțiuni similare (neprevăzute în textul de lege) drept forme de manifestare a elementului material al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM.

Pe lângă provocarea exploziei și incendiului, dispoziția de la alin. (1) art. 323 din Codul penal al Georgiei cuprinde suplimentar în calitate de acțiuni prejudiciabile exemplificative: atacul asupra persoanei și aplicarea armei. De asemenea, la alin. (1) art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului drept acțiune prejudiciabilă se prevede tragerea din armă de foc. Iar la alin. (1) art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus este prevăzută, cu titlu exemplificativ, provocarea inundațiilor. De remarcat că și legiuitorii acestor state prevăd o listă exemplificativă a faptelor prejudiciabile.

În context, consemnăm că în planul dreptului comparat deosebim câteva tehnici de evidențiere a listei faptelor prejudiciabile în dispoziția normelor ce incriminează actele teroriste.

În majoritatea statelor foste membre ale Uniunii Sovietice, lista faptelor prejudiciabile este una *exemplificativă*, legiuitorul descriind latura obiectivă a actului terorist prin specificarea câtorva fapte prejudiciabile (de regulă, a celor mai răspândite). În legislația acestor state, similar legislației penale a Republicii Moldova, în conținutul normelor similare celei de la alin. (1) art. 278 CP RM se operează cu sintagma „alte fapte” sau „alte acțiuni”. Pe cale de consecință, aceste sintagme înglobează un șir de fapte prejudiciabile neprevăzute expres în dispoziția normei incriminatoare, dar care rezultă din esența actului terorist. Din această

categorie evidențiem: art. 214 din Codul penal al Azerbaidjanului, art. 217 din Codul penal al Armeniei, art. 323 din Codul penal al Georgiei, art. 239 din Codul penal al Kârgâzstanului, art. 255 din Codul penal al Kazahstanului, art. 271 din Codul penal al Turkmenistanului, art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului, art. 258 din Codul penal al Ucrainei, art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus și art. 205 din Codul penal al Federației Ruse.

Potrivit unei alte tehnici legislative, lista faptelor prejudiciabile este una *exhaustivă*, nefiind posibilă lărgirea acesteia de către cel abilitat cu aplicarea legii penale. Caracteristic pentru acest grup de legislații este faptul că în textul normelor incriminatoare sunt inserate expres toate modalitățile normative de exprimare a faptei prejudiciabile. Practicianului nu-i rămâne decât să confrunte textul legal cu cele comise în vederea identificării faptului dacă acțiunea/inacțiunea prejudiciabilă săvârșită este reflectată expres în dispoziția normei incriminatoare. Pe de o parte, un asemenea model legislativ comportă avantajul de a facilita procesul de aplicare a legii penale cazurilor practice concrete, comparativ cu primul model, atunci când cel abilitat cu calificarea infracțiunilor este impus să identifice dacă o anumită faptă prejudiciabilă (altă decât cea expres prevăzută de dispoziția normei) cade sau nu sub incidența expresiei „alte fapte” sau „alte acțiuni”. Pe de altă parte, instituirea unor liste exhaustive a modalităților normative de exprimare a faptei prejudiciabile creează probleme la construcția normei juridico-penale. Mai cu seamă, în grupul legislațiilor din această categorie se observă tendința legiuitorului de a formula unele norme incriminatoare extrem de greoaie, complexe. Cu alte cuvinte, un asemenea model încarcă excesiv textul legii penale, ceea ce, în cele din urmă, la fel poate îngreuna procesul de încadrare juridico-penală a faptelor infracționale. În cadrul acestui grup putem remarca: art. 250 din Codul penal al Lituaniei, §237 din Codul penal al Estoniei, art. 108a din Codul penal al Bulgariei, art. 314 din Codul penal al Ungariei, art. 97 din Codul penal al Croației, art. 391 din Codul penal al Serbiei, art. 108 din Codul penal al Sloveniei, §278c din Codul penal al Austriei, art. 421-1 din Codul penal al Franței, §114 din Codul penal al Danemarcei, secțiunea 1 din Capitolul 34(a) din Codul penal al Finlandei, art. 100a din Codul penal al Islandei, secțiunea 131 din Codul penal al Norvegiei, art. 328A din Codul penal al Maltei etc.

De asemenea, se atestă prezența unei tehnici mixte, potrivit căreia deși lista faptelor prejudiciabile este redată exemplificativ, totuși aceasta conține o enumerare mult mai largă a modalităților normative de exprimare a faptei, comparativ cu modelele incriminatoare din prima categorie. De exemplu, latura obiectivă a actului terorist consemnat la alin. (1) art. 447 din Codul penal al Muntenegrului este formată din următoarele modalități normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile: „[...] 1) atentarea asupra vieții, sănătății sau a libertății

persoanei; 2) răpirea sau luarea în calitate de ostatic; 3) distrugerea instalațiilor de stat sau publice, a sistemelor de circulație, a infrastructurii, inclusiv a sistemelor informatice, a platformelor fixe de pe raftul epicontinental, a bunurilor publice sau a proprietății private, care pot pune în pericol viața oamenilor sau pot cauza daune considerabile economiei; 4) deturnarea aeronavelor, navelor maritime, a mijloacelor de transport publice sau a celor de bunuri care pot pune în pericol viața oamenilor; 5) fabricarea, păstrarea, procurarea, transportarea, furnizarea sau utilizarea armelor, substanțelor explozive, a materialelor sau dispozitivelor nucleare ori radioactive, a armelor nucleare, biologice sau a celor chimice; 6) cercetarea și dezvoltarea armelor nucleare, biologice și a celor chimice; 7) emisia de substanțe periculoase sau provocarea unor incendii, explozii sau inundații sau *săvârșirea altor acțiuni* în general periculoase care ar putea pune în pericol viața oamenilor; 8) obstrucționarea sau întreruperea alimentării cu apă, cu energie electrică sau cu alt tip de produs generator de energie care ar putea pune în pericol viața oamenilor [...]” [evid. ns.]. Observăm că expresia „sau săvârșirea altor acțiuni” conferă posibilitatea practică de a atribui la această categorie orice altă faptă susceptibilă să pericliteze viața oamenilor. În același timp, surprindem prezența unei liste extrem de variate a acțiunilor/inacțiunilor prejudiciabile stabilite expres în textul normei incriminatoare. Situații analogice învederăm în §311 din Codul penal al Cehiei, în art. 79¹ din Codul penal al Letoniei și în art. 230 din Codul penal al Albaniei.

Nu în ultimul rând, o atare tehnică învederăm în cazul art. 32 din Legea României privind prevenirea și combaterea terorismului, nr. 535 din 25 noiembrie 2004.²⁸⁴ La concret, sunt prevăzute următoarele forme exprese de manifestare a elementului material: „[...] a) acțiunile și inacțiunile îndreptate împotriva vieții, integrității corporale sau sănătății persoanelor ori având drept consecință moartea, lezarea integrității corporale ori afectarea sănătății fizice sau psihice a persoanei; b) lipsirea de libertate în mod ilegal; c) distrugerea și distrugerea calificată; d) comunicarea de informații false, care pune în pericol siguranța zborului sau navigației unei nave ori aeronave; e) săvârșirea, cu ajutorul unui dispozitiv, al unei arme sau al unei substanțe, a unui act de violență împotriva unei persoane aflate într-un aeroport civil, dacă fapta a pus în pericol siguranța și securitatea în acest aeroport, precum și săvârșirea oricărui act de violență fizică ori psihică asupra unei persoane aflate la bordul unei aeronave civile în zbor sau în pregătire de zbor ori asupra personalului navigant al acesteia; f) distrugerea sau deteriorarea gravă, cu ajutorul unui dispozitiv, al unei arme ori al unei substanțe, a instalațiilor unui aeroport civil sau a unei aeronave în serviciu ori care nu este în serviciu, dar se află pe un aeroport sau

²⁸⁴ Monitorul Oficial al României, 2004, nr. 1161.

cauzarea de deteriorări care fac aeronava indisponibilă de zbor ori care sunt de natură să îi pună în pericol siguranța în zbor, precum și întreruperea serviciilor de aeroport, dacă fapta compromise sau este de natură a compromite siguranța și securitatea în acel aeroport; g) distrugerea sau deteriorarea instalațiilor ori a serviciilor de navigație aeriană sau perturbarea funcționării acestora, dacă fapta a pus în pericol siguranța zborului; h) plasarea pe o aeronavă civilă, prin orice mijloc, a unui dispozitiv sau a unei substanțe capabil/capabile să distrugă acea aeronavă ori să îi producă deteriorări care o fac inaptă de zbor sau care sunt de natură să pericliteze siguranța acesteia în zbor; i) preluarea fără drept a unei aeronave, prin orice mijloace, precum și exercitarea fără drept a controlului asupra acesteia; j) luarea în stăpânire a unei nave ori a unei platforme fixe sau exercitarea controlului asupra acesteia, prin violență ori amenințare; k) comiterea de violențe asupra unei persoane aflate la bordul unei nave ori al unei platforme fixe, dacă acest act este de natură să pericliteze siguranța navei ori a platformei fixe; l) distrugerea unei platforme fixe ori a unei nave sau cauzarea de daune platformei fixe ori încărcăturii unei nave, de natură să pericliteze siguranța platformei sau a navigației navei; m) plasarea pe o navă sau pe o platformă fixă, prin orice mijloc, a unui dispozitiv ori a unei substanțe apt/apte să le distrugă sau care să cauzeze platformei, navei ori încărcăturii sale daune ce compromit sau sunt de natură să pericliteze siguranța platformei ori a navigației navei; n) distrugerea sau avarierea în mod grav a platformei fixe ori a instalațiilor sau serviciilor de navigație ori producerea de grave perturbații în funcționare, dacă unul dintre aceste acte este de natură să pericliteze siguranța platformei fixe sau a navigației unei nave; o) nerespectarea regimului armelor și munițiilor, a regimului materialelor nucleare și al altor materii radioactive, nerespectarea regimului materiilor explozive, nerespectarea regimului precursorilor de explozivi restricționați, precum și uzul de armă fără drept; p) atentatul care pune în pericol securitatea națională, atentatul contra unei colectivități și actele de diversiune; q) infracțiuni contra siguranței și integrității sistemelor și datelor informatice”.

Iar potrivit alin. (3) al aceluiași articol, „[c]onstituie act de terorism [...] săvârșirea, în oricare din scopurile prevăzute la art. 1, a uneia dintre următoarele fapte: a) producerea, dobândirea, deținerea, transportul, furnizarea, utilizarea sau transferarea către alte persoane, direct ori indirect, de arme chimice sau biologice, dispozitive explozive de orice fel, precum și cercetarea în domeniu ori dezvoltarea de asemenea arme, inclusiv a celor radiologice sau nucleare; b) introducerea sau răspândirea în atmosferă, pe sol, în subsol ori în apă de produse, substanțe, materiale de orice fel, microorganisme sau toxine de natură să pună în pericol viața, sănătatea oamenilor ori a animalelor sau mediul înconjurător ori provocarea de incendii, inundații sau explozii care au drept efect punerea în pericol a vieților umane; c) perturbarea ori

întreruperea aprovizionării cu apă, electricitate sau orice altă resursă naturală fundamentală, care poate avea ca efect punerea în pericol a vieților umane; d) distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a unei instalații nucleare ori radiologice ce conține materiale radioactive, aparținând făptuitorului sau altuia, ori împiedicarea luării măsurilor de conservare sau securitate nucleară a unei astfel de instalații nucleare sau radiologice; e) *orice alte acțiuni și inacțiuni*, indiferent de modalitatea de săvârșire, prin care se realizează ori se urmărește distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare, în întregime sau în parte, capturarea ori preluarea fără drept a controlului asupra unui bun, structură, infrastructură, sistem, rețea, instalație, resursă, serviciu, capacitate sau loc, public sau privat, dacă fapta este de natură să pună în pericol sau să asigure făptuitorului posibilitatea punerii în pericol a vieții, integrității corporale sau sănătății persoanelor ori dacă s-au produs consecințe deosebit de grave” [evid. ns.].

Anterior modificărilor operate prin Legea României pentru modificarea și completarea Legii nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, nr. 58 din 8 aprilie 2019,²⁸⁵ lista modalităților normative ale faptei prejudiciabile de la art. 32 era una exhaustivă.

Potrivit unei tehnici legislative de ultimă oră (minoritare), în codurile penale ale unor state străine latura obiectivă a actelor teroriste nu conține, în genere, nici măcar cu titlu exemplificativ, lista modalităților normative ale faptei prejudiciabile. În acord cu respectivele legislații, la descrierea laturii obiective a actului terorist legiuitorul folosește termeni generici. Prin urmare, potrivit acestor legislații, normele ce sancționează actul terorist au conținut deschis de incriminare. Cu titlu de exemplu putem evidenția norma de la alin. (1) art. 343 din Codul penal al Columbiei, care pedepsește penal „[...] provocarea ori menținerea stării de frică sau teroare în rândul populației ori al unui segment din acesta, *prin acte ce pun în pericol* viața, integritatea fizică sau libertatea persoanei, clădirile sau mijloacele de comunicație, de transport, mijloacele de prelucrare sau transport al fluidelor sau al energiei electrice, utilizând mijloace capabile să cauzeze daune [...]” [evid. ns.]. Remarcăm că legiuitorul columbian nu enumeră faptele prejudiciabile. Pentru descrierea laturii obiective a actului terorist el se limitează la utilizarea expresiei „prin acte ce pun în pericol”, sugerând destinatarului legii penale că orice act susceptibil să pună în pericol valorile sociale sus-indicate poate să apară pe post de faptă prejudiciabilă. Tehnică analogică este demonstrată de legiuitorul peruan în cazul art. 2 din Decretul – Lege nr. 25475 din 06.05.1992²⁸⁶ (stabilește pedepsele pentru infracțiunile de terorism și procedurile de investigare, judecare a acestora).

²⁸⁵ Monitorul Oficial al României, 2019, nr. 271.

²⁸⁶ DECRETO LEY N° 2547506 de Mayo de 1992. Disponibil:

http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_per_6_dec_ley_25475.pdf

Anterior adoptării acestui Decret, prevederi similare stipula art. 319 din Codul penal al statului Peru.²⁸⁷

După această digresiune, necesară prezentului studiu, în cele ce urmează ne vom concentra asupra analizei, *in concreto*, a primei modalități normative de exprimare a faptei prejudiciabile. Pentru aceasta se impune definirea termenilor „explozie” și „incendiu”. Vom începe cu definirea **exploziei**. În opinia lui D. V. Morozova, explozia constituie reacția chimică momentană ce duce la eliminarea unei cantități mari de energie ce posedă putere distructivă.²⁸⁸ După M. M. Galachieva, explozia presupune eliberarea unei cantități mari de energie în volum limitat, într-un termen scurt.²⁸⁹ Potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române,²⁹⁰ prin explozie trebuie de înțeles „reacția chimică sau fizică foarte rapidă, violentă, însoțită de efecte mecanice, sonore, termice, luminoase etc., provocate de descompunerea substanțelor explozive pe care le conține un dispozitiv de distrugere; procesul de descompunere a substanțelor explozive și de transformare a lor în alți compuși, mai simpli, însoțit de dezvoltare mare de căldură, lumină, zgomot și de efectuare de lucru mecanic într-un timp foarte scurt”. Din această din urmă definiție se desprinde ideea că explozia implică necesarmente descompunerea unor substanțe explozive. Poate. Însă, la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM este stabilită răspunderea penală, *inter alia*, pentru actul terorist săvârșit cu aplicarea substanțelor explozive. În context apare ca firească întrebarea: prin ce se deosebește infracțiunea prevăzută la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM de infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM atunci când fapta prejudiciabilă ia forma provocării exploziei? Răspunsul îl găsim în literatura de specialitate autohtonă: „În contextul infracțiunii specificate la alin. (1) art. 278 CP RM, provocarea unei explozii ori a unui incendiu presupune recurgerea la mijloace ca gazul natural, clorul, amoniacul, aburul sub presiune, substanțe inflamabile etc. Ea nu poate presupune aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive. În caz contrar, răspunderea se va aplica potrivit lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM”.²⁹¹ Deși susținem o asemenea abordare doctrinară a distincției dintre cele două infracțiuni, nu putem împărtăși poziția legiuitorului moldav de a incrimina în norme distincte provocarea exploziei prin utilizarea substanțelor explozive și provocarea exploziei prin folosirea altor mijloace. O asemenea divizare ni se pare lipsită de logică. În plan comparat, în legea penală a Republicii Kârgâzstan, a Republicii Kazahstan și în cea a Turkmenistanului găsim abordări legislative

²⁸⁷ *Codigo Penal del Peru*. Disponibil:

http://spij.minjus.gob.pe/content/publicaciones_oficiales/img/CODIGOPENAL.pdf

²⁸⁸ Морозова Д. В. *Уголовно-правовая характеристика терроризма*, p. 235. Disponibil:

http://www.institutemvd.by/components/com_chronoforms5/chronoforms/uploads/20160415101402_Morozova.pdf

²⁸⁹ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 65.

²⁹⁰ *Dicționar Explicativ Ilustrat al Limbii Române* / Sub red. E. Dima. Chișinău: ARC & Gunivas, 2007, p. 696.

²⁹¹ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 525.

similare. Este vorba de pct. 2 alin. (3) art. 239 din Codul penal al Kârgâzstanului, pct. 2 alin. (2) art. 255 din Codul penal al Kazahstanului și de lit. b) alin (2) art. 271 din Codul penal al Turkmenistanului. În contrast, în Codul penal al Armeniei și în cel al Republicii Azerbaidjan normele similare celei înscrise la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM stabilesc răspunderea penală doar pentru actul terorist săvârșit cu aplicarea armei de foc, nu și a substanțelor explozive. Potrivit acestor legislații, pentru a fi în prezența actului terorist în prima variantă-tip (prevăzută la alin. (1)), nu are relevanță dacă explozia a fost provocată în rezultatul utilizării substanțelor explozive sau a altor mijloace gen: gaz natural, amoniac etc. În Codul penal al Georgiei, al Ucrainei și în cel al Tadjikistanului în genere lipsește o normă separată care să incrimineze, analogic legislației penale a Republicii Moldova, actul terorist săvârșit cu aplicarea armei de foc sau a substanțelor explozive. În acord cu numitele legislații, săvârșirea exploziei și aplicarea armei de foc constituie modalități alternative de exprimare a faptei prejudiciabile consemnate în cadrul normei de incriminare de la alin. (1). Același lucru e valabil pentru legislația penală a Federației Ruse și cea a Republicii Belarus care nu conțin o normă similară cu cea prevăzută la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM. Comparativ cu Codul penal al Georgiei, al Ucrainei și cu cel al Tadjikistanului, în Codul penal al Federației Ruse și în cel al Republicii Belarus diferă modul în care provocarea exploziei sau aplicarea armei transpare din textul normelor de incriminare inserate în varianta-tip de la alin. (1). Astfel, în legislația acestor din urmă două state aplicarea armei de foc nu este prevăzută expres în calitate de faptă prejudiciabilă, aceasta derivând din formula „alte acțiuni”. Nu în ultimul rând, ca și în legislația majorității statelor, în Codul penal Letoniei și în cel al Lituaniei lipsește diferențierea răspunderii penale pentru săvârșirea exploziei cu utilizarea substanțelor explozive și pentru provocarea exploziei prin utilizarea altor mijloace.

În ce ne privește, susținem opticele legislative reliefate *supra*, care nu fac diferențiere între răspunderea penală pentru săvârșirea exploziei cu utilizarea substanțelor explozive și pentru provocarea exploziei prin utilizarea altor mijloace. O asemenea diferențiere este neclară. Mai mult, aceasta nu aduce niciun plus de valoare textului legii penale. Din contra, o atare diferențiere îngreunează procesul construcției legii penale și, implicit, activitatea persoanelor abilitate cu aplicarea legii penale. Apare neclară poziția legiuitorului de a diferenția în cadrul unor norme de incriminare distincte răspunderea penală pentru actul terorist exprimat în săvârșirea exploziei prin utilizarea substanțelor explozive sau prin utilizarea altor mijloace. Acest lucru poate fi lăsat pe seama practicienilor, prin excluderea lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM, astfel încât celor abilitați cu aplicarea legii penale să le revină sarcina de a individualiza pedeapsa penală (nu însă de a diferenția răspunderea penală) atunci când explozia este săvârșită prin

folosirea substanțelor explozive sau prin folosirea altor mijloace. Plus la aceasta, este cu totul redusă probabilitatea practică de a fi provocată o explozie prin utilizarea altor mijloace decât a substanțelor explozive. Are dreptate M. A. Komarova când afirmă că realizarea actelor teroriste sub forma provocării exploziei este practic de neconceput fără utilizarea substanțelor explozive.²⁹² În concluzie, pare a fi inaplicabil alin. (1) art. 278 CP RM atunci când actul terorist apare în modalitatea de provocare a exploziei.

În definitivă, recomandăm legiuitorului moldav să excludă lit. c) din alin. (2) art. 278 CP RM, astfel încât sub incidența alin. (1) art. 278 CP RM să cadă provocarea exploziei atât prin folosirea substanțelor explozive, cât și prin folosirea altor mijloace. Pe cale de consecință, propunem ca „aplicarea armei de foc” să fie inserată expres în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM, urmând să constituie, alături de provocarea exploziei, incendiului, una dintre modalitățile de exprimare a faptei prejudiciabile. Argumentele noastre sunt următoarele: *Primo* – la descrierea faptei prejudiciabile consemnate la alin. (1) art. 278 CP RM legiuitorul urmează să specifice cu titlu exemplificativ cele mai răspândite modalități de comitere a actului terorist. La acest capitol, I. V. Șevcenko menționează că dispoziția alin. (1) art. 205 CP FR (normă similară cu cea de la alin. (1) art. 278 CP RM) trebuie să conțină cele mai tipice fapte prejudiciabile, motiv pentru care sugerează legiuitorului să prevadă expres în dispoziția acestei norme aplicarea armei de foc în calitate de modalitate alternativă de exprimare a faptei.²⁹³ Considerăm că anume cele mai răspândite și tipice modalități de concretizare a faptei prejudiciabile conferă actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM fizionomie distinctă în raport cu alte infracțiuni. Suntem de părere că aplicarea armei de foc ține de esența actului terorist, considerent din care urmează a fi consacrată expres în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM. Elocventă în acest sens este practica judiciară de ultimă oră a statelor străine europene, unde aplicarea armei, în special a celei de foc, constituie una dintre cele mai frecvente modalități de comitere a actelor teroriste; *Secundo* – în plan comparat, aplicarea armei de foc reprezintă una dintre modalitățile faptei prejudiciabile specificate explicit sau implicit în textul normei de incriminare, alături de alte acțiuni/inacțiuni socialmente periculoase (cum ar fi provocarea exploziei, incendiului etc.). Astfel, aplicarea armei de foc este prevăzută expres sau în mod implicit în textul alin. (1) art. 323 din Codul penal al Georgiei, alin. (1) art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului, alin. (1) art. 258 din Codul penal al Ucrainei,²⁹⁴ lit. k), lit. l) art. 230 din Codul penal al Albaniei, alin. (1), alin. (4) art. 314 din Codul penal al Ungariei,

²⁹² Комарова М. А., *op. cit.*, p. 18.

²⁹³ Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 15.

²⁹⁴ Кримінальний кодекс України. În: Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26.

lit. f) alin. (2) art. 328A din Codul penal al Maltei, pct. 5) alin. (1) art. 447 din Codul penal al Muntenegrului, lit. f) alin. (5) art. 201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, pct. 5) alin. (1) art. 391 din Codul penal al Serbiei, art. 2 din Decretul – Lege nr. 25475 din 06.05.1992 al Președintelui Republicii Peru etc.; *Tertio* – de regulă, provocarea exploziei prin utilizarea substanțelor explozive este o faptă mult mai periculoasă decât actul terorist realizat prin aplicarea armei de foc. Tocmai din aceste rațiuni nu este justificată agravarea răspunderii penale pentru actul terorist săvârșit cu aplicarea armei de foc, comparativ cu actul terorist exprimat în provocarea exploziei prin utilizarea substanțelor explozive. De aceea, din perspectiva pedepsei pasibile de aplicare, ar fi inechitabil ca provocarea exploziei, inclusiv prin utilizarea substanțelor explozive, să fie incriminată la alin. (1) art. 278 CP RM, în timp ce actul terorist săvârșit prin aplicarea armei de foc să se regăsească la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM. În atare condiții, subliniază S. Grinko, putem atesta o situație paradoxală când pentru săvârșirea exploziei într-o piață cele comise urmează a fi încadrate potrivit alin. (1), în timp ce pentru o singură tragere din armă de foc aplicabil ar fi alin. (2).²⁹⁵ Într-o manieră similară, S. U. Dikaev menționează: „Capacitățile distructive ale dispozitivelor explozive cu ajutorul cărora sunt săvârșite exploziile, practic în toate cazurile sunt mai mari decât capacitățile distructive ale armei de foc”.²⁹⁶ De aceea, notează el, tragerea din arma de foc în direcția unei clădiri (de exemplu, a unei gări auto) este mai puțin periculoasă decât explozia întregii clădiri a gării auto.²⁹⁷ Tot din considerentele enunțate *supra*, M. F. Musaelean recomandă legiuitorului rus să stipuleze expres tragerea din armă de foc alături de provocarea exploziei și a incendiului în textul normei de incriminare din varianta-tip prevăzută la alin. (1) art. 205 CP FR (normă corespondentă celei de la alin. (1) art. 278 CP RM).²⁹⁸

Mai sus am menționat că la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM este consemnată o variantă-tip de infracțiune, nu însă o circumstanța agravantă atașabilă infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM. Pe o poziție diferită se situează Gh. Gladchi și V. Sîli, care menționează că la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM este înscris un semn calificativ, nu însă o componentă de bază de infracțiune,²⁹⁹ fapt susținut și de alți autori.³⁰⁰

Remarcabile sunt argumentele aduse de S. Brînza și V. Stati în susținerea poziției noastre: „[...] în una din modalitățile sale normative, infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM presupune provocarea unei explozii ori a unui incendiu sau săvârșirea altei asemenea fapte care

²⁹⁵ Гринько С. *Понятие терроризма*. În: Законность, 2005, № 8, p. 46.

²⁹⁶ Дикаев С. У., *op. cit.*, p. 55.

²⁹⁷ *Ibidem*.

²⁹⁸ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 24.

²⁹⁹ Sîli V. *et al.*, *op. cit.*, p. 68; Gladchi Gh. și Sîli V., *op. cit.*, p. 77.

³⁰⁰ Гырла Л. Г. și Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 109.

creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave. Însă, în contextul infracțiunii specificate la alin. (1) art. 278 CP RM, provocarea unei explozii ori a unui incendiu presupune recurgerea nu la mijloace oarecare, ci la mijloace ca gaz natural, clor, amoniac, abur sub presiune, substanțe inflamabile etc. Ea nu poate presupune aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive. În caz contrar, răspunderea se va aplica potrivit lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM. Reiese că ipoteza de la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM nu se poate suprapune ipotezei de la alin. (1) art. 278 CP RM, pentru că s-ar exclude reciproc”.³⁰¹ Într-adevăr, pentru a fi considerată circumstanță agravantă, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM trebuie să conțină un semn circumstanțial care să nu excludă alte semne din cadrul variantei-tip. Pentru componența agravată de infracțiune este caracteristic faptul că semnele din cadrul componenței de bază rămân a fi prezente. În opinia lui St. Copețchi și Ig. Hadîrca, „[c]omponentele de infracțiune cu circumstanțe agravante sunt componentele de infracțiune, care pe lângă semnele de bază (desprinse din cadrul componentelor de bază) conțin și unele semne obiective și subiective suplimentare în raport cu cele de bază, care au rolul de a agrava răspunderea penală”.³⁰² La rândul său, R. V. Cerepenikov enunță: „Componentele calificative se formează prin adăugarea la componența de bază a unui semn suplimentar. Așadar, la totalitatea semnelor obligatorii ale componenței de infracțiune de bază se adaugă un semn suplimentar, prevăzut de alineatul doi, trei sau patru al articolului respectiv, în rezultatul căreia semnele obligatorii în textul componenței calificative sunt întotdeauna mai multe decât în cel al componenței de bază. În așa fel se constituie componentele calificative de infracțiune”.³⁰³ Tot așa, L. L. Kruglikov și O. E. Spiridonova consemnează că semnele circumstanțiale (calificative) sunt semne suplimentare în raport cu cele înscrise în componența de bază.³⁰⁴ Nu în ultimul rând, în doctrină se susține că în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială se mărește numărul semnelor ce caracterizează faptele infracționale care urmează a fi încadrate potrivit normei speciale.³⁰⁵ Extrapolând afirmațiile de mai sus la cercetarea de față ajungem la concluzia că norma de la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM nu cuprinde un semn circumstanțial, aceasta deoarece semnul inserat în această normă nu apare pe post de supliment la componența de bază. Acest lucru, însă, este definitoriu pentru componența agravată. În realitate, semnul înscris la

³⁰¹ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 522.

³⁰² Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 69.

³⁰³ Черепенников Р. В. *Вопросы конструирования основных и квалифицированных составов преступлений, включающих специальную цель в качестве обязательного признака*. În: *Российский следователь*, 2009, № 2, p. 21.

³⁰⁴ Кругликов Л. Л. și Спиридонова О. Е. *Юридические конструкции и символы в уголовном праве*. Санкт-Петербург: «Юридический центр Пресс», 2005, p. 88-89.

³⁰⁵ Hadîrca Ig. și Copețchi St. *Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială*. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 11, p. 33.

lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM înlătură un alt semn din cadrul componenței de bază, dar nu se alătură la acesta. *In concreto*, utilizarea substanțelor explozive la provocarea exploziei sau incendiului înlătură faptul provocării exploziei prin utilizarea altor mijloace, gen: gaz natural, amoniac etc.

Reiterăm că diferența dintre actul terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM, atunci când acesta apare în modalitatea de provocare a exploziei, și actul terorist consemnat la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM rezidă în mijloacele folosite la săvârșirea infracțiunii.

Datorită conexiunii existente între cele două infracțiuni, în cadrul respectivului segment de cercetare se impune identificarea conținutului actului terorist specificat la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM.

Din textul acestei norme aflăm că armele de foc și substanțele explozive constituie mijlocul săvârșirii actelor teroriste. Prin urmare, pentru fapta prevăzută la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM este definitoriu ca mijlocul săvârșirii infracțiunii să apară pe post de semn constitutiv al componenței de infracțiune. Până la definirea noțiunilor „armă de foc”, „substanțe explozive”, preliminar, consemnăm că doar arma de foc poate să figureze în calitate de mijloc de săvârșire a actului terorist prevăzut la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM. Alte tipuri de arme decât cele de foc nu pot fi privite în această postură. În plan comparat, în corespundere cu alin. (1) art. 323 din Codul penal al Georgiei, alin. (1) art. 258 din Codul penal al Ucrainei, lit. f) alin. (2) art. 328A din Codul penal al Maltei, pct. 5 alin. (1) art. 447 din Codul penal al Muntenegrului, lit. f) alin. (5) art. 201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, alin. (1) art. 108 din Codul penal al Sloveniei, art. 2 din Decretul - Lege nr. 25475 din 06.05.1992 al Președintelui Republicii Peru, orice armă (nu doar cea de foc) poate apărea pe post de mijloc de săvârșire a actului terorist. În acord cu art. 214.2.3 din Codul penal al Republicii Azerbaidjan și cu pct. 2) alin. (2) art. 255 din Codul penal al Kazahstanului, nu doar arma de foc, ci și obiectele folosite în calitate de armă pot constitui mijloc de săvârșire a actului terorist. În acord cu legislația penală a Republicii Moldova, săvârșirea actului terorist cu aplicarea altor arme decât a celor de foc (de exemplu, a armelor albe etc.), precum și a obiectelor folosite în calitate de armă pot forma mijloace de săvârșire a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM. Sintagma „alte fapte” din conținutul normei enunțate permite atribuirea la această categorie a înjunghierilor sau a altor acțiuni similare săvârșite prin intermediul mijloacelor sus-indicate.

De asemenea, potrivit legislației Kazahstanului, dispozitivele explozive pot să apară pe post de mijloc de săvârșire a actului terorist. În conformitate cu pct. 2) alin. (3) art. 239 din Codul penal al Kârgâzstanului, în această postură pot apărea, inclusiv, munițiile, substanțele otrăvitoare și cele radioactive. Substanțele radioactive constituie mijloc de săvârșire a actului

terorist și în corespundere cu lit. 6) alin. (3) art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului, cu lit. a) alin. (3) art. 205 din Codul penal al Federației Ruse, precum și cu pct. 2 alin. (3) art. 217 din Codul penal al Armeniei.

Fără tăgadă, utilizarea substanțelor otrăvitoare și a celor radioactive la săvârșirea actului terorist comportă grad prejudiciabil sporit, motiv pentru care venim cu sugestia ca răspunderea penală pentru săvârșirea actului terorist prin folosirea unor asemenea mijloace să fie agravată. Mai mult, recomandăm legiuitorului să incrimineze într-o normă distinctă actul terorist săvârșit nu doar prin utilizarea substanțelor otrăvitoare și a celor radioactive, ci și prin folosirea armelor biologice, chimice, nucleare sau a altor tipuri de arme de distrugere în masă. *In concreto*, propunem instituirea unei noi litere – a¹) – în cadrul alin. (3) art. 278 CP RM care să sancționeze actul terorist săvârșit prin utilizarea mijloacelor sus-indicate. Sub aspect comparat, modele legislative care să ofere soluții similare sunt suficiente. Astfel, actul terorist săvârșit prin utilizarea mijloacelor enunțate este prevăzut la lit. б) alin. (2) art. 323 din Codul penal al Georgiei, la pct. 2) alin. (3) art. 217 din Codul penal al Armeniei, la pct. 2) alin. (3) art. 239 din Codul penal al Kârgâzstanului, la lit. 6) alin. (3) art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului, la alin. (1) art. 79¹ din Codul penal al Letoniei, la pct. 4) alin. (1) Secțiunea 1 „Infrațiuni săvârșite cu intenție teroristă” din Capitolul 34 (a) „Infrațiuni teroriste” din Codul penal al Finlandei, la pct. 4 art. 421-1 din Codul penal al Franței, la lit. f) alin. (2) art. 328A din Codul penal al Maltei, la pct. 5) alin. (1) art. 447 din Codul penal al Muntenegrului, la lit. f) alin. (5) art. 201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, la pct. 5) alin. (1) art. 391 din Codul penal al Serbiei, la alin. (1) art. 108 din Codul penal al Sloveniei.

Instituirea unui asemenea model incriminator se fundamentează pe următoarele raționamente: a) actele teroriste reprezintă infracțiuni de masă, motiv pentru care, în vederea înspăimântării populației și, implicit, satisfacerii cerințelor înaintate, făptuitorii pot utiliza arme de distrugere în masă; b) la nivel internațional se atestă o dezvoltare fulminantă a armelor biologice, chimice și, mai ales, a celor nucleare, acestea constituind un pericol serios pentru societate; c) utilizarea substanțelor otrăvitoare, a celor radioactive, a armelor biologice, a celor chimice, precum și a armelor nucleare poate duce la pierderi omenеști în proporții colosale.³⁰⁶

După această digresiune, în continuare vom defini noțiunile „substanțe explozive” și „armă de foc”.

Cadrul legal național nu oferă o definiție noțiunii „substanțe explozive”. Acest lucru este pus pe seama doctrinei care definește „substanțele explozive” ca fiind „combinațiile chimice sau

³⁰⁶ Cojocaru V. M. *Actul terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive (lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM)*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, 2017, nr. 8 (108), p. 108.

amestecurile de substanțe, capabile să declanșeze o reacție chimică rapidă, care este însoțită de degajarea unei mari cantități de energie termică și de formarea de gaze (de exemplu, trinitrotoluen (trotil), tetril, hexogen, nitroglicerină, dinamită, RDX, PETN, HMX etc.)”.³⁰⁷

Deși actualmente lipsesc careva acte normative care să definească noțiunea „substanțe explozive”, o explicație a acestui termen este adusă prin Proiectul Legii privind regimul materialelor explozive cu destinație civilă³⁰⁸, în conformitate cu care prin „substanță explozivă” se înțelege partea esențială, principală, constitutivă a unui lucru care reprezintă un corp omogen alcătuit din atomi și molecule formate din aceleași elemente solide, lichide sau gazoase ce posedă o anumită formă, culoare, miros, gust și are proprietăți de explozie.

În plan doctrinar această inițiativă legislativă este salutăată. De exemplu, G. Pavliuc susține că consolidarea cadrului reglementar în această materie nu poate decât să contribuie la sporirea clarității și previzibilității normelor penale care conțin asemenea noțiuni.³⁰⁹

În funcție de impactul negativ asupra mediului și de parametrii distrugerilor, doctrina de specialitate distinge următoarele tipuri de explozii provocate prin utilizarea substanțelor explozive: de mică putere (mai puțin de 50 gr. trotil), slabă (de la 50 la 1000 gr. trotil), medie (de la 1 la 10 kg trotil), puternică (de la 10 la 100 kg trotil) și foarte puternică (mai mult de 100 kg trotil).³¹⁰ Pentru a încadra cele comise potrivit art. 278 CP RM nu interesează dacă explozia este una medie, puternică etc.

În alt registru, potrivit art. 2 din Legea Republicii Moldova cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr. 130 din 08.06.2012,³¹¹ prin *armă de foc* se înțelege „arma portabilă cu țeavă care poate arunca, este concepută să arunce sau poate fi transformată să arunce alice, un glonț ori un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie. Se consideră că un obiect poate fi transformat pentru a arunca o alice, un glonț sau un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie dacă are aspectul unei arme de foc și, ca urmare a construcției sale ori a materialului din care este confecționat, poate fi transformat în acest scop”. În sensul acestei legi, în definiția armelor de foc nu sunt incluse armele prevăzute la categoriile C și D din anexa nr. 1.

³⁰⁷ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 283, p. 528; Stati V. *Infrațiuni economice: note de curs*, ed. a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 530-531; Stati V. *Infrațiuni săvârșite în sfera activității economice externe (art. 248 și 249 CP RM): studiu de drept penal*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 8 (78), p. 127.

³⁰⁸ Proiectul Legii privind regimul materialelor explozive cu destinație civilă. Disponibil: <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=en&idd=4386>

³⁰⁹ Pavliuc G. I. *Modificări recente și preconizate privind regimul juridic al armelor, munițiilor și materialelor explozive în Republica Moldova: implicații juridice penale*. În: «Актуальные научные исследования в современном мире», Переяслав-Хмельницкий, 2018, Выпуск 1 (33) ч. 2, p. 46.

³¹⁰ Моторный И. Д. *Понятие и экспертное исследование взрывного устройства*. În: Российская юстиция, 1998, № 7, p. 27.

³¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 222-227.

Cu alte cuvinte, nu constituie arme de foc și, deci, nu pot fi catalogate drept mijloace de săvârșire a actului terorist consemnat la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM: a) *armele care fac obiectul declarării* (armele scurte sau lungi cu propulsie cu aer comprimat care, pentru aruncarea proiectilului, folosesc forța de expansiune a aerului comprimat sau a gazelor sub presiune cu energia la gura țevii mai mare de 0,5 J, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; armele scurte (pistol sau revolver) confecționate special pentru a împrăștia gaze nocive, iritante sau de neutralizare, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; armele de asomare, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele cu tranchilizante, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; dispozitivele destinate pescuitului cu harpon, poziția tarifară NM RM 9501; arbaletetele și arcurile destinate tirului sportiv, precum și săgețile aferente, poziția tarifară NM RM 9502; pistoalele de semnalizare, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele vechi, poziția tarifară NM RM 9303 10 000) și b) *alte arme nesupuse autorizării* (armele scurte sau lungi cu propulsie cu aer comprimat care, pentru aruncarea proiectilului, folosesc forța de expansiune a aerului comprimat sau a gazelor sub presiune cu energia la gura țevii mai mică de 0,5 J, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; armele dezactivate, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; pistoalele de start folosite în competițiile sportive, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; arme cu cartușe de tip Flobert, cu energia la gura țevii mai mică de 0,5 J, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele de recuzită, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele concepute în scopuri de salvare, cu condiția ca acestea să nu poată fi folosite decât în aceste scopuri, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele albe, poziția tarifară NM RM 9307 00 000; dispozitivele industriale, poziția tarifară NM RM 8205 59 300; dispozitive electroșoc, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; spray-urile cu gaze lacrimogene sau iritante, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; marcatoare de paintball și bile de paintball, poziția tarifară NM RM 9506 99 900).

Per a contrario, în sensul legii sus-indicate, constituie arme de foc armele prevăzute la categoriile A și B din anexa nr. 1, și anume: „a) *armele de foc interzise* (instrumentele și lansatoarele militare cu efect exploziv, poziția tarifară NM RM 9301 20 000; armele de foc automate, poziția tarifară NM RM 9301 90 000; armele de foc camuflate sub forma unui alt obiect, ansamblurile, subansamblurile și dispozitivele care se pot constitui și pot funcționa ca arme de foc, poziția tarifară NM RM 9301 90 000; cartușele cu glonț: cu miez din materiale dure; cu semiînveliș dum-dum; cu efect trasor, perforant, incendiar; al cărui diametru este mai mic decât calibrul țevii; cu spațiul gol în interior, precum și cartușele cu alice pentru arme scurte și pentru arme cu gaze, poziția tarifară NM RM 9306 90 100; munițiile cu proiectile expansive, poziția tarifară NM RM 9306 90 900; orice dispozitiv conceput sau adaptat pentru a reduce

zgomotul provocat de tragerea unui foc de armă, poziția tarifară NM RM 9301 90 000) și b) *armele de foc supuse autorizării* (armele de foc scurte semiautomate sau cu repetiție, poziția tarifară NM RM 9302 00 000; armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție centrală, poziția tarifară NM RM 9302 00 000; armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție circulară (marginală), cu o lungime totală mai mică de 28 de centimetri, poziția tarifară NM RM 9302 00 000; armele de foc lungi semiautomate al căror încărcător sau cameră conține mai mult de trei cartușe, poziția tarifară NM RM 9303 30 000; armele de foc lungi semiautomate al căror încărcător sau cameră conține mai mult de trei cartușe, al căror încărcător este inamovibil sau armele pentru care nu este garantată transformarea, printr-un utilaj curent, în arme al căror încărcător sau cameră poate să conțină mai mult de trei cartușe, poziția tarifară NM RM 9303 30 000; armele de foc lungi cu repetiție și semiautomate cu țeavă lisă, a căror țeavă nu depășește 60 de centimetri, poziția tarifară NM RM 9303 20 100; armele de foc civile semiautomate care au aparența unei arme de foc automate, pozițiile tarifare NM RM 9303 20 100, 9303 30 000, 9303 90 000; armele de foc lungi cu repetiție, poziția tarifară NM RM 9303 20 950; armele de foc lungi cu o singură lovitură prin țeavă ghintuită, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele de foc lungi semiautomate, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție circulară (marginală), de o lungime totală mai mare sau egală cu 28 de centimetri, poziția tarifară NM RM 9303 30 000; armele de foc lungi cu o singură lovitură prin țeavă lisă, pozițiile tarifare NM RM 9303 20 100, 9303 20 950; armele scurte (pistol sau revolver) cu proiectile din cauciuc, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; părțile esențiale ale armelor de foc, mecanismele de închidere, camera și țeava armelor de foc, în calitate de obiecte separate, pozițiile tarifare NM RM 9305 10 000, 9305 21 000, 9305 29 000)”.

Observăm că în acord cu anexa nr. 1 la Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, este considerată armă de foc dispozitivul conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul provocat de tragerea unui foc de armă. În același timp, surprindem că, în corespundere cu art. 2 din același act legislativ, un atare dispozitiv este catalogat drept piesă de armă de foc. Același fapt lipsit de claritate este observat de S. Brînza.³¹²

Lipsa unei viziuni legislative clare asupra naturii dispozitivului conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul poate crea incertitudini la aplicarea legii penale. Susținem punctul de vedere expus în literatura de specialitate, potrivit căruia „[î]n virtutea principiului

³¹² Brînza S. *Adoptarea Legii nr. 130 din 08.07.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă: conotații de drept penal*. În: *Materialele Conferinței științifice „Integrare prin cercetare și inovare”* (26-28 septembrie 2013). Chișinău: CEP USM, 2013, p. 114.

in dubio pro reo, un atare dispozitiv trebuie considerat drept piesă a armei de foc, atât timp cât acesta posedă calitatea, conferită prin lege, de piesă a armei de foc”.³¹³

Pentru a fi incidentă infracțiunea prevăzută la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM nu are relevanță modul de funcționare a armelor de foc, construcția armei de foc, modul de fabricare a acestora, precum și nici destinația lor. De asemenea, nu contează dacă armele de foc utilizate la săvârșirea actului terorist fac parte din categoria armelor de foc interzise sau a celor supuse autorizării. Nu interesează nici dacă armele sunt letale sau neletale. Pentru cea din urmă categorie este important ca armele să facă parte din categoria B, conform anexei nr. 1 la legea sus-indicată. Aceste particularități pot avea importanță în planul aplicării pedepsei penale, nu însă al încadrării potrivit lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM.

În altă privință, consemnăm că pentru a fi aplicabilă norma de la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM nu este suficientă deținerea armei de foc sau a substanțelor explozive. Este necesar ca făptuitorul să aplice respectivele mijloace în procesul comiterii actului terorist. Potrivit alin. (2) art. 2 din Legea Republicii Moldova privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc, nr. 218 din 19.10.2012,³¹⁴ prin „aplicare a armei de foc” trebuie de înțeles „efectuare a unei împușcături asupra țintei”. Considerăm că tocmai un asemenea sens trebuie conferit sintagmei „aplicarea armelor de foc” din conținutul lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM; or, destinația armei de foc rezidă în tragerea din ea asupra țintei. De aceeași părere este I. V. Șevcenko, potrivit căruia „[a]plicarea armei de foc presupune folosirea proprietăților de luptă (distructive) ale armei, îndreptate spre înfrângerea persoanei (cauzarea morții, vătămarilor sau altor daune sănătății)”.³¹⁵ În același făgaș, X. Ulianovschi punctează că sintagma „cu aplicarea armelor de foc” are sensul de săvârșire a actului terorist cu *punerea în acțiune* a obiectivelor, uneltelor și mecanismelor [evid. ns.].³¹⁶ De menționat că, în plan comparat, legiuitorul tadjik operează la alin. (1) art. 179 din Codul penal cu expresia „tragerea din arma de foc”, nu însă cu formula „aplicarea armei de foc”.

Totodată, prin aplicarea substanțelor explozive trebuie de înțeles folosirea acestora la provocarea exploziei.

Reiterăm că la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM este stabilită răspunderea penală pentru actul terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive. Alte manipulări ilegale realizate în privința unor atare entități scapă de sub incidența numitei norme incriminatoare.

³¹³ Serbinov A. *Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 290 și 291 CP RM, partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 9, p. 56.

³¹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 254-262.

³¹⁵ Шевченко И.В., *op. cit.*, p. 15.

³¹⁶ Barbăneagră A. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*, p. 612.

Purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea armelor de foc, precum și sustragerea lor, cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă, fără autorizația corespunzătoare, trebuie încadrată potrivit art. 290 CP RM. Fabricarea, procurarea, prelucrarea, păstrarea, transportarea, folosirea sau neutralizarea substanțelor explozive sau a materialelor radioactive, fără autorizația corespunzătoare, sau orice altă operație ilegală privind circulația acestora necesită calificare în conformitate cu art. 292 CP RM.

Procurarea, păstrarea etc. ilegală a armelor de foc sau a substanțelor explozive în vederea săvârșirii actului terorist prevăzut la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM trebuie încadrată potrivit: a) art. 26, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului a fost întreruptă la etapa actelor preparatorii din cauze independente de voința sa, adică până la începerea punerii în executare a intenției de a comite actul terorist); b) lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului de a comite actul terorist a fost dusă până la capăt). În aceste cazuri nu este necesară efectuarea unei calificări suplimentare potrivit art. 290 și/sau art. 292 CP RM. Aceste din urmă norme sunt absorbite de normele de la art. 26, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM sau, după caz, de norma inserată la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM.³¹⁷ Pentru practicieni ar putea suscita probleme de calificare prima dintre soluțiile de încadrare propuse, și anume – în ceea ce privește absorbția unei infracțiuni consumate (prevăzute la art. 290 și/sau la art. 292 CP RM) de o infracțiune ajunsă la faza actelor de pregătire (prevăzută la art. 26, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM). E posibil oare acest lucru? Răspunzând la această întrebare, considerăm util a reproduce punctul de vedere ce aparține lui St. Copețchi și Ig. Hadîrca: „O faptă anumită, care, de regulă, constituie o infracțiune consumată, în anumite condiții poate forma o pregătire de infracțiune. În acest caz, vorbim despre existența unei concurențe dintre o normă-parte și o normă-întreg. Normei-parte îi va corespunde infracțiunea distinctă în formă consumată, iar normei-întreg – pregătirea de infracțiune, ca formă a infracțiunii neconsumate. Datorită regulii de calificare de la art. 118 CP RM, încadrarea juridico-penală se va face conform normei-întreg, adică cele comise vor constitui pregătire la infracțiune, nu însă o infracțiune consumată. Pentru o mai bună înțelegere, vom veni cu următorul exemplu: în scopul dobândirii unui credit prin înșelăciune, făptuitorul a confecționat documente oficiale false, însă intenția de a dobândi creditul nu a fost dusă până la capăt din cauze independente de voința sa. În speță este vorba despre concurența dintre norma prevăzută la art. 361 CP RM – confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false, sub forma confecționării documentelor oficiale false și norma de la art. 238 CP RM – dobândirea

³¹⁷ Cojocaru V. M. *Actul terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive (lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM)*, p. 110.

creditului, împrumutului sau despăgubirii/indemnizației de asigurare prin înșelăciune. Deoarece norma de la art. 361 CP RM este parte în raport cu norma de la art. 238 CP RM, care constituie un întreg, încadrarea se va face în acord cu norma-întreg. La calificare însă se va reține și art. 26 CP RM, avându-se în vedere etapa la care a fost întreruptă activitatea infracțională”.³¹⁸ Cu privire la o relație de concurență similară, deși în contextul altor componente de infracțiune, V. Stati menționează următoarele: „Dacă făptuitorul confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în scopul folosirii acestora la săvârșirea sustragerii, vom fi în prezența pregătirii de una dintre infracțiunile prevăzute la art. 190 CP RM. În astfel de cazuri, art. 361 CP RM este inaplicabil”.³¹⁹

Situația este diferită în ipoteza în care realizarea manipulărilor ilegale cu arme de foc sau cu substanțe explozive constituie o *contribuire* la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist. Așadar, este pasibilă de răspundere penală în baza alin. (3) art. 279¹ CP RM fapta persoanei exprimată în procurarea, păstrarea, producerea, transportarea sau furnizarea de arme, muniții, alte dispozitive sau mijloace distructive, arme biologice, substanțe nocive ori periculoase, cu intenția sau cunoscând că aceste acțiuni sunt săvârșite în scopul de a contribui la comiterea uneia sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist.

Surprindem, deci, că norma de la alin. (3) art. 279¹ CP RM constituie un caz special de complicitate la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist. Doctrina denumesc o astfel de situație „complicitate calificată”.³²⁰ Este cazul în care complicitatea la săvârșirea unor infracțiuni este incriminată în calitate de infracțiune distinctă. În opinia lui St. Copețchi și Ig. Hadîrca, „pentru calificarea unor astfel de fapte, nu trebuie efectuată alegația către norma de la alin. (5) art. 42 CP RM; deși latura obiectivă a unei asemenea componente de infracțiune se exprimă în complicitate la săvârșirea unor infracțiuni concrete, totuși, făptuitorul îndeplinește rolul de autor”.³²¹ Cu alte cuvinte, norma de la alin. (3) art. 279¹ CP RM este specială în raport cu normele de la alin. (5) art. 42, art. 278 CP RM. Cel ce contribuie la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist, în general, sau la comiterea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM, în special, prin formele expres prevăzute la alin. (3) art. 279¹ CP RM, îndeplinește rolul de autor la această infracțiune, motiv pentru care și lipsa rațiunii invocării alin. (5) art. 42 CP RM.

³¹⁸ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 280-281.

³¹⁹ Stati V. *Concurența dintre art. 190 și 361 din Codul penal: analiza practicii judiciare neuniforme*. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 10, p. 12.

³²⁰ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 309.

³²¹ *Ibidem*, p. 309.

Totodată, norma de la alin. (3) art. 279¹ CP RM formează cazul modelului incriminator în care pregătirea unei fapte infracționale este catalogată drept infracțiune consumată. Și de această dată atestăm prezența unei concurențe dintre o normă generală și una specială. Este vorba de concurența dintre alin. (3) art. 279¹ și art. 26 CP RM, raportat la una dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM. Prin urmare, în ipoteza pregătirii la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM (în modalitățile expres prevăzute la alin. (3) art. 279¹ CP RM) cele comise nu necesită calificare potrivit art. 26 și unei dintre normele inserate la art. 278 CP RM, ci doar potrivit alin. (3) art. 279¹ CP RM ca fiind un caz special de pregătire la săvârșirea actului terorist. Evident, pentru a opera această concurență este necesar ca comportamentul făptuitorului să nu fie unul de sine stătător, ci o contribuție (complicitate) la conduita altui participant la infracțiune. În caz contrar, cele comise trebuie încadrate potrivit art. 26, art. 278 CP RM.³²²

Într-o manieră similară, legiuitorul finlandez a incriminat într-o normă aparte pregătirea la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist drept infracțiune distinctă. Însă, comparativ cu alin. (3) art. 279¹ CP RM, norma corespondentă din Codul penal al Finlandei (secțiunea 2 din Capitolul 43(a)) este aplicabilă indiferent de faptul dacă persoana vinovată a acționat de sine stătător sau a contribuit la activitatea infracțională a altui participant la infracțiune.

Legea României privind prevenirea și combaterea terorismului, nr. 535/2004, la art. 33 incriminează unele fapte de pregătire la săvârșirea actului de terorism. La fel ca și în cazul Finlandei, comparativ cu alin. (3) art. 279¹ CP RM, norma corespondentă din Legea României (lit. a) alin. (1) art. 33) este aplicabilă indiferent de faptul dacă persoana vinovată a acționat de sine stătător sau a contribuit la activitatea infracțională a altui participant la infracțiune.

Susținem un asemenea model legislativ, considerându-l un exemplu reușit de inspirație pentru legiuitorul moldav. Acesta este în unison cu prevederile Convenției Consiliului Europei privind prevenirea terorismului unde, în corespundere cu alin. (2) art. 7, „[f]iecare parte adoptă măsurile necesare pentru a prevedea ca infracțiune, conform dreptului său intern, pregătirea pentru terorism, așa cum a fost definită la alineatul (1), atunci când a fost comisă ilegal și cu intenție”.

Observăm că în textul Convenției nominalizate nu se face distincție între pregătirea la săvârșirea de sine stătător a actului terorist și pregătirea la săvârșirea actului terorist de către alți participanți. Din aceste considerente, suntem de părere că legiuitorul moldav nu s-a conformat în totalitate spiritului prevederilor convenționale sus-indicate, incriminând la

³²² Cojocaru V. M. *Actul terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive (lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM)*, p. 110-111.

alin. (3) art. 279¹ CP RM doar pregătirea săvârșirii unei infracțiuni cu caracter terorist de către alte persoane. Pe cale de consecință, sugerăm legiuitorului național să modifice dispoziția normei înscrise la alin. (3) art. 279¹ CP RM, astfel încât aceasta să sancționeze, inclusiv, pregătirea la săvârșirea de sine stătător a unei infracțiuni cu caracter terorist.

În altă privință, din perspectivă comparată, în acord cu legislațiile penale ale unor state străine, manipulările ilegale realizate în privința armelor de foc sau a substanțelor explozive, atunci când făptuitorul acționează în scop terorist, constituie modalități normative de exprimare a actului terorist (este cazul pct. 10 alin. (1) § 278c din Codul penal al Austriei, lit. f) alin. (2) § 311 din Codul penal al Cehiei, alin. (2) §114 din Codul penal al Danemarcei, pct. 4) art. 421-1 din Codul penal al Franței, lit. f) alin. (4) art. 314 din Codul penal al Ungariei, lit. f) alin. (2) art. 328A din Codul penal al Maltei, pct. 5) alin. (1) art. 447 din Codul penal al Muntenegrului, lit. f) alin. (5) art. 201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, pct. 5) alin. (1) art. 391 din Codul penal al Serbiei, alin. (1) art. 108 din Codul penal al Sloveniei). După cum am menționat *supra*, potrivit legislației penale a Republicii Moldova, manipulările ilegale realizate în privința armelor de foc sau a substanțelor explozive constituie infracțiune cu caracter terorist, dar nu modalitate alternativă de exprimare a actului terorist, și aceasta doar în condițiile în care comportamentul făptuitorului se exprimă în exercitarea unei contribuții la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist.

Într-un mod similar, la art. 361 din Codul penal al Ecuadorului³²³ este stabilită răspunderea penală pentru fabricarea, furnizarea, achiziționarea, comercializarea sau transportarea, fără autorizația corespunzătoare, a armelor de foc, elementelor (părților) sau pieselor acestora, munițiilor, explozibililor, accesoriilor sau materialelor destinate fabricării lor, iar la art. 362 este stabilită răspunderea penală a persoanei care pe teritoriul Ecuadorului dezvoltă, produce, fabrică, assemblează, folosește, achiziționează, deține, distribuie, depozitează, conservă, transportă, tranzitează, importă, exportă, reexportă, comercializează arme de foc, piese și componente ale acestora, muniții și explozibili, fără autorizarea autorității competente. Acestea sunt catalogate de Codul penal al Ecuadorului ca infracțiuni împotriva securității publice. Comparativ cu norma de la alin. (3) art. 279¹ CP RM, cele înscrise la art. 361 și la art. 362 din Codul penal al Ecuadorului nu cer prezența condiției ca făptuitorul să fi contribuit la activitatea unui alt participant la infracțiune, aplicarea acestei norme fiind deci posibilă în ipoteza în care făptuitorul acționează de sine stătător. La fel, dacă în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (3) art. 279¹ CP RM este necesar ca făptuitorul să urmărească drept scop contribuirea la săvârșirea uneia sau mai multor

³²³ *Código penal del Ecuador*. Disponibil: <https://www.derechoecuador.com/codigo-organico-integral-penal->

infracțiuni cu caracter terorist, atunci în cazul art. 361 și art. 362 din Codul penal al Ecuadorului făptuitorul trebuie să urmărească săvârșirea unei infracțiuni contra securității publice. De menționat că în Codul penal al Ecuadorului actul terorist (art. 366 „Terorismul”) este prevăzut în Capitolul „Terorismul și finanțarea acestuia”.

După analiza infracțiunii prevăzute la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (dat fiind că între numita infracțiune și actul terorist consemnat la alin. (1) art. 278 CP RM, atunci când acesta ia forma exploziei, există conexiune), în continuare vom defini **incendiul**. M. Iu. Pavlik definește incendiul ca fiind „procesul de evocare deliberată a focului prin folosirea substanțelor chimice sau a altor substanțe susceptibile să provoace o aprindere activă”.³²⁴ După alți autori, incendiul reprezintă influența termică asupra obiectelor lumii materiale exercitată cu scopul de a determina arderea necontrolată.³²⁵ Nu în ultimul rând, incendiul este definit și în ordinea juridică națională. În acest sens, remarcăm Regulamentul cu privire la clasificarea situațiilor excepționale și la modul de acumulare și prezentare a informațiilor în domeniul protecției populației și teritoriului în caz de situații excepționale, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova (cu aceeași denumire), nr. 1076 din 16.11.2010,³²⁶ care la pct. 2 definește incendiul ca fiind „procesul de ardere necontrolată în spațiu și timp, care provoacă prejudicii materiale și (sau) periclitează viața și sănătatea oamenilor și a animalelor agricole”.

În literatura de specialitate se subliniază, cu drept cuvânt, că incendiul nu este utilizat de teroriști atât de des ca și provocarea exploziei sau aplicarea armei, în special a celei de foc.³²⁷ Acest lucru este cât se poate de clar: provocarea incendiului pare a fi o modalitate neactuală de săvârșire a actului terorist. Este mult mai eficace înspăimântarea populației prin recurgerea la provocarea exploziilor sau prin aplicarea armelor de foc. Plus la aceasta, ultimele două modalități pot fi puse în funcțiune mult mai facil decât provocarea incendiului.

Ca și în cazul exploziei, pentru a fi în prezența infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM este ineluctabil ca incendiul să nu fi fost provocat prin intermediul substanțelor explozive, ci prin utilizarea altor mijloace. În caz contrar, este aplicabilă lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM.

În altă privință, accentuăm că în ipoteza actului terorist săvârșit prin provocarea exploziei sau a incendiului ori prin săvârșirea altor fapte similare, atunci când sunt deteriorate sau distruse bunuri (de exemplu, clădiri etc.), dacă prin aceasta sunt cauzate daune în proporții mari, cele comise nu necesită calificare suplimentară potrivit lit. a) alin. (2) art. 197 CP RM (distrugerea

³²⁴ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 22.

³²⁵ Морозова Д. В., *op. cit.*, p. 235.

³²⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 227-230.

³²⁷ Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 15.

sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, săvârșită prin incendiere, explozie sau prin o altă modalitate periculoasă). În această situație atestăm prezența unei concurențe dintre o normă-parte și o normă-întreg, norma de la lit. a) alin. (2) art. 197 CP RM evoluând pe post de normă-parte, în timp ce cea de la alin. (1) art. 278 CP RM pe post de normă-întreg.

După reliefarea particularităților noțiunilor „explozie” și „incendiu”, vom încerca să ne orientăm atenția spre elucidarea conținutului sintagmei „*alte fapte*” ca fiind expresia ce desemnează lista exemplificativă a acțiunilor/inacțiunilor prejudiciabile (altele decât provocarea exploziei sau a incendiului) apte să creeze pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave.

În Republica Moldova nu există interpretări oficiale ale sintagmei „alte fapte” din textul alin. (1) art. 278 CP RM. Acest vid este, însă, suplinat de doctrină. Pentru comparație, în Federația Rusă există explicații cu vocație de interpretare oficială efectuate pe marginea unei sintagme analogice (înscrise la alin. (1) art. 205 CP FR (normă similară cu cea de la alin. (1) art. 278 CP RM)). La concret, este vorba de pct. 3 din Hotărârea Plenului Judecătoriei Supreme a Federației Ruse „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre infracțiunile cu orientare teroristă”, nr. 1 din 09.02.2012,³²⁸ în corespundere cu care prin „alte acțiuni” se are în vedere: „provocarea accidentelor; distrugerea căilor de transport; contaminarea surselor de aprovizionare cu apă potabilă și produse alimentare; răspândirea agenților patogeni care pot provoca epidemii sau epizootii; contaminarea radioactivă, chimică, biologică (bacteriologică) sau de altă natură; atacul armat asupra populației, tragerea din armă asupra caselor, în școli, spitale, clădiri departamentale, în punctele de dislocare (aflare) a militarilor sau a colaboratorilor organelor de drept; luarea și (sau) distrugerea clădirilor, gărilor, porturilor, structurilor culturale sau religioase”.

Potrivit literaturii de specialitate ruse, din categoria altor fapte fac parte: „provocarea alunecărilor de teren, a inundațiilor, a căderilor de piatră; contaminarea surselor de apă; dezactivarea sistemelor de alimentare cu apă, cu energie electrică; blocarea căilor de transport; provocarea accidentelor și epavelor în transport; distrugerea clădirilor, gărilor; răspândirea microbilor apti să provoace epidemii sau altă contaminare etc.”³²⁹ La aceste fapte alți autori adaugă: săvârșirea acțiunilor prin folosirea substanțelor radioactive, otrăvitoare sau puternice;

³²⁸ Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации «О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности», № 1 от 9 февраля 2012. Disponibil: <http://xn--b1azaj.xn--p1ai/2012/postanovlenie-plenuma-vs-rf/N01-ot-09.02.2012.html>

³²⁹ Галачиева М. М. Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты, р. 66-67.

atentarea asupra resurselor informaționale, energetice, producătoare; blocarea aeroporturilor, liniilor de cale ferată etc.³³⁰ Pe poziții similare se situează și alți autori.³³¹

Puncte de vedere oarecum asemănătoare învederăm și în literatura de specialitate națională. Într-o primă opinie, prin „alte fapte” trebuie de înțeles: afectarea radioactivă, folosirea surselor chimice și electrice, infectarea bacteriologică sau chimică a mediului ambiant, provocarea inundațiilor, avalanșelor etc.³³² În viziunea lui V. Țaulean, respectiva sintagmă implică următoarele fapte: producerea unor avarii, accidente, catastrofe în transport, distrugerea sau degradarea clădirilor, a oricăror alte construcții cu destinație culturală, religioasă etc., contaminarea unor teritorii cu substanțe radioactive, chimice, bacteriologice etc.³³³

La rândul lor, S. Brînza și V. Stati atribuie la categoria „alte fapte” următoarele: „provocarea de accidente în domeniul transporturilor; provocarea surpării de edificii guvernamentale, culturale, de cult, sportive sau de alt gen, în lipsa unei provocări de explozii sau de incendiu; infestarea cu substanțe radioactive, otrăvitoare sau bacteriologice a unor clădiri, mărfuri, alimente etc.”³³⁴ Părerii asemănătoare au autorii L. Gîrla și Iu. Tabarcea.³³⁵

În cele din urmă, conchidem că expresia „alte fapte” din conținutul normei înscrise la alin. (1) art. 278 CP RM cuprinde o listă extrem de variată de acțiuni/inacțiuni pasibile să evolueze pe post de faptă prejudiciabilă. La acestea, cu titlu exemplificativ, pot fi atribuite: surparea clădirilor, instalațiilor, precum și a oricăror altor edificii; provocarea inundațiilor, alunecărilor de teren, avalanșelor, prăbușirilor; contaminarea solului, aerului, apei, produselor alimentare cu diverși agenți patogeni; blocarea și/sau distrugerea căilor de transport; răspândirea epidemiilor și epizootiilor; întreruperea alimentării cu apă, electricitate sau cu alte resurse naturale etc. Nu în ultimul rând, aici pot fi atribuite tamponările realizate prin intermediul mijloacelor de transport, ca fiind una dintre modalitățile de ultimă oră utilizate de făptuitori la săvârșirea actelor teroriste în statele europene (Franța, Spania, Germania).³³⁶

Reiterăm că lista faptelor prejudiciabile are un conținut deschis, motiv pentru care poate implica și alte acțiuni/inacțiuni socialmente periculoase. Relevant e ca șirul faptelor

³³⁰ Соболевская С. И. și Свиридов В. В., *op. cit.*, p. 16.

³³¹ Гаврилова О. В., *op. cit.*, p. 89; Алехин В. П. *Уголовно-правовая борьба с терроризмом в современных условиях*. În: Научный журнал КубГАУ, 2016, № 118 (04), p. 3; Кузнецов Д. А. *Особенности квалификации диверсионно-террористических актов на объектах трубопроводного транспорта*. În: Бизнес в законе, 2008, № 1, p. 290; Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 22.

³³² Sîli V. *et al.*, *op. cit.*, p. 62.

³³³ Barbăneagră A. *et al. Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, p. 605.

³³⁴ Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 464; Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 525.

³³⁵ Гырла Л. Г. și Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 104.

³³⁶ Manea V. și Cojocaru V. M. *Latura obiectivă a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM*. În: Revista Națională de Drept, 2017, nr. 10, p. 6.

prejudiciabile să fie în stare să creeze pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave. În lipsa unei asemenea caracteristici cele comise nu cad sub incidența sintagmei „alte fapte”. De aceea, pentru a crea pericolul cauzării daunelor sus-indicate este necesar ca respectivele fapte să comporte grad prejudiciabil asemănător provocării exploziei sau incendiului. În acest sens, susținem punctul de vedere ce aparține lui M. M. Galacieva, potrivit căruia „prin alte fapte trebuie de înțeles acele acțiuni, diferite după caracter, care sunt în stare să cauzeze urmări prejudiciabile similare urmărilor provocate de explozie sau incendiu”.³³⁷

În legislația unor state străine atestăm caracteristici similare atribuite sintagmei „alte fapte”. De exemplu, potrivit legislației croate, pentru a opera art. 97 din Codul penal (articol similar celui supus analizei), actul trebuie să fie general periculos. Aceeași caracteristică trebuie să o posede fapta prejudiciabilă specificată la alin. (1) art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus, la lit. g) alin. (2) § 311 din Codul penal al Cehiei, precum și la pct. 7) alin. (1) art. 447 din Codul penal al Muntenegrului.

Așadar, pentru a fi în prezența actului terorist specificat la alin. (1) art. 278 CP RM în prima modalitate nu este suficient ca făptuitorul să provoace explozii sau incendii ori să săvârșească alte fapte similare. E inevitabil ca prin comiterea acestor fapte să se creeze pericolul cauzării morții ori vătămării integrității corporale sau a sănătății persoanei, daunelor esențiale proprietății sau mediului ori altor urmări grave. Respectiva circumstanță joacă rolul de semn obiectiv constitutiv al componenței de infracțiune consacrate la alin. (1) art. 278 CP RM, fapt susținut și în doctrina de specialitate.³³⁸ În lipsa unui atare semn cele comise nu pot fi încadrate în tiparul normei analizate. Pe aceeași undă se situează legiuitorul rus, azer, armean, georgian, kirghiz, kazah, turkmen, tadjik, ucrainean, bielorus etc.

În contrast, în legislația altor state, pentru a fi în prezența actului terorist este suficientă săvârșirea faptei prejudiciabile. Potrivit acestor legislații, pericolul cauzării decesului, vătămărilor, daunelor proprietății etc. nu constituie semn obligatoriu. De exemplu, în acord cu alin. (1) art. 79¹ din Codul penal al Letoniei, pentru a fi în prezența actului terorist este suficientă reținerea faptei prejudiciabile. Aceeași situație învederăm în cazul art. 108a din Codul penal al Bulgariei, art. 314 din Codul penal al Ungariei, secțiunea 131 din Codul penal al Norvegiei, art. 573 din Codul penal al Spaniei³³⁹ etc.

³³⁷ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 66.

³³⁸ Курбанмагомедов А. А., *op. cit.*, p. 16; Dumneanu L., *op. cit.*, p. 51.

³³⁹ *Código Penal y legislación complementaria (ESPAÑA)*. Disponibil: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/BOE-038_Codigo_Penal_y_legislacion_complementaria-1.pdf

În ce privește legislația Republicii Moldova, pericolul trebuie să fie real, fiind determinat în fiecare caz concret prin luarea în considerare a locului, timpului, metodei, instrumentelor și mijloacelor săvârșirii infracțiunii, precum și a altor împrejurări (numărul persoanelor aflate în locul în care a avut loc explozia, puterea și capacitatea de distrugere a substanțelor explozive folosite etc.).³⁴⁰ Într-o manieră similară, S. I. Sobolevskaia și V. V. Sviridov menționează: „Dacă caracteristica calitativă a pericolului este determinată de legiuitor prin specificarea în dispoziția normei a posibilelor urmări prejudiciabile, atunci probabilitatea survenirii acestora este determinată în funcție de anumite împrejurări concrete, cum ar fi: puterea exploziei, parametrii incendiului, faptul utilizării unor substanțe socialmente periculoase (chimice, radioactive), locul aflării indivizilor etc.”³⁴¹

Din textul normei supuse investigației desprindem că pericolul poate viza: a) cauzarea morții persoanei; b) cauzarea vătămării integrității corporale sau a sănătății persoanei; c) cauzarea daunelor esențiale proprietății sau mediului; d) cauzarea altor urmări grave.

Pericolul cauzării acelorași urmări prejudiciabile, cu excepția daunelor esențiale mediului, sunt prevăzute în art. 214 din Codul penal al Azerbaidjanului și în art. 258 din Codul penal al Ucrainei. Nu doar daunele esențiale ce pot fi cauzate mediului, dar și vătămarea sănătății persoanei constituie potențiala urmare prejudiciabilă exclusă din textul art. 217 din Codul penal al Armeniei, art. 323 din Codul penal al Georgiei, art. 239 din Codul penal Kârgâzstanului, pct. 2 alin. (2) art. 255 din Codul penal al Kazahstanului, lit. b) alin. (2) art. 271 din Codul penal al Turkmenistanului, art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului. În corespundere cu art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus, pe post de urmare prejudiciabilă susceptibilă de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului, inundațiilor sau a altor fapte similare pot apărea decesul, vătămarea sănătății persoanei sau alte urmări grave. Daunele esențiale proprietății sau mediului nu sunt prevăzute expres în dispoziția normei. Acestea însă, implicit, pot fi desprinse din expresia „alte urmări grave”. În conformitate cu art. 447 din Codul penal al Muntenegrului, art. 201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, precum și cu art. 391 din Codul penal al Serbiei, pericolul poate viza cauzarea decesului persoanei sau a daunelor considerabile economiei. Potrivit art. 343 din Codul penal al Columbiei, fapta prejudiciabilă poate lua forma creării pericolului pentru libertatea persoanei.

Observăm că legiuitorul moldav a mers pe calea stipulării unei liste mai largi a posibilelor urmări prejudiciabile susceptibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare. O asemenea stare a lucrurilor nu poate comporta decât un aspect

³⁴⁰ Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 63.

³⁴¹ Соболевская С. И. и Свиридов В. В., *op. cit.*, p. 18.

pozitiv în planul procesului de prevenire a actelor teroriste. Nu de aceeași părere sunt și unii doctrinari. Bunăoară, în accepțiunea lui V. P. Aliohin, latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 205 CP FR (normă similară cu cea de la alin. (1) art. 278 CP RM) are o construcție nereușită, aceasta deoarece provocarea exploziei sau a incendiului nu creează pericolul cauzării morții, ci realmente cauzează victime omenești, motiv pentru care pericolul cauzării decesului nu trebuie să se regăsească în dispoziția normei analizate.³⁴² Nu putem susține acest punct de vedere. Or, este clar că nu orice explozie sau incendiu necesarmente provoacă victime omenești. Totodată, considerăm oportună intervenția legiuitorului concretizată în incriminarea actului terorist exprimat în simpla provocare a unei explozii sau a unui incendiu ce creează pericolul cauzării morții persoanelor.

De consemnat că în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM legiuitorul a evitat să specifice dacă provocarea unei explozii, a unui incendiu sau săvârșirea altei fapte similare trebuie să determine apariția pericolului cauzării morții sau vătămării integrității corporale sau a sănătății unei singure persoane ori unui grup de persoane. În ce ne privește, considerăm că din raționamente logice rezultă că pentru a fi aplicabil alin. (1) art. 278 CP RM este suficient ca pericolul să vizeze viața sau sănătatea unei singure persoane. Pe aceeași undă se află și alți autori.³⁴³ Din perspectivă comparată, în alin. (1) art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului este stipulat că acțiunile prejudiciabile trebuie să creeze pericolul cauzării morții mai multor persoane. Așadar, legiuitorul tadjik operează cu pluralul la desemnarea potențialelor victime, motiv pentru care, în vederea evitării problemelor de calificare (atunci când este creat pericolul decesului unei singure persoane), F. A. Mirzoahmedov sugerează substituirea pluralului cu singularul.³⁴⁴

În alt context, potrivit unei opinii, este superfluă indicarea în textul normei analizate a pericolului cauzării daunelor esențiale proprietății sau a altor urmări grave, deoarece trăsătura principală a actului terorist constă în orientarea făptuitorului spre intimidarea populației sau spre exercitarea unei influențe asupra organelor puterii de stat în vederea luării unor decizii.³⁴⁵ Poate. Este adevărat că intimidarea populației sau silirea statului în vederea luării unor decizii favorabile făptuitorilor este puțin probabil de realizat atunci când prin provocarea exploziei sau incendiului ori prin săvârșirea altor fapte se creează pericolul cauzării daunelor esențiale proprietății sau a altor urmări grave. Totuși, o atare posibilitate nu este exclusă în totalitate. Mai

³⁴² Алехин В. П. *Соучастие в террористической деятельности / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Краснодар, 2008, p. 12.

³⁴³ Антонян Ю. М. *Терроризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: ЦИТ-М, 1998, p. 278; Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 92.

³⁴⁴ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 92.

³⁴⁵ Гринько С. *Понятие терроризма*, p. 45.

mult, să nu uităm că pe post de destinatar al revendicărilor poate evolua nu doar statul, ci și persoana fizică sau juridică. Totodată, intimidarea populației constituie unul dintre scopurile posibile țintite de făptuitor. În aceste condiții, pare mult mai fezabilă versiunea silirii persoanei fizice sau a celei juridice întru luarea unor decizii favorabile făptuitorului prin provocarea unei explozii sau a unui incendiu ori prin săvârșirea altor fapte similare care creează pericolul cauzării daunelor esențiale proprietății sau altor urmări grave.

Alți autori sunt de părere că expresia „daune esențiale proprietății” trebuie exclusă din textul normei de incriminare supuse analizei, aceasta deoarece probabilitatea cauzării unei asemenea urmări nu reflectă adevăratul pericol social al actului terorist.³⁴⁶ Și de această dată avem rezerve față de opinia expusă în doctrină. Să zicem că pericolul cauzării unei atare urmări prejudiciabile nu comportă grad prejudiciabil suficient. În opinia noastră, important este nu urmarea prejudiciabilă (mai bine zis, potențiala urmare prejudiciabilă), ci modalitatea de săvârșire a faptei prejudiciabile (provocarea exploziei, incendiului etc.), scopul urmărit de făptuitor, precum și valoarea socială de bază lezată prin comiterea actului terorist. Mai mult, securitatea publică implică acea stare de siguranță nu doar a oamenilor, dar și a proprietății acestora, fapt asupra căruia am statuat în cadrul segmentului cercetării destinat relevării obiectului actului terorist. În fine, din perspectivă comparată, o atare urmare prejudiciabilă se regăsește și în normele de incriminare din legislațiile penale ale unor state străine similare celei înscrise la alin. (1) art. 278 CP RM (este cazul Azerbaidjanului, Armeniei, Georgiei, Kazahstanului, Turkmenistanului, Tadjikistanului, Federației Ruse, Ucrainei).³⁴⁷

De fapt, în conjunctura pericolului cauzării urmărilor prejudiciabile sus-indicate, probleme de interpretare și, respectiv, de aplicare a legii penale, suscită sintagmele „daune esențiale proprietății sau mediului” și „alte urmări grave”. În special, interesează care este conținutul acestor expresii. Problematica creată este rodul utilizării legislative a unor semne estimative la descrierea urmărilor prejudiciabile pasibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare, fapt ce ar putea plasa destinatarul legii penale într-o situație de incertitudine.

Pentru început ne vom focaliza atenția asupra semnului „daune esențiale proprietății sau mediului”. În special, interesează conținutul sintagmei „daune esențiale”. În doctrină se susține

³⁴⁶ Ивлиев С. М. *Уголовно-правовые средства противодействия терроризму*, p. 18; Коновалова А. Б. *Террористический акт в форме угрозы и заведомо ложное сообщение об акте терроризма как проявления информационного терроризирования* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Киров, 2008, p. 18; Комарова М. А., *op. cit.*, p. 87-88.

³⁴⁷ Manea V. și Cojocaru V. M. *Latura obiectivă a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM*, p. 7.

că semnul „daune esențiale proprietății” este unul estimativ, fiind formulat neclar, motiv pentru care trebuie exclus din textul normei de incriminare analizate.³⁴⁸

Generează oare inserarea semnului estimativ sus-indicat în textul art. 278 CP RM riscul unei interpretări extensive defavorabile a legii penale? Întrebarea este actuală în condițiile în care, în literatura de specialitate se susține că semnele estimative permit adaptarea normelor care le conțin la diverse situații juridico-penale,³⁴⁹ precum și contribuie la completarea lacunelor legislative și la evitarea lipsei de reglementări juridice, admise de legiuitor.³⁵⁰

Răspunzând la întrebarea sus-indicată, subliniem că Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în urma adoptării la 27 iunie 2017 a Hotărârii privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu),³⁵¹ a conchis că semnul „daune esențiale” este redactat suficient de clar și previzibil, nefiind astfel încălcat principiul legalității incriminării. *Grosso modo*, Curtea Constituțională a reținut că „[l]egea penală (alin. (2) art. 126 CP RM) stabilește criteriile în baza cărora o anumită daună poate fi considerată esențială sau considerabilă”.

În context, precizăm că norma de la alin. (1) art. 278 CP RM este de trimitere. Pentru a afla conținutul acestei norme în partea ce vizează semnul „pericolul cauzării daunelor esențiale proprietății sau mediului” este necesar de apelat la dispoziția alin. (2) art. 126 CP RM. În corespundere cu prevederile celei din urmă norme, „[c]aracterul considerabil sau esențial al daunei cauzate se stabilește luându-se în considerare valoarea, cantitatea și însemnătatea bunurilor pentru victimă, starea materială și venitul acesteia, existența persoanelor întreținute, alte circumstanțe care influențează esențial asupra stării materiale a victimei, iar în cazul prejudicierii drepturilor și intereselor ocrotite de lege – gradul lezării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”.

Din punctul nostru de vedere, semnul „daune esențiale” nu concordă cu principiul legalității incriminării sub aspectul respectării cerinței de previzibilitate și claritate a legii penale. În opinia noastră criteriile de apreciere a daunelor esențiale, inserate în textul alin. (2) art. 126 CP RM, nu conferă suficientă previzibilitate și claritate respectivului semn.

³⁴⁸ Дикаев С. У., *op. cit.*, p. 42; Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 15.

³⁴⁹ Lealin I. *Semnele estimative: cauzele utilizării legislative, mecanismul reglementării juridico-penale*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2011, nr. 3, p. 51.

³⁵⁰ Copețchi St. *Rolul clasificării semnelor componente de infracțiune la calificarea infracțiunii*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 8, p. 35.

³⁵¹ Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu), nr. 22 din 27.06.2017. Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=626&l=ro>

De asemenea, așa cum se susține în doctrină,³⁵² definiția „daunelor esențiale și a celor considerabile” promovează inegalitatea și discriminarea bazată pe situația patrimonială a victimei. În acest fâgaș, S. Brînza și V. Stati menționează că „[o] apărare penală egală presupune atât apărarea egală a acelorași valori sociale, cât și egalitatea subiecților a căror interese sunt apărate de legea penală”.³⁵³

În consecință, actualul text al daunelor esențiale și al celor considerabile îndeamnă practicianul spre efectuarea unei încadrări juridico-penale prin desconsiderarea atitudinii psihice a făptuitorului față de întinderea eventualelor daune materiale cauzate victimei.

Din considerentele sus-evocate se impune cu stringență modificarea textului alin. (2) art. 126 CP RM prin redefinirea „daunelor esențiale sau a celor considerabile” într-o manieră prin care să se asigure: a) calitatea legii penale, b) protecția nediferențiată a victimei infracțiunii, c) efectuarea unei calificări în acord cu atitudinea psihică a făptuitorului față de întinderea eventualelor daune materiale cauzate victimei.

Până atunci, conținutul sintagmei „daune esențiale” din textul alin. (1) art. 278 CP RM trebuie apreciat în corespundere cu criteriile reflectate la alin. (2) art. 126 CP RM.

Reieșind din specificul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM, daunele esențiale pasibile de a fi cauzate proprietății sau mediului sunt determinate în funcție de parametrii potențialului prejudiciu, de valoarea bunurilor puse în pericol, precum și de importanța acestora pentru potențialele victime. În calitate de criteriu subsidiar la determinarea caracterului esențial al prejudiciului cauzat, în doctrină se evocă tipul acțiunii concrete de care uzează făptuitorul la săvârșirea actului terorist.³⁵⁴ Totuși, la determinarea daunelor esențiale trebuie luată în calcul, în primul rând, situația financiară a victimei.³⁵⁵

Dat fiind faptul că actul terorist consemnat la alin. (1) art. 278 CP RM este o infracțiune care vizează securitatea mai multor persoane, nu însă a uneia, la determinarea caracterului esențial al daunelor cauzate proprietății trebuie luată în calcul importanța bunurilor aparținând mai multor persoane. Comparativ cu infracțiunile contra patrimoniului care, de regulă, vizează o singură persoană, actul terorist este îndreptat către un grup de oameni, având, deci, un caracter de masă. Tocmai de aceea, celui abilitat cu aplicarea legii penale îi revine sarcina, deloc facilă, de a identifica cercul potențialelor victime, ale căror bunuri au fost puse în pericol prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare. Dificultatea sporește în condițiile

³⁵² Selevestru I. *Urmările prejudiciabile și legătura causală în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art. 191 „Delapidarea averii străine” din Codul penal*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 10, p. 51.

³⁵³ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. I, p. 865.

³⁵⁴ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 93.

³⁵⁵ Ишопина А. С. și Голомышкина К. В. *Проблемы квалификации террористического акта*. În: Электронный научный журнал «Аргументы. Серия: Гуманитарные науки», 2016, № 2, p. 5.

în care componența de infracțiune analizată este formal-materială (atunci când fapta prejudiciabilă evoluează sub forma provocării exploziei, incendiului sau a altor fapte similare). În atare circumstanțe se complică și mai mult procesul de determinare a caracterului esențial sau neesențial al daunelor cauzate. Acest lucru este dificil atunci când realmente sunt cauzate daune proprietății sau mediului, nemaivorbind de situația în care daunele nu sunt cauzate, existând doar pericolul cauzării acestora.

În alt registru, în opinia autorului M. A. Komarova semnul „daune esențiale” are un alt conținut decât cel reflectat în cadrul articolelor ce prevăd răspunderea penală pentru infracțiunile contra patrimoniului.³⁵⁶ Nu putem susține acest punct de vedere, întrucât pare a fi neclar cel puțin din raționamente de tehnică legislativă; or, în conformitate cu lit. c) alin. (1) art. 54 din Legea Republicii Moldova cu privire la actele normative, nr. 100/2017, „[...] terminologia utilizată este constantă, uniformă și corespunde celei utilizate în alte acte normative, în legislația Uniunii Europene și în alte instrumente internaționale la care Republica Moldova este parte, cu respectarea prevederilor respectivei legi [...]”.

În aceeași ordine de idei, vom continua investigația prin abordarea semnului „alte urmări grave”. *Ab initio* consemnăm că, comparativ cu legea penală a Republicii Moldova, în cea a unor state străine, în normele similare celei înscrise la alin. (1) art. 278 CP RM, nu este inserată formula „alte urmări grave”, ci „alte urmări socialmente periculoase”. Este cazul art. 214 din Codul penal al Azerbaidjanului, art. 217 din Codul penal al Armeniei, art. 255 din Codul penal al Kazahstanului, art. 271 din Codul penal al Turkmenistanului, art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului. Nu susținem o asemenea poziție legislativă. Aceasta permite lărgirea neîntemeiată a urmărilor prejudiciabile pasibile de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare. Orice urmare cauzată în rezultatul săvârșirii unei fapte infracționale este socialmente periculoasă. Însă, nu putem pune pe cântar decesul persoanei, spre exemplu, pe de o parte, și alte urmări prejudiciabile neînsemnate, dar tot socialmente periculoase (infracționale), pe de altă parte. De aceea, ni se pare mai întemeiată poziția legiuitorilor care încheie cercul urmărilor prejudiciabile susceptibile de cauzare prin provocare a exploziei, incendiului etc. cu formula „alte urmări grave”. În acest făgaș, în literatura de specialitate se menționează, pe bună dreptate, că la această categorie trebuie de atribuit acele urmări care, după gradul prejudiciabil, sunt similare decesului persoanei sau daunelor esențiale cauzate proprietății.³⁵⁷ Expresia „alte urmări grave” din textul alin. (1) art. 278 CP RM sugerează că pe

³⁵⁶ Комарова М. А., *op. cit.*, p. 17-18.

³⁵⁷ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 94.

post de alte urmări pot apărea doar acelea comparabile cu decesul, vătămarea sănătății persoanei, cu daunele esențiale aduse proprietății sau mediului.

În continuare vom încerca să deslușim înțelesul sintagmei „alte urmări grave”.

Gh. Gladchi și V. Sîli atribuie la această categorie, *inter alia*, provocarea morții persoanelor, precum și cauzarea diverselor daune sănătății persoanei.³⁵⁸ Nu susținem această poziție, întrucât urmările prejudiciabile enunțate sunt diferențiate *expressis verbis* de categoria „altor urmări grave”.

După O. V. Gavrilova, provocarea panicii, fricii constituie una dintre potențialele urmări prejudiciabile ce intră sub incidența sintagmei „alte urmări grave”.³⁵⁹ Suntem de părere că crearea fricii, panicii în societate nu poate evolua pe post de urmare prejudiciabilă pasibilă de cauzare prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare. Provocarea fricii în societate (întimidarea populației) constituie finalitatea primară urmărită de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste. Deci, apare în postura de scop al infracțiunii, nu însă de urmare prejudiciabilă.

În viziunea expusă de M. M. Galacueva (pe care o susținem), este practic imposibil a limita cercul urmărilor grave, deoarece acesta este unul destul de mare. În opinia acestui autor, aici trebuie raportate acele urmări prejudiciabile care sunt comparabile cu decesul persoanei.³⁶⁰

În accepțiunea lui F. A. Mirzoahmedov, la această categorie se atribuie următoarele urmări prejudiciabile: suspendarea traficului, inclusiv a celui aerian, maritim sau naval, dereglarea activității autorităților publice centrale și locale sau a altor persoane juridice, distrugerea valorilor culturale și istorice ale statului, provocarea de epidemii sau epizootii etc.³⁶¹ A. G. Bezverhov adaugă aici: înrăutățirea ambianței ecologice (de exemplu, degradarea solului, poluarea apei de suprafață și a celei subterane, poluarea aerului etc.).³⁶² Alți autori sunt de părere că sintagma în discuție cuprinde următoarele urmări: blocarea îndelungată a transportului, blocarea aeroporturilor, clădirilor organelor de drept, perturbarea activității instituțiilor, întreprinderilor, crearea dezordinilor printre grupurile de oameni etc.³⁶³ În opinia lui S. M. Ivliev, prin „alte urmări grave” trebuie de înțeles: daunele în proporții deosebit de mari, prejudiciul adus organizațiilor (încălcarea regimului de muncă în transport, comunicații, în cadrul întreprinderilor

³⁵⁸ Sîli V. *et al.*, *op. cit.*, p. 64; Gladchi Gh. și Sîli V., *op. cit.*, p. 68.

³⁵⁹ Гаврилова О. В., *op. cit.*, p. 89.

³⁶⁰ Галачева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 61.

³⁶¹ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 95.

³⁶² Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 62-63.

³⁶³ Соболевская С. И. și Свиридов В. В., *op. cit.*, p. 19.

mari etc.), daunele cu caracter demografic (exodul masiv al populației din locurile în care au fost săvârșite actele teroriste) etc.³⁶⁴

În concluzie, semnul „alte urmări grave” este și el unul estimativ. Legiuitorul nu definește respectivul semn. La fel, nu există nicio explicație causală oferită de Plenul Curții Supreme de Justiție prin intermediul interpretărilor efectuate. În fond, celui abilitat cu aplicarea legii penale îi revine sarcina de a decide dacă o anumită urmare prejudiciabilă poate fi sau nu catalogată drept altă urmare gravă. O asemenea stare a lucrurilor determină apariția dilemei dacă nu cumva sintagma „alte urmări grave” permite instaurarea liberului arbitru în persoana celui abilitat cu aplicarea legii penale și, corespunzător, favorizează interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale.

În vederea tranșării asupra dilemei formate apare necesitatea de a identifica dacă sintagma supusă analizei corespunde principiului legalității sub aspectul respectării celor trei mari condiții: accesibilitatea, claritatea și previzibilitatea legii penale. În special, interesează dacă expresia „alte urmări grave” este previzibilă. Drept consecință, se impune de clarificat dacă norma de incriminare prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM nu contravine principiului legalității incriminării înscris la art. 3 CP RM și, implicit, la art. 7 din Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale,³⁶⁵ în corespundere cu care „[n]imeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional”.

De remarcat practica de ultimă oră a Curții Constituționale a Republicii Moldova ce vizează semnul „urmări grave” înscris în cadrul diferitor articole din Partea specială a Codului penal. Astfel, sesizăm două orientări ale instanței de contencios constituțional.

Într-o primă orientare, observăm poziția Curții Constituționale exprimată în declararea neconstituționalității expresiei „urmări grave” consacrate în textul unor norme incriminatorii (e.g. prin Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave), nr. 22 din 01.10.2018³⁶⁶ a fost declarată neconstituțională norma de la lit. d) alin. (3) art. 328 CP RM; prin Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b)

³⁶⁴ Ивлиев С. М. *Уголовно-правовые средства противодействия терроризму*, p. 21.

³⁶⁵ *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. Disponibil: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf

³⁶⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 416-422.

și din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal, nr. 24 din 17.10.2019,³⁶⁷ au fost declarate neconstituționale: textul „soldate cu alte urmări grave” din articolul 189 alin. (3) lit. f) din Codul penal; textul „soldată cu urmări grave” din articolele 307 alin. (2) lit. c) și 327 alin. (2) lit. c) din Codul penal; textul „intereselor publice sau” din articolul 329 alin. (1) din Codul penal; textul „alte urmări grave” din articolul 329 alin. (2) lit. b) din Codul penal; textul „acțiunile prevăzute la alin. (1), soldate cu urmări grave” din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal). *Grosso modo*, Curtea a decis că normele sus-indicate sunt formulate de o manieră imprecisă și neclară, iar în lipsa unor repere fixe, inclusiv normative, calificarea urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii ca fiind „urmări grave” se face la discreția celor care aplică legea penală, justițiabilul aflându-se într-o stare de insecuritate juridică.

Într-o altă orientare, remarcăm poziția Curții Constituționale manifestată în respingerea sesizărilor depuse privind controlul constituționalității sintagmei „urmări grave” din textul altor norme incriminatorii. *In concreto*, Curtea Constituțională a decis să declare inadmisibile sesizările depuse, apreciind că semnul „urmări grave” corespunde standardului de calitate, fiind suficient de clar și precis. De exemplu, prin Decizia nr. 67 din 15.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 27g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 17 din Codul penal (alte urmări grave ale infracțiunii de viol), Curtea Constituțională a statuat că „[i]mprevizibilitatea textului contestat nu poate fi invocată, deoarece calificarea urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii de viol ca fiind „urmări grave” se va efectua de instanța de judecată în funcție de condițiile concrete ale cazului dedus judecății”.³⁶⁸ O poziție similară pe marginea legalității semnelui „urmări grave” este învederată în conținutul Deciziei Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 157¹g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 335 alin. (1) și alin. (1¹) din Codul penal al Republicii Moldova (abuzul de serviciu), nr. 95 din 21.09.2017.³⁶⁹

Fără tăgadă, sesizăm inconsecvența instanței de contencios constituțional în legătură cu aprecierea calității normelor incriminatorii ce conțin semnul estimativ „urmări grave”, fapt subliniat și în literatura de specialitate autohtonă.³⁷⁰ Pe de o parte, în contextul unor norme de incriminare, Curtea Constituțională conchide asupra legalității respectivelor semne. Pe de altă parte, în conjunctura altor norme incriminatorii, Curtea susține că expresia „urmări grave” nu se bucură de claritate și previzibilitate.

³⁶⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 338-343.

³⁶⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 212-220.

³⁶⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 451-463.

³⁷⁰ Eșanu A. *Remedii legislative privind asigurarea previzibilității consecinței infracționale – „alte urmări grave”*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 07-08 noiembrie 2019). Seria „Științe juridice și economice”. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 176.

Care este cauza inconsecvenței de care a dat dovadă Curtea Constituțională?

Este limpede că conținutul semnului „urmări grave” diferă de la o componentă de infracțiune la alta. În nici un caz nu poate fi echivalat conținutul semnului „alte urmări grave” înscris în textul alin. (1) art. 278 CP RM cu conținutul aceluiași semn, prevăzut la lit. f) alin. (3) art. 171 CP RM (violul soldat cu urmări grave). Din aceste rațiuni, întinderea respectivului semn trebuie apreciată în contextul fiecărei infracțiuni, făcând abstracție de conținutul aceluiași semn inserat în textul altor norme incriminatorii, în special, a celor ce incriminează fapte neomogene. În opinia noastră, tocmai în acest considerent își are sursa orientările diferențiate ale Curții Constituționale pe marginea aprecierii legalității semnului „urmări grave” din textul unor sau altor norme de incriminare.

Prin urmare, aprecierea conținutului și a semnului „alte urmări grave”, înscris la alin. (1) art. 278 CP RM, și drept consecință, a standardului de calitate pe care îl deține respectiva normă, trebuie făcută numai și numai în contextul infracțiunilor de act terorist.

Corespunde sau nu standardului de calitate semnul „alte urmări grave” consemnat la alin. (1) art. 278 CP RM?

În opinia lui S. Brînza și V. Stati, „semnul „alte urmări grave”, inserat în textul alin. (1) art. 278 CP RM, nu corespunde alin. (3) art. 1 și alin. (2) art. 23 din Constituția Republicii Moldova. Legiuitorul nu a stabilit careva limite în ce privește libertatea determinării întinderii acestui concept”.³⁷¹

În ce ne privește, considerăm că destinatarul legii penale este în măsură să prevadă care urmări prejudiciabile (altele decât decesul, vătămarea integrității corporale sau a sănătății persoanei, daunele esențiale proprietății sau mediului) pot fi cauzate ca rezultat al provocării exploziei, incendiului sau în urma săvârșirii altor fapte similare. Specificarea unei liste exemplificative a potențialelor urmări prejudiciabile ca, de altfel, și a faptelor prejudiciabile, este dictată de raționamente de tehnică legislativă. Legiuitorul s-a rezumat la stipularea unora dintre cele mai răspândite fapte prejudiciabile și a celor mai probabile urmări prejudiciabile susceptibile de a fi cauzate prin provocarea exploziei, incendiului etc. Inserarea tuturor faptelor și a urmărilor prejudiciabile în conținutul normei de la alin. (1) art. 278 CP RM constituie un proces greu de realizat și chiar inefficient.

În primul rând, un asemenea procedeu legislativ încarcă nejustificat textul legii penale și, implicit, îngreunează procesul de încadrare a faptelor infracționale. *În al doilea rând*, asemenea

³⁷¹ Брынза С. М. și Стати В. А. *Сравнительный анализ норм, устанавливающих ответственность за террористический акт по законодательству Республики Молдова и Украины*. În: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», Київ, 4 жовтня 2018 року, р. 73.

liste de fapte și urmări prejudiciabile este cu neputință de realizat în condițiile progresului tehnico-științific și, mai cu seamă, în cazul infracțiunilor de act terorist. Așa cum lista faptelor prejudiciabile (neprevăzute expres în dispoziția alin. (1) art. 278 CP RM) poate fi extinsă (dar, justificat), tot așa poate fi extinsă lista urmărilor prejudiciabile care ar putea cădea sub incidența sintagmei „alte urmări grave”. De exemplu, degradarea solului sau poluarea apei ar putea constitui consecința contaminării solului sau al apei cu substanțe otrăvitoare, toxice etc.³⁷²

A stabili o listă expresă a faptelor prejudiciabile ar însemna a acorda făptuitorilor posibilitatea legală de a săvârși acte teroriste prin modalități neprevăzute de lege; or, *de facto* lista acestora poate fi extinsă la maximum. Ceea ce astăzi nu poate reprezenta modalitate de exprimare a faptei prejudiciabile consemnate la alin. (1) art. 278 CP RM, poate constitui mîine.³⁷³

Pentru a exclude procesul de completare în continuă a textului normei incriminatoare, legiuitorul moldav, la descrierea laturii obiective a actului terorist, a decis să opereze, pe bună dreptate, cu semne estimative. Acest lucru este dictat și de caracterul general al normei juridico-penale. Legea, în general, și legea penală, în special, nu poate conține formulări desfășurate, chiar dacă previzibilitatea și claritatea normei juridico-penale constituie deziderate pentru orice legiuitor. În aceste condiții, una dintre sarcini la adoptarea textelor de lege rezidă în asigurarea echilibrului necesar dintre previzibilitatea legii penale și caracterul general al normelor incriminatoare. În orice caz, stipularea unor texte de lege cu caracter general nu neapărat semnifică ignorarea cerinței de previzibilitate a legii penale.

Asupra acestui aspect în repetate rânduri a statuat Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. Astfel, în cauza *Cantoni contra Franței* din 11 noiembrie 1996,³⁷⁴ Curtea de la Strasbourg a statuat că „[o] normă formulată în mod general, care permite existența unor situații neacoperite expres de către aceasta, nu este incompatibilă *ab initio* cu Convenția, cât timp se dovedește suficient de clară în majoritatea cazurilor”. La fel, în cauza *Amihalachioaie contra Moldovei*,³⁷⁵ Curtea a punctat: „[...] o „lege” [...] este o normă formulată cu destulă precizie pentru a permite unui cetățean să decidă conduita sa și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele care ar putea rezulta dintr-un fapt determinat. Totodată, aceste norme nu trebuie să fie previzibile cu certitudine absolută, chiar dacă o astfel de certitudine ar fi binevenită, deoarece dreptul trebuie să știe să se adapteze la schimbările de

³⁷² Manea V. și Cojocaru V. M. *Latura obiectivă a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM*, p. 9.

³⁷³ *Ibidem*.

³⁷⁴ *Cantoni v. France* [GC], nr.17862/91, 11 November 1996, § 32, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-58068"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

³⁷⁵ *Amihalachioaie v. Moldova*, nr. 60115/00, 20 July 2004, § 25, ECHR 2004-III. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-61716"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

situație”. Iar în cauzele *Del Rio Prada contra Spaniei*³⁷⁶ și *Rohlena contra Cehiei*³⁷⁷ Curtea Europeană a punctat că „[f]ormularea legilor nu poate prezenta o precizie absolută. [...] Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Deși certitudinea este dezirabilă, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă [...]. Rolul decizional conferit instanțelor de judecată urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor”.

Nu în ultimul rând, potrivit pct. 95 din Raportul asupra relației dintre responsabilitatea ministerială politică și cea penală, adoptat la cea de-a 94-a ședință plenară (8-9 martie 2013), „[a]rticolul 7 din Convenție nu impune manifestarea unei previzibilități absolute la adoptarea textului de lege, interpretarea judiciară fiind uneori inevitabilă”.³⁷⁸ Statuări similare regăsim în Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 125 lit. b) din Codul penal, a articolelor 7 alin. (7), 39 pct. 5), 313 alin. (6) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din articolele 2 lit. d) și 16 lit. c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție, nr. 21 din 22.07.2016 (fapte care constituie practicare ilegală a activității de întreprinzător),³⁷⁹ precum și în Hotărârea privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu), nr. 22 din 27.06.2017.

În definitiv, suntem de părere că semnele estimative „alte fapte”, „alte urmări grave”, deși comportă un caracter general, concordă cu cerința de previzibilitate a legii penale. Natura juridică a actelor teroriste conferă destinatarului legii penale posibilitatea de a prevedea care alte fapte pot constitui modalități de exprimare a faptei prejudiciabile. Scopul urmărit de făptuitor, victima actului terorist, precum și caracterul public de exteriorizare a comportamentului infracțional permite destinatarului legii penale să prevadă care alte acțiuni/inacțiuni prejudiciabile (cu excepția provocării exploziei, incendiului sau a altor fapte similare) pot fi înscrise în tiparul sintagmei „alte fapte”.³⁸⁰ În context, remarcabilă este constatarea efectuată de Curtea Europeană în cauza *Groppera Radio AG și alții contra Elveției*,³⁸¹ în corespundere cu

³⁷⁶ *Del Rio Prada v. Spain* [GC], nr. 42750/09, 21 October 2013, § 92-93, ECHR 2013-VI. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-127697%22%7D>

³⁷⁷ *Rohlena v. The Czech Republic* [GC], nr. 59552/08, 27 January 2015, § 50, ECHR 2015-I. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-151051%22%7D>

³⁷⁸ *European Commission for democracy through law (Venice Commission) Report on the relationship between political and criminal ministerial responsibility. Adopted by the Venice Commission at its 94th Plenary Session (Venice, 8-9 March 2013)*. Disponibil: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)001-e)

³⁷⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 355-359.

³⁸⁰ Manea V. și Cojocaru V. M. *Latura obiectivă a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM*, p. 10.

³⁸¹ *Groppera Radio AG and others v. Switzerland*, nr. 10890/84, 28 March 1990, § 68, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57623%22%7D>

care „[...] întinderea noțiunii de previzibilitate și de accesibilitate depinde, în mare măsură, de *conținutul instrumentului în cauză* [textul actului normativ], *de domeniul pe care urmează să-l guverneze*, precum și de numărul și statutul destinatarilor săi” [evid. ns.]. Statuări similare regăsim în cauzele *Pessino contra Franței*³⁸² și *Kononov contra Letoniei*.³⁸³

Este lesne de înțeles că atunci când făptuitorul urmărește un scop infracțional caracteristic actului terorist, orice faptă prejudiciabilă de natura exploziei sau a incendiului, susceptibilă să producă decese, vătămări integrității corporale sau sănătății persoanei, daune esențiale proprietății sau mediului, poate figura în postura de element material al actului terorist. Tot din aceleași considerente, făptuitorul este în stare să prevadă conținutul expresiei „alte urmări grave”. În așa fel, G. Cojanu punctează, cu drept cuvânt, că „[f]ăptuitorul nu se poate prevala de ambiguitatea textului de lege, atât timp cât din circumstanțele concrete ale cauzei devine clar că acțiunile comise sunt de natură să angajeze răspunderea penală”.³⁸⁴

În altă ordine de idei, în continuare ne vom focaliza atenția asupra analizei celei de-a doua modalități normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile consemnate la alin. (1) art. 278 CP RM – ***amenințarea cu provocarea exploziei sau incendiului ori cu săvârșirea unor fapte similare***.

Preliminar, subliniem că amenințarea cu provocarea exploziei, incendiului sau cu săvârșirea altei fapte similare (*alias* – amenințarea cu săvârșirea actului terorist) nu poate fi comisă prin inacțiune, aceasta deoarece, așa cum subliniază V. P. Emilianov, nu e posibil să ameninți prin inacțiune.³⁸⁵ Mai mult, amenințarea implică transmiterea unei informații concrete printr-un mesaj.³⁸⁶ Transmiterea unei atare informații este imposibilă în condițiile în care făptuitorul nu acționează. În concluzie, amenințarea cu săvârșirea actului terorist poate îmbrăca doar forma activă, nu și cea pasivă de manifestare a conduitei infracționale.

În alt registru, consemnăm că amenințarea constituie o formă a violenței psihice. După O. I. Korostîlov, violența psihică reprezintă influența exterioară, ilegală, parvenită din partea unor persoane, exercitată asupra psihicului unei alte persoane (sau asupra unui grup de persoane), realizată împotriva voinței acesteia, fiind în stare să-i cauzeze o traumă psihică și

³⁸² *Pessino c. France*, nr. 40403/02, 12.02.2007. § 33, CEDH. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:%22pessino%22,%22documentcollectionid%22:%2222GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-77359%22}}>

³⁸³ *Case of Kononov v. Latvia* [GC], nr. 36376/04, 17 May 2010, § 235, ECHR. 2010-IV. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:%22kononov%22,%22documentcollectionid%22:%2222GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-98669%22}}>

³⁸⁴ Cojanu G. *Principiul generalității dreptului versus previzibilitatea legii penale: cazul art. 343 CP RM și al art. 163 CP al României*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, 2013, nr. 8 (68), p. 117.

³⁸⁵ Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 200.

³⁸⁶ *Ibidem*, p. 199.

(sau) să-i limiteze libertatea de exprimare a voinței.³⁸⁷ Constatăm că aceleași trăsături sunt caracteristice amenințării, în general, și amenințării ca modalitate normativă de exprimare a faptei prejudiciabile prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM, în special.

Potrivit doctrinei, prin „[a]menințare se are în vedere acțiunea constituind o formă a violenței psihice, care presupune efectuarea de către făptuitor a unui act de natură să inspire victimei temere, care o pune în situația de a nu mai avea resursele psihice necesare pentru a rezista constrângerii”.³⁸⁸

În opinia lui M. Iu. Pavlik, în contextul actului terorist, prin amenințare trebuie de înțeles „influența psihică exercitată asupra oamenilor, în anumite scopuri, sub forma *exprimării intenției* de a săvârși explozia, incendiul sau alte fapte similare” [evid. ns.].³⁸⁹ Într-o manieră apropiată, A. Casian relevă că „[a]menințarea presupune *exprimarea de către subiect a intenției* de a săvârși o faptă și de a cauza o daună victimei” [evid. ns.].³⁹⁰ Ne exprimăm dezacordul față de aceste din urmă puncte de vedere, întrucât se reduc la catalogarea amenințării drept formă a expunerii intenției criminale. Însă, potrivit regulii generale aplicabile în materia dreptului penal, gândul nu poate fi pedepsit (*cogitationis poenam nemo patitur*). Drept consecință, susținem cele evocate în doctrină: „Amenințarea implică nu doar expunerea intenției de a săvârși actul terorist, ci și realizarea unor acțiuni care să demonstreze caracterul serios și real al respectivei intenții”.³⁹¹ Într-adevăr, caracterul real și serios al intenției expuse deosebește amenințarea cu săvârșirea actului terorist de simpla relatare a intenției criminale. Tocmai aceste trăsături conferă grad prejudiciabil infracțional amenințării cu săvârșirea actului terorist.

Unii autori sunt de părere că caracterul real nu este indispensabil pentru aprecierea amenințării drept formă a actului terorist.³⁹² În contrast, alți autori (la care subscriem) consideră că amenințarea trebuie să aibă un caracter real.³⁹³ Considerăm că simplul fapt al exteriorizării verbale a intenției de a comite un act terorist nu poate fi considerat amenințare, un atare comportament nefiind pasibil de încadrare în tiparul art. 278 CP RM. De aceeași părere sunt și alți autori.³⁹⁴ În context, V. P. Emelianov punctează: „Amenințarea, ca una [dintre] formele

³⁸⁷ Коростылёв О. И. *Уголовно-правовая характеристика угрозы* / Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 2004, p. 36.

³⁸⁸ Brînză S. *Infraacțiunile atipice prevăzute în Capitolul II al Părții Speciale a Codului penal: analiză de drept penal*. În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 3 (73), p. 106.

³⁸⁹ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 23.

³⁹⁰ Касьян А. *Понятие и виды принуждения (уголовно-правовой аспект)*. În: Legea și Viața, 2014, nr. 11, p. 51.

³⁹¹ Воскресенский К. А., *op. cit.*, p. 10.

³⁹² Сумин А. А. *Вопросы борьбы с терроризмом*. În: Законность, 1999, № 11, p. 2-3,

³⁹³ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 526; Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 69; Pleșca R. și Sili V., *op. cit.*, p. 15.

³⁹⁴ Кудрявцев В. Л. *Объективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»*, p. 13.

influenței înfricoșătoare, trebuie să fie valabilă și reală, adică nu pur și simplu să includă expunerea intenției de a comite un act terorist, dar să implice și realizarea unor acțiuni ce ar demonstra seriozitatea și realitatea unei asemenea intenții. Nu poate fi catalogat drept act terorist amenințarea ce nu este reală și care nu s-a exprimat prin nimic decât prin expunerea intenției, chiar dacă a fost îndreptată spre intimidarea populației fiind însoțită de careva revendicări”.³⁹⁵

Prin urmare, nu este suficientă doar exteriorizarea intenției criminale. Suplimentar este necesar ca făptuitorul să recurgă la unele acte din care să rezulte seriozitatea intenției infracționale. Din aceste raționamente nu putem fi de acord cu M. M. Galacueva care susține că „[a]menințarea poate să se exprime nu doar în expunerea intenției de a săvârși actul terorist, ci și în realizarea unor acțiuni concrete din care să rezulte intenția de a săvârși actul terorist”.³⁹⁶ Cele două condiții (expunerea intenției de a săvârși actul terorist și realizarea unor acțiuni din care să rezulte intenția de a săvârși actul terorist) nu sunt alternative. De fapt, în lipsa celei din urmă amenințarea nu comportă un caracter real, nefiind posibilă încadrarea potrivit alin. (1) art. 278 CP RM.

În general, caracterul real al amenințării se caracterizează prin cumularea condiției obiective și a celei subiective.

Pentru ca amenințarea să fie reală este necesar ca făptuitorul să recurgă la acte de pregătire (*condiția obiectivă*). În acest sens, V. S. Komissarov notează că caracterul real al amenințării rezultă din faptul posedării armei și a substanțelor explozive, precum și al demonstrării acestora.³⁹⁷ La rândul lor, S. Brînza și V. Stati evidențiază următoarele acțiuni pregătitoare din care rezultă caracterul real al amenințării: „procurarea, păstrarea, expedierea, transportarea sau alte asemenea activități realizate în privința substanțelor explozive, radioactive, otrăvitoare, bacteriologice, ușor inflamabile, armelor sau munițiilor etc.; deconectarea obiectivelor de importanță strategică de la sursele de energie; blocarea arterelor de transport sau a telecomunicațiilor etc.”³⁹⁸

Condiția subiectivă implică provocarea temerii victimei că amenințarea cu săvârșirea exploziei, incendiului sau a altei fapte similare poate fi pusă în aplicare. Doar o asemenea amenințare este în stare să lezeze relațiile sociale protejate prin incriminarea actului terorist în varianta-tip specificată la alin. (1) art. 278 CP RM aflate în derivație organică cu securitatea publică, pe de o parte, și relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei, pe de altă

³⁹⁵ Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 201-202.

³⁹⁶ Галачева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 69.

³⁹⁷ Комиссаров В. С., *op. cit.*, p. 67.

³⁹⁸ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 526; Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 464.

parte. În lipsa condiției subiective cele comise nu pot constitui amenințare în sensul alin. (1) art. 278 CP RM. Or, pentru atingerea scopurilor țintite de făptuitor este necesar ca violența psihică exercitată să ajungă la destinatar și să fie percepută corect de acesta.³⁹⁹

Pentru a stabili dacă victimei i-a fost cauzată temerea că amenințarea poate fi realizată urmează a se ține cont de multiplele împrejurări obiective, precum și de unele circumstanțe ce caracterizează persoana făptuitorului. La aprecierea caracterului real al amenințării cu săvârșirea actului terorist, subliniază Iu. M. Antonian, trebuie luat în calcul faptul că percepția unei amenințări este pur subiectivă și că asupra acestui proces poate influența semnificativ un așa factor ca persoana celui ce amenință (trecutul său infracțional, poziția în cadrul lumii criminale, legătura acestuia cu bandele armate etc.).⁴⁰⁰

În concluzie, pentru a fi aplicabilă norma de la alin. (1) art. 278 CP RM amenințarea trebuie să comporte un caracter real, adică să se exprime în realizarea unor acțiuni pregătitoare din care să rezulte intenția de a comite actul terorist și să provoace victimei temerea că aceasta poate fi pusă în executare.

În același context, accentuăm că obiectul amenințării îl constituie provocarea exploziei, incendiului sau săvârșirea altor fapte similare (de exemplu, provocarea inundațiilor, alunecărilor de teren; răspândirea epidemiilor sau epizootiilor; distrugerea clădirilor etc.). Atunci când obiectul amenințării îl formează săvârșirea altor fapte asemănătoare provocării incendiului sau exploziei, destinatarul acesteia trebuie să fie în măsură să înțeleagă conținutul răului cu care este amenințat. În caz contrar, amenințarea nu va purta un caracter real.

În baza acestui criteriu amenințarea cu săvârșirea actului terorist este disociată de comunicarea mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism. La concret, dacă influența exercitată asupra psihicului victimei constă în comunicarea unor informații mincinoase, nu însă a unor informații reale și serioase, despre pregătirea unor explozii, incendieri sau a altor acțiuni care periclitează viața oamenilor, cauzează daune materiale în proporții mari sau provoacă alte urmări grave, cele comise trebuie încadrate în tiparul normei de la art. 281 CP RM.

În plan comparat, potrivit legislației penale a Albaniei, difuzarea informațiilor despre care se știe că nu sunt adevărate, atunci când riscului este supusă siguranța unei aeronave în zbor sau a unei nave maritime, constituie una dintre formele actului terorist, fiind incriminată la lit. e) art. 230 din Codul penal. Observăm că norma de la lit. e) art. 230 din Codul penal al Albaniei corespunde parțial cu norma de la art. 281 CP RM. Subliniem că, comparativ cu

³⁹⁹ Cojocar V. M. *Amenințarea cu săvârșirea actului terorist: formă de exprimare a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr. 4 (47), p. 40.

⁴⁰⁰ Антонян Ю. М. *Терроризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование*, p. 280.

legiuitorul albanez, cel moldav incriminează într-o normă aparte comunicarea cu bună știință falsă despre actul terorist, nu însă alături de actul terorist propriu-zis. Acest lucru e și firesc având în vedere natura juridică diferită a numitelor fapte infracționale. Plus la aceasta, infracțiunea prevăzută la art. 281 CP RM nu se atribuie la categoria infracțiunilor cu caracter terorist.⁴⁰¹

În altă privință, pentru a fi în prezența actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM nu contează forma de exprimare a amenințării: verbal, în scris, prin intermediul mijloacelor electronice sau prin telefon, prin acțiuni concludente etc. Important e ca influența exercitată să ajungă la destinatar, în caz contrar cele comise trebuie apreciate ca tentativă la infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM.

În altă ordine de idei, surprindem că, din punctul de vedere al tehnicii legislative, la alin. (1) art. 278 CP RM este înscrisă atât fapta de amenințare cu săvârșirea actului terorist, cât și fapta de act terorist propriu-zis exprimată în realizarea exploziei, incendiului sau a altor acțiuni similare. Din această perspectivă, o atare tehnică legislativă este una deosebită pentru cadrul legal național. Avem în vedere situația când în cadrul aceleiași componente de infracțiune sunt înscrise două fapte cu grad prejudiciabil diferit.

În ce ne privește, nu susținem o asemenea poziție a legiuitorului moldav. Considerăm că incriminarea unor comportamente diferite după grad prejudiciabil în cadrul uneia și aceleiași norme incriminatoare este contrară principiului echității. Pe aceeași undă se află I. A. Ivanov, care susține că inserarea în cadrul uneia și aceleiași norme a două fapte diferite după grad prejudiciabil nu corespunde principiului echității.⁴⁰² Un punct de vedere similar au S.I. Sobolevskaia și V. V. Sviridov, potrivit cărora gradul de pericol social al faptelor enunțate este diferit, de aceea este neîntemeiată poziția legiuitorului de a le echivala.⁴⁰³ Cu privire la acest aspect, V. P. Aliohin menționează că un asemenea procedeu tehnic de legiferare a răspunderii penale duce la încălcarea principiului diferențierii aplicării pedepsei.⁴⁰⁴ S. V. Maksina și I. A. Șerbakova adaugă că o atare suprapunere a gradelor prejudiciabile îndeamnă la concluzia că legiuitorul încalcă principiile egalității cetățenilor în fața legii, echității și al umanismului.⁴⁰⁵ Din aceste rațiuni, V. I. Gladkih nu susține poziția legiuitorului de a reuni în cadrul aceleiași norme

⁴⁰¹ Cojocaru V. M. *Amenințarea cu săvârșirea actului terorist: formă de exprimare a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM*, p. 41.

⁴⁰² Иванов И. А., *op. cit.*, p. 92-93.

⁴⁰³ Соболевская С. И. и Свиридов В. В., *op. cit.*, p. 21.

⁴⁰⁴ Алехин В. П. *Соучастие в террористической деятельности*, p. 7.

⁴⁰⁵ Максина С. В., *op. cit.*, p. 14; Щербак И. А. *Сравнительный анализ отдельных элементов состава террористического акта в Российском и Украинском законодательстве*. În: Десятые Всероссийские Державинские чтения (Москва, 12–13 декабря, 2014 года). Москва: РПА Минюста России, 2015, p. 196.

două fapte diferite după grad prejudiciabil: amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis.⁴⁰⁶ În fine, V. Ursu și L. Popa relevă: „Nu putem să egalăm fapta de săvârșire a actului terorist cu amenințarea de a săvârși o astfel de faptă, deoarece gradul de prejudiciabilitate este diferit”.⁴⁰⁷

Într-adevăr, cum poate fi pus semnul egalității între amenințarea cu provocarea exploziei sau a incendiului ori cu săvârșirea altor fapte similare și fapta propriu-zisă de săvârșire a exploziei sau a incendiului etc.?! Înțelegem că cele două fapte sunt conexe. Aceasta, însă, nu poate determina amplasarea lor în cadrul aceleiași norme; or, fără tăgadă, cele două fapte au un grad prejudiciabil diferit. În context, în doctrină se subliniază: „Pe de o parte, este pe deplin justificată incriminarea amenințării cu săvârșirea actului terorist, aceasta deoarece simpla expunere a intenției de a săvârși fapte ce creează pericolul cauzării morții persoanelor, daunelor esențiale proprietății sau survenirii altor urmări grave este în stare să determine crearea unei frici și a unei dezordini. Însă, pe de altă parte, este neîntemeiată inserarea în cadrul aceleiași norme a două forme de comportament ce posedă grad prejudiciabil incomparabil”.⁴⁰⁸ La rândul său, I. V. Șevcenko enunță: „Pare a fi neîntemeiată poziția legiuitorului de a egala săvârșirea *de facto* a actului terorist și amenințarea cu săvârșirea acestuia”.⁴⁰⁹ În același făgaș, F. A. Mirzoahmedov menționează: „Amenințarea cu săvârșirea acțiunilor prevăzute la art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului (articol corespondent celui supus analizei) poate duce la unele consecințe negative (de exemplu, intimidarea populației, alarmă, haos, dereglarea activității persoanelor juridice, obligarea organelor de drept să organizeze și să realizeze lucrări profilactice etc.). Însă, trebuie de recunoscut și faptul că caracterul și gradul de pericol social al amenințării este inferior caracterului și gradului de pericol social al acțiunilor propriu-zise săvârșite, prevăzute în dispoziția normei incriminatoare”.⁴¹⁰ În cele din urmă, susținem afirmația autorului rus S. M. Ivliev, în acord cu care amenințarea cu săvârșirea actului terorist nu poate fi catalogată drept act terorist.⁴¹¹

De aceeași părere este M. F. Musaelean, care notează că legiuitorul a specificat în dispoziția aceleiași norme faptul săvârșirii exploziei, incendiului sau a altor acțiuni, precum și

⁴⁰⁶ Гладких В. И. *Новые правовые механизмы противодействия терроризму: критический анализ*. În: Российский следователь, 2014, № 5, p. 35.

⁴⁰⁷ Ursu V. și Popa L. *Unele reflecții privind noțiunea de terorism și de act terorist în legislația Republicii Moldova*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan” (Chișinău, 16 martie 2017), p. 141.

⁴⁰⁸ Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*, p. 19.

⁴⁰⁹ Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 15.

⁴¹⁰ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 99.

⁴¹¹ Ивлиев С. М. *Уголовно-правовые средства противодействия терроризму*, p. 19.

amenințarea cu săvârșirea unor asemenea acțiuni, fără a ține cont de gradul prejudiciabil diferit pe care îl comportă fiecare din faptele indicate.⁴¹² În vederea lichidării inechității sus-indicate, acest autor înaintează propunerea *de lege ferenda* ca amenințarea cu săvârșirea exploziei sau a incendiului ori a altor fapte similare să fie defalcată din componența de infracțiune consemnată la alin. (1) art. 205 CP FR (normă corespondentă celei de la alin. (1) art. 278 CP RM), prin instituirea unui nou articol care să incrimineze amenințarea cu săvârșirea actului terorist.⁴¹³ Aceeași opinie este împărtășită de alți autori.⁴¹⁴

Subscriem unei asemenea optici. Din considerentele indicate *supra*, suntem de părere că amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis nu trebuie să se regăsească în cadrul aceleiași norme de incriminare, motiv pentru care și rațiunea reamplasării amenințării cu săvârșirea actului terorist în cadrul unei norme distincte.⁴¹⁵

Alți autori (aflați în minoritate) sunt de părere că amenințarea cu săvârșirea actului terorist nu trebuie să formeze o componență de infracțiune aparte, nefiind deci oportună reamplasarea acestei fapte în cadrul unei norme incriminatoare separate.⁴¹⁶ Bunăoară, M. A. Komarova susține: „Este inoportun ca legiuitorul să amplaseze amenințarea cu săvârșirea actului terorist în cadrul unei norme aparte. Într-adevăr, construcția laturii obiective a actului terorist, din punct de vedere juridic, pune semn de egalitate între amenințarea cu săvârșirea actului terorist și săvârșirea propriu-zisă a actului terorist, ceea ce determină ignorarea principiului diferențierii pedepsei penale. Însă, acest lucru poate fi remediat prin micșorarea pragului minim al pedepsei cu închisoarea stabilite în textul normei.”⁴¹⁷ În opinia lui S. M. Ivliev (pe care o împărtășim), acest procedeu ar permite lărgirea neîntemeiată a limitelor discreției instanțelor de judecată la stabilirea pedepsei nu pentru amenințarea cu săvârșirea actului terorist, ci pentru realizarea propriu-zisă a actului terorist.⁴¹⁸

⁴¹² Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 20.

⁴¹³ *Ibidem*.

⁴¹⁴ Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*, p. 19; Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 8; Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 99; Боровиков В. *Преступления против общественной безопасности: вопросы ответственности и совершенствования законодательства*. În: Уголовное право, 2006, № 4, p. 11; Байрак Г. Ф. *Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с терроризмом* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов на Дону, 2003, p. 23; Ивлиев С. М. *Эволюция уголовно-правовой нормы о террористическом акте*. În: Актуальные проблемы российского права, 2008, № 2, p. 207; Милуков С. Ф. *Современные проблемы борьбы с терроризмом*. În: Теоретико-прикладні проблеми протидії організованих злочинності та злочинам терористичної спрямованості. Частина 1. Львів, 2005, p. 72.

⁴¹⁵ Cojocaru V. M. *Inechități legislative la incriminarea unor comportamente infracționale: cazul art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 09-10 noiembrie 2017). Seria „Științe juridice”. Chișinău: CEP USM, 2017, p. 311.

⁴¹⁶ Кудрявцев В. Л. *Объективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»*, p. 11; Комарова М. А. *Терроризм в уголовном праве России*, p. 19-20.

⁴¹⁷ Комарова М. А. *Терроризм в уголовном праве России*, p. 19-20.

⁴¹⁸ Ивлиев С. М. *Эволюция уголовно-правовой нормы о террористическом акте*, p. 207.

Este adevărat că în eventualitatea aplicării alin. (1) art. 278 CP RM, practicianul, în persoana judecătorului, ar putea diferenția pedeapsa penală pasibilă de aplicare pentru actul terorist propriu-zis, pe de o parte, și pentru amenințarea cu săvârșirea actului terorist, pe de altă parte, avându-se în vedere faptul că sancțiunea normei de la alin. (1) art. 278 CP RM este una relativ determinată. Totuși, chiar și în ipoteza aplicării pragului minim al pedepsei cu închisoarea stabilită în conținutul normei incriminatoare pentru amenințarea săvârșirii actului terorist, este nesocotit principiul echității la incriminarea faptelor socialmente periculoase. În același timp, nu este exclusă ipoteza în care instanța de judecată să aplice o pedeapsă mai aproape de limita maximă pentru amenințarea cu săvârșirea actului terorist, iar pentru actul terorist propriu-zis să aplice o pedeapsă mai aproape de limita minimă.

În calitate de argument suplimentar în favoarea reamplasării amenințării cu săvârșirea actului terorist în cadrul unei norme aparte putem invoca cazul incriminării în norme distincte a amenințării cu omor și a omorului intenționat. Oare de ce legiuitorul nu a înscris în cadrul aceleiași norme fapta de omor intenționat și cea de amenințare cu omor? Răspunsul pare a fi evident: cele două comportamente prezintă grad prejudiciabil diferit. Plus la aceasta, sunt diferite valorile sociale lezate prin comiterea faptei infracționale. În principiu, același lucru e valabil pentru actul terorist propriu-zis și pentru amenințarea cu săvârșirea actului terorist: în plan secundar, aceste fapte atentează la valori sociale distincte.⁴¹⁹

O comparație similară este făcută de K. A. Voskresenski: „Este evident că amenințarea cu săvârșirea exploziei, incendiului sau a altor acțiuni teroriste, după gradul pericolului social nu poate fi comparată cu realizarea propriu-zisă a exploziei, a incendiului sau a altor acțiuni similare. Așa ca și omorul intenționat care, după gradul prejudiciabil, formă și conținut, se deosebește de amenințarea cu omor”.⁴²⁰

Aceeași situație învederăm în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 142 CP RM (Atacul asupra persoanei care beneficiază de protecție internațională). La concret, norma de la alin. (1) art. 142 CP RM stabilește răspunderea penală pentru săvârșirea unui act de violență asupra oficiului, locuinței sau mijlocului de transport al persoanei care beneficiază de protecție internațională, dacă acest act poate periclita viața, sănătatea sau libertatea persoanei în cauză. La alin. (2) art. 142 CP RM este prevăzută răpirea sau săvârșirea unui alt atac asupra persoanei care beneficiază de protecție internațională sau asupra libertății acesteia. Iar la alin. (3) din același articol este incriminat omorul persoanei care beneficiază de protecție internațională. Totodată,

⁴¹⁹ Cojocar V. M. *Inechități legislative la incriminarea unor comportamente infracționale: cazul art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 09-10 noiembrie 2017). Seria „Științe juridice”. Chișinău: CEP USM, 2017, p. 312.

⁴²⁰ Воскресенский К. А., *op. cit.*, p. 12.

norma înscrisă la alin. (5) art. 142 CP RM incriminează (într-o normă distinctă) amenințarea cu săvârșirea unei acțiuni din cele indicate mai sus, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări. De consemnat că atât limita minimă, cât și cea maximă a pedepsei stabilite de legiuitor pentru amenințarea cu săvârșirea acțiunilor sus-enunțate sunt substanțial mai mici ca limitele pedepselor stabilite pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la alin. (1), (2) și (3) art. 142 CP RM.

În altă privință, menționăm că, deși unii autori sunt de părere că amenințarea cu săvârșirea actului terorist trebuie incriminată într-o normă aparte, aceștia susțin că o atare faptă trebuie să se regăsească alături de infracțiunea de comunicare cu bună știință falsă despre actul terorist. *In concreto*, S. U. Dikaev sugerează legiuitorului să comaseze cele două fapte în cadrul unui singur articol, astfel încât comunicarea mincinoasă cu bună știință falsă despre actul terorist să fie incriminată la alin. (1) art. 207 CP FR (normă similară celei de la art. 281 CP RM), iar amenințarea cu săvârșirea actului terorist să fie prevăzută la alin. (2) art. 207 CP FR.⁴²¹ Alături de S. U. Dikaev, și alți autori identifică aspecte comune între comunicarea cu bună știință falsă despre actul terorist și amenințarea cu săvârșirea actului terorist, motiv pentru care sugerează comasarea celor două fapte sub egida unuia și aceluiași articol.⁴²²

Din perspectivă comparată, în legislația penală a Finlandei cele două fapte sunt reunite în cadrul unei singure norme de incriminare (este vorba de pct. 1 alin. (1) secțiunea 1 din Capitolul 34 (a) „Infracțiuni teroriste” din Codul penal). Același lucru rezultă implicit din norma de incriminare prevăzută la alin. (2) art. 343 din Codul penal al Columbiei. Totuși, surprindem că aceste modele legislative sunt singulare. În pofida existenței unor asemenea modele legislative, nu le putem îmbrățișa. Înțelegem că *verbum regens* ambele infracțiuni comportă similitudini. Ambele componente de infracțiune sunt formale. De asemenea, amândouă provoacă temere, panică. Totuși, esența juridică a numitelor fapte infracționale este diferită, motiv pentru care și nu este necesară amplasarea acestora în cadrul aceluiași articol. Finalitățile urmărite de cel ce amenință cu săvârșirea actului terorist și de subiectul infracțiunii prevăzute la art. 281 CP RM sunt diferite. La fel, în cazul art. 281 CP RM pericolul rezultat din comunicarea despre actul terorist există doar în mintea destinatarului, făptuitorul cunoscând că acesta nu este real, pe când în cazul amenințării cu săvârșirea actului terorist pericolul comportă un caracter real și serios.

⁴²¹ Дикаев С. У., *op. cit.*, p. 42.

⁴²² Григорьев А. А., *op. cit.*, p. 20; Гринько С. *Понятие терроризма*, p. 45-46; Максина С. В., *op. cit.*, p. 14; Алиев М. М. *Проблемы борьбы с терроризмом в России (криминологический и уголовно-правовой аспекты)* / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2003, p. 113-114.

Mai mult, considerăm că faptele infracționale în discuție comportă grad prejudiciabil diferit. Amenințarea cu săvârșirea actului terorist este mult mai periculoasă decât infracțiunea prevăzută la art. 281 CP RM. Această din urmă faptă prejudiciabilă este atribuită la categoria infracțiunilor ușoare. Un atare comportament denotă o pericolozitate redusă a făptuitorului în raport cu cel ce amenință cu săvârșirea actului terorist. De altfel, pe post de subiect al amenințării cu săvârșirea actului terorist apare așa-numitul „terorist veritabil”, în timp ce în postura de subiect al infracțiunii specificate la art. 281 CP RM, de regulă, apare „o simplă persoană”.⁴²³ În acest sens, K. A. Voskresenski punctează: „Persoana care amenință la modul serios cu săvârșirea actului terorist și adolescentul care comunică mincinos despre amplasarea unui explozibil în interiorul unei școli se deosebesc enorm, cel puțin după scopul urmărit de fiecare din ei”.⁴²⁴

În aceeași ordine de idei, un alt grup de autori optează pentru reamplasarea amenințării cu săvârșirea actului terorist în cadrul unei norme aparte, dar în articolul Părții speciale a Codului penal care incriminează actul terorist.⁴²⁵ Drept argument se susține că prin instituirea unui nou articol în care să fie prevăzută distinct răspunderea penală pentru amenințarea cu săvârșirea actului terorist s-ar încărca nejustificat textul legii penale.⁴²⁶ Considerăm că amenințarea cu săvârșirea actului terorist trebuie să se regăsească sub tiparul unui alt articol, nu însă sub egida art. 278 CP RM; or, *de facto*, amenințarea cu săvârșirea actului terorist nu constituie act terorist propriu-zis. Amenințarea cu săvârșirea actului terorist trebuie catalogată drept infracțiune cu caracter terorist, alături de infracțiunile prevăzute la art. 279¹, 279² CP RM etc.

În alt context, V. P. Aliohin menționează că construcția laturii obiective a infracțiunii investigate, din punct de vedere juridic, pune semnul egalității între survenirea reală a urmărilor prejudiciabile și crearea pericolului cauzării acestora, ceea ce nu poate fi considerat corect.⁴²⁷ Suntem de acord că cele două modalități normative nu comportă același grad prejudiciabil. Totodată, nu susținem poziția autorului citat precum că provocarea exploziei, incendiului etc. presupune cauzarea reală a unor urmări prejudiciabile; or, după cum se va vedea *infra*, în această modalitate, componenta de infracțiune prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM este formal-materială.

În alt registru, în opinia autorului tadjik F. A. Mirzoahmedov, norma de la alin. (1) art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului (normă corespondentă celei de la alin. (1) art. 278 CP RM)

⁴²³ Cojocaru V. M. *Amenințarea cu săvârșirea actului terorist: formă de exprimare a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM*, p. 43.

⁴²⁴ Воскресенский К. А., *op. cit.*, p. 11.

⁴²⁵ *Ibidem*; Феоктистов М. В. *Ответственность за терроризм и проблемы совершенствования российского уголовного законодательства*, p. 147. Disponibil: http://crimas.ru/books/terrorizm_v_rossii_razdel_5.pdf; Коростылёв О. И., *op. cit.*, p. 36.

⁴²⁶ Воскресенский К. А., *op. cit.*, p. 11.

⁴²⁷ Алехин В. П. *Соучастие в террористической деятельности*, p. 7.

conține două componente de infracțiune: amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis.⁴²⁸ Pe o poziție similară se află M. M. Galacueva.⁴²⁹ În ce ne privește, considerăm că, *de jure*, la alin. (1) art. 278 CP RM este prevăzută o singură componentă de infracțiune, unde amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis (provocarea exploziei, incendiului etc.) constituie modalități normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile. *De facto* însă, așa cum susțin F. A. Mirzoahmedov și M. M. Galacueva, sub imperiul normei înscrise la alin. (1) art. 278 CP RM sunt consemnate două componente de infracțiune. Legiuitorul moldav a decis, din considerente neclare, să comaseze în mod artificial într-un singur articol două fapte prejudiciabile absolut distincte atât după gradul prejudiciabil, cât și după structură, moment de consumare, conținutul obiectului juridic special etc.

În definitiv, sugerăm legiuitorului moldav să separe într-o normă distinctă răspunderea penală pentru amenințarea cu săvârșirea actului terorist. *In concreto*, recomandăm ca amenințarea cu săvârșirea actului terorist să fie incriminată la art. 278¹ CP RM, iar actualul art. 278¹ CP RM să fie renumerotat în art. 278² CP RM.

De consemnat că în plan comparativ atestăm modele incriminatoare care prevăd în norme separate amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis. De exemplu, în legea penală a Republicii Belarus răspunderea penală pentru actul terorist este stabilită la art. 289 din Codul penal, în timp ce amenințarea cu săvârșirea actului terorist este prevăzută la art. 290 din Codul penal. La fel, în corespundere cu legislația Georgiei, actul terorist este incriminat la alin. (1) art. 323 din Codul penal, iar amenințarea cu săvârșirea actului terorist este prevăzută la alin. (1¹) art. 323 din același act legislativ. În legislația Kârgâzstanului actul terorist este incriminat la alin. (2) art. 239 din Codul penal, în timp ce amenințarea cu săvârșirea actului terorist – la alin. (1) art. 239 din Codul penal. Potrivit legislației letone, actul terorist este specificat la art. 79¹ din Codul penal, pe când amenințarea cu săvârșirea actului terorist este consemnată la alin. (2) art. 79⁶ din Codul penal. Precizăm că în legea penală a Letoniei amenințarea cu săvârșirea actului terorist formează un nou articol începând cu 13 decembrie 2012. Până la acel moment, legiuitorul leton, exact ca și cel moldav, incrimina respectiva faptă alături de actul terorist propriu-zis. De asemenea, în Codul penal al Ungariei actul terorist este prevăzut la art. 314, iar amenințarea cu săvârșirea actului terorist – la art. 316. În Codul penal al Albaniei actul terorist este sancționat de art. 230, iar amenințarea cu săvârșirea actului terorist – de art. 232/b. Într-o manieră asemănătoare, în Muntenegru actul terorist este incriminat la alin. (1) art. 447 din Codul penal, în timp ce amenințarea cu săvârșirea actului terorist este

⁴²⁸ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 87.

⁴²⁹ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 70.

sanționată penal de norma de la alin. (2) art. 447 din Codul penal. Pe aceeași poziție se află legiuitorul sârb, care a decis să incrimineze separat actul terorist (alin. (1) art. 391 din Codul penal) și amenințarea cu săvârșirea actului terorist (alin. (2) art. 391 din același act legislativ). Tot așa și legiuitorul norvegian stabilește răspunderea penală în norme separate: pentru actul terorist – la alin. (1) secțiunea 131 din Codul penal, iar pentru amenințarea cu săvârșirea actului terorist – în cadrul secțiunii 134. În legislația Mexicului actul terorist este consemnat la art. 139 din Codul penal, în timp ce amenințarea cu săvârșirea actului terorist este incriminată la art. 139 ter din același cod. Nu în ultimul rând, legiuitorul român a prevăzut în norme distincte amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis, precum și pedepse diferite (cu mult mai diminuate) pentru amenințarea cu săvârșirea actului terorist comparativ cu actul terorist propriu-zis.

Alți legiuitori au îmbrățișat o poziție intermediară. Astfel, aceștia au decis să incrimineze în norme distincte amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis, stabilind însă pedepse similare pentru comiterea faptelor enunțate. Este cazul Danemarcei, Islandei etc. Nu susținem o asemenea abordare legislativă. Aceasta pare a fi neclară. În special, este neclară intervenția legiuitorului de amplasare a acestor fapte în norme distincte (dar sub egida aceluiași articol) atunci când pedeapsa pasibilă de aplicare este una și aceeași. Probabil, s-a intenționat evidențierea faptului că amenințarea cu săvârșirea actului terorist nu constituie formă a actului terorist și de aceea trebuie să se regăsească într-o normă aparte (lucru cu care suntem de acord). Totuși, pare neîntemeiată poziția legiuitorului de a echivala gradul prejudiciabil al celor două infracțiuni.⁴³⁰

După caracterizarea celor două modalități normative alternative de exprimare a fetei prejudiciabile prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM, în continuare ne vom orienta atenția spre un alt semn obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii analizate, și anume: **modul**. În doctrină se susține că modul public constituie semn obligatoriu al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.⁴³¹ După H. S. Safarov, actul terorist poartă întotdeauna un caracter public, adică

⁴³⁰ Cojocaru V. M. *Amenințarea cu săvârșirea actului terorist: formă de exprimare a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM*, p. 44.

⁴³¹ Копылов М. Н. и Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 110; Свистильников А. Б. и Шарутенко В. Н., *op. cit.*, p. 80; Гаврилова О. В., *op. cit.*, p. 87; Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 55; Сафонов И. И. *Организация раскрытия и расследования терроризма*. Москва: Изд-ль Шумилова И. И., 2004, p. 10; Исаева Т. Б., *op. cit.*, p. 9; Алехин В. П. *Уголовно-правовая борьба с терроризмом в современных условиях*. În: Научный журнал КубГАУ, 2016, № 118 (04), p. 2; Никитенко О. Г., *op. cit.*, p. 91; Сидоров Б. В. и Киршин В. Г., *op. cit.*, p. 108; Матчанова З. Ш. *Факторы распространения терроризма в современной России: криминологический анализ*, p. 12; Гырла Л. Г. и Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 105.

demonstrativ și ultimativ.⁴³² În acest sens, I. Richicinski susține că, în mod ideal, teroriștii își doresc un auditoriu cât mai mare și o mediatizare cât mai largă a acțiunilor săvârșite de ei.⁴³³

Cu privire la modul public de comitere a actului terorist, autorii S. Brînza și V. Stati menționează: „În dispoziția de la alin. (1) art. 278 CP RM nu este specificat expres că infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM este o faptă săvârșită în public. Totuși, această condiție derivă din însăși natura acestei infracțiuni”.⁴³⁴ Modul public de acționare rezultă din valoarea socială fundamentală lezată prin comiterea actului terorist (securitatea publică) și scopul urmărit de făptuitor la provocarea exploziei, incendiului etc. Securitatea populației sau a unui grup neconcretizat de persoane este lezată atunci când făptuitorul acționează în public. La fel, este de neconceput crearea unei stări de panică și neliniște în societate fără ca făptuitorul să acționeze demonstrativ și în mod public. Pe marginea acestui aspect, în doctrină se subliniază că caracterul public și rezonanța socială constituie instrumente ajutătoare ale intimidării populației.⁴³⁵ De asemenea, nu poți solicita statului, organizației internaționale etc. să realizeze sau să se abțină de la realizarea unei acțiuni fără a acționa în mod public. Același lucru e valabil în cazul în care făptuitorul urmărește atragerea atenției societății asupra ideilor sale politice, religioase sau de altă natură. Cu alte cuvinte, scopul special urmărit de făptuitor, precum și relațiile sociale lezate prin comiterea faptelor prejudiciabile înscrise la art. 278 CP RM conferă actului terorist caracterul unei infracțiuni săvârșite în mod public.

De consemnat că modul, nu însă locul săvârșirii infracțiunii constituie semn secundar obligatoriu al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM. Tocmai de aceea avem rezerve față de următoarea opinie expusă în literatura de specialitate română: „În ceea ce privește locul, de regulă, asemenea acte violente, ucigătoare sau care marchează victima se pot derula în public, în spații deschise sau în prezența unei asistențe, în special a mijloacelor mass-media, uneori anterior mobilizate pentru transmiterea unui anume mesaj”.⁴³⁶ De unde exponentul acesteia confundă modul public cu locul public. De fapt, pentru a fi în prezența actului terorist nu este necesar ca fapta prejudiciabilă să fie comisă într-un loc public, ci în mod public.

În altă privință, subliniem că celelalte semne secundare ale laturii obiective nu interesează la calificarea actului terorist potrivit alin. (1) art. 278 CP RM. Acestea comportă un caracter facultativ, având relevanță doar la aplicarea pedepsei penale. De exemplu, M. Rusu afirmă: „Timpul și locul actului terorist nu influențează încadrarea juridică a faptei, deși teroriștii aleg un

⁴³² Сафаров X. C., *op. cit.*, p. 11.

⁴³³ Richicinski I., *op. cit.*, p. 37.

⁴³⁴ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 526; Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 465.

⁴³⁵ Тисленко Д. И., *op. cit.*, p. 250.

⁴³⁶ Bararu I. *Infracțiunile de terorism. Legislație și procedură penală*. București: Universul juridic, 2010, p. 23.

loc foarte populat, cum ar fi: gări, aeroporturi, școli, pasaje subterane de metrou etc., astfel ca ecoul faptei să fie cât mai amplu”.⁴³⁷

În același timp, semnele facultative ale laturii obiective pot avea relevanță la aprecierea juridico-penală corectă a celor săvârșite. Ilustrativ este următorul exemplu din doctrina de specialitate: „În cazul săvârșirii actului terorist la școala nr.1 din orașul Beslan (Republica Osetia de Nord (Alania), Federația Rusă) în septembrie 2004, locul – școala și timpul – ora 09.05, alese de făptuitori, au determinat un număr mare de victime (330 decedate și cca 700 rănite). Aceste circumstanțe, neîndoielnic, au accentuat scopul urmărit de făptuitori”.⁴³⁸ Așadar, semnele facultative ale laturii obiective, printre care locul, timpul etc., pot contribui la identificarea semnelor obiective și, în special, a celor subiective care sunt obligatorii pentru calificarea celor comise potrivit normei de la alin. (1) art. 278 CP RM. Totodată, acestea pot facilita procesul de delimitare a actelor teroriste de unele infracțiuni asemănătoare (de exemplu, de omorul intenționat, de vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății persoanei etc.).

În plan comparat, atestăm modele legislative unde timpul și locul constituie semne constitutive, având importanță la calificare. De exemplu, în acord cu art. 214.2.5 din Codul penal al Azerbaidjanului, răspunderea penală se agravează dacă actul terorist este săvârșit în timpul desfășurării unor evenimente internaționale sau în locul desfășurării unor evenimente în masă. Potrivit pct. 3 alin. (3) art. 239 din Codul penal al Kârgâzstanului, pedeapsa se înăsprește atunci când actul terorist este comis în cadrul obiectelor strategice. Iar în conformitate cu lit. g) alin. (3) § 311 din Codul penal al Cehiei răspunderea se agravează dacă actul terorist este săvârșit în timpul în care este declarată stare de pericol național sau stare de război.

Schimbând vectorul investigației noastre, în cele ce urmează vom identifica **momentul de consumare** a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM. Acesta diferă în dependență de modalitatea normativă concretă de exprimare a faptei prejudiciabile. În ipoteza în care fapta prejudiciabilă ia forma provocării exploziei, incendiului sau a săvârșirii unei alte fapte similare infracțiunea este formal-materială, consumându-se din momentul apariției pericolului de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave. În lipsa unui atare pericol cele comise nu pot fi catalogate drept act terorist. Mai mult, așa cum subliniază G. Cojanu, „[î]n această ipoteză componența de

⁴³⁷ Rusu M., *op. cit.*, p. 66.

⁴³⁸ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 71.

infracțiune se consumă din momentul apariției pericolului real, nu însă abstract, pentru viață, sănătate, proprietate, mediul ambiant sau alte valori sociale”.⁴³⁹

Atunci când apare în această modalitate, componența actului terorist mai este numită în doctrina de specialitate componență de punere în pericol.⁴⁴⁰ De exemplu, A. G. Bezverhov relevă că componența de bază a actului terorist este construită după tipul „infracțiunii de pericol” (componența creării pericolului real).⁴⁴¹ După L. Dumneanu, „[a]ctul terorist se atribuie la categoria specială de infracțiuni care pun în pericol viața și sănătatea persoanei”.⁴⁴² Alți autori atribuie componența actului terorist la categoria celor trunchiate, în ipoteza în care fapta prejudiciabilă se exprimă în provocarea exploziei, incendiului etc.⁴⁴³ Indiferent de denumirea acesteia (formal-materială, de punere în pericol, trunchiată), o atare componență de infracțiune se află la limita componenței formale și a celei materiale. Pentru consumarea lor nu este suficientă săvârșirea faptei prejudiciabile, după cum nu este necesară nici survenirea urmării prejudiciabile. Ele se vor considera consumate din momentul în care va apărea pericolul cauzării unor urmări prejudiciabile.

În contrast, M. F. Musaelean este de părere că în ipoteza sus-enunțată actul terorist conține o componență formală de infracțiune, consumându-se din momentul săvârșirii exploziei, incendiului sau a altor fapte, atunci când acestea au acționat în mod intimidant asupra populației și au creat un pericol real de cauzare a decesului oamenilor, a daunelor esențiale proprietății sau a altor urmări grave.⁴⁴⁴ Observăm că M. F. Musaelean identifică corect momentul de consumare a actului terorist, însă nu e clar de ce numește o atare componență de infracțiune ca fiind formală; or, potrivit doctrinei de specialitate, componențele formale sunt cele în al căror conținut legiuitorul descrie latura obiectivă a infracțiunii limitându-se doar la un singur semn principal al ei – fapta prejudiciabilă.⁴⁴⁵ În același timp, componențele de infracțiune formal-materiale sunt componențele în al căror conținut legiuitorul, pe lângă fapta prejudiciabilă (acțiunea/inacțiunea), recurge la descrierea laturii obiective a infracțiunii prin indicarea pericolului real și iminent pe care îl comportă fapta la cauzarea unei urmări prejudiciabile.⁴⁴⁶ *Supra* am subliniat că latura

⁴³⁹ Cojanu G. *Răspunderea penală pentru actele de diversiune potrivit legislației Republicii Moldova și a României. Studiu de drept comparat*, p. 65.

⁴⁴⁰ Гырла Л. Г. și Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 105; Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*, p. 19; Кудрявцев В. Л. *Объективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»*, p. 10; Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 63; Гаврилова О. В., *op. cit.*, p. 89; Коростылёв О. И., *op. cit.*, p. 114.

⁴⁴¹ Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 63.

⁴⁴² Dumneanu L., *op. cit.*, p. 53.

⁴⁴³ Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 19.

⁴⁴⁴ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 21.

⁴⁴⁵ Grama M. *et al. Drept penal. Partea Generală*, vol. I, p. 172.

⁴⁴⁶ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 65.

obiectivă a actului terorist (în prima modalitate) nu este formată doar din fapta prejudiciabilă, ci și din pericolul survenirii unor urmări prejudiciabile. Deci, în prima modalitate, componența actului terorist înscrisă la alin. (1) art. 278 CP RM este formal-materială.

Alți autori consideră, în genere, că componența de infracțiune analizată (în ipoteza în care fapta ia forma provocării exploziei, incendiului etc.) este materială.⁴⁴⁷ Bunăoară, în opinia lui F. A. Mirzoahmedov, componența actului terorist este materială, deoarece în dispoziția normei sunt prevăzute urmările prejudiciabile (crearea pericolului de a fi cauzat decesul oamenilor etc.), la survenirea cărora infracțiunea se consideră consumată.⁴⁴⁸ Pe aceeași poziție se află V. P. Emilianov, care consideră că starea de pericol creată prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare reprezintă urmare prejudiciabilă.⁴⁴⁹ Într-o manieră similară, S. I. Sobolevskaia și V. V. Sviridov opinează: „Legiuitorul, tinzând să protejeze mai eficient obiectul protecției penale de posibile urmări și să preîntâmpine survenirea acestora, leagă momentul consumării infracțiunii de două semne ale laturii obiective: fapta prejudiciabilă și apariția pericolului real. Corespunzător, în aceste componente de infracțiune pericolul apare pe post de urmare prejudiciabilă specifică”.⁴⁵⁰ De aceeași părere sunt Gh. Gladchi și V. Sîli care susțin: „Prima formă de concretizare a terorismului [*a se citi* – actului terorist – *n.a.*] se caracterizează prin faptă, consecință și legătură cauzală între ele. Consecințele sunt, de regulă, nemateriale și constau în pericolul creat, în posibilitatea survenirii decesului oamenilor, cauzării daunelor materiale în proporții mari sau provocarea altor consecințe grave”.⁴⁵¹ Nu în ultimul rând, L. Gîrla și Iu. Tabarcea punctează că „[l]atura obiectivă a actului terorist în modalitatea de provocare a exploziei, incendiului sau în săvârșirea altor fapte similare are următoarea structură: a) fapta prejudiciabilă exprimată în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea altor fapte similare; b) urmarea prejudiciabilă sub forma creării pericolului de a fi cauzate decesul persoanei, vătămări corporale sau alte vătămări sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave; c) legătura de cauzalitate dintre fapta infracțională și urmarea prejudiciabilă”.⁴⁵²

În ce ne privește, nu considerăm pericolul cauzării urmărilor prejudiciabile drept urmare având caracter specific. În opinia noastră, apariția pericolului de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări

⁴⁴⁷ Комиссаров В. С., *op. cit.*, p. 67; Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 96; Mocanu R. I., *op. cit.*, p. 219.

⁴⁴⁸ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 96.

⁴⁴⁹ Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 204; Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 91-92.

⁴⁵⁰ Собольевская С. И. и Свиридов В. В., *op. cit.*, p. 21.

⁴⁵¹ Gladchi Gh. și Sîli V., *op. cit.*, p. 65-66; Sîli V. *et al.*, *op. cit.*, p. 62.

⁴⁵² Гырла Л. Г. и Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 104.

grave reprezintă o circumstanță obiectivă (semn secundar obligatoriu), nu însă o veritabilă urmare prejudiciabilă.

În concluzie, în prima modalitate normativă de exprimare a faptei prejudiciabile, actul terorist se consumă din momentul apariției pericolului cauzării urmărilor prejudiciabile sus-indicate. În acest sens, are dreptate A. A. Kurbanmagomedov când menționează că survenirea *de facto* a decesului sau a altor urmări prejudiciabile nu are relevanță pentru recunoașterea actului terorist drept infracțiune consumată.⁴⁵³ Alți autori susțin că actul terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM se consideră consumat chiar dacă nu au survenit urmările prejudiciabile.⁴⁵⁴ Survenirea urmărilor prejudiciabile formează momentul ce marchează etapa epuizării infracțiunii. Ca excepție, survenirea vătămării grave sau medii a integrității corporale sau a sănătății persoanei (atunci când făptuitorul manifestă intenție), a decesului, precum și a daunelor materiale în proporții deosebit de mari atrage calificarea celor comise potrivit uneia dintre normele de la alin. (2)-(4) art. 278 CP RM.

În ipoteza în care fapta prejudiciabilă a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM se concretizează în amenințarea cu provocarea exploziei, incendiului sau cu săvârșirea altor fapte similare componența de infracțiune este formală, fapt susținut și în teoria dreptului penal.⁴⁵⁵ Pentru a fi în prezența infracțiunii sub forma faptului-consumat este suficient ca făptuitorul să realizeze acțiunea de amenințare, nefiind necesară survenirea unor urmări prejudiciabile. În același timp, așa cum se susține în doctrină, pentru a fi în prezența actului terorist în formă consumată este ineluctabil ca amenințarea cu săvârșirea exploziei, incendiului sau a altor fapte similare să ajungă la destinatar, cu condiția că aceasta a provocat o reală temere că va fi realizată.⁴⁵⁶ Plus la aceasta, după cum remarcă V. L. Kudreavțev, nu este suficient ca amenințarea să ajungă la destinatar, ci mai este necesar ca aceasta să fie percepută de el ca fiind reală.⁴⁵⁷ În ipoteza în care amenințarea nu ajunge la destinatar din circumstanțe independente de voința făptuitorului, cele comise trebuie calificate drept tentativă la amenințare cu săvârșirea actului terorist (art. 27, alin. (1) art. 278 CP RM). Aceeași soluție de încadrare se impune în

⁴⁵³ Курбанмагомедов А. А., *op. cit.*, p. 16.

⁴⁵⁴ Sili V. *et al.*, *op. cit.*, p. 63; Gladchi Gh. și Sili V., *op. cit.*, p. 67.

⁴⁵⁵ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 526; Brînză S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 465; Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*, p. 19; Минязев Д. М., *op. cit.*, p. 19; Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 99; Кудрявцев В. Л. *Объективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»*, p. 13; Брынза С. М. și Stati В. А. *Сравнительный анализ норм, устанавливающих ответственность за террористический акт по законодательству Республики Молдова и Украины*. În: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», Київ, 4 жовтня 2018 року, p. 74.

⁴⁵⁶ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 21.

⁴⁵⁷ Кудрявцев В. Л. *Объективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»*, p. 13.

situația în care amenințarea ajunge la destinatar, însă este percepută de el ca fiind ireală ori nu este înțeleasă, în general.

Din perspectivă istorică, până la adoptarea Legii RM nr. 136/2008, componența infracțiunii înscrise la alin. (1) art. 278 CP RM putea fi materială. *In concreto*, dispoziția normei analizate avea următorul conținut: „[...] săvârșirea altor acțiuni care periclitează viața oamenilor, cauzează daune materiale în proporții mari sau provoacă alte urmări grave [...]”. Deci, surprindem că atunci când fapta prejudiciabilă cauza daune în proporții mari sau alte urmări grave componența infracțiunii era materială. În lipsa unor asemenea urmări prejudiciabile cele comise nu puteau fi calificate potrivit alin. (1) art. 278 CP RM în formă consumată (atunci când intenția făptuitorului era orientată spre cauzarea acestor urmări prejudiciabile). Infracțiunea era formal-materială doar în ipoteza în care fapta prejudiciabilă periclita viața oamenilor.

Confruntând cele două texte de lege observăm că în vechea reglementare legiuitorul nu specifica tipul daunelor cauzate. În contrast, potrivit noii reglementări, daunele trebuie să vizeze proprietatea sau mediul. La fel, vechea reglementare cerea prezența daunelor în proporții mari, nu însă a celor esențiale (așa cum o cere noua reglementare). Din perspectiva eficienței procesului de prevenire a fenomenului terorismului, actualul cadru incriminator pare a fi mai reușit, întrucât acesta stabilește drept formă consumată a infracțiunii săvârșirea faptei prejudiciabile prin crearea pericolului cauzării unor urmări prejudiciabile, nefiind necesară și survenirea acestora. În concluzie, susținem noua poziție a legiuitorului autohton de a transforma *in toto* componența actului terorist (prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM în prima modalitate) în formal-materială.

În cele ce urmează vom continua investigația de față cu analiza ***laturii obiective a actului terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM.***

La lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM este prevăzută răspunderea penală pentru actul terorist cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății. Accentuăm că norma incriminatorie supusă analizei conține o variantă-tip de infracțiune, nu însă o variantă agravată. Aceasta deoarece vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății apare pe post de acțiune/inacțiune secundară, iar provocarea exploziei sau a incendiului ori săvârșirea altor fapte similare apare în calitate de acțiune/inacțiune principală. La o asemenea concluzie ne îndeamnă însuși legiuitorul atunci când folosește la alin. (2) art. 278 CP RM expresia „Aceași faptă săvârșită:” De asemenea, remarcabile sunt argumentele evocate de S. Brînza și V. Stati întru susținerea poziției sus-indicate: „[...] apelând la interpretarea prin analogie cu prevederea de la lit. c) alin. (3) art. 188 CP RM, ajungem la concluzia că, în ipoteza de la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM, făptuitorul manifestă anume intenție în raport cu vătămarea

gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății. În consecință, ipoteza de la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM nu se deosebește principial de ipoteza de la alin. (4) art. 278 CP RM, care se referă la o infracțiune de sine stătătoare”.⁴⁵⁸

Din considerentele reliefate *supra*, am decis să abordăm actul terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM anume în cadrul acestui segment din cercetarea noastră, și nu în cel dedicat investigării semnelor circumstanțiale agravante. Or, la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM este înscrisă o componență de bază, nu însă o componență de infracțiune cu circumstanțe agravante (calificative). În contrast, Gh. Gladchi și V. Sîli sunt de părere că norma de la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM cuprinde un semn calificativ, nu o componență de bază (poziție pe care nu o împărtășim).⁴⁵⁹

Așadar, spre deosebire de actul terorist specificat la alin. (1) art. 278 CP RM, actul terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM cuprinde o componență complexă de infracțiune din perspectiva laturii obiective, aceasta fiind formată din acțiunea/inacțiunea principală și acțiunea/inacțiunea secundară.

De menționat că pe post de acțiune/inacțiune principală pot evolua provocarea exploziei, incendiului sau săvârșirea unei alte fapte similare, nu și amenințarea cu săvârșirea acestor fapte, întrucât vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei, prin esență, nu poate însoți amenințarea cu săvârșirea actului terorist. Cele două acțiuni se exclud reciproc.

Pe lângă structura complexă a laturii obiective, definitoriu pentru actul terorist consemnat la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM este faptul că urmarea prejudiciabilă și, respectiv, legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă apar pe post de semne obligatorii. Astfel, componența de infracțiune înscrisă la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM este materială, comparativ cu cea stabilită la alin. (1) art. 278 CP RM care poate fi formală sau formal-materială. Pentru consumarea acesteia este necesară survenirea urmărilor prejudiciabile sub forma vătămării grave sau medii a integrității corporale sau a sănătății persoanei. Totodată, la încadrare nu are relevanță tipul concret al vătămării integrității corporale sau a sănătății cauzate: grave sau medii. De asemenea, nu interesează nici faptul dacă au survenit ambele urmări. Aceste aspecte urmează a fi luate în considerare la individualizarea pedepsei penale.

În altă privință, subliniem că legiuitorul moldav, comparativ cu alții, inclusiv cu cel român, stabilește într-o normă aparte răspunderea penală pentru actul terorist săvârșit cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei. În legislația altor state,

⁴⁵⁸ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 522.

⁴⁵⁹ Sîli V. *et al.*, *op. cit.*, p. 69; Gladchi Gh. și Sîli V., *op. cit.*, p. 78.

vătămarea gravă sau medie constituie una dintre formele de exprimare a faptei prejudiciabile, fiind inserată alături de celelalte forme ale elementului material, nu însă aparte.⁴⁶⁰

În alt registru, în contextul normei analizate surprindem faptul că doar vătămarea gravă și cea medie, nu și alte tipuri de vătămări, pot evolua în calitate de urmări prejudiciabile. *Per a contrario*, vătămarea ușoară și cea neînsemnată pot apărea în postura de potențiale urmări prejudiciabile ale actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM. Totuși, așa cum am demonstrat *supra*, survenirea acestora nu are importanță la calificare, ci doar la aplicarea pedepsei penale.

În plan comparat lucrurile stau puțin diferit. De exemplu, pe de o parte, norma de la alin. (2) art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus stabilește răspunderea penală pentru actul terorist însoțit de cauzarea vătămarilor corporale grave, nu și a celor medii. Pe de altă parte, normele de la pct. 2 alin. (1) §278c din Codul penal al Austriei, de la alin. (1) art. 573 din Codul penal al Spaniei și de la lit. c) alin. (2) art. 328A din Codul penal al Maltei sancționează actul terorist exprimat în cauzarea unei vătămări, fără a concretiza tipul vătămarilor cauzate. Observăm că legiuitorul moldav a urmat o poziție intermediară, inserând în cadrul unei variante-tip speciale actul terorist însoțit doar de vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei, nu și de alte tipuri de vătămări. O atare poziție legislativă pare a fi suficient de întemeiată. Cauzarea unei vătămări grave sau medii integrității corporale sau sănătății persoanei denotă un grad de pericol social sporit al celor comise, comparativ cu actul terorist care nu a cauzat atare urmări prejudiciabile. Aceeași constatare se desprinde din forma intenționată a vinovăției manifestată de făptuitor la comiterea actului terorist cu cauzarea vătămării grave sau medii a integrității corporale sau a sănătății persoanei. La fel, în ipoteza actului terorist specificat la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM în plan secundar se atentează asupra sănătății persoanei, obiectul atentării fiind, deci, unul complex.

Nu în ultimul rând, modul public de exprimare a comportamentului făptuitorului constituie semn obligatoriu al actului terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM.

De consemnat că în ipoteza actului terorist săvârșit cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății cele comise nu necesită calificare suplimentară potrivit art. 151 sau 152 CP RM. Normele înscrise în cadrul acestor articole sunt absorbite de norma prevăzută la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM.

⁴⁶⁰ Cojocaru V. M. *Studiu de drept comparat în materia tehnicilor legislative de inserare în textul normei a elementului material al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist*. În: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere. Vol. XXXII, Iași, 2018, p. 192.

În fine, vom încheia cu analiza *laturii obiective a actului terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane în scopurile prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM*.

În ce privește justificarea incriminării într-o singură normă a actului terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane, L. Dumneanu punctează, cu drept cuvânt: „Urmărirea survenirii intenționate a decesului determină fermitatea cu care acționează făptuitorul, agresivitatea acestuia, precum și dorința lui de a-și atinge scopurile”.⁴⁶¹

Pentru început notăm că legiuitorul moldav a decis să incrimineze distinct actul terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane de actul terorist cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei. E și firesc, avându-se în vedere caracterul și gradul prejudiciabil diferit al acestor două infracțiuni. Decesul persoanei nu este comparabil cu vătămarea gravă și, mai ales, cu vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei, în condițiile în care intenția este forma vinovăției cu care acționează făptuitorul în ambele ipoteze.

Din perspectivă comparată, la lit. b) alin. (3) § 311 din Codul penal al Cehiei este incriminată în una și aceeași normă actul terorist însoțit de cauzarea vătămărilor corporale grave sau de omorul persoanei. Nu susținem o atare poziție legislativă, deoarece pune, nejustificat, pe același cântar două urmări prejudiciabile calitativ diferite. În cele din urmă, susținem optica legiuitorului moldav exprimată în incriminarea actului terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane în cadrul unei norme aparte, pentru care se aplică o pedeapsă mai aspră, comparativ cu actul terorist însoțit de vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei.

În plan comparat, în legislația unor state străine răspunderea penală pentru actul terorist săvârșit prin omorul persoanei nu este diferențiată de răspunderea penală pentru actul terorist concretizat în cauzarea vătămărilor sănătății persoanei, în distrugerea bunurilor, în provocarea exploziilor sau a incendiilor, în contaminarea apei sau a produselor alimentare, în perturbarea siguranței traficului, în deturnarea aeronavelor sau a navelor maritime etc. Este cazul art. 108a din Codul penal al Bulgariei, §278c din Codul penal al Austriei, §114 din Codul penal al Danemarcei, art. 100a din Codul penal al Islandei, art. 314 din Codul penal al Ungariei, art. 328A din Codul penal al Maltei, secțiunea 131 din Codul penal al Norvegiei, unde actul terorist însoțit de omorul persoanei, precum și actul terorist concretizat în faptele sus-indicate sunt amplasate în cadrul uneia și aceleiași norme de incriminare.

⁴⁶¹ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 71.

Pe o poziție diametral opusă se situează legiuitorii altor state. La concret, aceștia, exact ca și legiuitorul moldav, au decis, pe bună dreptate, să incrimineze în norme distincte actul terorist săvârșit prin omorul persoanei. De exemplu, norma de la alin. (1) art. 108 din Codul penal al Sloveniei prevede răspunderea penală pentru actul terorist exprimat în distrugerea considerabilă a clădirilor publice sau de stat etc., în răspândirea substanțelor otrăvitoare, în cauzarea incendiului, inundațiilor sau a exploziilor etc., în timp ce norma de la alin. (5) de la același articol stabilește răspunderea penală pentru actul terorist însoțit de omorul unei sau mai multor persoane. Norme similare celei de la alin. (5) art. 108 din Codul penal al Sloveniei învederăm la alin. (3) art. 447 din Codul penal al Muntenegrului, la alin. (3) art. 201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, la alin. (4) art. 391 din Codul penal al Serbiei, la alin. (4) art. 255 din Codul penal al Kazahstanului, la lit. 6) alin. (3) art. 205 din Codul penal al Federației Ruse, precum și la alin. (3) art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus.

O situație oarecum diferită identificăm în cazul legislației penale române. Aici observăm elemente de tehnică legislativă inerente celor două modele legislative evidențiate *supra*. În primul rând, ca și legiuitorul bulgar, austriac, danez, islandez, ungar, maltez, norvegian, legiuitorul român a stipulat, implicit, omorul în calitate de formă de exprimare a ilicitului penal (alături de alte forme) în cadrul uneia și aceleiași norme penale. În al doilea rând, în pofida acestui fapt, legiuitorul român a decis, pe bună dreptate, să diferențieze pedeapsa penală pentru actul terorist concretizat în omorul unei persoane. O asemenea tehnică legislativă de asemenea pare a fi reușită. Însă, aceasta nu este în unison cu tehnica legiuitorului moldav de construcție a articolului în care sunt amplasate faptele de act terorist.⁴⁶²

Revenind la analiza actului terorist săvârșit prin omorul persoanei, potrivit legislației Republicii Moldova, consemnăm că, ca și în cazul actului terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM, actul terorist prevăzut la alin. (4) art. 278 CP RM este înscris în cadrul unei componente de bază de infracțiune. Cu alte cuvinte, norma de la alin. (4) art. 278 CP RM conține o infracțiune în variantă-tip, nu însă o variantă agravată de infracțiune. Nu de aceeași părere sunt alți autori, care consideră că la alin. (4) art. 278 CP RM este prevăzută o circumstanță agravantă (semn calificativ), nu însă o componentă de bază de infracțiune.

Latura obiectivă a actului terorist prevăzut la alin. (4) art. 278 CP RM are o structură complexă fiind formată din fapta prejudiciabilă exprimată în: a) acțiunea sau inacțiunea principală concretizată în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea unei alte fapte

⁴⁶² Cojocaru V. M. *Studiu de drept comparat în materia tehnicilor legislative de inserare în textul normei a elementului material al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist*, p. 195.

similare; b) acțiunea sau inacțiunea secundară concretizată în omorul unei sau mai multor persoane. De asemenea, urmarea prejudiciabilă exprimată în decesul unei sau mai multor persoane și, implicit, legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă reprezintă semne obligatorii ale actului terorist prevăzut la alin. (4) art. 278 CP RM.

La încadrare nu contează dacă acțiunea secundară (omorul unei sau mai multor persoane) a luat forma acțiunii sau inacțiunii. Fiind o componentă complexă de infracțiune, este relevant ca acțiunea/inacțiunea secundară să însoțească acțiunea/inacțiunea principală. La fel, nu interesează dacă în rezultatul săvârșirii faptei prejudiciabile a survenit decesul unei sau mai multor persoane. Acest aspect poate conta doar în planul aplicării pedepsei penale. Important e survenirea uneia dintre urmările indicate în rezultatul săvârșirii faptei prejudiciabile. În lipsa urmărilor prejudiciabile cele comise trebuie calificate potrivit art. 27, alin. (4) art. 278 CP RM. Respectiva soluție de calificare este valabilă doar în condițiile în care: a) intenția persoanei este orientată spre cauzarea decesului unei sau mai multor persoane; b) există o necorespondere între intenția persoanei și urmările prejudiciabile cauzate sau care urmau a fi cauzate.

Actul terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane nu necesită calificare suplimentară potrivit art. 145 CP RM, întrucât cele două norme de incriminare se află în raport de concurență, fapt relevat și în doctrina de specialitate.⁴⁶³ În legislația unor state străine atestăm o situație similară. De exemplu, actul terorist însoțit de omorul intenționat este incriminat la alin. (3) art. 201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, la alin. (4) art. 391 din Codul penal al Serbiei, la lit. 6) alin. (3) art. 205 din Codul penal al Federației Ruse, precum și la alin. (3) art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus.

Observăm că legiuitorul moldav, bosniac, sârb, rus și cel bielorus au reunit într-o singură normă actul terorist și omorul intenționat, formând astfel o infracțiune complexă. Potrivit doctrinei, acolo unde legea penală renunță la instituția concursului de infracțiuni în favoarea infracțiunii complexe, o face din două motive: din considerente de politică penală, considerând că realizează o combatere mai eficientă a unor infracțiuni și, în al doilea rând, din motive de tehnică legislativă.⁴⁶⁴ În speță, crearea normei de la alin. (4) art. 278 CP RM a fost dictată de raționamente de politică penală, intenția legiuitorului fiind îndreptată spre asigurarea unei lupte mai acerbe cu fenomenul terorismului însoțit de omorul intenționat.

⁴⁶³ Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 467; Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 531; Гырла Л. Г. și Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 111; Barbăneagră A. et al. *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, p. 607; Airapetean A. et al., *op. cit.*, p. 227.

⁴⁶⁴ Hrițcu C. *Conceptul de infracțiune complexă în raport cu alte concepte asemănătoare*. În: *Revista de Drept Penal*, 2013, nr. 3, p. 78.

În legislația altor state, omorul persoanei săvârșit în timpul actului terorist necesită calificare potrivit articolului în care este înscris omorul intenționat, nu însă în corespundere cu cel ce sancționează actul terorist. De exemplu, norma de la art. 120.2.11 din Codul penal al Azerbaidjanului, cea de la pct. 9 alin. (2) art. 104 din Codul penal al Armeniei și cea de la pct. 14 alin. (2) art. 130 din Codul penal al Kârgâzstanului stabilesc răspunderea penală pentru omorul intenționat însoțit de actul terorist. Așadar, constatăm că și acești legiuitori au decis să incrimineze într-o singură normă omorul persoanei însoțit de actul terorist. Prin urmare, în corespundere cu legislația Azerbaidjanului, Armeniei și Kârgâzstanului cele comise nu necesită calificare suplimentară potrivit normelor ce sancționează actele teroriste, acestea apărând pe post de norme-parte în raport cu normele ce incriminează omorul persoanei însoțit de actul terorist.

În ce ne privește, considerăm mai reușită poziția legiuitorului moldav, bosniac, sârb, rus și a celui bielorus exprimată în amplasarea actului terorist însoțit de omorul persoanei în cadrul articolului din Partea specială a Codului penal destinat incriminării actelor teroriste, nu însă a omorului intenționat. Suntem de părere că prin comiterea actului terorist prin omorul persoanei în plan principal sunt lezate, atât *de jure*, cât și *de facto*, relațiile sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, și doar în plan secundar sunt vătămate relațiile sociale cu privire la viața persoanei. De asemenea, o atare abordare legislativă accentuează mult mai bine tendința statului în lupta cu fenomenul terorismului. În fine, actul terorist săvârșit prin omorul persoanei este considerată o infracțiune cu caracter terorist, ceea ce nu am putea afirma despre omorul persoanei însoțit de actul terorist.⁴⁶⁵ De aceea, nu susținem punctul de vedere al autorilor care consideră că în articolul ce sancționează omorul intenționat urmează a fi inclus calificativul „în legătură cu săvârșirea unui act terorist”, similar omorului săvârșit cu răpirea sau luarea persoanei în calitate de ostatic.⁴⁶⁶

Nu în ultimul rând, potrivit legislațiilor penale ale altor state, actul terorist însoțit de omorul persoanei necesită calificare potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Este cazul Georgiei, Ucrainei, Tadjikistanului etc. Constatăm că în legislațiile penale ale acestor state lipsesc norme care să sancționeze distinct omorul persoanei însoțit de actul terorist (similar legislației Armeniei, Azerbaidjanului, Kârgâzstanului) sau actul terorist săvârșit prin omorul persoanei (similar legislației Republicii Moldova, Serbiei, Bosniei și Herțegovinei, Federației Ruse sau Republicii Belarus), motiv pentru care la încadrare se va reține atât norma care sancționează omorul persoanei, cât și norma ce pedepsește actul terorist. Această poziție

⁴⁶⁵ Cojocaru V. M. *Studiu de drept comparat în materia tehnicilor legislative de inserare în textul normei a elementului material al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist*, p. 194.

⁴⁶⁶ Чурилов С. Н. и Ростокинский А. В. *Старые вопросы квалификации и расследования терактов и новые разъяснения Верховного Суда*. În: Бизнес в законе, 2012, № 5, p. 93.

legislativă este susținută și de unii autori ruși.⁴⁶⁷ În opinia noastră, așa cum am argumentat *supra*, din raționamente de politică penală, pare a fi mult mai justificată poziția legiuitorilor care au mers pe calea îmbinării actului terorist și a omorului intenționat în cadrul unei singure norme incriminatoare.

2.3. Concluzii la Capitolul 2

Cercetând semnele obiective ale infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM formulăm următoarele **concluzii**:

1) Prin comiterea actelor teroriste sunt lezate drepturile și interesele unui grup de persoane, de regulă, nedeterminat, nu însă a unei singure persoane (determinate). *De jure*, această constatare derivă din tehnica legiuitorului de amplasare a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist în capitolul din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității publice.

2) Infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist (art. 278 CP RM) atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, nu cu securitatea statului ori cu securitatea internațională (a omenirii).

3) În cazul actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM (cu excepția situației în care fapta prejudiciabilă ia forma amenințării cu săvârșirea actului terorist), doar una dintre valorile sociale secundare are caracter obligatoriu. Celelalte au caracter facultativ.

4) Diferența dintre actul terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM, atunci când acesta apare în modalitatea de provocare a exploziei sau a incendiului, și actul terorist consemnat la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM rezidă în mijloacele folosite la săvârșirea infracțiunii.

5) Procurarea, păstrarea etc. ilegală a armelor de foc sau a substanțelor explozive în vederea săvârșirii actului terorist prevăzut la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM trebuie încadrată potrivit: a) art. 26, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului a fost întreruptă la etapa actelor preparatorii din motive independente de voința sa, adică până la punerea în executare a intenției de a comite actul terorist); b) lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului de a comite actul terorist a fost dusă până la capăt). În aceste cazuri nu este necesară efectuarea unei calificări suplimentare potrivit art. 290 și/sau art. 292 CP RM. Aceste din urmă norme sunt absorbite de normele de la art. 26, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM sau, după caz, de norma inserată la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM.

6) În ipoteza pregătirii la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM (în modalitățile expres prevăzute la alin. (3) art. 279¹ CP RM) cele comise nu necesită calificare

⁴⁶⁷ Хлыстов А. Н. Проблемные вопросы квалификации преступлений, предусмотренных ст. ст. 205, 206, 281 УК РФ. În: Вектор науки ТГУ, 2010, № 4 (14), p. 139.

potrivit art. 26 și uneia dintre normele inserate la art. 278 CP RM, ci doar potrivit alin. (3) art. 279¹ CP RM ca fiind un caz special de pregătire la săvârșirea actului terorist. Evident, pentru a opera această concurență este necesar ca comportamentul făptuitorului să nu fie unul de sine stătător, ci o contribuție (complicitate) la conduita altui participant la infracțiune.

7) Datorită creației legiuitorului moldav, alin. (1) art. 278 CP RM pare a fi inaplicabil atunci când actul terorist apare în modalitatea de provocare a exploziei, întrucât este cu totul redusă posibilitatea practică de provocare a unei explozii prin utilizarea altor mijloace decât a substanțelor explozive.

8) În acord cu legislația penală a Republicii Moldova, lista faptelor prejudiciabile înscrise la art. 278 CP RM are un conținut deschis, motiv pentru care poate implica și alte acțiuni/inacțiuni socialmente periculoase.

9) Deși semnele estimative „alte fapte” și „alte urmări grave” din dispoziția alin. (1) art. 278 CP RM comportă un caracter general, ele sunt în concordanță cu cerința de previzibilitate a legii penale. Natura juridică a actelor teroriste conferă destinatarului legii penale posibilitatea de a prevedea care alte fapte pot constitui modalități de exprimare a ilicitului penal, precum și care alte urmări prejudiciabile pot fi cauzate în rezultatul provocării exploziei, incendiului sau a săvârșirii unor fapte similare.

10) Pentru a fi aplicabilă norma de la alin. (1) art. 278 CP RM amenințarea trebuie să comporte un caracter real, adică să se exprime în realizarea unor acțiuni pregătitoare din care să rezulte intenția de a comite actul terorist și să provoace victimei temerea că aceasta poate fi pusă în executare.

11) Pentru a nu admite încălcarea principiului echității, diferențierii aplicării pedepsei, a principiului egalității cetățenilor în fața legii și al umanismului, amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis nu trebuie să se regăsească în cadrul aceleiași norme de incriminare, ci în cadrul unor norme distincte.

12) Scopul special urmărit de făptuitor, precum și relațiile sociale lezate prin comiterea faptelor prejudiciabile înscrise la art. 278 CP RM conferă actului terorist caracterul unei infracțiuni săvârșite în mod public.

13) În structura laturii obiective a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM pericolul cauzării morții, vătămării integrității corporale sau a sănătății, daunelor esențiale proprietății sau mediului ori altor urmări grave nu constituie urmare prejudiciabilă, ci circumstanță obiectivă (semn secundar obligatoriu).

14) Pe post de acțiune/inacțiune principală a infracțiunii prevăzute la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM poate evolua provocarea exploziei, incendiului sau săvârșirea unei

alte fapte similare, nu și amenințarea cu săvârșirea acestor fapte, întrucât vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei, prin esență, nu poate însoți amenințarea cu săvârșirea actului terorist.

15) Legiuitorul moldav, bosniac, sârb, rus și cel bielorus au reunit într-o singură normă actul terorist și omorul intenționat, formând astfel o infracțiune complexă.

CAPITOLUL 3. SEMNELE SUBIECTIVE ALE INFRACTIUNILOR REUNITE SUB DENUMIREA DE ACT TERRORIST

3.1. Subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM

Alături de semnele obiective, subiectul infracțiunii (din lat. *subjectus*) apare și el drept element indispensabil al componenței de infracțiune. Subiectul infracțiunii formează acea entitate ce comite o faptă prejudiciabilă, cu vinovăție, prevăzută de legea penală și care este pasibilă de pedeapsă penală.

Codul penal nu definește subiectul infracțiunii, acest lucru fiind făcut de doctrină. De exemplu, în opinia lui V. Grosu, „[s]ubiectul infracțiunii este persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală”.⁴⁶⁸ La rândul său, R. Popov definește subiectul infracțiunii ca fiind „acea persoană care săvârșește o infracțiune ce posedă toate calitățile – generale și speciale – cerute de Partea generală și de Partea specială ale Codului penal și care, datorită acestui fapt, devine pasibilă de răspundere penală”.⁴⁶⁹

Deși nu conține definiția subiectului infracțiunii, actuala legislație prevede la art. 21 CP RM entitățile ce pot să apară pe post de subiecți ai infracțiunii. De asemenea, sunt reglementate unele aspecte ce vizează semnele constitutive aferente subiectului infracțiunii în calitate de element al componenței de infracțiune. *In concreto*, din norma enunțată se desprinde că în calitate de subiecți ai infracțiunii pot fi: 1) persoana fizică și 2) persoana juridică.

Subliniem că în postura de subiect al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM poate evolua, în exclusivitate, persoana fizică, nu și persoana juridică. O asemenea concluzie este trasă în urma analizei sancțiunilor prevăzute de normele incriminatoare supuse cercetării. Legiuitorul a stipulat că pentru comiterea actelor teroriste făptuitorul este pasibil de pedeapsa sub forma închisorii. O atare pedeapsă este susceptibilă de aplicare doar persoanei fizice, fapt statuat la art. 62 CP RM. Careva pedepse penale pasibile de aplicare persoanei juridice normele de la art. 278 CP RM nu conțin. Însă, potrivit alin. (4) art. 21 CP RM, „[p]ersoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială”.

Nu susținem poziția legiuitorului moldav de a exclude persoana juridică din categoria subiecților infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. În opinia noastră, o asemenea entitate

⁴⁶⁸ Grama M. et al. *Drept penal. Partea Generală*, vol. I., p. 207.

⁴⁶⁹ Popov R. *Condițiile generale și speciale pentru existența subiectului persoană fizică în cazul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal: aspecte introductive*. În: *Revista științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis”*, 2012, nr. 8 (58), p. 99.

trebuie să se regăsească în lista subiecților actelor teroriste. În context, cu titlu de informație cu caracter general, în doctrină se subliniază că noile forme de criminalitate organizată explorează din ce în ce mai mult structurile organizațiilor, resursele financiare ale persoanei juridice, motiv din care se impun forme eficiente de descurajare și anihilare a acestor entități.⁴⁷⁰ M. M. Galacueva susține: „Poziția legiuitorului de a nu stabili persoana juridică în postura de subiect al actelor teroriste nu răspunde cerințelor de luptă cu fenomenul terorismului, nefiind, în același timp, în corespundere cu practica internațională de reglementare juridică a măsurilor de prevenire și combatere a terorismului. Specificul infracțiunilor investigate demonstrează necesitatea instituirii răspunderii penale a persoanelor juridice pentru săvârșirea actelor teroriste”.⁴⁷¹ Într-o manieră similară se pronunță N. P. Meleşko.⁴⁷²

De asemenea, Legea RM nr. 120/2017, în calitate de act de referință pentru art. 278 CP RM, conține dispoziții cu privire la răspunderea persoanei juridice pentru desfășurarea activității teroriste. Astfel, art. 43 din această lege stipulează: „În Republica Moldova este interzisă crearea și activitatea persoanelor juridice ale căror scopuri sau acțiuni sunt îndreptate spre propagarea, justificarea, finanțarea ori susținerea terorismului sau spre comiterea infracțiunilor cu caracter terorist. Se consideră că persoana juridică desfășoară o activitate teroristă și este supusă lichidării, iar activitatea ei este interzisă, în temeiul unei hotărâri irevocabile a instanței de judecată ca urmare a demersului scris al Serviciului de Informații și Securitate, al Procurorului General sau al procurorilor subordonați acestuia, în cazul în care, în numele sau în interesul persoanei juridice în cauză, se efectuează organizarea, pregătirea, finanțarea sau comiterea unei infracțiuni cu caracter terorist, de asemenea în cazul în care aceste acțiuni au fost admise, autorizate, aprobate sau utilizate de către organul sau persoana împuternicită cu funcții de conducere din cadrul persoanei juridice în cauză. În cazul în care se constată că activitatea desfășurată de persoana juridică este o activitate teroristă, bunurile acesteia sunt supuse confiscării speciale conform Codului penal al Republicii Moldova”. Prevederi similare conținea și vechea Lege a Republicii Moldova cu privire la combaterea terorismului, nr. 539 din 12.10.2001 (actualmente abrogată). Lipsa unei concordanțe între dispozițiile actului normativ de referință pentru art. 278 CP RM și sancțiunea normelor înscrise la acest articol este observată, inclusiv, de N. Ursu și X. Ulianovschi.⁴⁷³

⁴⁷⁰ Cojanu G. *Răspunderea penală pentru actele de diversiune potrivit legislației Republicii Moldova și a României. Studiu de drept comparat*, p. 103.

⁴⁷¹ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 77.

⁴⁷² Мелешко Н. П., *op. cit.*, p. 130.

⁴⁷³ Barbăneagră A. *et al. Codul penal comentat și adnotat*, p. 463; Barbăneagră A. *et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*, p. 613.

Surprindem, aşadar, prezenţa unui paradox legislativ. Pe de o parte, art. 278 CP RM nu stabileşte persoana juridică în calitate de subiect al actelor teroriste, iar, pe de altă parte, actul legislativ de referinţă pentru art. 278 CP RM conţine reglementări cu privire la răspunderea persoanei juridice pentru desfăşurarea activităţii teroriste. O situaţie similară este evidenţiată de A. Serbinov referindu-se la art. 291 CP RM (Păstrarea neglijentă a armei de foc şi a muniţiilor) care, exact ca în cazul art. 278 CP RM, nu conţine sancţiuni pasibile de aplicare persoanei juridice, deşi actul legislativ de referinţă pentru art. 291 CP RM cuprinde reguli cu privire la păstrarea corespunzătoare a armelor de foc şi a muniţiilor. Dânsa remarcă că legislaţia stabileşte pentru persoana juridică obligaţii de păstrare corespunzătoare a armei de foc şi a muniţiilor, fără să stabilească răspunderea penală pentru neexecutarea adecvată a acestora.⁴⁷⁴

Considerăm lacunară poziţia legiuitorului moldav concretizată în omisiunea de a specifica unele pedepse penale pasibile de aplicare persoanei juridice pentru săvârşirea infracţiunilor cu caracter terorist, în general, şi a actelor teroriste, în special, chiar dacă Legea RM nr. 120/2017 conţine în acest sens reglementări în materia lichidării persoanei juridice teroriste. Or, în acord cu principiul legalităţii pedepsei (*nulla poena sine lege*), pentru a fi aplicată, pedeapsa penală trebuie să fie prevăzută de legea penală. Este inadmisibil ca un act normativ extrapenal să conţină pedepsele aplicabile pentru comiterea unor fapte infracţionale prevăzute de Codul penal.⁴⁷⁵

La fel, răspunderea penală a persoanei juridice pentru comiterea actelor teroriste este prevăzută la art. 10 din Convenţia Consiliului Europei privind prevenirea terorismului. La concret, în acord cu articolul indicat, „[f]iecare parte [urmează să adopte] măsurile necesare, conform principiilor sale juridice, pentru stabilirea răspunderii persoanelor juridice pentru [comiterea actelor teroriste]”. Potrivit aceleiaşi norme, „[angajarea unei asemenea] răspunderi nu aduce atingere răspunderii penale a persoanelor fizice [pentru săvârşirea actelor teroriste]”.

Nu în ultimul rând, în conformitate cu art. 17 din Directiva (UE) 2017/541, „[s]tatele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că se poate angaja răspunderea persoanelor juridice pentru oricare dintre infracţiunile menţionate la articolele 3-12 şi la articolul 14, săvârşite în beneficiul lor de către orice persoană, acţionând individual sau ca membru al unui organism al persoanei juridice în cauză, care îndeplineşte o funcţie de conducere în cadrul persoanei juridice, în temeiul: a) unei împuterniciri din partea persoanei juridice; b) unei prerogative de a lua decizii în numele persoanei juridice; c) unei prerogative de exercitare a

⁴⁷⁴ Serbinov A. *Subiectul infracţiunilor prevăzute la art. 290 şi 291 CP RM*. În: Revista Naţională de Drept, 2017, nr. 5, p. 32.

⁴⁷⁵ Cojocaru V. M. *Subiectul activ al actelor teroriste potrivit legii penale a Republicii Moldova*. În: Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale a doctoranzilor în drept, ediţia a X-a, Timişoara, 2018, p. 541.

controlului în cadrul persoanei juridice. Statele membre iau, de asemenea, măsurile necesare pentru a se asigura că se poate angaja răspunderea persoanelor juridice în cazul în care controlul sau supravegherea necorespunzătoare din partea unei persoane menționate la alineatul (1) din prezentul articol a permis săvârșirea uneia dintre infracțiunile menționate la articolele 3-12 și la articolul 14, în beneficiul respectivei persoane juridice, de către o persoană aflată în subordinea sa”.

Răspunderea penală a persoanei juridice pentru săvârșirea actelor teroriste era consacrată și la art. 7 din Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene privind combaterea terorismului (2002/475/JAI).⁴⁷⁶

În fine, în plan comparat atestăm suficiente modele legislative unde persoana juridică evoluează pe post de subiect al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist (este cazul art. 323 din Codul penal al Georgiei, art. 250 din Codul penal al Lituaniei, §237 din Codul penal al Estoniei, art. 421-1, 421-2 din Codul penal al Franței etc.).

Toate cele reliefate *supra* potențază necesitatea instituirii răspunderii penale a persoanei juridice pentru săvârșirea actelor teroriste. În acest sens, venim cu propunerea *de lege ferenda* ca în textul normelor de la art. 278 CP RM să fie înscrise pedepsele penale ce pot fi aplicate persoanei juridice.

De asemenea, trebuie să accentuăm și faptul că statul nu poate figura pe post de subiect al actelor teroriste. Așa cum am subliniat în cadrul compartimentului din teză dedicat analizei obiectului infracțiunii, statul poate apărea în postura de victimă sau de subiect al infracțiunii, în general, și al actelor teroriste, în special, doar în dreptul penal internațional, adică doar în situația angajării unei răspunderi penale internaționale. Din perspectiva legii penale a Republicii Moldova, o asemenea situație nu este posibilă, avându-se în vedere tehnica legiuitorului de amplasare a actelor teroriste în cadrul capitolului din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității publice și ordinii publice.

După această digresiune, vom schimba vectorul investigației noastre urmând să polemizăm asupra persoanei fizice în calitate de subiect al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. *Ab initio*, consemnăm că persoana fizică poate fie subiect al infracțiunii, în general, și al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, în special, dacă întrunește unele condiții cerute de lege. Acestea pot fi de ordin general (obligatorii pentru orice subiect), precum și speciale (prezente doar în cazul unor categorii concrete de subiecți).

⁴⁷⁶ Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene privind combaterea terorismului (2002/475/JAI), din 13 iunie 2002. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TEXT/?uri=celex:32002F0475>

La categoria condițiilor generale sunt atribuite: a) caracterul fizic al subiectului infracțiunii; b) vârsta subiectului infracțiunii; c) responsabilitatea. Respectiv, condițiile joacă rolul de semne constitutive obligatorii aferente subiectului infracțiunii. Corespunzător, în lipsa acestora cele comise nu pot constitui infracțiune. Tocmai de aceea, pentru a încadra cele săvârșite în una dintre normele de la art. 278 CP RM este ineluctabil de a identifica vârsta și responsabilitatea subiectului infracțiunii. De remarcat că aceste semne derivă din textul alin. (1) art. 21 CP RM, în conformitate cu care „[s]unt pasibile de răspundere penală persoanele fizice care în momentul săvârșirii infracțiunii au împlinit vârsta de 16 ani”.

În cele ce urmează vom puncta asupra aspectelor definitorii ale vârstei și responsabilității penale a subiectului infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. Vom debuta cu identificarea particularităților ce vizează **vârsta** subiectului infracțiunii.

Din norma înscrisă la alin. (1) art. 21 CP RM se desprinde că vârsta de 16 ani de la care se aplică răspunderea penală constituie regula, în timp ce, în acord cu alin. (2) din același articol, pentru anumite categorii de infracțiuni vârsta tragerii la răspundere penală este de 14 ani. De menționat că art. 278 CP RM nu se regăsește în lista infracțiunilor pentru a căror comitere legiuitorul a prevăzut limita minimă de 14 ani pentru angajarea răspunderii penale. Pe cale de consecință, pentru antrenarea răspunderii penale în baza art. 278 CP RM este necesar ca făptuitorul să fi atins vârsta de 16 ani. În context, poziția legiuitorului moldav de a institui vârsta generală de tragere la răspundere penală pentru comiterea actelor teroriste generează polemici. Or, așa cum se menționează în doctrină, legiuitorul a inclus în lista infracțiunilor care pot fi imputate unei persoane începând cu vârsta de 14 ani, *inter alia*, faptele de o pericolozitate sporită.⁴⁷⁷ Fără îndoială, actele teroriste sunt unele dintre cele mai grave infracțiuni (de exemplu, actul terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane constituie o infracțiune excepțional de gravă). Legiuitorul moldav a decis, însă, că pentru angajarea răspunderii penale în baza art. 278 CP RM făptuitorul trebuie să aibă împlinită vârsta de 16 ani, nu însă de 14 ani. La prima vedere, s-ar părea că optica legiuitorului este deficitară, plasând în afara legii penale actele teroriste săvârșite de către minori cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani. În realitate, suntem de părere că la stabilirea vârstei răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste legiuitorul a reieșit din capacitatea persoanei de a conștientiza caracterul prejudiciabil al celor comise, precum și de a le dirija. Considerăm că tocmai trăsătura sus-indicată este definitorie pentru atribuirea unei fapte prejudiciabile la categoria infracțiunilor care cer prezența vârstei de 14 ani pentru antrenarea răspunderii penale, nu însă gradul prejudiciabil înalt al unor asemenea acte.

⁴⁷⁷ Grama M. et al. *Drept penal. Partea Generală*, vol. I, p. 209.

În legislația statelor străine surprindem abordări diferite la capitolul ce ține de vârsta subiectului infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Pentru angajarea răspunderii penale în cazul săvârșirii actelor teroriste legiuitorul armean, turkmen, uzbek și cel bielorus (exact ca și cel din Republica Moldova) a stipulat vârsta de 16 ani. În opoziție, legiuitorul azer, kârgâz, kazah, tadjik, ucrainean, precum și cel rus a decis să instituie vârsta de 14 ani pentru antrenarea răspunderii penale în baza normelor ce sancționează actele teroriste.

În vederea susținerii celei din urmă abordări legislative, în literatura de specialitate se enunță că stabilirea unei asemenea limite de vârstă joacă un rol preventiv deosebit.⁴⁷⁸ După N. G. Kadnikov și M. M. Daișutov, un atare prag al vârstei răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste este actual, deoarece organizatorii și instigatorii unor astfel de fapte deseori folosesc la săvârșirea actelor teroriste persoane care nu au atins vârsta de 16 ani.⁴⁷⁹ Pe aceeași undă se află alți autori: „Instituirea răspunderii penale pentru comiterea actelor teroriste începând cu vârsta de 14 ani este pe deplin justificată, reflectând corect politica juridico-penală a statului, întrucât majoritatea făptuitorilor o formează adolescenții. Multe persoane sunt infectate cu propagandă extremistă și iau parte în activitatea teroristă chiar începând cu vârsta de 12 ani”.⁴⁸⁰ În viziunea lui A. Iu. Galkin, „[p]ersoana care a atins vârsta de 14 ani este în stare să aprecieze caracterul celor săvârșite, precum și al urmărilor prejudiciabile survenite. Plus la aceasta, majorarea vârstei răspunderii penale pentru comiterea actelor teroriste va lărgi posibilitățile făptuitorilor de a atrage la săvârșirea actelor teroriste persoane care au atins vârsta de 14 ani, întrucât acestea nu vor putea fi trase la răspundere penală”.⁴⁸¹ De aceeași părere sunt V. V. Șadrin, A. A. Kurbanmagomedov și M. F. Musaelean.⁴⁸²

În opoziție cu opticile sus-enunțate, alți autori sunt de părere că tocmai vârsta de 16 ani este oportună pentru angajarea răspunderii penale în cazul comiterii actelor teroriste.⁴⁸³ Bunăoară, L. Dumneanu menționează: „Cu toate că actele teroriste reprezintă infracțiuni cu un grad de pericol social sporit, stabilirea vârstei de 16 ani, necesară răspunderii penale pentru actele teroriste, este adecvată, deoarece pentru a fi trasă la răspundere penală persoana trebuie să posede un nivel înalt de conștiință juridică, să fie susceptibilă de a aprecia nu numai latura

⁴⁷⁸ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 22.

⁴⁷⁹ Кадников Н. Г. și Дайшутов М. М. *О проблемах ответственности за преступления террористической направленности*. În: Общество и право, 2016, №2 (56), p. 105.

⁴⁸⁰ Лебедева И. Н. *Терроризм и экстремизм: уголовно-правовые и криминологические аспекты*. În: Историческая и социально-образовательная мысль, 2013, № 4 (20), p. 229.

⁴⁸¹ Галкин А. Ю. *Субъективные признаки состава террористического акта*. În: Молодой ученый, 2014, № 12, p. 207-209.

⁴⁸² Шадрин В. В., *op. cit.*, p. 189-190; Курбанмагомедов А. А., *op. cit.*, p. 17; Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 11.

⁴⁸³ Качмазов О. *Уголовная ответственность за терроризм*. În: Законность, 1998, № 8, p. 29-31.

faptică a acțiunilor sale, dar și conotația social-juridică a acestora”.⁴⁸⁴ În opinia lui G. F. Bairak, principalul argument în defavoarea instituirii vârstei răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste începând cu 14 ani îl formează maturitatea socială insuficientă a adolescenților.⁴⁸⁵ Dânsul mai menționează că, deseori, astfel de adolescenți joacă rolul de sinucigași sau de persoane animate, care nu înțeleg caracterul celor comise, ci realizează un stereotip de comportament caracteristic persoanelor adulte.⁴⁸⁶ La rândul său, A. A. Grigoriev punctează că „începând cu vârsta de 16 ani persoana este capabilă să conștientizeze complet faptele sale și să prevadă consecințele lor sociale, ceea ce pare îndoielnic în cazul minorilor cu vârsta de 14 ani”.⁴⁸⁷ Același fapt este subliniat de M. Iu. Pavlik.⁴⁸⁸ În același făgaș, V. P. Emilianov menționează: „Este neîntemeiată poziția acelor legiuitori care au stabilit vârsta răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste începând cu 14 ani, deoarece la această vârstă persoana, de regulă, nu conștientizează caracterul prejudiciabil al faptei sale, caracterul pluriobiectual al atentatului infracțional, precum și nici adevăratul scop urmărit de făptuitor la săvârșirea faptei prejudiciabile”.⁴⁸⁹ Cu titlu de observație generală V. Bujor remarcă că „[s]tabilirea limitei minime a vârstei pentru a fi tras la răspundere penală trebuie să se fundamenteze din punct de vedere social și criminologic”.⁴⁹⁰

Subscriem la aceste puncte de vedere. Considerăm că la vârsta de 14 ani minorul nu poate conștientiza esența unor așa fapte infracționale cum sunt actele teroriste. Este adevărat că la această vârstă un minor poate înțelege caracterul prejudiciabil al provocării exploziei, incendiului sau al săvârșirii unor fapte similare, precum și să prevadă eventualele urmări prejudiciabile ce pot surveni. Însă, la această vârstă minorul nu poate înțelege adevărată esență a actelor teroriste; or, actele teroriste nu implică doar simple explozii, incendii etc., ci și existența unor finalități spre a căror atingere tinde făptuitorul. Foarte puțin probabil ca un minor la vârsta de 14 ani să-și pună drept scop silirea statului, organizației internaționale, persoanei fizice sau juridice să îndeplinească sau să se abțină de la îndeplinirea vreunei acțiuni ori atragerea atenției societății asupra ideilor sale politice, religioase sau de altă natură. Chiar și în condițiile existenței unei asemenea posibilități, aceasta constituie excepție, nu însă regulă. Este inadmisibil a transforma excepția în regulă.⁴⁹¹ Tot așa și A. A. Grigoriev consemnează că este lipsită de logică

⁴⁸⁴ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 62.

⁴⁸⁵ Байрак Г. Ф., *op. cit.*, p. 18.

⁴⁸⁶ *Ibidem*.

⁴⁸⁷ Григорьев А. А., *op. cit.*, p. 25.

⁴⁸⁸ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 11.

⁴⁸⁹ Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 216.

⁴⁹⁰ *Комментарий к Уголовному кодексу Республики Молдова: Общая часть* / Под ред. В. И. Гуцуляка и В. Г. Бужора. Chișinău: Tipografia Cenrală, 2005, p. 86.

⁴⁹¹ Cojocaru V. M. *Subiectul activ al actelor teroriste potrivit legii penale a Republicii Moldova*, p. 544.

tragerea la răspundere penală pentru comiterea actelor teroriste începând cu vârsta de 14 ani, fiindcă la o asemenea vârstă persoana nu-și poate propune atingerea unor țeluri atât de complicate, așa cum sunt cele caracteristice actelor teroriste.⁴⁹²

În definitivă, susținem poziția legiuitorului moldav în ce privește limita minimă a vârstei pentru angajarea răspunderii penale în baza art. 278 CP RM. Considerăm că la vârsta de 16 ani persoana este în stare să conștientizeze atât caracterul prejudiciabil al celor comise, cât și al potențialelor urmări prejudiciabile, dar și să urmărească finalitățile caracteristice actelor teroriste.

În altă privință, în conjunctura vârstei subiectului actelor teroriste urmează să decidem asupra soluției de încadrare a celor comise în ipoteza în care făptuitorul are vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani. În context, considerăm necesar a reproduce punctul de vedere aparținând autoarei G. Cojanu expus pe marginea infracțiunii de diversiune, care, prin extrapolare, îl considerăm util pentru studiul de față: „[...] vom analiza posibilitatea încadrării faptei în baza lit. b) alin. (2) art. 292 CP RM, dacă actele de diversiune manifestate prin săvârșirea de explozii ori infestare radioactivă sunt comise de către persoana având vârsta între 14 și 16 ani. Întâi de toate, trebuie să remarcăm că între aceste norme există o concurență, la concret – concurența dintre o normă generală și una specială. Astfel, reieșind din prevederile alin. (1) art. 116 CP RM, săvârșirea de explozii sau infestarea radioactivă reprezintă cazuri particulare de folosire a substanțelor explozive sau a materialelor radioactive fără autorizație corespunzătoare. De aceea, respectând regula de calificare pe care legiuitorul o consacră în alin. (2) art. 116 CP RM, urmează să aplicăm răspunderea penală în baza art. 343 CP RM. Însă, de vreme ce lipsește unul dintre semnele esențiale ale subiectului infracțiunii – vârsta, nici infracțiunea de diversiune nu va exista, deoarece nu sunt întrunite elementele componentei infracțiunii. De aceea, față de minorul având vârsta între 14 și 16 ani vor fi luate măsuri de constrângere cu caracter educativ”.⁴⁹³

Adaptând la cercetarea de față cele enunțate de G. Cojanu, constatăm că sunt inaplicabile normele incriminatoire ce se află în raport de concurență cu normele de la art. 278 CP RM (de exemplu, normele de la art. 145, 151, 197 CP RM etc.) în ipoteza în care cel ce provoacă explozii, incendii etc., în prezența unuia dintre scopurile înscrise în dispoziția art. 278 CP RM, are vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani. A raționa *per a contrario* înseamnă a nesocoti regulile de calificare în cazul concurenței normelor. Încadrarea celor săvârșite potrivit normelor aflate în raport de concurență cu cele inserate la art. 278 CP RM poate avea loc doar în lipsa scopului special caracteristic actelor teroriste. Or, așa cum se va vedea *infra*, tocmai scopul urmărit de

⁴⁹² Григорьев А. А., *op. cit.*, p. 24.

⁴⁹³ Cojanu G. *Subiectul actelor de diversiune incriminate în legea penală a Republicii Moldova și în cea a României*. În: Revista științifică „Studia Universitatis Moldaviae”, 2013, nr. 8 (68), p. 111.

făptuitor la provocarea exploziei, incendiului sau la săvârșirea unor fapte similare constituie semnul constitutiv hotărâtor în delimitarea actelor teroriste de alte fapte infracționale conexe.

În altă ordine de idei, urmează să identificăm soluția de calificare în ipoteza în care la săvârșirea actelor teroriste sunt atrase persoane care nu au atins vârsta de 18 ani, adică minori.

De menționat că norma de la lit. c) alin. (3) art. 208 CP RM sancționează în mod distinct atragerea minorului de către o persoană adultă la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist. Totodată, așa cum relevă St. Copețchi, „[a]tragerea minorului la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist este o componentă de infracțiune formală, consumându-se odată cu exercitarea din partea făptuitorului a unei influențe asupra victimei manifestată prin formarea în conștiința acesteia a ideii de a comite o infracțiune cu caracter terorist”.⁴⁹⁴ De aici reiese că săvârșirea propriu-zisă a infracțiunii cu caracter terorist, în general, și a actelor teroriste, în special, necesită calificare aparte. În opinia lui I. E. Elizarov, acțiunile persoanei care a atras un minor la săvârșirea infracțiunii concrete cu caracter terorist trebuie calificate potrivit regulilor concursului ideal de infracțiuni.⁴⁹⁵ În context, St. Copețchi evocă următorul exemplu: „În ipoteza atragerii unui minor, pasibil de a fi supus răspunderii penale, la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist, atunci: a) minorul va răspunde pentru infracțiunea cu caracter terorist comisă, b) acțiunile persoanei adulte vor fi încadrate potrivit lit. c) alin. (3) art. 208 CP RM și conform normei care sancționează comportamentul infracțional la care a recurs minorul (una dintre normele care vizează infracțiunile cu caracter terorist) cu trimiterea la alin. (4) art. 42 CP RM”.⁴⁹⁶

Parafrazând cele indicate mai sus, conchidem că în situația în care persoana adultă instigă un minor la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM, iar acesta săvârșește infracțiunea la a cărei comitere a fost instigat, atunci: a) persoana adultă va răspunde în baza lit. c) alin. (3) art. 208 CP RM și potrivit uneia dintre normele de la art. 278 CP RM raportate la alin. (4) art. 42 CP RM, b) minorul va răspunde în baza uneia dintre normele înscrise la art. 278 CP RM (cu condiția că a atins vârsta de 16 ani). În ipoteza în care acesta nu a atins vârsta de 16 ani, minorul este absolvit de răspundere penală, în timp ce persoana adultă va răspunde, în calitate de autor mediat, pentru actul terorist comis de minor.

⁴⁹⁴ Copețchi St. *Elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunii de atragere a minorilor la activitate criminală sau de determinare a lor la săvârșirea unor fapte imorale prevăzute la alin. (3) art. 208 CP RM*. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 9, p. 37.

⁴⁹⁵ Елизаров И. Е. *Уголовно-правовой анализ вовлечения в совершение преступлений террористического характера (ст. 205¹ УК РФ)* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2003, p. 19.

⁴⁹⁶ Copețchi St. *Răspunderea penală pentru atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale*. Chișinău: Foxtrot, 2014, p. 266.

În alt registru, în doctrină se accentuează că subiectul actelor teroriste este general,⁴⁹⁷ adică necircumstanțiat.⁴⁹⁸ Într-adevăr, din textul art. 278 CP RM nu reiese că, pentru a fi în prezența actului terorist, făptuitorul trebuie să posede careva calități speciale. Cu acest prilej, X. Ulianovschi relevă că „[s]ubiectul special al infracțiunii reprezintă acel subiect activ al infracțiunii, care, pe lângă calitățile generale ale lui: persoană fizică, responsabilă, care a atins vârsta necesară răspunderii penale și are libertatea de voință și acțiune, mai are și unele calități speciale, cerute de componența concretă de infracțiune”.⁴⁹⁹ Observăm că dispozițiile normelor incriminatoare supuse analizei cer doar prezența unor condiții de ordin general (vârsta, responsabilitatea), nu și a celor de ordin special, suplimentare în raport cu cele generale. Prin urmare, orice persoană fizică care întrunește condițiile generale ale subiectului infracțiunii poate fi trasă la răspundere în baza art. 278 CP RM. De asemenea, nu interesează statutul făptuitorului din punctul de vedere al cetățeniei pe care o deține. Pe post de subiect al actelor teroriste poate evolua atât cetățeanul Republicii Moldova, cât și cetățeanul străin sau apatridul. Nu are relevanță nici apartenența sexuală a făptuitorului, în ultima perioadă fiind învederate situații când pe post de subiect al actelor teroriste apar persoane de gen feminin. La fel, nu are importanță apartenența făptuitorului la o anumită rasă, clasă politică, confesiune etc. După D. M. Mineazev, „[s]ubiect al actelor teroriste pot fi atât persoanele civile, cât și persoanele cu funcții de răspundere, militarii și colaboratorii organelor de drept, precum și membrii unor grupări criminale (extremiste, naționaliste și religioase)”.⁵⁰⁰ Toate aceste aspecte pot avea relevanță în planul identificării motivației ce a determinat făptuitorul să recurgă la comiterea actelor teroriste și, implicit, la individualizarea pedepsei penale.

Nu contează nici vârsta făptuitorului. Important e ca acesta să fi atins vârsta de 16 ani. Elaborând portretul teroristului, M. M. Galatieva remarcă: „Cele mai multe acte teroriste sunt săvârșite de persoane cu vârsta cuprinsă între 23 și 30 de ani. În ultima perioadă se atestă folosirea pe larg a femeilor sinucigașe. De regulă, acestea sunt persoane tinere cu vârsta cuprinsă între 16 și 22 de ani”.⁵⁰¹

Următorul semn constitutiv aferent subiectului infracțiunii care va fi supus cercetării îl formează **responsabilitatea**.

⁴⁹⁷ Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 16; Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 22.

⁴⁹⁸ Мосану R. I., *op. cit.*, p. 215.

⁴⁹⁹ Ulianovschi X. *Considerațiuni generale cu privire la subiectul special al infracțiunilor militare*. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr. 3, p. 50.

⁵⁰⁰ Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 20.

⁵⁰¹ Галачева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*, p. 20.

Preliminar, menționăm că vârsta și responsabilitatea sunt categorii juridice strâns legate între ele. Are dreptate G. Cojanu când afirmă că „[r]egimul vârstei de la care debutează capacitatea juridico-penală este direct proporțional nivelului de dezvoltare medie psihomorală a personalității, datorită căreia aceasta dispune nu doar de capacitatea psihică de a înțelege conținutul, semnificația și urmările activității sale, dar și de capacitatea de a o dirija în mod liber”.⁵⁰² Vârsta nu constituie un simplu număr de ani trăiți. Această categorie trebuie privită prin prisma capacității persoanei de a conștientiza pericolul social al acțiunilor sale și de a le dirija. Or, la stabilirea limitei minime a vârstei răspunderii penale legiuitorul pornește de la aptitudinea persoanei de a înțelege ce e bine și ce e rău, adică de la responsabilitate.

În conformitate cu art. 22 CP RM, responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile.

Din definiția enunțată desprindem existența a două funcții de bază atașate psihicului uman, care stau la baza responsabilității: a) conștiința și b) voința. *Conștiința* presupune capacitatea persoanei de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei comise. *Voința* presupune aptitudinea persoanei de a-și manifesta dorința prin acte materializate, precum și de a-și dirija acțiunile nestingherit de nimeni.

În lipsa conștiinței și/sau voinței cele comise nu pot fi catalogate drept infracțiune. Același lucru e valabil în cazul săvârșirii actelor teroriste, aceasta deoarece persoanele care nu conștientizează caracterul prejudiciabil al faptei sau care, deși înțeleg, nu pot să-și dirijeze acțiunile (inacțiunile) sale sunt recunoscute iresponsabile. Asemenea persoane nu pot fi supuse răspunderii penale și, respectiv, pedepsei penale. În același timp, în acord cu prevederile alin. (1) art. 23, art. 99 CP RM, art. 488-503 CPP RM,⁵⁰³ față de ele pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical. În corespundere cu art. 23 CP RM, iresponsabilitatea este definită ca fiind starea în care persoana nu-și poate da seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau nu poate să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice.

Codului penal al Republicii Moldova îi este cunoscută și noțiunea „responsabilitate redusă”. Din conținutul normei de la art. 23¹ CP RM reiese că responsabilitatea redusă reprezintă acea stare în care se afla persoana la momentul săvârșirii infracțiunii caracterizată prin existența unei tulburări psihice, din a cărei cauză nu-și putea da seama pe deplin de caracterul și legalitatea

⁵⁰² Cojanu G. *Subiectul actelor de diversiune incriminate în legea penală a Republicii Moldova și în cea a României*, p. 109.

⁵⁰³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.

faptelor sale sau nu le putea dirija pe deplin. Responsabilitatea redusă este o stare intermediară între responsabilitate și iresponsabilitate. Săvârșirea actelor teroriste în stare de responsabilitate redusă constituie temei pentru angajarea răspunderii penale. Totuși, reieșind din esența juridică a actelor teroriste, e puțin probabil ca făptuitorul să acționeze aflându-se într-o asemenea stare.

În conjunctura subiectului infracțiunilor investigate urmează să ne expunem asupra ***circumstanței speciale de individualizare a pedepsei penale*** pentru săvârșirea actelor teroriste, stipulate la alin. (5) art. 278 CP RM. Așadar, în corespundere cu norma enunțată, „[p]ersoanei care a comis actul de terorism [*a se citi* – actul terorist – *n.a.*], altor participanți li se pot aplica pedepse penale minime, prevăzute la prezentul articol, dacă ei au preîntâmpinat autoritățile despre faptele respective și prin aceasta au contribuit la evitarea morții oamenilor, a vătămării integrității corporale sau a sănătății, a altor urmări grave sau la demascarea altor făptuitori”.

Remarcăm că respectiva circumstanță are drept scop atenuarea pedepsei penale pentru săvârșirea actelor teroriste. Prin urmare, aceasta constituie o circumstanță specială în raport cu circumstanțele generale de atenuare a pedepsei penale prevăzute la art. 76 CP RM. În același timp, așa cum subliniază, pe bună dreptate, M. Stăvilă, circumstanța prevăzută la alin. (5) art. 278 CP RM se înscrie în rândul circumstanțelor atenuante legale.⁵⁰⁴ În opinia lui D. Popescu, „[c]ircumstanțele legale sunt acele stări, împrejurări ori calități ce se referă la infracțiune sau infractor, prevăzute de către legislator nemijlocit în textul legii”.⁵⁰⁵ Potrivit aceluiași autor, „[c]ircumstanțele legale speciale sunt prevăzute în anumite situații în însăși norma de incriminare prevăzută în Partea specială a Codului penal”.⁵⁰⁶

Precizăm că din toate statele foste membre ale Uniunii Sovietice, doar Republica Moldova a mers pe calea stipulării unei asemenea circumstanțe speciale de atenuare a pedepsei penale pentru săvârșirea actelor teroriste. În spațiul european, însă, surprindem existența unei norme similare în legislația Ungariei. Astfel, în acord cu alin. (3) art. 314 din Codul penal al Ungariei, urmează a fi redusă, fără a exista vreo limitare, pedeapsa penală pentru orice persoană care: a) renunță la săvârșirea actului terorist înainte de cauzarea unor urmări grave și b) informează autoritățile despre comportamentul său, cooperând cu acestea la prevenirea sau atenuarea urmărilor ori identifică alți participanți la infracțiune și împiedică realizarea altor acte criminale.

Nu în ultimul rând, în corespundere cu art. 16 din Directiva (UE) 2017/541, „[s]tatele membre pot lua măsurile necesare pentru ca pedepsele [...] să poată fi reduse, în cazul în care

⁵⁰⁴ Stăvilă M. *Efectele circumstanțelor atenuante și agravante în dreptul penal* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015, p. 90.

⁵⁰⁵ Popescu D. *Circumstanțele atenuante și agravante în dreptul penal al Republicii Moldova* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015, p. 58.

⁵⁰⁶ *Ibidem*.

autorul infracțiunii: 1) renunță la activitățile de terorism; și 2) furnizează autorităților administrative sau judiciare informații pe care acestea nu le-ar fi putut obține altfel, ajutându-le: a) să prevină sau să atenueze efectele infracțiunii; b) să identifice sau să-i aducă în fața justiției pe ceilalți autori ai infracțiunii; c) să găsească dovezi; sau d) să împiedice săvârșirea altor infracțiuni [teroriste]”. O prevedere similară era inserată în textul art. 6 din Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene privind combaterea terorismului (2002/475/JAI), actualmente abrogată prin Directiva sus-indicată.

În legislația României nu găsim consacrată juridic o circumstanță specială de individualizare a pedepsei penale similară celei prevăzute la alin. (5) art. 278 CP RM. Legiuitorul român s-a rezumat la stabilirea, în textul normei, a tipului și mărimii pedepsei penale, aceasta diferențiind în funcție de modalitatea concretă de exprimare a elementului material. Astfel, de exemplu, în acord cu alin. (1) art. 32 din Legea României privind prevenirea și combaterea terorismului, nr. 535/2004, actele de terorism se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, ale cărei limite speciale se majorează cu jumătate, fără a se putea depăși maximul general de pedeapsă, și cu interzicerea unor drepturi.

În pofida caracterului deosebit al poziției legiuitorului moldav de a individualiza pedeapsa penală pentru săvârșirea actelor teroriste, susținem o atare tehnică legislativă, întrucât inserarea acesteia în cadrul art. 278 CP RM constituie o veritabilă măsură de prevenire a cauzării unor rezultate infracționale deosebit de grave prin săvârșirea actelor teroriste. Nu de aceeași părere sunt alți autori, care consideră oportun de a exclude prevederea de la alin. (5) art. 278 CP RM.⁵⁰⁷

În alt registru, interpretând *ad litteram* dispoziția normei înscrise la alin. (5) art. 278 CP RM, surprindem că persoanei abilitate cu aplicarea legii penale îi revine dreptul, nu însă obligația, de a aplica pedepse penale minime în baza circumstanței atenuante speciale supuse cercetării. Acest lucru reiese din expresia „li se pot aplica” utilizată în textul normei de la alin. (5) art. 278 CP RM. Îmbrățișăm poziția legiuitorului de a acorda persoanelor abilitate cu aplicarea legii penale posibilitatea, nu însă de a le impune obligativitatea atenuării *a priori* a pedepsei penale pentru săvârșirea actelor teroriste în condițiile prescrise de norma de la alin. (5) art. 278 CP RM. O asemenea abordare legislativă este în unison cu esența circumstanțelor atenuante *per ansamblu*. Or, în ipoteza prezenței unor circumstanțe agravante ar fi cu totul improprie aplicarea unor pedepse penale minime pentru săvârșirea actelor teroriste, în pofida faptului că s-a evitat survenirea decesului, vătămării sănătății persoanelor sau a altor

⁵⁰⁷ Gurev D. și Botnarenco M. *Problematica stimulării prin mijloace de drept penal în cazul actelor teroriste: analiza legislației naționale și de drept penal comparat*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” (Chișinău, 01-02 octombrie 2019). Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2020, p. 91.

urmări grave ori că au fost demascați alți participanți la săvârșirea actelor teroriste. În orice caz, celui îndrituit cu aplicarea legii penale îi revine sarcina de a aprecia în fiecare caz aparte dacă un făptuitor sau altul poate beneficia de criteriul de individualizare a pedepsei penale specificat la alin. (5) art. 278 CP RM.⁵⁰⁸

În altă ordine de idei, pentru a fi posibilă aplicarea unor pedepse penale minime pentru săvârșirea actelor teroriste, în baza normei specificate la alin. (5) art. 278 CP RM, este necesară întrunirea următoarelor condiții: a) persoana care a comis actul terorist, precum și ceilalți participanți să fi preîntâmpinat autoritățile despre fapta respectivă; b) prin preîntâmpinarea autorităților să fi fost evitată cauzarea morții oamenilor, vătămării integrității corporale sau a sănătății persoanelor, a altor urmări grave sau să fi fost demascați alți făptuitori.

Norma prevăzută la alin. (5) art. 278 CP RM poate opera doar în cazul în care cele două condiții sunt întrunite cumulativ. Totodată, nu este necesar ca, în mod cumulativ, prin preîntâmpinarea autorităților despre săvârșirea actului terorist să fi fost evitate cauzarea morții oamenilor, vătămării integrității corporale sau a sănătății persoanelor, a altor urmări grave și să fi fost demascați alți făptuitori. Pentru reținerea normei analizate e suficient ca prin preîntâmpinarea autorităților despre săvârșirea faptei să fi fost evitată producerea urmărilor sus-indicate, după cum e suficient ca prin preîntâmpinarea autorităților să fi fost demascați alți făptuitori. *A fortiori*, alin. (5) art. 278 CP RM poate fi pus în funcțiune atunci când prin preîntâmpinarea autorităților despre fapta săvârșită a fost evitată producerea urmărilor prejudiciabile sus-indicate, precum și au fost demascați alți făptuitori.

Norma analizată poate opera atunci când: a) făptuitorul a preîntâmpinat autoritățile despre fapta săvârșită, nefiind cauzate careva urmări prejudiciabile; b) făptuitorul a preîntâmpinat autoritățile despre fapta săvârșită, fiind însă cauzate alte urmări prejudiciabile decât decesul persoanei, vătămarea integrității corporale sau a sănătății persoanei sau alte urmări grave. Totodată, așa cum am subliniat *supra*, în cele din urmă ipoteze nu contează dacă prin preîntâmpinarea autorităților despre fapta săvârșită au fost sau nu demascați și alți făptuitori. De asemenea, alin. (5) art. 278 CP RM este aplicabil și în ipoteza în care prin preîntâmpinarea autorităților despre fapta săvârșită au fost demascați alți făptuitori, însă cele comise au dus la survenirea decesului, vătămării integrității corporale sau a sănătății persoanelor sau a altor urmări grave.

⁵⁰⁸ Cojocaru V. M. *Analiza circumstanței speciale de individualizare a pedepsei penale, precum și a clauzei de impunitate consemnate la art. 278 din Codul penal al Republicii Moldova (actul terorist)*. În: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere. Vol. XXXII, Iași, 2018, p. 273.

În altă privință, observăm că beneficiari ai circumstanței atenuante prevăzute la alin. (5) art. 278 CP RM pot fi atât autorii, cât și alți participanți la infracțiune (instigatorii, organizatorii sau complicitii).

Tot în contextul subiectului infracțiunii urmează să supunem investigației **clauza de impunitate** consemnată la alin. (6) art. 278 CP RM. Potrivit normei enunțate, „[p]ersoana care a participat la pregătirea actului de terorism [*a se citi* – actului terorist – *n.a.*] se liberează de răspundere penală dacă ea, prin anunțarea la timp a autorităților sau prin alt mijloc, a contribuit la preîntâmpinarea realizării actului de terorism [*a se citi* – actului terorist – *n.a.*] și dacă acțiunile ei nu conțin o altă componentă de infracțiune”.

Pentru început, precizăm că clauza de impunitate analizată are caracter obligatoriu. Drept consecință, în prezența acesteia, persoana abilitată cu aplicarea legii penale este obligată să libereze făptuitorul de răspundere penală pentru pregătirea săvârșirii actului terorist. Obligație ce reiese din expresia „se liberează de răspundere penală”.

În ce privește rațiunea inserării acesteia în textul art. 278 CP RM, în doctrină se susține că „[p]rin includerea în art. 278 CP RM a unui asemenea temei de liberare de răspundere penală, legiuitorul manifestă tendința spre diversificarea măsurilor de prevenire a actelor teroriste”.⁵⁰⁹

În alt context, din dispoziția normei înscrise la alin. (6) art. 278 CP RM sunt desprinse următoarele condiții care trebuie întrunite cumulativ pentru aplicarea clauzei de impunitate sus-enunțate: a) activitatea infracțională este întreruptă la etapa actelor preparatorii; b) anunțarea la timp a autorităților sau contribuirea prin alt mijloc la preîntâmpinarea realizării actului terorist; c) acțiunile făptuitorului nu conțin semnele unei alte componente de infracțiune. Aceleași condiții sunt evidențiate în literatura de specialitate.⁵¹⁰

În continuare vom supune analizei condițiile nominalizate. În ce privește prima condiție, consemnăm că clauza de impunitate analizată operează doar în ipoteza în care făptuitorul anunță organele de drept sau prin alt mijloc preîntâmpină săvârșirea actului terorist ajuns la etapa actelor de pregătire, nu și a celor de executare. În ipoteza în care făptuitorul încearcă preîntâmpinarea consumării faptei infracționale ajungând la faza actelor de executare devine funcțional temeiul general de liberare de răspundere penală prevăzut la art. 56 CP RM (Liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii). Evident, pentru a opera numitul temei de liberare de răspundere penală este necesar ca renunțarea să fie una definitivă și benevolă și, exact ca în cazul clauzei de impunitate consemnate la alin. (6) art. 278 CP RM, cele comise până la renunțarea de bunăvoie să nu conțină semnele unei alte infracțiuni.

⁵⁰⁹ Sîli V. *et al.*, *op. cit.*, p. 73.

⁵¹⁰ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 24-25.

Precizăm că art. 56 CP RM poate fi aplicat dacă renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii a fost făcută, inclusiv, la etapa actelor de pregătire. Sub acest aspect cele două cauze de impunitate sunt similare. Totuși, comparativ cu clauza de la art. 56 CP RM, cea de la alin. (6) art. 278 CP RM nu prescrie condiția ca făptuitorul să fi renunțat benevol la săvârșirea actului terorist. Prin urmare, clauza de impunitate înscrisă la alin. (6) art. 278 CP RM operează chiar și în condițiile în care făptuitorul nu a acționat benevol atunci când a anunțat organele de drept sau prin alt mijloc a preîntâmpinat realizarea actului terorist.⁵¹¹

Caracterul definitiv al renunțării la săvârșirea infracțiunii reprezintă un alt criteriu de asemănare a celor două clauze de impunitate. Diferența rezidă în modul de inserare a acestei trăsături (condiții) în textul normei juridico-penale. În cazul art. 56 CP RM caracterul definitiv al renunțării este prevăzut explicit în textul normei. În opoziție, în cazul alin. (6) art. 278 CP RM respectiva trăsătură este dedusă implicit. *In concreto*, aceasta derivă din textul „anunțarea la timp a autorităților sau contribuirea prin alt mijloc la preîntâmpinarea realizării actului terorist”.

În concluzie, deși cele două temeuri de liberare de răspundere penală comportă mai multe asemănări, totuși, acestea cuprind și unele semne distinctive. *În primul rând*, art. 56 CP RM conține un temei general de liberare de răspundere penală, în timp ce alin. (6) art. 278 CP RM conține un temei special de liberare de răspundere penală. *În al doilea rând*, clauza de impunitate investigată operează doar atunci când făptuitorul a ajuns la etapa actelor de pregătire. În contrast, temeiul de la art. 56 CP RM operează și în cazul în care făptuitorul renunță să continue activitatea sa infracțională la etapa actelor de executare. *În al treilea rând*, pentru a funcționa temeiul de la art. 56 CP RM este necesar ca făptuitorul să fi renunțat benevol la săvârșirea infracțiunii (adică, în lipsa unor constrângeri din exterior). *Per a contrario*, pentru a opera clauza de impunitate consemnată la alin. (6) art. 278 CP RM legiuitorul nu cere prezența caracterului benevol al renunțării. Acest lucru pare a fi explicabil reieșind din scopul inserării unei asemenea clauze în textul alin. (6) art. 278 CP RM, orientat spre prevenirea actelor teroriste indiferent dacă făptuitorul a renunțat benevol sau nu în momentul preîntâmpinării realizării actului terorist. În context, L. Brînza susține: „Specificul temeiului prevăzut la alin. (6) art. 278 CP RM este condiționat de pericolul social sporit al faptei infracționale prevăzute la art. 278 CP RM și constă în atitudinea mai blândă față de făptuitor în comparație cu prevederile legislative ce se conțin în art. 56 CP RM. Indulgența legislativă operată în această normă se exprimă în admiterea de către legiuitor a unei legături cauzale complexe dintre acțiunea (inacțiunea) făptuitorului, exprimată în

⁵¹¹ Cojocaru V. M. *Analiza circumstanței speciale de individualizare a pedepsei penale, precum și a clauzei de impunitate consemnate la art. 278 din Codul penal al Republicii Moldova (actul terorist)*, p. 274.

anumite acțiuni preventive, și neconsumarea faptei infracționale planificate”.⁵¹² Considerăm că legiuitorul moldav intenționat nu a introdus cerința caracterului benevol al renunțării la săvârșirea actelor teroriste pentru funcționarea clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM. În opoziție, M.F. Musaelean propune ca clauza de impunitate de la art. 205 CP FR (similară cu cea supusă analizei) să fie aplicabilă doar în ipoteza în care făptuitorul acționează de bunăvoie atunci când anunță organele de drept sau preîntâmpină prin alt mijloc realizarea actului terorist.⁵¹³ Nu subscriem unui atare punct de vedere. Considerăm că beneficiar al unei asemenea clauze de impunitate nu trebuie să fie, în exclusivitate, persoana care benevol a preîntâmpinat realizarea actului terorist. În prezența caracterului benevol al preîntâmpinării realizării actului terorist clauza de impunitate analizată își pierde din efectul preventiv. Caracterul benevol al renunțării la săvârșirea faptei infracționale exprimate în preîntâmpinarea realizării actului terorist ar determina îngustarea sferei de incidență a numitei clauze de impunitate și, implicit, ar diminua efectul preventiv al acesteia.

Plus la aceasta, ar dispărea rostul normei de la alin. (6) art. 278 CP RM, avându-se în vedere că temeiul general de liberare de răspundere penală înscris la art. 56 CP RM ar cuprinde *per se* clauza de impunitate supusă cercetării. Prin urmare, în cea mai mare parte cele două temeiuri de liberare de răspundere penală s-ar suprapune. Am atesta, deci, o dublare a clauzelor de impunitate.

Unii autori sunt de părere că clauza de impunitate investigată dublează, în cea mai mare parte, norma care prevede liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii.⁵¹⁴ După alți autori prevederile alin. (6) art. 278 CP RM în actuala redacție reprezintă o modalitate a renunțării de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii.⁵¹⁵ Din aceste considerente, L. D. Gauhman înaintază propunerea ca norma ce conține clauza de impunitate analizată să fie abrogată.⁵¹⁶

În ce ne privește, considerăm că în condițiile legislative actuale cele două temeiuri de liberare de răspundere penală nu se dublează (suprapun), ci se intersectează. Aceasta deoarece, așa cum am arătat *supra*, caracterul benevol al renunțării ține de esența temeiului specificat la art. 56 CP RM. Nu același lucru e valabil în cazul temeiului prevăzut la alin. (6) art. 278 CP RM. De asemenea, comparativ cu clauza de impunitate consemnată la alin. (6) art. 278 CP RM,

⁵¹² Brînza L. *Renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii: unele propuneri de lege ferenda*. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2014, nr. 3 (73), p. 170.

⁵¹³ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 11.

⁵¹⁴ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 107.

⁵¹⁵ Gladchi Gh. și Glavan B. *Actul terorist: probleme privind liberarea de răspundere penală*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan” (Chișinău, 16 martie 2017), p. 96.

⁵¹⁶ Гаухман Л. Д. *Уголовно-правовая борьба с терроризмом*. În: Законность, 2001, № 5, p. 7.

liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii este posibilă nu doar la etapa actelor de pregătire, ci și a celor de executare. Nu în ultimul rând, înscrierea unui temei special de liberare de răspundere penală în textul unor norme din Partea specială a Codului penal confirmă intenția legiuitorului de a lupta cu un fenomen sau altul. În speță, este vorba de lupta cu fenomenul terorismului exprimat în săvârșirea actelor teroriste. Toate acestea demonstrează necesitatea prezenței în cadrul art. 278 CP RM a clauzei de impunitate supuse cercetării.⁵¹⁷

De menționat că, din perspectivă comparată, în legislațiile penale ale unor state străine surprindem în textul articolelor ce sancționează actele teroriste prezența unor clauze de impunitate similare celei înscrise la alin. (6) art. 278 CP RM (este cazul Codului penal al Azerbaidjanului, Armeniei, Kârgâzstanului, Kazahstanului, Tadjikistanului, Uzbekistanului, Ucrainei, Republicii Belarus, Federației Ruse).

În altă ordine de idei, pentru funcționarea clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM este necesar ca făptuitorul să fi anunțat la timp autoritățile sau să fi contribuit prin alt mijloc la preîntâmpinarea realizării actului terorist. Așa cum observă M. M. Galacieva, conținutul de bază al acestei condiții îl constituie factorul timp, anunțarea autorităților fiind făcută la timp, pentru a oferi acestora posibilitatea de a preîntâmpina săvârșirea actului terorist.⁵¹⁸ Întârzierea anunțării autorităților are drept efect imposibilitatea preîntâmpinării realizării actului terorist. În consecință, clauza de impunitate analizată devine nefuncțională.

De consemnat că legiuitorul nu specifică care autorități trebuie anunțate despre pregătirea săvârșirii actului terorist. De aceea, la acestea pot fi atribuite toate autoritățile publice: centrale sau locale; cele care reprezintă puterea executivă, legislativă sau judecătorească. În comparație, potrivit alin. (6) art. 258 din Codul penal al Ucrainei, clauza de impunitate similară cu cea de la alin. (6) art. 278 CP RM operează doar în cazul în care sunt înștiințate organele de ocrotire a normelor de drept, nu însă și alte autorități.

Subliniem că norma de la alin. (6) art. 278 CP RM nu precizează modalitatea de anunțare a autorităților despre pregătirea săvârșirii actului terorist. Respectiv, anunțarea la timp a autorităților poate fi făcută direct de către făptuitor sau prin intermediul unei alte persoane. La fel, aceasta poate fi făcută în scris, verbal, prin intermediul mass-media sau pe altă cale.

În alt registru, din textul alin. (6) art. 278 CP RM reiese că anunțarea la timp a autorităților constituie una dintre formele cu caracter exemplificativ de preîntâmpinare a săvârșirii actului

⁵¹⁷ Cojocaru V. M. *Analiza circumstanței speciale de individualizare a pedepsei penale, precum și a clauzei de impunitate consemnate la art. 278 din Codul penal al Republicii Moldova (actul terorist)*, p. 275-276.

⁵¹⁸ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 106.

terorist. Celui abilitat cu aplicarea legii penale îi revine sarcina de a identifica celelalte modalități prin care făptuitorul poate preîntâmpina săvârșirea actului terorist. Cu titlu exemplificativ, evidențiem următoarele modalități: dezactivarea explozibililor; convingerea celorlalți participanți, în special a autorului, de a renunța la punerea în aplicare a rezoluției infracționale etc. Din perspectivă comparată, în acord cu art. 155 din Codul penal al Uzbekistanului, pentru funcționarea clauzei de impunitate similare celei supuse cercetării făptuitorul urmează să anunțe autoritățile de stat sau să contribuie activ la preîntâmpinarea cauzării unor urmări grave, astfel fiind exclusă atingerea scopurilor țintite de teroriști.

În fine, ultima condiție pentru operarea clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM rezidă în inadmisibilitatea reținerii unei alte componente de infracțiune în acțiunile făptuitorului. *Per a contrario*, dacă comportamentul făptuitorului de până la preîntâmpinarea săvârșirii actului terorist conține semnele unei componente de infracțiune, acesta nu poate fi liberat de răspundere penală în temeiul alin. (6) art. 278 CP RM. De exemplu, clauza de impunitate supusă investigației este inaplicabilă în cazul în care, în vederea săvârșirii actului terorist, făptuitorul procură și păstrează arme de foc, muniții sau substanțe explozive. Aceasta deoarece procurarea și/sau păstrarea unor asemenea obiecte constituie infracțiune de sine stătătoare. În această ipoteză, nu poate fi aplicat nici temeiul general de liberare de răspundere penală consemnat la art. 56 CP RM; or, așa cum rezultă din textul normei enunțate, ca și în cazul clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM, liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii e cu neputință în cazul în care acțiunile făptuitorului de până la renunțare la săvârșirea infracțiunii conțin semnele unei alte componente de infracțiune.

În concluzie, comportamentul făptuitorului de până la preîntâmpinarea săvârșirii actului terorist dictează aplicabilitatea clauzei de impunitate supuse cercetării. În opinia noastră, o asemenea dependență anihilează efectul preventiv scontat al clauzei de impunitate specificate la alin. (6) art. 278 CP RM. Considerăm că liberarea de răspundere penală pentru pregătirea actului terorist trebuie antrenată ori de câte ori făptuitorul renunță la săvârșirea actului terorist, indiferent de faptul dacă în acțiunile acestuia sunt prezente sau nu semnele unei alte componente de infracțiune. În caz contrar, este redusă practic la zero clauza de impunitate analizată, întrucât, în cele mai dese cazuri, comportamentul pregătitor al făptuitorului conține semnele unei sau altei componente de infracțiune. Mai mult, grație unui asemenea conținut al clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM, destinatarul acestei norme, în persoana făptuitorului, este zădărnicit să anunțe autoritățile sau să preîntâmpine în alt mod săvârșirea actului terorist, fiind conștient de inevitabilitatea angajării răspunderii penale în baza art. 278 CP RM, pe motiv că

acțiunile sale conțin semnele unei alte componente de infracțiune. Tocmai de aceea, în vederea neadmiterii suprimării efectului preventiv al clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM, înaintăm propunerea *de lege ferenda* de a fi exclusă din textul normei enunțate condiția potrivit căreia pentru liberarea de răspundere penală pentru pregătirea săvârșirii actului terorist este necesar ca în acțiunile făptuitorului să nu fie prezente semnele unei alte componente de infracțiune.

În consecință, propunem ca expresia „și dacă acțiunile ei nu conțin o altă componentă de infracțiune” să fie exclusă din alin. (6) art. 278 CP RM. Pe o poziție similară se situează M. M. Galacueva, care sugerează același lucru legiuitorului rus.⁵¹⁹ Subliniem că, în plan comparat, atestăm astfel de modele legislative. De exemplu, în acord cu nota la art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus, făptuitorul urmează a fi liberat de răspundere penală pentru pregătirea săvârșirii actului terorist, indiferent de faptul dacă în acțiunile acestuia sunt prezente sau nu semnele unei alte componente de infracțiune.

În altă privință, în cazul în care făptuitorul a participat la pregătirea sau la săvârșirea mai multor acte teroriste, acesta este liberat de răspundere penală doar pentru pregătirea săvârșirii actelor teroriste a căror realizare a fost preîntâmpinată.⁵²⁰ De asemenea, clauza de impunitate supusă investigației se răsfrânge asupra tuturor participanților la actul terorist, indiferent de calitatea pe care ei o întrunesc – executori (*a se citi* – autori – *n.a.*), organizatori, instigatori, complici.⁵²¹

În fine, trebuie să punctăm că inserarea clauzei de impunitate analizate în cadrul art. 278 CP RM în niciun caz nu anihilează efectul prevederii de la lit. d) alin. (4) din Legea RM nr. 120/2017, potrivit căreia prevenirea și combaterea terorismului în Republica Moldova se întemeiază pe principiul inevitabilității pedepsei pentru desfășurarea activităților teroriste.

3.2. Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM

Unul dintre cele patru elemente ale componentei de infracțiune indispensabile pentru încadrarea juridico-penală îl formează latura subiectivă, adică partea interioară a infracțiunii, care determină atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și de urmările acesteia, sub raportul conștiinței, voinței și emoțiilor sale.⁵²² Un atare element al

⁵¹⁹ Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*, p. 12.

⁵²⁰ *Уголовное право. Особенная часть: Учебник. Издание второе исправленное и дополненное* / Под ред. Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рарога, А. И. Чучаева. Москва: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»: ИНФРА-М, 2008, p. 385.

⁵²¹ Sili V. *et al.*, *op. cit.*, p. 74.

⁵²² Grama M. *et al. Drept penal. Partea Generală*, vol. I, p. 232.

componenței de infracțiune nu este străin nici faptelor reunite sub denumirea de act terorist. La rândul său, latura subiectivă este formată din următoarele semne: vinovăția, scopul și motivul.

În cele ce urmează ne propunem să identificăm conținutul semnelor sus-indicate în cadrul componentelor de infracțiune înscrise sub egida art. 278 CP RM, precum și rolul acestora în procesul de încadrare juridico-penală a faptelor reunite sub denumirea de act terorist. Cu alte cuvinte, ne vom orienta, *inter alia*, spre determinarea faptului dacă vinovăția, scopul și motivul constituie semne obligatorii sau facultative ale componentelor de infracțiune supuse analizei.

În general, vinovăția reprezintă semnul obligatoriu al tuturor componentelor de infracțiune, inclusiv al celor descrise la art. 278 CP RM, fapt devenit astăzi o axiomă. Dar care este conținutul acestui semn în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM?

În literatura de specialitate se susține că latura subiectivă a infracțiunilor investigate se caracterizează prin vinovăție intenționată.⁵²³ Într-adevăr, intenția este forma vinovăției cu care acționează făptuitorul la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Ca excepție, în ipoteza actului terorist prevăzut la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM, făptuitorul manifestă imprudență față de decesul persoanei. Însă, asupra acestui fapt urmează să ne pronunțăm mai detaliat în cadrul secțiunii 4.4. din prezenta cercetare. Regula e că actul terorist în toate variantele-tip (prevăzut la alin. (1), la lit. c) și d) alin. (2) și la alin. (4) art. 278 CP RM) se particularizează prin prezența intenției. Pe o poziție diferită se situează V. Țaulean și L. Dumneanu, care consideră că în cazul actului terorist însoțit de vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei făptuitorul poate să manifeste intenție sau imprudență față de urmările prejudiciabile survenite.⁵²⁴ În ce ne privește, suntem de părere că intenția este forma vinovăției avută în vedere de legiuitor la adoptarea normei de la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM. Consemnabil este următorul argument evocat de S. Brînza și V. Stati: „[...] în ipoteza de cauzare a vătămării grave sau medii a integrității corporale sau a sănătății (lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM) – apelând la interpretarea prin analogie cu prevederea de la lit. c) alin. (3) art. 188 CP RM – ajungem la concluzia că făptuitorul manifestă intenție”.⁵²⁵

În altă privință, în legislațiile unor state străine forma intenționată a vinovăției este stipulată expres în conținutul nomelor ce incriminează actele teroriste. Bunăoară, în conformitate cu alin. (1) art. 328A din Codul penal al Maltei, constituie act terorist orice act enumerat în sub-secțiunea (2), săvârșit intenționat. Forma intenționată a vinovăției este prevăzută explicit și

⁵²³ Шевченко И. В., *op. cit.*, p. 16; Bararu I., *op. cit.*, p. 24; Антипенко В., *op. cit.*, p. 10.

⁵²⁴ Barbăneagră A. *et al. Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, p. 606; Dumneanu L., *op. cit.*, p. 66.

⁵²⁵ Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 466.

în textul alin. (1) art. 217 din Codul penal al Afganistanului,⁵²⁶ precum și în cel al art. 421-1 din Codul penal al Franței. Considerăm de prisos specificarea formei vinovăției cu care acționează făptuitorul la săvârșirea actelor teroriste, întrucât aceasta rezultă din *verbum regens* utilizate de legiuitor la descrierea faptei prejudiciabile.

În același registru, se impune identificarea modalității concrete a intenției manifestate de făptuitor în procesul săvârșirii actului terorist; or, din prevederile art. 17 CP RM desprindem că intenția poate fi directă sau indirectă. Majoritatea autorilor sunt de părere că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist pot fi săvârșite, în exclusivitate, cu intenție directă.⁵²⁷ Într-o altă opinie (aflată în minoritate) actul terorist poate fi săvârșit atât cu intenție directă, cât și cu intenție indirectă.⁵²⁸ Nu putem subscrie acestei din urmă optici. *Per a contrario*, aderăm la cel dintâi punct de vedere. Considerăm că la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM făptuitorul poate acționa doar în baza intenției directe, nu și a celei indirecte.

Supra am argumentat că componența actului terorist consemnat la alin. (1) art. 278 CP RM este formal-materială sau, după caz, formală. În acest sens, precizăm că intenția indirectă este prezentă în cazul componențelor materiale de infracțiune, nu și al celor formale sau formal-materiale. Iar acest lucru se desprinde foarte clar din definiția legală a intenției directe și a celei indirecte. La concret, atitudinea psihică a făptuitorului față de urmarea prejudiciabilă survenită constituie criteriul fundamental de delimitare a celor două modalități ale intenției. Prin urmare, în cazul intenției indirecte atitudinea psihică a făptuitorului trebuie raportată, în mod

⁵²⁶ *Penal cod of the Republic of Afganistan*. Disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/4c58395a2.pdf> ; *Criminal Law of Afghanistan*. Disponibil: <https://www-cdn.law.stanford.edu/wp-content/uploads/2015/12/Intro-to-Crim-Law-of-Afg-2d-Ed.pdf>

⁵²⁷ Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 465, 468; Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, p. 526, 530, 531; Курбанмагомедов А. А., *op. cit.*, p. 17; Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 110; Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 74; Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*, p. 19; Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 23; Гаврилова О. В., *op. cit.*, p. 89; Ермакова Л. și Комарова М., *op. cit.*, p. 22; Градусова М. М. *Уголовно-правовой анализ мотивации преступления в этнорелигиозном терроризме*. În: Вестник Томского государственного университета, 2011, № 352, p. 123; Шадрин В. В., *op. cit.*, p. 189; Щербакова И. А. *Сравнительный анализ отдельных элементов состава террористического акта в Российском и Украинском законодательстве*. În: Десятые Всероссийские Державинские чтения (Москва, 12–13 декабря, 2014 года). Москва: РПА Минюста России, 2015, p. 197; Сафонов И. И., *op. cit.*, p. 46; Rusu M., *op. cit.*, p. 67; Байрак Г. Ф., *op. cit.*, p. 19; Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 210; Barbăneagră A. et al. *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, p. 607; Barbăneagră A. et al. *Codul penal comentat și adnotat*, p. 463; Barbăneagră A. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*, p. 613; Sili V. et al., *op. cit.*, p. 66; Гырла Л. Г. și Табарча Ю. М., *op. cit.*, p. 106; Macari I., *op. cit.*, p. 309; Brînza S. et al., *op. cit.*, p. 538; Ульяновски К. și Сыли В. *Scopul infracțiunilor cu caracter terorist*, p. 226; Брынза С. М. și Стати В. А. *Сравнительный анализ норм, устанавливающих ответственность за террористический акт по законодательству Республики Молдова и Украины*. În: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», Київ, 4 жовтня 2018 року, p. 75.

⁵²⁸ Исаева Т. Б., *op. cit.*, p. 9.

obligatoriu, nu doar la fapta prejudiciabilă comisă, ci și la urmarea prejudiciabilă, ambele semne evoluând pe post de semne obligatorii.

Aceleași argumente sunt valabile pentru actul terorist în varianta-tip specificată la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (actul terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive); or, și în această ipoteză urmarea prejudiciabilă nu apare pe post de semn obligatoriu, nefiind, deci, posibilă prezența intenției indirecte.

S-ar părea că situația este diferită în cazul actului terorist săvârșit cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății ori în cazul actului terorist soldat cu cauzarea de daune materiale în proporții deosebit de mari sau în cazul actului terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane, aceasta deoarece în aceste ipoteze componența actului terorist nu mai este una formală sau formal-materială, ci materială. Realitatea este însă alta. De fapt, și în aceste ipoteze făptuitorul acționează, în exclusivitate, cu intenție directă. De această dată, argumentul este altul decât cel indicat mai sus. După cum se va vedea *infra*, scopul urmărit de făptuitor la săvârșirea actului terorist constituie semn subiectiv obligatoriu. În doctrină se subliniază că în situațiile în care scopul este prevăzut ca element al infracțiunii, el apare ca atașat intenției care capătă prin aceasta o formă calificată prin scop (intenție calificată).⁵²⁹ Parafrazând, menționăm că intenția cu care acționează cel ce comite un act terorist este calificată prin scop. În context, A. Șavga punctează, cu drept cuvânt, că toate infracțiunile în a căror latură subiectivă intră, ca semn, un anumit scop, sunt infracțiuni care se comit cu intenție directă.⁵³⁰ La rândul lor, St. Copețchi și Ig. Hadîrca notează: „Sunt comise cu intenție directă infracțiunile în a căror componență legiuitorul a prevăzut scopul în calitate de semn obligatoriu”.⁵³¹ În același făgaș, A. I. Rarog subliniază: „Indicarea unui scop special în latura subiectivă a unei infracțiuni concrete demonstrează caracterul hotărât al faptei, care nu este un scop în sine, ci un mijloc de atingere a acelui rezultat final, care și reprezintă scopul. Acest rezultat, precum și însăși fapta și urmările socialmente periculoase, ca mijloc de atingere a scopului propus, sunt dorite de către subiectul infracțiunii. De aceea, trebuie de constatat că scopul special al faptei este compatibil doar cu intenția directă”.⁵³²

Cu referire nemijlocită la infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist, M. Iu. Pavlik menționează că acestea sunt săvârșite cu intenție directă, deoarece legea leagă faptele teroriștilor

⁵²⁹ Giurgiu N., *op. cit.*, p. 143.

⁵³⁰ Grama M. et al. *Drept penal. Partea Generală*, vol. I, p. 258.

⁵³¹ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 162; Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor după latura subiectivă*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 11, p. 65.

⁵³² Рапог А. И. *Настольная книга судьи по квалификации преступлений*. Москва: Проспект, 2006, p. 115-116.

de prezența unor scopuri speciale.⁵³³ În același plan, R. I. Mocanu relevă că actele teroriste sunt infracțiuni săvârșite cu intenție directă calificată prin scop.⁵³⁴ La rândul său, L. Dumneanu menționează că „deoarece acțiunile făptuitorilor sunt determinate ca infracțiuni cu scopuri speciale, actele teroriste pot fi săvârșite doar cu intenție directă”.⁵³⁵ Într-o manieră similară, B. V. Sidorov și V. G. Kirșin relevă că finalitatea unei activități infracționale caracteristice actului terorist permite a afirma că aceasta este realizată cu intenție directă.⁵³⁶ Tot așa și M. M. Galachieva susține că scopul special prevăzut în textul legii penale este compatibil doar cu intenția directă.⁵³⁷

În concluzie, scopul urmărit de făptuitor la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM implică manifestarea intenției directe față de cele săvârșite, neavând relevanță în acest sens structura concretă a laturii obiective. Posibilitatea evoluării intenției indirecte în cazul unor componente materiale de infracțiune, înscrise în tiparul art. 278 CP RM, este eclipsată de finalitatea urmărită de făptuitor, inserată expres în dispoziția normelor incriminatoare⁵³⁸.

Din textul art. 17 CP RM aflăm că infracțiunea se consideră a fi săvârșită cu intenție directă dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a dorit survenirea acestora. Observăm că legiuitorul moldav definește intenția directă cu referire la infracțiunile materiale, nu și la cele formale sau formal-materiale.

Care este conținutul intenției manifestate de făptuitor în procesul comiterii actului terorist luând în calcul structura laturii obiective a fiecărei dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM? *Ab initio*, subliniem că în cazul în care actul terorist ia forma unei componente de infracțiune formale elementul intelectual al intenției cuprinde atitudinea făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită, iar cel volitiv – dorința realizării acesteia. În cazul în care actul terorist îmbracă forma componentei formal-materiale, elementul intelectual vizează atitudinea făptuitorului față de fapta săvârșită și pericolul cauzării unor urmări prejudiciabile, iar cel volitiv – dorința realizării faptei prejudiciabile. În fine, în cazul componentelor materiale, așa cum rezultă din dispoziția art. 17 CP RM, elementul intelectual cuprinde atitudinea psihică față de

⁵³³ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 23.

⁵³⁴ Mocanu R. I., *op. cit.*, p. 220.

⁵³⁵ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 56.

⁵³⁶ Сидоров Б. В. и Кишин В. Г., *op. cit.*, p. 108.

⁵³⁷ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 74.

⁵³⁸ Cojocaru V. M. *Vinovăția în contextul actelor teroriste potrivit legislației penale a Republicii Moldova*. În: «Актуальные научные исследования в современном мире», Переяслав-Хмельницкий, 2020, Выпуск 8 (64) ч. 5, p. 8.

faptă și urmarea prejudiciabilă survenită, iar cel volitiv – dorința săvârșirii faptei și survenirii urmării prejudiciabile.

In concreto, în cazul actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM exprimat în provocarea exploziei, incendiului etc., făptuitorul conștientizează caracterul prejudiciabil al provocării exploziei, incendiului sau al săvârșirii unei alte fapte similare care creează pericolul cauzării morții ori vătămării integrității corporale sau a sănătății, a daunelor esențiale proprietății sau mediului ori a altor urmări grave, prevede posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile sus-indicate și dorește provocarea exploziei, incendiului sau săvârșirea unei alte fapte similare care creează pericolul cauzării urmărilor sus-enunțate. În cazul actului terorist specificat la alin. (1) art. 278 CP RM exprimat în amenințarea cu provocarea exploziei, incendiului etc., făptuitorul conștientizează caracterul prejudiciabil al amenințării cu săvârșirea actului terorist, precum și dorește realizarea acesteia.

În situația actului terorist consemnat la lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM, făptuitorul conștientizează că folosește arme de foc sau substanțe explozive în procesul săvârșirii faptei prejudiciabile.

În ipoteza actului terorist în varianta-tip specificată la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM, făptuitorul conștientizează caracterul prejudiciabil al provocării exploziei, incendiului etc., precum și al vătămării grave sau medii a integrității corporale sau a sănătății, prevede posibilitatea survenirii vătămării grave sau medii a integrității corporale sau a sănătății și dorește survenirea acestor urmări prejudiciabile. În cazul actului terorist consemnat la alin. (4) art. 278 CP RM, făptuitorul conștientizează caracterul prejudiciabil al provocării exploziei, incendiului etc., precum și al omorului unei sau mai multor persoane, prevede posibilitatea survenirii decesului unei sau mai multor persoane și dorește survenirea acestor urmări prejudiciabile. Nu în ultimul rând, după cum se susține în doctrină, în contextul infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist factorul intelectual mai cuprinde conștientizarea faptului că se atentează la mai multe obiecte ale protecției penale, precum și înțelegerea faptului că în rândul populației se creează frică, ceea ce ar putea influența asupra destinatarului revendicărilor.⁵³⁹

În ipoteza unei necorespunderi dintre intenția făptuitorului și rezultatul real cauzat (atunci când urmarea prejudiciabilă apare pe post de semn obligatoriu), cele comise necesită calificare, *inter alia*, în corespundere cu art. 27 CP RM. De exemplu, în situația în care în urma realizării exploziei nu survine decesul persoanei (atunci când făptuitorul dorește cauzarea morții acesteia), cele comise urmează a fi încadrate potrivit art. 27, alin. (4) art. 278 CP RM. Aceeași soluție de

⁵³⁹ Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 210-211; Sili V. *et al.*, *op. cit.*, p. 66.

calificare se impune în cazul în care făptuitorul intenționează să săvârșească un act terorist prin lipsirea de viață a mai multor persoane, iar rezultatul infracțional cauzat este unul parțial (de exemplu, survine decesul unei singure persoane, în timp ce făptuitorul intenționa să lipsească de viață mai multe persoane). De asemenea, art. 27 CP RM se va reține la calificare și în ipoteza în care făptuitorul apreciază eronat caracteristicile calitative ale mijloacelor folosite la săvârșirea actului terorist. Este cazul în care făptuitorul consideră eronat că mijloacele folosite la săvârșirea actului terorist constituie arme de foc sau substanțe explozive. Potrivit regulii generale, o atare reprezentare greșită are drept consecință încadrarea celor săvârșite potrivit art. 27, lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM (tentativa cu mijloace nule).

În altă ordine de idei, în teoria dreptului penal sunt evidențiate alte tipuri ale intenției decât directă și indirectă. Bunăoară, A. Șavga distinge următoarele tipuri nenormative ale intenției: intenția simplă și cea calificată, intenția determinată și cea nedeterminată, intenția inițială și cea supravenită, intenția spontană și cea premeditată, intenția unică și cea complexă.⁵⁴⁰

În primul rând, după cum am arătat *supra*, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM intenția este calificată, întrucât scopul infracțiunii constituie semn obligatoriu. În al doilea rând, în cele mai dese cazuri, la comiterea actului terorist făptuitorul acționează în baza unei intenții premeditate, nu însă în baza unei intenții spontane. Intenția premeditată adesea atrage după sine premeditarea actului terorist. M. Atanasiu și F. Repez subliniază că premeditarea realizării actului terorist constituie una dintre condițiile cumulative pe care trebuie să le întrunească o asemenea activitate infracțională.⁵⁴¹ Tot așa și R. I. Mocanu enunță: „Terorismul constă în acte săvârșite în mod premeditat. Faptele sunt comise după îndelungi pregătiri menite să asigure succesul atacului. Actele teroriste nu pot fi comise din impuls, chiar dacă constituie împlinirea unui sentiment de ură sau au caracter vindicativ. De altfel, gravitatea fenomenului terorist este generată și din cauza gradului specific de pregătire prealabilă”.⁵⁴² Dezvoltând ideea enunțată, M. Rusu notează că „[a]tentatele teroriste și asasinatele soldate cu importante pierderi de vieți omenești, atentatele împotriva unor șefi de state și guverne sau terorismul nuclear necesită, de regulă, activități de pregătire, presupunând o premeditare a acțiunilor făptuitorilor”.⁵⁴³ După L. Dumneanu, comiterea unui act terorist fără o pregătire anterioară practic este imposibilă.⁵⁴⁴ La rândul său, F. A. Mirzoahmedov accentuează că actul terorist ce are la bază intenția premeditată se caracterizează printr-un grad înalt de pregătire,

⁵⁴⁰ Grama M. *et al. Drept penal. Partea Generală*, vol. I, p. 241-242.

⁵⁴¹ Atanasiu M. și Repez F. *Securitatea și apărarea țării în contextul amenințărilor teroriste*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013, p. 33.

⁵⁴² Mocanu R. I., *op. cit.*, p. 163.

⁵⁴³ Rusu M., *op. cit.*, p. 67.

⁵⁴⁴ Dumneanu L., *op. cit.*, 49.

făptuitorii alegând locul săvârșirii actului terorist, achiziționând mijloace și instrumente necesare pentru comiterea actului terorist și repartizând rolurile între ei etc.⁵⁴⁵ Iar acest lucru, remarcă M. M. Galacueva, demonstrează prezența unui pericol social înalt al făptuitorului.⁵⁴⁶

Așadar, actele teroriste sunt, de regulă, infracțiuni ce implică realizarea unor acte preparatoare, fără de care este practic imposibilă atingerea finalităților urmărite de făptuitor. Totodată, realizarea unor asemenea acte este incompatibilă cu intenția spontană. În prezența unei atare intenții, cele comise necesită, cel mai probabil, o altă calificare. *Per a contrario*, atestarea unei intenții premeditate constituie o premisă serioasă pentru încadrarea juridico-penală a celor comise potrivit uneia dintre normele prevăzute la art. 278 CP RM.

Din perspectivă comparată, în acord cu alin. (4) art. 391 din Codul penal al Serbiei, pentru a fi în prezența actului terorist însoțit de omorul unei persoane (faptă analogică cu cea consemnată la alin. (4) art. 278 CP RM) este ineluctabil ca făptuitorul să fi premeditat săvârșirea faptei. Legiuitorul sârb a prevăzut expres acest lucru în dispoziția normei de incriminare.

Schimbând perimetrul de cercetare, în cele ce urmează vom supune investigației *semnele secundare* ale laturii subiective: scopul și motivul. Preliminar, subliniem următoarele afirmații cu caracter general, dar utile pentru prezentul studiu, enunțate în doctrina de specialitate: „Motivul și scopul joacă un rol semnificativ la formarea vinovăției. Totodată, acestea au un caracter de sine stătător, de aceea nu trebuie confundate cu vinovăția. Pe de altă parte, motivul și scopul sunt organic legate între ele, în cele mai dese cazuri motivul fiind fundamentul scopului format”.⁵⁴⁷ Se mai susține că atunci când „individul săvârșește cu voință orice faptă infracțională aceste procese psihice se formează încă înainte de conceperea infracțiunii și continuă să-și exercite influența în tot cursul realizării ei fizice, nefiind posibilă săvârșirea unei infracțiuni intenționate fără ca subiectul ei să nu fi fost impulsivat de anumite imbolduri sau fără să dorească realizarea unor anume scopuri determinate deja”.⁵⁴⁸ În cele din urmă, susținem cele evocate în teoria dreptului penal cu privire la infracțiunile analizate: „Scopul apare în baza motivului. Motivul și scopul completează conținutul laturii subiective a actului terorist”.⁵⁴⁹

Generaliter, scopul infracțiunii reprezintă rezultatul viitor spre care tinde persoana la săvârșirea infracțiunii,⁵⁵⁰ în timp ce motivul infracțiunii constituie imboldul interior, adică acea

⁵⁴⁵ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 112.

⁵⁴⁶ Галачиева М. М., *op. cit.*, p. 74.

⁵⁴⁷ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 171.

⁵⁴⁸ Mariș A. și Mureșan I. M. *Aspecte teoretico-normative și practice privind formarea motivului și scopului în cadrul etapelor activității infracționale: Studiu monografic*. Chișinău: Tipografia Adrilang, 2015, p. 168.

⁵⁴⁹ Ермакова Л. и Комарова М., *op. cit.*, p. 22.

⁵⁵⁰ Завидов Б.Д. *Вина как основание уголовной ответственности*. În: Российский следователь, 2003, nr. 6, p. 37.

necesitate, dorință, pasiune, emoție, acel sentiment care determină persoana să săvârșească infracțiunea și îi dirijează voința în momentul săvârșirii ei.⁵⁵¹

Pentru început vom trece în revistă aspectele ce vizează **scopul** infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.

În opinia unor autori, „[s]pecificul infracțiunilor cu caracter terorist constă în comiterea acestora în mod intenționat și pentru atingerea unui obiectiv determinat din timp”.⁵⁵² La o analiză atentă a textului de lege supus cercetării desprindem că scopul urmărit de făptuitor la realizarea actului terorist constituie semn secundar obligatoriu, având, deci, importanță la calificare potrivit art. 278 CP RM. De aceea, au dreptate L. Ermakova și M. Komarova când afirmă: „Fără a identifica scopul urmărit de făptuitor la săvârșirea exploziei, incendiului sau a altor fapte socialmente periculoase, nu putem afirma cu certitudine despre existența unui act terorist. Determinarea scopului constituie premisa necesară pentru calificarea corectă a infracțiunii drept act terorist”.⁵⁵³

Cu privire la modul de inserare a scopului infracțiunii în textul legii penale, în doctrină se menționează că acesta devine semn obligatoriu atunci când este prevăzut expres în dispoziția normei incriminatoare sau este dedus din natura juridică a infracțiunii.⁵⁵⁴ Totodată, drept exemplu de scop prevăzut expres în dispoziția normei se invocă cazul art. 278 CP RM.⁵⁵⁵ Într-adevăr, legiuitorul a mers pe calea stipulării exprese în dispoziția normelor de la art. 278 CP RM a finalităților urmărite de făptuitor la realizarea faptei infracționale. O asemenea tehnică legislativă facilitează procesul de interpretare și aplicare a legii penale, practicianului nefiindu-i atribuită sarcina suplimentară de identificare a scopului infracțiunii avut în vedere de legiuitor la momentul adoptării legii penale. La fel, inserarea explicită în dispoziția normei a scopului infracțiunii comportă aspecte pozitive în planul delimitării infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM de alte fapte similare.

În doctrină se subliniază că actele teroriste se săvârșesc pentru împiedicarea unor soluții pozitive adoptate la nivel internațional, statal, regional sau pentru producerea stării de neliniște, nesiguranță, teamă, panică sau teroare în rândul populației, precum și în scopul de a determina autoritățile statale sau organizațiile internaționale să dispună, să renunțe sau să influențeze luarea unor decizii în favoarea entităților teroriste.⁵⁵⁶ De asemenea, se susține că cel care săvârșește o

⁵⁵¹ Grama M. et al. *Drept penal. Partea Generală*, vol. I, p. 255.

⁵⁵² Ульяновски К. și Сыли В. *Scopul infracțiunilor cu caracter terorist*, p. 226.

⁵⁵³ Ермакова Л. și Комарова М., *op. cit.*, p. 22.

⁵⁵⁴ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 173.

⁵⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁵⁶ Bararu I., *op. cit.*, p. 24.

infracțiune cu caracter terorist încearcă să influențeze asupra societății în întregime, să înspăimânte oamenii și să atragă asupra sa atenția societății.⁵⁵⁷

În opinia lui D. M. Mineazev, „[l]a comiterea actelor teroriste făptuitorul urmărește, în exclusivitate, constrângerea reprezentanților puterii de stat, ai organizațiilor internaționale, a persoanei fizice sau a grupurilor de persoane la săvârșirea sau la abținerea de la săvârșirea acțiunilor dictate de făptuitor”.⁵⁵⁸ Observăm că respectiva optică nu se pretează cadrului legal național. La concret, din textul art. 278 CP RM desprindem următoarele finalități spre a căror realizare poate tinde făptuitorul:

- 1) intimidarea populației unui stat ori a unei părți din ea;
- 2) atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului;
- 3) silirea unui stat, a unei organizații internaționale, a unei persoane juridice sau fizice să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni.

Precizăm că aceste finalități sunt caracteristice pentru toate infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM, nu însă doar pentru cea consemnată la alin. (1) art. 278 CP RM.

De menționat că până la adoptarea Legii RM nr. 136/2008 atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului nu figura în calitate de scop al infracțiunii. Odată cu adoptarea legii enunțate respectivul scop a fost inserat în textul art. 278 CP RM. În același timp, prin legea sus-indicată s-a exclus un alt scop din dispoziția normei investigate. Este vorba de subminarea securității publice, scop care a fost prevăzut în textul art. 278 CP RM la momentul adoptării Codului penal al Republicii Moldova în redacția anului 2002.

În legislațiile unor state străine subminarea securității publice constituie și în continuare una dintre finalitățile obligatorii înscrise în dispoziția normelor ce incriminează actele teroriste (este cazul art. 214 din Codul penal al Azerbaidjanului, art. 217 din Codul penal al Armeniei, art. 239 din Codul penal al Kârgâzstanului, art. 255 din Codul penal al Kazahstanului, art. 271 din Codul penal al Turkmenistanului, art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului și art. 258 din Codul penal al Ucrainei).

Nu susținem asemenea poziții legislative. Suntem adepții punctului de vedere exprimat de legiuitorul moldav. În acest sens, considerăm oportună intervenția legislativului autohton exprimată în excluderea subminării securității publice din postura de scop al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. De vreme ce securitatea publică constituie valoarea socială

⁵⁵⁷ Копылов М. Н. и Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 109.

⁵⁵⁸ Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 21.

fundamentală lezată prin comiterea actelor teroriste, subminarea acesteia devine inevitabilă atunci când făptuitorul deja recurge la acte de executare. Corect observă S. Grinko că provocarea exploziei, incendiului sau a altor acțiuni presupune lezarea securității publice.⁵⁵⁹ Dar, așa cum subliniază, cu drept cuvânt, A. I. Rarog, realizarea faptei nu poate constitui scop în sine, ci mijloc pentru atingerea rezultatului final, ceea ce și reprezintă scop.⁵⁶⁰ În esență, scopul reprezintă finalitatea spre care tinde făptuitorul. Este ceva ce ține de viitor. Scopul poate și să nu fie realizat, dar cele comise oricum vor forma componenta actului terorist. În pofida acestui fapt, securitatea publică este lezată în toate cazurile. Mai mult, prezența unui asemenea semn în textul normei de incriminare implică operarea cu expresii tautologice la descrierea faptei infracționale. Nu poate actul terorist să constituie o atentare la securitatea publică prin subminarea securității publice. Tocmai de aceea ne facem părtașii opiniei, potrivit căreia securitatea publică nu poate să evolueze în dublă postură de: a) obiect (valoare socială fundamentală) și b) finalitate (scop al infracțiunii).⁵⁶¹ Acest lucru este evidențiat și de L. Dumneanu: „Specificarea subminării securității publice în calitate de scop al actelor teroriste prezintă prin sine o tautologie tipică: dacă actele teroriste sunt situate în Capitolul „Infracțiuni contra securității publice și ordinii publice”, este clar că obiectul de atentare îl constituie securitatea publică, nefiind necesar a stabili că obiectul se suprapune cu scopul”.⁵⁶² Cu privire la oportunitatea excluderii subminării securității publice din postura de scop al actului terorist s-au expus și alți autori.⁵⁶³

În altă privință, în teoria dreptului penal se vehiculează că actul terorist poartă, într-un fel sau altul, caracter politic, făptuitorul urmărind scopul exercitării unei influențe asupra activității și deciziilor organelor puterii de stat sau ale organizațiilor internaționale și liderilor lor politici.⁵⁶⁴ Într-o manieră similară, M. N. Kopîlov și D. M. Mineazev relevă că actul terorist reprezintă o formă a violenței politice, care rezultă din scopul urmărit de făptuitor de a exercita o influență asupra statului ori asupra organizațiilor internaționale pentru a-i impune să ia unele decizii.⁵⁶⁵ La fel, M. Rusu susține că scopul final urmărit prin comiterea actului terorist este de natură politică.⁵⁶⁶ E. Bjornehed susține că terorismul constituie o formă a violenței politice.⁵⁶⁷ Alți

⁵⁵⁹ Гринько С. *Понятие терроризма*, p. 45.

⁵⁶⁰ Рарог А. И. *Субъективная сторона и квалификация преступлений*. Москва: Профобразование, 2001, p. 71.

⁵⁶¹ Мирзоахмедов Ф. А., *op. cit.*, p. 113; Емельянов В. П. *Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование*, p. 200.

⁵⁶² Dumneanu L., *op. cit.*, p. 57.

⁵⁶³ Комарова М. А., *op. cit.*, p. 21-22; Ивлиев С. М. *Эволюция уголовно-правовой нормы о террористическом акте*. În: Актуальные проблемы Российского права, 2008, № 2, p. 208.

⁵⁶⁴ Сидоров Б. В. *Терроризм и террористическая деятельность: вопросы соотношения, системный анализ и проблема совершенствования уголовно-правового и криминологического противодействия*. În: Вестник экономики, права и социологии, 2015, № 4, p. 238.

⁵⁶⁵ Копылов М. Н. și Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 109.

⁵⁶⁶ Rusu M., *op. cit.*, p. 64.

autori consideră că terorismul presupune, în mod obișnuit, acte de violență exercitate asupra civililor urmărindu-se unele scopuri politice sau ideologice.⁵⁶⁸ La rândul său, Iu. S. Gorbunov opinează: „Practica actelor teroriste demonstrează că acestea comportă caracter politic. Din moment ce în actul terorist dispare motivația politică [*a se citi* – scopul politic – *n.a.*], acest tip al violenței încetează a fi considerat act terorist. Când infracțiunile săvârșite nu au legătură cu exercitarea influenței asupra organelor puterii de stat întru menținerea controlului asupra acestor organe, cele comise vor forma componența altor infracțiuni (de exemplu, a omorului intenționat, a șantajului, a răpirii persoanei etc.)”.⁵⁶⁹ Ni se pare prea categorică această accepțiune, întrucât nu doar statul, ci și alte entități pot evolua pe post de destinatar al revendicărilor. De exemplu, în această postură pot apărea, inclusiv, organizațiile internaționale, persoanele fizice sau cele juridice. Și atunci ne întrebăm dacă orientarea politică a făptuitorului este ineluctabilă în cazul în care pe post de destinatar al revendicărilor apare persoana fizică sau cea juridică. Așadar, constatăm că în această ipoteză statul nu se încadrează în șirul destinatarilor revendicărilor înaintate de făptuitor.⁵⁷⁰ Și alți autori consideră că actul terorist comportă caracter politic.⁵⁷¹

Suntem de acord că în cele mai dese cazuri actul terorist poartă conotații politice. Totuși, nu este exclus ca făptuitorul să urmărească atingerea unor finalități apolitice. De aceea, considerăm mai reușită poziția doctrinară, potrivit căreia activitatea teroriștilor se caracterizează prin faptul că aceasta se realizează, în primul rând, în vederea atingerii scopurilor politice.⁵⁷² Terorismul, punctează M. F. Musaelean, poate fi considerat drept metodă de soluționare prin intermediul violenței a problemelor politice în lupta pentru putere. Cu toate acestea, actul terorist nu poate fi catalogat, în exclusivitate, la categoria infracțiunilor cu orientare politică.⁵⁷³ Potrivit aceluiași autor, prin intimidarea violentă făptuitorul poate urmări nu doar scopuri politice, ci și

⁵⁶⁷ Bjornehed E. *Narco-terrorism: The Merger of the War on Drugs and The War on Terror*. În: *Global crime*, 2004, Vol. 6, nr. 3-4, p. 312.

⁵⁶⁸ *Human rights, terrorism and counter-terrorism*, p. 5. Disponibil: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>

⁵⁶⁹ Горбунов Ю. С., *op. cit.*, p. 40.

⁵⁷⁰ Cojocaru V. M. *Scopul și motivul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: Revista științifică a USM „*Studia Universitatis Moldaviae*”, 2018, nr. 3 (113), p. 175.

⁵⁷¹ Bjørge T. *Counter-terrorism as crime prevention: a holistic approach*. În: *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 2016, no. 8 (1), p. 27; Bjørge T. și Silke A. *Root causes of terrorism*. În: *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*: Routledge, 2018, p. 59.

⁵⁷² Артамонов И. „Терроризм”: проблемы уголовной ответственности. În: *Уголовное право*, 2002, № 3, p. 4; Сидоров Б. В. și Киршин В. Г., *op. cit.*, p. 105.

⁵⁷³ Мусаелян М. Ф. *Понятие «терроризм» и его соотношение с понятиями «террор» и «террористический акт»*, p. 59.

alte scopuri nu mai puțin importante.⁵⁷⁴ Cu titlu de exemplu, dânsul remarcă posibilitatea făptuitorului de a urmări prin comiterea actului terorist realizarea unor finalități financiare.⁵⁷⁵

Mai mult, caracterul apolitic al finalităților spre realizarea cărora tinde făptuitorul este conturat de legiuitorul însuși atunci când în textul art. 278 CP RM a introdus în calitate de scop al infracțiunii atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului. Din conținutul acestei finalități se desprinde concluzia că făptuitorul poate tinde spre realizarea unor țeluri de sorginte religioasă, culturală etc.

În același context, Marcello Di Filippo notează că nu este rațional a atribui finalitatea politică ce poate fi urmărită de făptuitor la categoria elementelor ce caracterizează actele teroriste. Dânsul subliniază că, din contra, pericolul social al unor asemenea conduite este mai pronunțat atunci când făptuitorul nu este cointerestat politic.⁵⁷⁶

După această digresiune, în continuare vom încerca să punctăm asupra aspectelor definitorii ale fiecărei dintre finalitățile urmărite de făptuitor la realizarea actului terorist inserate în textul art. 278 CP RM.

Vom debuta cu analiza finalității *atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului*, ca fiind scopul cel mai proaspăt înscris în dispoziția art. 278 CP RM.

Și în doctrină se menționează un atare scop pasibil de a fi urmărit de făptuitor.⁵⁷⁷ În plan comparat, o finalitate identică se regăsește în art. 258 din Codul penal al Ucrainei. Cel mai probabil, acesta a și constituit modelul de inspirație legislativă pentru Republica Moldova. Inserarea scopului „atragerea atenției asupra unor idei” în calitate de semn constitutiv este considerată oportună și în doctrina de specialitate.⁵⁷⁸

În opinia lui M. Rusu, prin „amenințarea cu săvârșirea actelor teroriste sau prin săvârșirea acestora se urmărește atragerea atenției opiniei publice interne sau internaționale asupra scopurilor urmărite de teroriști sau asupra modului de soluționare a problemelor conflictuale”.⁵⁷⁹

În esență, respectivul scop exprimă tendința făptuitorului de a scoate în evidență anumite viziuni ale sale care, de regulă, sunt contrare celor dominante într-o societate. Cu alte cuvinte,

⁵⁷⁴ Мусаелян М. Ф. К вопросу о политизированности уголовно-правовых определений терроризма. În: Российский следователь, 2004, № 12, p. 21.

⁵⁷⁵ *Ibidem*, p. 20.

⁵⁷⁶ Marcello Di Filippo. *Terrorist Crimes and International Co-operation: critical remarks on the definition and inclusion of terrorism in the category of international crimes*. În: The European Journal of International Law, 2008, Vol. 19, no. 3, p. 542.

⁵⁷⁷ *Homeland security*, p. 4. Disponibil:

https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/19_0920_plcy_strategic-framework-countering-terrorism-targeted-violence.pdf

⁵⁷⁸ Тисленко Д. И., *op. cit.*, p. 250.

⁵⁷⁹ Rusu M., *op. cit.*, p. 67.

finalitatea enunțată implică manifestarea atitudinii făptuitorului concretizată în nerecunoașterea standardelor de viață ale unor sau altor membri ai societății, acesta încercând să impună sau să accentueze propriile standarde. Acestea pot fi de ordin politic, religios, cultural, social, economic etc. În acest sens, în doctrină se menționează că unele organizații teroriste de origine musulmană manifestă o atitudine negativă față de cultura occidentală, față de standardele și obiectivele creștinești, ceea ce alimentează tendința realizării actelor teroriste.⁵⁸⁰ De asemenea, se observă o legătură simbiotică exagerată în cadrul unor asemenea grupări (organizații teroriste de origine musulmană) cu cultura, limba, simbolurile statale, spiritualitatea. Orice atentat asupra lor determină apariția fricii față de o totală catastrofă, ceea ce și justifică folosirea oricărui mijloc întru prevenirea acesteia.⁵⁸¹

Un alt scop inserat în textul art. 278 CP RM îl formează *intimidarea populației unui stat ori a unei părți din ea*. Pentru început, menționăm că anterior respectiva finalitate urmărită de făptuitor la realizarea actelor teroriste avea următorul conținut: „intimidarea populației ori a unei părți din ea”. Ulterior, prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 60 din 07.04.2016,⁵⁸² cuvântul „populația” a fost substituit cu sintagma „populația unui stat”. Potrivit Notei informative⁵⁸³ la Proiectul de lege⁵⁸⁴ ce a stat la baza elaborării legii sus-indicate, „[n]ormele care reglementează infracțiunile de act terorist (art. 278 CP RM) au fost amendate în sensul prevederii exprese a faptului că acțiunile incriminate de articolul numit vizează oricare populație, ci nu „populația”, așa cum prevede norma în vigoare”, fapt subliniat și în doctrina de specialitate.⁵⁸⁵ Considerăm că o asemenea remaniere legislativă nu a contribuit cu nimic la perfecționarea cadrului incriminator supus analizei. Este de la sine clar că intimidarea poate viza atât populația Republicii Moldova, cât și a altor state străine; or, legea penală a Republicii Moldova apără nu doar drepturile și interesele cetățenilor săi, ci și ale străinilor sau ale apatrizilor. Prin urmare, pare a fi de prisos precizarea efectuată prin legea sus-enunțată.

În același registru, surprindem că pentru a fi aplicabil art. 278 CP RM intimidarea poate viza un segment din populația unui stat, nu însă întreaga populație a statului respectiv. Asupra

⁵⁸⁰ Адельханян Р. *Современный терроризм*. În: Законность, 2004, № 11, p. 35.

⁵⁸¹ *Ibidem*, p. 35.

⁵⁸² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 123-127.

⁵⁸³ *Nota informativă la Proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative*. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2014/decembrie/Nota_informativa_coordonare.pdf

⁵⁸⁴ *Proiectul Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative*. Disponibil: http://www.particip.gov.md/public/documente/131/ro_1997_proiectdelegelaavizare.pdf

⁵⁸⁵ Stati V. *Observații referitoare la amendamentele operate în Codul penal prin Legea nr. 60/2016*. În: Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 3 (93), 2016, p. 95.

acestui aspect legiuitorului național a statuat în mod expres prin Legea RM nr. 136/2008. Anterior, în textul art. 278 CP RM se opera cu sintagma „intimidarea populației”. Similar legiuitorului moldav a procedat legiuitorul columbian, peruan, mexican, olandez, precum și cel australian, inserând în dispoziția normelor ce incriminează actele teroriste scopul intimidării unei părți din populație.

În altă privință, din textul art. 278 CP RM se desprinde că fapta prejudiciabilă trebuie să *provoace* panică, frică. Din perspectivă comparată, în acord cu art. 343 din Codul penal al Columbiei, pentru a fi în prezența actului terorist este necesar ca făptuitorul să provoace sau să *mențină* starea de frică sau teroare în rândul populației ori al unui segment din aceasta [evid. ns.]. Același lucru poate fi evidențiat în cazul art. 2 din Decretul – Lege nr. 25475 din 06.05.1992 al Președintelui Republicii Peru, precum și al art. 133 din Codul penal al Boliviei.

Cu privire la conținutul finalității supuse analizei, R. Simus notează: „Frica reprezintă una dintre principalele componente ale actului terorist, deoarece răspândirea fricii este mai importantă decât producerea de victime. Principiul terorismului nu este de a produce victime. Scopul nu este de a ucide cât mai multe persoane, ci de a instala frica, teroarea în cât mai multe persoane”.⁵⁸⁶ După alți autori, intimidarea populației presupune tendința subiectului de a stimula apariția la un număr mare, nedeterminat de oameni a sentimentului de frică pentru viața, sănătatea și proprietatea lor sau a rudelor apropiate.⁵⁸⁷ Așadar, intimidarea populației implică crearea unei frici, a unei panici în rândul membrilor societății. Tocmai acest lucru a fost subliniat de către Tribunalul Special pentru Liban cu prilejul judecării persoanelor presupuse a fi responsabile de actul terorist din 14 februarie 2005 soldat cu decesul primului-ministru libanez Rafic Hariri. *In concreto*, Tribunalul a statuat că explozia a constituit un act destinat să provoace teroare în rândul populației, fapt desprins din următoarele circumstanțe: „dispozitivul a explodat pe o stradă aglomerată a orașului în mijlocul unei zile de săptămână, fiind detonat aproximativ la o distanță de 50 – 80 cm deasupra nivelului solului într-o stradă căptușită cu mai multe clădiri, lucru ce a creat un „efect de canion” care i-a sporit puterea distructivă (pct. 441)”; „dimensiunea și puterea dispozitivului explozibil, modul, timpul și locul detonării sale, precum și ținta intenționată demonstrează că detonarea dispozitivului în aceste circumstanțele avea, evident, potențialul de a provoca frică și panică, cel puțin printre membrii publicul din zona detonării (pct. 444)”.⁵⁸⁸

⁵⁸⁶ Simus R., *op. cit.*, p. 520.

⁵⁸⁷ Sili V. et al., *op. cit.*, p. 64; Gladchi Gh. și Sili V., *op. cit.*, p. 68; Pleșca R. și Sili V., *op. cit.*, p. 16.

⁵⁸⁸ Summary of judgment of the Special Tribunal for Lebanon, 18 august 2020. Disponibil: <https://www.stl-tsl.org/crs/assets/Uploads/20200818-F3840-PUBLIC-Summary-of-Judgment-FILED-EN-FINAL.pdf>

În opinia lui T. B. Isaeva, prin săvârșirea actelor teroriste făptuitorul urmărește să intimideze populația cu scopul de a exercita influență asupra puterii de stat, astfel încât aceasta să ia unele decizii.⁵⁸⁹ În dezvoltarea acestei idei, G. F. Bairak menționează că scopul actelor teroriste constă în intimidarea populației în vederea soluționării pozitive a sarcinilor ce stau în fața unei organizații teroriste concrete.⁵⁹⁰ Tot așa și H. Gasser relevă că scopul actelor teroriste rezidă în faptul provocării unei frici și în crearea condițiilor care, în opinia făptuitorilor, ar fi în stare să contribuie la atingerea țelurilor urmărite de ei.⁵⁹¹ La rândul său, B. V. Sidorov consemnează că scopul imediat al actelor teroriste îl reprezintă intimidarea populației, în calitate de metodă eficientă de influențare psihică exercitată de făptuitor asupra organizației internaționale, asupra statului, asupra societății și structurilor sale, în vederea atingerii finalităților sale de bază.⁵⁹² După T. Sandler, terorismul presupune „folosirea premeditată a violenței sau a amenințării cu violența de către persoane sau de către grupuri supranaționale în vederea realizării unor obiective sociale sau politice prin intimidarea unui cerc larg de persoane”.⁵⁹³ În același plan, M. Kovač relevă că intimidarea populației nu reprezintă scop în sine, ci constituie un instrument în mâinile teroriștilor pentru atingerea unor țeluri finale.⁵⁹⁴ Același lucru este subliniat de I. E. Okoye.⁵⁹⁵

Observăm că toate ideile sus-indicate converg spre constatarea că intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea apare, în conjunctura art. 278 CP RM, în postura de scop primar (inițial) al infracțiunii. În același timp, silirea unui stat, a unei organizații internaționale, a unei persoane juridice sau fizice să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului evoluează pe post de scop final.

La aceeași concluzie ajunge S. V. Maksina când opinează: „Adevăratul scop (cel de bază) al actelor teroriste constă în influențarea asupra celor care pot lua o decizie sau alta în favoarea teroriștilor. Însă, intimidarea populației este un scop ajutător (intermediar) pentru atingerea scopului final, fiind în cele din urmă mijloc pentru realizarea scopului de bază”.⁵⁹⁶ Pe aceeași undă se situează V. P. Emilianov, în opinia căruia „[i]ntimidarea populației constituie scop inițial

⁵⁸⁹ Isaeva T. B., *op. cit.*, p. 9.

⁵⁹⁰ Байрак Г. Ф., *op. cit.*, p. 19.

⁵⁹¹ Гассер Х., *op. cit.*, p. 244.

⁵⁹² Сидоров Б. В., *op. cit.*, p. 237.

⁵⁹³ Sandler T. *The analytical study of terrorism: taking stock*. În: Journal of Peace Research 2014, Vol. 51 (2), p. 257.

⁵⁹⁴ Kovač M. *International criminalisation of terrorism*, p. 271-271.

⁵⁹⁵ Okoye I. E. *The theoretical and conceptual understanding of terrorism: a content analysis approach*. În: Journal of Law and Criminal Justice, June, 2017, vol. 5, no. 1, p. 38.

⁵⁹⁶ Максина С. В., *op. cit.*, p. 14.

al actelor teroriste, în timp ce constrângerea statului, organizației internaționale, a persoanei fizice sau juridice ori a unui grup de persoane la săvârșirea unor acțiuni concrete sau la abținerea de la săvârșirea acestora în interesele făptuitorilor și în dauna destinatarilor revendicărilor reprezintă scopul final”.⁵⁹⁷ În accepțiunea autorilor L. Ermakova și M. Komarova, „[p]entru realizarea scopului final trebuie realizat cel intermediar. Doar prin intimidarea populației este posibilă realizarea scopului final – determinarea organelor puterii de stat să acționeze în direcția dorită de teroriști”.⁵⁹⁸

De asemenea, V. Sîli susține următoarele: „Faptele pot deveni infracțiuni cu caracter terorist în cazurile în care sunt pentru persoana vinovată nu ca scop în sine, ci ca mijloc de atingere a altui scop, care nu se află în legătură directă cu aceste fapte, când ele servesc drept pârghie de influență, înspăimântare și impunere prin comiterea acestora la adoptarea anumitor decizii sau la abținerea de la comiterea anumitor acțiuni”;⁵⁹⁹ „[s]pecificul utilizării metodelor teroriste, spre deosebire de alte infracțiuni care generează spaima, constă în faptul că în cazul acestora spaima se creează nu doar pentru a intimida, ci pentru atingerea altor scopuri, ea constituind un fel de mijloc obiectiv de influență, apărând nu în calitate de scop, dar în calitate de mijloc al atingerii scopului. Crearea stării de frică reprezintă exteriorizarea caracterului terorist al faptelor comise, manifestarea esenței acestuia, fiind inadmisibilă confundarea cu scopul final al activității teroriste”.⁶⁰⁰ Pe aceeași undă se află alți autori.⁶⁰¹

Într-adevăr, prin intimidarea populației sau a unei părți din ea făptuitorul tinde să faciliteze procesul de exercitare a unei influențe asupra unor factori decidenți, inclusiv asupra statului. În vederea satisfacerii cerințelor înaintate față de acești factori făptuitorul recurge la intimidarea populației. Frica creată în sânul societății este aptă să determine destinatarul revendicărilor să ia unele decizii sau să se abțină de la luarea lor. Iar acest lucru este cunoscut de făptuitori, motiv pentru care aceștia și acționează asupra destinatarilor revendicărilor prin intermediul populației.⁶⁰² În context, I. Richicinski remarcă că cu cât mai tare se tem oamenii, cu atât mai mare este presiunea pe care teroriștii o pot exercita asupra statului.⁶⁰³

⁵⁹⁷ Емельянов В. П. *Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование*, p. 211.

⁵⁹⁸ Ермакова Л. и Комарова М. Цель как признак терроризма. În: *Уголовное право*, 2002, № 2, p. 23.

⁵⁹⁹ Sîli V. *Conceptul și trăsăturile infracțiunilor cu caracter terorist*, p. 66.

⁶⁰⁰ *Ibidem*, p. 67.

⁶⁰¹ Максимов С. В. *Цель терроризма: уголовно-правовые аспекты*. În: *Российский следователь*, 2007, № 21, p. 14; Моисеенко А. И. *О законодательных аспектах противодействия терроризму*. În: *Российский следователь*, 2006, № 6, p. 19; Dumneanu L., *op. cit.*, p. 57.

⁶⁰² Cojocaru V. M. *Scopul și motivul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*, p. 177.

⁶⁰³ Richicinski I., *op. cit.*, p. 54.

Intimidarea populației evoluează pe post de mijloc în realizarea scopurilor dorite de făptuitor în procesul comiterii actelor teroriste. Mai exact, așa cum susține A. A. Mojegova, intimidarea populației apare pe post de scop intermediar.⁶⁰⁴ La rândul său, A. A. Kirichenko accentuează că înspăimântarea populației reprezintă una dintre cele mai eficiente metode de atingere a scopului final urmărit de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste.⁶⁰⁵

În plan comparat, atestăm modele legislative din care poate fi desprinsă cu ușurință prezența scopului primar și a celui final. De exemplu, în conformitate cu art. 100.1 din Codul penal al Australiei,⁶⁰⁶ „constituie act terorist acțiunea săvârșită cu intenția [*a se citi* – cu scopul – *n.a.*] de a constrânge sau de a influența *prin intimidare* Guvernul Commonwealth-ului sau statul australian, statul străin sau o parte a statului australian ori a statului străin” [evid. ns.]. În Legea Cubei contra actelor de terorism, nr. 93 din 20.12.2001⁶⁰⁷, alin. (1) art. 1, legiuitorul indică în calitate de „scop specific” al infracțiunii „crearea stării de alarmă, frică sau teroare în sânul populației *pentru* a pune în pericol iminent sau a afecta [...] pacea internațională sau securitatea statului cubanez” [evid. ns.]. De asemenea, anterior abrogării prin legea citată *supra*, art. 109 din Codul penal al Cubei⁶⁰⁸ prevedea în calitate de scop al infracțiunii „crearea fricii în sânul populației *în vederea* afectării securității statului” [evid. ns.]. Prezența unui scop inițial și a unui final poate fi învederată și în cazul normei de la art. 2 al Decretului – Lege al Președintelui Republicii Peru, nr. 25475 din 06.05.1992. În corespundere cu norma indicată, provocarea, crearea, menținerea unei stări de anxietate, alarmă sau teroare reprezintă scop inițial (primar). Însă, respectiva stare din societate este provocată, creată sau menținută în vederea cauzării unui haos sau perturbării grave a liniștii publice ori în scopul de a afecta relațiile internaționale sau securitatea socială ori a statului (scop final). Anterior întării în vigoare a acestui Decret – Lege, art. 319 din Codul penal al statului Peru, includea prevederi similare. În mod analogic, în conformitate cu art. 139 din Codul penal al Mexicului, făptuitorul săvârșește actele teroriste „pentru a produce alarmă, frică sau teroare în rândul populației sau a unui grup ori segment din ea *în vederea* subminării securității naționale sau pentru a exercita o presiune asupra autorităților ori asupra unei persoane” [evid. ns.]. Potrivit art. 421-1 din Codul penal al Franței, constituie acte teroriste „faptele prejudiciabile comise intenționat prin intimidare sau teroare *în scopul*

⁶⁰⁴ Можегова А. А. *О разграничении экстремистских преступлений по уголовному праву Российской Федерации*. În: Бизнес в законе, 2014, № 3, p. 53.

⁶⁰⁵ Кириченко А. А., *op. cit.*, p. 105.

⁶⁰⁶ *Criminal Code Act of Australia*. Disponibil: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00235>

⁶⁰⁷ *Ley contra actos de Terrorismo*, No. 93 de 20 de diciembre del 2001. Disponibil: <http://www.parlamentocubano.cu/?documento=ley-contra-actos-de-terrorismo>

⁶⁰⁸ *Código Penal de Cuba*. Disponibil: <https://data.miraquetemiro.org/sites/default/files/documentos/LEYES%20PENALES%20CUBANAS%20COMENTADAS.pdf>

perturbării serioase a ordinii publice” [evid. ns.]. Și în legislația penală a statului Trinidad și Tobago intimidarea populației ori a unei părți din ea apare pe post de finalitate primară.⁶⁰⁹

Observăm că intimidarea sau teroarea constituie finalități primare, în timp ce perturbarea ordinii publice – scop final. De asemenea, remarcăm că făptuitorul nu poate tinde spre realizarea scopului final fără a recurge la intimidarea populației sau la crearea terorii în rândul societății.

În cele din urmă, conchidem că intimidarea populației nu poate fi privită în calitate de finalitate de sine stătătoare. De fiecare dată, făptuitorul intenționează să intimideze populația în vederea realizării unor finalități mult mai îndepărtate. Or, după cum subliniază, cu drept cuvânt, O. V. Gavrilova, frica nu este creată de dragul fricii, ci în alte scopuri.⁶¹⁰ E puțin probabil ca făptuitorul să tindă exercitarea unei simple intimidări asupra populației unui stat sau a unei părți din ea fără să urmărească realizarea unui obiectiv final, întrucât intimidarea populației nu constituie un scop în sine. Săvârșind acte teroriste făptuitorii urmăresc ceva mai mult decât intimidarea populației. Mult mai fezabile par ipotezele intimidării populației în vederea silirii unui stat, a unei organizații internaționale, a unei persoane juridice sau fizice să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și în scopul de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului. De aceea, susținem cele evocate de S. V. Maksimov: „Simpla intimidare nu poate constitui scop final. Intimidarea populației reprezintă o etapă în atingerea scopului final, constituind, de fapt, o metodă de atingere a acestuia”.⁶¹¹ Potrivit aceluiași autor, „scopul inițial are importanță ajutătoare, iar pentru calificarea corectă a actelor teroriste importanță juridico-penală comportă, inclusiv, determinarea scopului final”.⁶¹² În mod analogic, M. M. Galacueva menționează că prin crearea unei frici în sânul societății poate fi atins scopul final urmărit de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste.⁶¹³ În același făgaș, B. V. Sidorov și V. G. Kirșin menționează că „[t]endința făptuitorului de a instala frica, teama în rândul populației are drept obiectiv atingerea scopurilor sale antisociale”.⁶¹⁴

În același timp, realizarea actului terorist este imposibilă fără intimidarea populației sau a unei părți din ea. De fapt, crearea panicii, fricii, anxietății în rândul populației constituie una dintre trăsăturile esențiale ale actului terorist. Cu privire la acest aspect Z. Ș. Matcianova evidențiază, *inter alia*, în calitate de trăsătură fundamentală a actului terorist crearea intenționată

⁶⁰⁹ *Anti-terrorism Act of Trinidad and Tobago*. Disponibil:

https://rgd.legalaffairs.gov.tt/laws2/Alphabetical_List/lawspdfs/12.07.pdf

⁶¹⁰ Гаврилова О. В., *op. cit.*, p. 88.

⁶¹¹ Максимов С. В., *op. cit.*, p. 14.

⁶¹² *Ibidem*.

⁶¹³ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 75.

⁶¹⁴ Сидоров Б. В. și Киршин В. Г., *op. cit.*, p. 105.

a unei panici în sânul societății.⁶¹⁵ După alți autori, una dintre particularitățile actelor teroriste constă în faptul că acestea creează în rândul populației sentimentul de frică și nesiguranță, determinat de influența unei violențe crude și organizate.⁶¹⁶ Se mai susține că crearea ambianței de frică reprezintă esența exprimării actului terorist, dar nu scopul final.⁶¹⁷ Cu privire la acest aspect, R. I. Mocanu punctează: „Provocarea temerii în rândul populației este la fel de importantă ca și reușita atentatelor. În general, comiterea oricărei fapte penale grave, odată ajunsă la cunoștința altor persoane, produce o emoție negativă sau chiar un sentiment de insecuritate, însă în cazul actelor teroriste se urmărește în mod intenționat răspândirea unui sentiment de teamă accentuată. Spaima nu este doar un produs adiacent faptei, ci un element esențial urmărit de făptuitor”.⁶¹⁸ După M. Atanasiu și F. Repez, una dintre condițiile atribuirii unei infracțiuni la categoria actelor teroriste rezidă în urmărirea diseminării unui efect psihologic de teroare în rândul maselor.⁶¹⁹ Prin utilizarea violenței sau a amenințării cu violență publicul larg este pus într-o stare de teamă cronică sau teroare ce afectează în mod fizic, psihologic, social, politic și economic societatea în ansamblu.⁶²⁰

Așadar, provocarea fricii în rândul societății ține de esența actului terorist. Pe cale de consecință, nu constituie act terorist fapta prejudiciabilă săvârșită care nu este în stare să producă temere în societate. O atare faptă prejudiciabilă este susceptibilă de încadrare potrivit unei alte norme de incriminare, decât în corespundere cu cele prevăzute la art. 278 CP RM.

Din cele indicate *supra* desprindem că pentru a fi în prezența infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist nu este suficient ca făptuitorul să fi urmărit atragerea atenției societății asupra ideilor sale politice, religioase ori de altă natură ori silirea unui stat, a unei organizații internaționale, a unei persoane juridice sau fizice să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni. Este necesar ca respectivele finalități să fie urmărite prin tendința făptuitorului de a intimida populația statului sau o parte din ea. Cu alte cuvinte, una dintre cele două finalități de bază trebuie să fie precedată de intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea. Tocmai această din urmă finalitate acordă făptuitorului posibilitatea realizării obiectivelor finale. O atare finalitate determină specificul victimelor actelor teroriste. Și tot această finalitate

⁶¹⁵ Матчанова З. Ш., *op. cit.*, p. 12.

⁶¹⁶ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. А. В. Наумов. Москва: Юристъ, 1997, p. 492-493.

⁶¹⁷ Ермакова Л. și Комарова М., *op. cit.*, p. 24.

⁶¹⁸ Mocanu R. I., *op. cit.*, p. 167.

⁶¹⁹ Atanasiu M. și Repez F., *op. cit.*, p. 33.

⁶²⁰ Counter-terrorism. Module 1. Introduction to international terrorism. United Nations. Viena, 2018, p. 12.
Disponibil: https://www.unodc.org/documents/e4j/18-04932_CT_Mod_01_ebook_FINALpdf.pdf

servește punct de plecare la identificarea obiectului de atentare al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.⁶²¹

Pe o poziție diferită se situează A. V. Rostokinski, în opinia căruia „[e]xistă posibilitatea practică ca scopul infracțiunii să fie atins în lipsa unei intimidări a populației sau a unei părți din ea, fapt ce nu exclude caracterul terorist al atentatului (de exemplu, amenințarea cu omor, inclusiv a persoanelor apropiate, poate fi transmisă direct și confidențial persoanei de care depinde realizarea revendicărilor înaintate de făptuitor)”.⁶²² Nu susținem un asemenea punct de vedere, întrucât este în disonanță cu natura juridică a actelor teroriste. În special, acesta contrazice tezele noastre (sprijinite prin argumente) reliefate *supra* pe marginea obiectului infracțiunilor investigate și a modului de săvârșire a acestor fapte. La concret, mai sus am demonstrat că modul public constituie semn obligatoriu al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. De asemenea, am arătat că prin comiterea actelor teroriste în plan principal sunt lezate relațiile sociale ce se află în derivație organică cu securitatea publică. Plus la aceasta, am argumentat că pe post de victime ale actelor teroriste pot evolua doar persoanele privite ca membri neconcretizați ai societății. În cele din urmă, considerăm că în exemplul oferit de A. V. Rostokinski lipsește obiectul de atentare specific actului terorist (secundat de victima specifică a unor asemenea acte), precum și modul public de acționare al făptuitorului. Iar acest lucru este rodul catalogării intimidării populației în calitate de scop cu caracter alternativ. În realitate, orice act terorist are drept efect intimidarea populației. De aceeași părere este L. Dumneanu, care afirmă că intimidarea populației constituie finalitate obligatorie, nu însă alternativă.⁶²³

În lipsa intimidării populației nu putem atesta lezarea securității publice în calitate de valoare socială fundamentală. La fel, lipsa intimidării populației denotă lipsa modului public de acționare al făptuitorului. În consecință, cele comise nu pot cădea sub tiparul art. 278 CP RM.

Suplimentar, consemnăm că tocmai intimidarea populației conferă actelor teroriste fizionomie distinctă în raport cu alte fapte infracționale similare. În acest context, Iu. M. Antonian punctează: „Scopuri diferite pot fi urmărite în cazul atentării asupra reprezentanților puterii de stat sau asupra reprezentanților politici, colaboratorilor organelor de drept sau asupra simplilor cetățeni atunci când sunt distruse fabrici, uzine, comunicațiile întreprinderilor sau realizate alte acțiuni similare, dar despre terorism se poate vorbi doar atunci când intenția făptuitorului este îndreptată spre intimidare. Această caracteristică de bază permite

⁶²¹ Cojocar V. M. *Scopul și motivul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*, p. 178.

⁶²² Ростокинский А. В., *op. cit.*, p. 37.

⁶²³ Dumneanu L., *op. cit.*, p. 58.

delimitarea actelor teroriste de alte infracțiuni asemănătoare”.⁶²⁴ În cele din urmă, ajungem la concluzia că intimidarea populației este inerentă infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.

În altă privință, nu are relevanță la încadrare potrivit art. 278 CP RM dacă prin intimidarea populației statului sau a unei părți din ea făptuitorul a urmărit doar să atragă atenția societății asupra ideilor sale politice, religioase ori de altă natură și/sau să silească un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni. Urmărirea unui singur obiectiv sau a ambelor poate conta doar în planul aplicării pedepsei penale.

În definitivă, constatăm că intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea constituie o finalitate primară (inițială) în procesul comiterii actelor teroriste, nu însă un obiectiv final. În același timp, respectiva finalitate constituie semn obligatoriu. Este obligatoriu ca făptuitorul să urmărească intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea. În lipsa unui asemenea scop, făptuitorul nu poate tinde spre realizarea scopului final. Acest lucru nu reiese din textul art. 278 CP RM. De aici se desprinde că intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea formează, în mod alternativ, una dintre finalitățile urmărite de făptuitor. Mai mult, se observă că respectiva finalitate apare pe post de scop final, dar nu inițial (primar). În ce ne privește, considerăm că aceste constatări rezultate din conținutul art. 278 CP RM sunt contrare esenței juridice pe care o comportă actele teroriste. În vederea remedierii situației legislative existente, sugerăm efectuarea unor remanieri în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM, astfel încât intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea să formeze scop inițial (primar), dar obligatoriu, iar celelalte două finalități să apară pe post de țeluri finale, cu caracter alternativ. *In concreto*, înaintăm propunerea *de lege ferenda* ca textul „dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația unui stat ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni” din dispoziția de la alin. (1) art. 278 CP RM să fie substituit cu textul „dacă această faptă este săvârșită pentru a intimida populația unui stat ori o parte din ea, în scopul de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni”.

În continuare vom supune analizei scopul *silirea statului, organizației internaționale, persoanei juridice sau fizice să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni*, în

⁶²⁴ Анто́нян Ю. М. *Терроризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Щит и меч, 1998, p. 8.

calitate de finalitate urmărită de făptuitor în procesul săvârșirii infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. În doctrină se arată că constrângerea statului, organizației internaționale, persoanei juridice sau fizice la săvârșirea unor acțiuni (inacțiuni) dorite de făptuitor constituie scopul principal al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.⁶²⁵

În vederea analizei finalității indicate, *ab initio*, consemnăm că până la adoptarea Legii RM nr. 136/2008 dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM, în ce privește finalitatea pusă în discuție, avea următorul conținut: „impunerea autorităților publice sau persoanelor fizice anumite decizii”. Remarcăm că noul cadru legal comportă unele avantaje în raport cu cel vechi. În primul rând, a fost lărgit cercul destinatarilor revendicărilor înaintate de făptuitor. Astfel, dacă anterior în această postura putea evolua doar persoana fizică, precum și statul în persoana autorităților publice, apoi, în acord cu noul cadru incriminator, pe post de destinatar pot apărea, suplimentar, organizația internațională, precum și persoana juridică. În al doilea rând, s-a adus mai multă claritate în ceea ce privește forma de manifestare a conduitei destinatarului revendicărilor la a cărei realizare acesta este silit. La concret, s-a statuat că aceasta poate lua atât forma unui comportament activ, cât și a unui pasiv.

Din perspectivă comparată, în legislațiile penale ale statelor străine surprindem diferite poziții în ceea ce privește tipul subiectului pasibil să apară pe post de destinatar al revendicărilor înaintate de făptuitor. De exemplu, în acord cu art. 139 din Codul penal al Mexicului, în calitate de destinatar al revendicărilor poate apărea autoritatea publică sau persoana fizică.

În conformitate cu art. 214 din Codul penal al Azerbaidjanului, art. 239 din Codul penal al Kârgâzstanului, art. 79¹ din Codul penal al Letoniei, §237 din Codul penal al Estoniei, art. 205 din Codul penal al Federației Ruse, § 278c din Codul penal al Austriei, § 311 din Codul penal al Cehiei, secțiunea VI din Capitolul 34(a) „Infracțiuni teroriste” din Codul penal al Finlandei, art. 328A din Codul penal al Maltei, secțiunea 83a din Codul penal al Olandei, secțiunea 131 din Codul penal al Norvegiei, art. 323 din Codul penal al Georgiei, art. 255 din Codul penal al Kazahstanului, art. 108a din Codul penal al Bulgariei, art. 230 din Codul penal al Albaniei, §114 din Codul penal al Danemarcei, art. 100a din Codul penal al Islandei, art. 314 din Codul penal al Ungariei, art. 447 din Codul penal al Muntenegrului, art. 391 din Codul penal al Serbiei, §20. (20) din Capitolul XIV „Înțelesul unor termeni” din Codul penal al Poloniei,⁶²⁶ precum și cu art. 108 din Codul penal al Sloveniei, pe post de destinatar al revendicărilor poate apărea statul, inclusiv statul străin, precum și organizația internațională.

⁶²⁵ Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 56.

⁶²⁶ *Criminal Code of the Republic of Poland*. Disponibil: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Într-o altă accepțiune (mult prea restrictivă), doar statul poate figura în calitate de destinatar al revendicărilor înaintate de făptuitor. Este cazul art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului, art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus, art. 217 din Codul penal al Armeniei.

Un alt grup de state au îmbrățișat o poziție similară celei a legiuitorului moldav, prescriind în calitate de destinatar al revendicărilor statul, organizația internațională, persoana fizică, precum și cea juridică. Aici evidențiem: art. 155 din Codul penal al Uzbekistanului, precum și art. 258 din Codul penal al Ucrainei.

În ce ne privește, susținem poziția acestor din urmă legiuitori. Lărgirea cercului de subiecți constrânși de făptuitor în direcția luării unor decizii favorabile nu poate să comporte decât un aspect pozitiv. În principal, acest lucru reduce șansa făptuitorului de a evita răspunderea penală pentru comiterea actului terorist.⁶²⁷

În doctrina rusă este criticată poziția legiuitorului rus de a indica doar statul și organizația internațională în calitate de destinatar al revendicărilor. În opinia lui V. P. Aliohin, persoana fizică sau persoana juridică poate apărea cu ușurință în postura de destinatar al revendicărilor (de exemplu, oamenii politici, businessmanii).⁶²⁸ De asemenea, S. M. Ivliev se întreabă cu nedumerire de ce legiuitorul rus nu a introdus persoana juridică în calitate de destinatar al revendicărilor, deși o atare entitate figurează în această postură în legislațiile penale ale mai multor state străine, precum și în unele instrumente juridice internaționale.⁶²⁹ Într-adevăr, nu doar statul și organizația internațională pot fi supuși influenței psihice exercitate prin intimidarea populației, ci și persoana fizică sau chiar cea juridică. Important e ca aceste entități să fie capabile de a realiza acțiuni favorabile pentru făptuitor sau de a se abține de la realizarea unor asemenea acțiuni. În caz contrar, făptuitorul nici nu ar recurge la exercitarea unor presiuni asupra acestora apelând la intimidarea populației prin provocarea exploziei, incendiului etc.

În alt context, reiterăm că în acord cu dispoziția art. 278 CP RM obiectul influenței exercitate de făptuitor asupra statului, organizației internaționale, persoanei fizice sau juridice îl formează săvârșirea unei acțiuni sau abținerea de la săvârșirea vreunei acțiuni. Cu alte cuvinte, făptuitorul poate constrânge entitățile sus-numite fie la manifestarea unui comportament activ, fie la manifestarea unui comportament pasiv. În cazul primei ipoteze făptuitorul urmărește ca statul, organizația internațională, persoana fizică sau cea juridică să îndeplinească unele acțiuni din care acesta va trage folos. În cea de-a doua ipoteză făptuitorul tinde să beneficieze de acel

⁶²⁷ Cojocaru V. M. *Scopul și motivul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*, p. 180.

⁶²⁸ Алехин В. П., *op. cit.*, p. 13.

⁶²⁹ Ивлиев С. М. *Эволюция уголовно-правовой нормы о террористическом акте*, p. 209.

folos prin silirea entităților indicate să se rețină de la realizarea unor acțiuni ce sunt în defavoarea acestuia.

În plan comparat, în majoritatea statelor, normele de incriminare similare celor prevăzute la art. 278 CP RM stabilesc că obiectul constrângerii statului, organizației internaționale etc. poate viza atât realizarea unor acțiuni, cât și abținerea de la realizarea acestora (este cazul art. 323 din Codul penal al Georgiei,⁶³⁰ art. 258 din Codul penal al Ucrainei, art. 79¹ din Codul penal al Letoniei, art. 108a din Codul penal al Bulgariei, art. 230 din Codul penal al Albaniei, art. 100a din Codul penal al Islandei, art. 328A din Codul penal al Maltei, art. 97 din Codul penal al Croației etc.). Însă, în legislația unor state, obiect al influenței exercitate îl poate forma doar realizarea unor acțiuni, adică manifestarea unui comportament activ (este cazul art. 214 din Codul penal al Azerbaidjanului, art. 217 din Codul penal al Armeniei, art. 239 din Codul penal al Kârgâzstanului, art. 255 din Codul penal al Kazahstanului, art. 271 din Codul penal al Turkmenistanului, art. 179 din Codul penal al Tadjikistanului, precum și al art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus).

În legislația altor state, obiect al constrângerii îl poate forma nu doar realizarea unor acțiuni sau omiterea îndeplinirii acestora, ci și tolerarea realizării anumitor acțiuni. De exemplu, în conformitate cu secțiunea 83a din Codul penal al Olandei, în procesul săvârșirii actului terorist făptuitorul poate urmări constrângerea autorităților publice sau a organizațiilor internaționale să efectueze sau să se abțină de la efectuarea unor acțiuni ori să tolereze anumite acțiuni. Același lucru sesizăm în cazul § 311 din Codul penal al Cehiei, art. 314 din Codul penal al Ungariei, precum și al secțiunii 131 din Codul penal al Norvegiei. În opinia noastră, o asemenea stipulare pare a fi de prisos; or, tolerarea unui comportament de către destinatarul revendicărilor implică automat abținerea acestuia de la realizarea unor acțiuni pe care în mod normal trebuia să le facă, abținere de care beneficiază făptuitorul.

În altă privință, consemnăm că alte finalități decât cele sus-indicate nu pot fi urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste. În caz contrar, cele comise nu pot fi încadrate potrivit uneia dintre normele prevăzute la art. 278 CP RM, ci, eventual, potrivit altor norme de incriminare. *Supra* am și menționat că scopul infracțiunii permite delimitarea faptelor prejudiciabile prevăzute la art. 278 CP RM de alte fapte similare. Cu acest prilej, în literatura de specialitate se relevă: „Semnele secundare ale laturii subiective pot servi drept criteriu de delimitare a componentelor de infracțiune similare. Spre exemplu, *inter alia*, scopul constituie criteriu de delimitare a diversiunii (art. 343 CP RM) de actul terorist (art. 278 CP RM). Astfel,

⁶³⁰ Уголовный кодекс Грузии. Disponibil: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>

dacă în cazul diversiunii făptuitorul săvârșește o explozie, un incendiu în scopul slăbirii bazei economice și a capacității de apărare a țării, atunci, în cazul actului terorist, aceste acțiuni sunt săvârșite în alt scop, și anume: în scopul de a intimida populația ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni”.⁶³¹ În același context, H. S. Safarov punctează că deosebirea dintre actele teroriste și actele de diversiune se face, în principal, în funcție de conținutul intenției și de caracterul scopului urmărit de făptuitor.⁶³² În dezvoltarea ideii privind delimitarea actelor de diversiune de infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM, G. Cojanu opinează: „Cea mai relevantă linie de demarcație între actele de diversiune și actele teroriste rezidă în semnul secundar obligatoriu al laturii subiective – scopul infracțiunii. Astfel, în acord cu dispoziția art. 278 CP RM, actele teroriste pot fi comise în prezența unuia dintre următoarele scopuri: 1) intimidarea populației ori a unei părți din ea; 2) atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului; 3) silirea statului, organizației internaționale, a persoanei juridice sau fizice să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni. Dimpotrivă, dispoziția art. 343 CP RM discerne două scopuri interdependente: unul principal și unul subsidiar. Slăbirea bazei economice și a capacității de apărare a țării este scopul principal al infracțiunii de diversiune”.⁶³³ De aici reiese că actul terorist este incompatibil cu urmărirea de către făptuitor a scopului de slăbire a bazei economice și a capacității de apărare a țării. Din aceste rațiuni nu putem achiesa la punctul de vedere exprimat de A. G. Bezverhov, potrivit căruia „[p]rin săvârșirea actelor teroriste făptuitorul urmărește crearea unei frici, a unei dezorganizări sociale, a unei panici întru atingerea unor țeluri mai îndepărtate, printre care subminarea securității economice și a capacității de apărare a țării”.⁶³⁴

Tot în baza scopului infracțiunii disociem actele teroriste de: omorul intenționat săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane (lit. m) alin. (2) art. 145 CP RM), vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății persoanei săvârșită prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane (lit. f) alin. (2) art. 151 CP RM), distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor săvârșită prin incendiere, explozie sau prin altă modalitate periculoasă (lit. a) alin. (2) art. 197 CP RM), livrarea, plasarea, punerea în funcțiune sau detonarea unui dispozitiv exploziv ori a altui dispozitiv cu efect letal (art. 278¹

⁶³¹ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 175.

⁶³² Сафаров X. C., *op. cit.*, p. 19.

⁶³³ Cojanu G. *Răspunderea penală pentru actele de diversiune potrivit legislației Republicii Moldova și a României. Studiu de drept comparat*, p. 117.

⁶³⁴ Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 55-56.

CP RM), precum și de alte fapte infracționale. De exemplu, cu privire la delimitarea omorului intenționat de actul terorist săvârșit prin omorul persoanei A. N. Hlîstov menționează: „Orientarea acțiunilor făptuitorului, precum și scopul special care determină direcția de orientare a faptei constituie criterii de delimitare a acestor două infracțiuni. În cazul actului terorist scopul infracțiunii rezidă în influența exercitată asupra organelor puterii de stat sau asupra organizațiilor internaționale în direcția luării unor decizii favorabile, iar decesul persoanelor constituie rezultatul secundar al actului terorist”.⁶³⁵ După cum se menționează în doctrină, „[î]n unele cazuri, scopul infracțiunii cu caracter terorist este unicul criteriu care determină atribuirea unei infracțiuni la categoria respectivă de infracțiuni”.⁶³⁶

Așadar, lista finalităților urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste are un caracter exhaustiv. De aceea, avem rezerve față de opinia lui V. Verejanu, în opinia căruia printre scopurile pe care și le propun teroriștii pot fi evidențiate: tendința de a primi bani sau bunuri materiale, precum și răzbunarea.⁶³⁷

În primul rând, acestea nu sunt inserate, nici explicit, nici implicit, în textul art. 278 CP RM pentru a apărea în postura de scop al infracțiunii.

În al doilea rând, tendința făptuitorului de a primi bani sau bunuri materiale, precum și răzbunarea, nu constituie finalități a căror realizare o dorește făptuitorul, ci formează necesitățile launtrice determinate în luarea hotărârii infracționale și punerii acesteia în aplicare. Deci, constituie motivul, nu însă scopul infracțiunii. Scopul nu trebuie confundat cu motivul infracțiunii, deși ambele semne aparțin laturii subiective a infracțiunii, unde motivul, în repetate rânduri, determină finalitatea urmărită de făptuitor. În pofida acestei legături organice strânse, motivul și scopul reprezintă semne distincte ale componenței de infracțiune.

Nu este exclus ca făptuitorul să urmărească unul dintre scopurile inserate în textul art. 278 CP RM și, totodată, să acționeze în baza unui interes material sau din răzbunare. Însă, făptuitorul nu poate urmări scopul de cupiditate, acesta nefiind cuprins de dispoziția art. 278 CP RM. Chiar dacă făptuitorul ar urmări un asemenea scop sau alte scopuri similare, răspunderea penală în baza art. 278 CP RM nu poate fi antrenată.

În alt context, în legislațiile penale ale majorității statelor europene, în calitate de scop al actelor teroriste este prevăzută „destabilizarea sau distrugerea structurilor politice fundamentale, constituționale, economice sau sociale ale unei țări sau organizații internaționale”. Cu titlu de exemplu, invocăm: art. 230 din Codul penal al Albaniei, art. 97 din Codul penal al Croației,

⁶³⁵ Хлыстов А. Н., *op. cit.*, p. 137.

⁶³⁶ Ульяновски К. și Сыли В. *Scopul infracțiunilor cu caracter terorist*, p. 226.

⁶³⁷ Verejanu V., *op. cit.*, p. 15-16.

§ 311 din Codul penal al Cehiei, §114 din Codul penal al Danemarcei, art. 100a din Codul penal al Islandei, art. 314 din Codul penal al Ungariei, art. 328A din Codul penal al Maltei, art. 447 din Codul penal al Muntenegrului, secțiunea 83a din Codul penal al Olandei, art. 201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, art. 391 din Codul penal al Serbiei, art. 108 din Codul penal al Sloveniei etc. Comparativ cu normele sus-indicate, secțiunea 131 din Codul penal al Norvegiei stabilește cu exactitate care sunt acele structuri fundamentale politice, constituționale, economice sau sociale ale unei țări a căror destabilizare sau distrugere urmărește făptuitorul, și anume – cele mai vitale funcții ale societății, precum: legislativul, executivul sau autoritatea judecătorească, alimentarea electrică, alimentarea cu apă și hrană, sistemul bancar și cel monetar, serviciile medicale urgente.

Același scop se regăsește în alin. (2) art. 3 din Directiva (UE) 2017/541. De asemenea, și art. 1 din Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene privind combaterea terorismului 2002/475/JAI (actualmente abrogată) prevedea un scop similar în lista finalităților pasibile de urmărit de către făptuitor.

Nu în ultimul rând, în Preambulul Convenției Consiliului Europei privind prevenirea terorismului se subliniază că „actele de terorism, prin natura sau contextul acestora, sunt menite să [...] destabilizeze grav ori să distrugă structurile fundamentale politice, constituționale, economice sau sociale ale unei țări ori ale unei organizații internaționale”. Ceea ce demonstrează că statele europene (membre ale UE) încearcă să se alinieze la standardele impuse de UE.

Din perspectiva vectorului politic stabilit de țara noastră, considerăm că și Republica Moldova, ca stat ce intenționează să devină membru al UE, urmează să se conformeze reglementărilor și recomandărilor impuse de UE, inclusiv în materie penală. Deci, și legiuitorul moldav urmează să introducă în calitate de scop al actelor teroriste „destabilizarea sau distrugerea structurilor politice fundamentale, constituționale sau sociale ale unei țări sau organizații internaționale”, motiv pentru care înaintăm propunerea *de lege ferenda* ca această finalitate să fie expres inserată în textul art. 278 CP RM.

Precizăm că în partea ce privește structurile constituționale ale statului, destabilizarea sau distrugerea nu poate să se exprime în uzurparea sau menținerea forțată a puterii de stat cu încălcarea prevederilor Constituției Republicii Moldova, întrucât în această ipoteză cele comise trebuie calificate potrivit art. 339 CP RM (Uzurparea puterii de stat). La fel, subliniem și faptul că propunerea *de lege ferenda* înaintată ține de scopul urmărit de către făptuitor – destabilizarea și distrugerea structurilor politice, constituționale, precum și sociale, nu însă și a celor economice. Or, în ipoteza destabilizării structurilor economice exprimate în slăbirea bazei economice a țării, prin provocarea exploziilor, incendiilor sau a altor fapte similare îndreptate

spre exterminarea în masă a oamenilor, spre vătămarea integrității corporale sau a sănătății mai multor persoane, spre distrugerea sau deteriorarea întreprinderilor, clădirilor, căilor și mijloacelor de comunicație, a mijloacelor de telecomunicații ori a altor bunuri de stat sau obștești, sau prin provocarea unor otrăviri sau prin răspândirea unor epidemii sau epizootii, cele comise necesită calificare separată potrivit art. 343 CP RM.

În aceeași ordine de idei, precizăm că destabilizarea sau distrugerea structurilor politice fundamentale, constituționale sau sociale ale statului sau ale organizației internaționale, drept finalitate urmărită de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste, este prezentă nu doar în legislațiile statelor membre ale UE, ci și în legislațiile altor state, inclusiv ale statelor membre ale CSI sau foste membre ale Uniunii Sovietice, dar care nu sunt membre ale CSI. De exemplu, respectiva finalitate este inserată explicit în dispoziția normei de la §237 din Codul penal al Estoniei, precum și în nota de la art. 323 din Codul penal al Georgiei. De asemenea, infracțiunea prevăzută la art. 155 din Codul penal al Uzbekistanului este săvârșită în scopul „destabilizării situației social-politice”. Art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus stabilește în calitate de scop al actelor teroriste „obstrucționarea activității politice sau de altă natură”. Mai nou, legiuitorul rus a specificat în dispoziția art. 205 din Codul penal „destabilizarea activității organelor puterii de stat sau a organizațiilor internaționale” în calitate de scop al actelor teroriste. Ce-i drept, în acest din urmă caz destabilizarea vizează doar sfera politică. Tot sfera politică este cea mai vizată în cazul legii penale bielorusă. În același timp, în legea penală a Uzbekistanului destabilizarea se referă nu doar la sfera politică, ci și la cea socială. În cele din urmă, concluzionăm că și în legislația penală a Uzbekistanului, a Federației Ruse, precum și a Republicii Belarus destabilizarea unor structuri statale sau aparținând organizațiilor internaționale figurează în calitate de scop urmărit de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste, deși aceasta vizează o sferă mai îngustă comparativ cu legislația Georgiei, Estoniei, precum și a majorității statelor europene sus-enunțate.

Necesitatea inserării unui atare scop este evidențiată și în literatura de specialitate. De exemplu, V. Borovikov sugerează legiuitorului rus să înlocuiască scopul „subminarea securității publice” cu „destabilizarea ambianței politice sau sociale”,⁶³⁸ opinie care, *volens-nolens*, ulterior a fost luată în considerare la perfecționarea art. 205 CP FR (articol similar celui supus analizei).

Destabilizarea situației politice, drept finalitate urmărită de făptuitor la comiterea actului terorist, este subliniată și de V. Efremov, în accepțiunea căruia scopul acțiunilor teroriste rezidă în realizarea unei schimbări a politicii prin acțiuni de descurajare asupra autorităților, grupurilor de populație, reprezentanților statelor străine și ai organizațiilor internaționale.⁶³⁹ În același

⁶³⁸ Боровиков В., *op. cit.*, p.11.

⁶³⁹ Efremov V., *op. cit.*, p. 39.

făgaș, I. Richicinski menționează că scopul final al activității teroriste constă, printre altele, în: schimbarea modului de funcționare a obiectului atentatului prin dezorganizarea activității organelor puterii și administrării, deșurajarea activităților ce au o mare importanță politică sau socioculturală; descurajarea moral-psihologică sau slăbirea adversarului prin destabilizarea situației sociale.⁶⁴⁰ În fine, destabilizarea situației sociale, în calitate de scop al actelor teroriste, este sesizată și de Z. Ș. Matcianova.⁶⁴¹

S-ar putea ca unii autori să nu susțină opinia noastră de a introduce „destabilizarea sau distrugerea structurilor politice fundamentale, constituționale sau sociale ale unei țări sau organizații internaționale” în calitate de scop al actelor teroriste, motivând că infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM atentează asupra securității publice în calitate de valoare socială fundamentală, în timp ce finalitatea sus-indicată are drept obiect destabilizarea sau distrugerea structurilor unui stat sau ale unei organizații internaționale.

Drept răspuns la o asemenea eventuală critică subliniem că inserarea unui atare scop în textul art. 278 CP RM nu are cum să știrbească din natura juridică a actelor teroriste și, implicit nu poate să modifice obiectul protecției penale. Securitatea publică rămâne a fi valoarea socială *sui generis* lezată prin comiterea actelor teroriste, în pofida faptului că făptuitorul urmărește destabilizarea sau distrugerea unor structuri statale sau aparținând unei organizații internaționale. Scopul inițial urmărit de făptuitor (intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea) plasează normele ce incriminează actele teroriste în zona de protecție a securității publice. Or, orice act terorist, drept finalitate intermediară, implică dorința făptuitorului de a intimida populația sau o parte din ea. Însă, așa cum am argumentat în cadrul secțiunii din prezenta lucrare dedicate analizei obiectului infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM, prin intimidarea populației, în plan principal sunt lezate relațiile sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică. De asemenea, modul public de comitere a actelor teroriste eclipsează faptul că destabilizarea sau distrugerea vizează structurile unui stat sau ale unei organizații internaționale. De fapt, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM învederăm o simbioză perfectă între obiectul protecției penale, modul de acționare al făptuitorului și scopul inițial urmărit la săvârșirea faptei prejudiciabile.

Mai mult, în plan comparat există suficiente modele legislative în care actele teroriste să fie amplasate în cadrul capitolului din Partea specială a Codului penal dedicat protecției securității publice, deși în dispoziția normelor de incriminare este inserat un așa scop precum cel

⁶⁴⁰ Richicinski I., *op. cit.*, p. 47-48.

⁶⁴¹ Матчанова З. III. *Факторы распространения терроризма в современной России: криминологический анализ*, p. 20.

indicat mai sus. Cu titlu de exemplu invocăm art. 314 din Codul penal al Ungariei, art. 328A din Codul penal al Maltei etc.

În altă ordine de idei, în legislațiile penale ale unor state străine surprindem alte posibile țeluri spre a căror atingere tinde făptuitorul prin săvârșirea actelor teroriste. De exemplu, provocarea unui conflict militar, precum și a unor relații internaționale ostile formează unul dintre scopurile actelor teroriste prevăzute la art. 255 din Codul penal al Kazahstanului și la art. 258 din Codul penal al Ucrainei. Provocarea războiului sau a unui conflict armat constituie una dintre finalitățile actelor teroriste consemnate la art. 155 din Codul penal al Uzbekistanului. În acord cu această din urmă lege penală, în calitate de scop pot evolua suplimentar: încălcarea suveranității și integrității teritoriale, precum și subminarea securității statului. Subminarea ordinii constituționale reprezintă unul dintre scopurile actelor teroriste prevăzute la art. 573 din Codul penal al Spaniei, art. 133 din Codul penal al Boliviei etc. În fine, potrivit art. 289 din Codul penal al Republicii Belarus, în calitate de scop al actelor teroriste poate apărea destabilizarea ordinii publice. Pe o poziție similară se află legiuitorul francez, care la art. 421-1 și 421-2 din Codul penal a inserat pe post de scop al actelor teroriste „perturbarea serioasă a ordinii publice prin intimidare sau teroare”.

În alt registru, vom încheia analiza laturii subiective a actelor teroriste cu ***motivul infracțiunii***.

Potrivit doctrinei, motivul infracțiunii constituie imboldul interior, adică acea necesitate, dorință, pasiune, emoție, acel sentiment care determină persoana să săvârșască infracțiunea și îi dirijează voința în momentul săvârșirii ei.⁶⁴²

Motivul și scopul infracțiunii nu trebuie confundate, deși vizează același element al componenței de infracțiune – latura subiectivă.

Cu privire la distincția dintre cele două semne, G.Pavliuc relevă: „[d]eși scopul infracțiunii și motivul infracțiunii sunt indisolubil legate între ele, acestea nu se află într-o relație de tipul „parte-întreg: motivul infracțiunii caracterizează necesitatea subiectivă de a comite infracțiunea, pe când scopul infracțiunii caracterizează vectorul acesteia”.⁶⁴³

Comparativ cu scopul infracțiunii, motivul nu constituie semn obligatoriu al infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM. Acesta nu este stabilit expres în textul art. 278 CP RM, precum și nici nu este dedus în mod implicit din conținutul prevederilor incriminatorii. În aceste condiții, nu contează la calificare care a fost imboldul ce a determinat făptuitorul să recurgă la săvârșirea

⁶⁴² Grama M. *et al. Drept penal. Partea Generală*, vol. II, p. 255.

⁶⁴³ Pavliuc G. *Semnele secundare ale laturii subiective a infracțiunii: implicații procesual penale*. În: Modern scientific challenges and trends: a collection scientific works of the International scientific conference (20th June, 2018) - Warsaw: Sp. z o. o. “iScience”, 2018, p. 48.

actelor teroriste. Acest lucru poate conta în alt plan, de exemplu: al investigării faptei infracționale, al identificării făptuitorului și, nu în ultimul rând, în planul identificării trăsăturilor definitorii ale personalității infractorului, ceea ce este necesar la aplicarea pedepsei penale. În context, consemnăm că, în cele mai dese cazuri, mobilul în baza căruia acționează teroristul caracterizează persoana făptuitorului. Despre o asemenea dependență menționează M. M. Gradusova enunțând în calitate de exemplu cazul actelor teroriste de sorginte religioasă.⁶⁴⁴

Așadar, actele teroriste pot fi săvârșite în baza unor motive diverse. Doctrina evidențiază următoarele mobiluri de care pot fi ghidați făptuitorii la realizarea actelor teroriste: motive politice,⁶⁴⁵ răzbunarea,⁶⁴⁶ motive de sorginte etno-religioasă,⁶⁴⁷ autoafirmarea criminală,⁶⁴⁸ fanatismul religios sau sectant, național ori social,⁶⁴⁹ motive ideologice, tendința de a elibera unele persoane aflate sub strajă,⁶⁵⁰ motive cu caracter extremist sau separatist,⁶⁵¹ interesul și atractivitatea față de teroare ca sferă de activitate, motive legate de prietenie (atașamentul emoțional), autoîmplinirea,⁶⁵² dorința de a obține putere asupra oamenilor,⁶⁵³ motive legate de soluționarea unor probleme naționale, etnice, confesionale, politice, economice, criminale,⁶⁵⁴ motive personale, interesul material.⁶⁵⁵ Cu privire la interesul material, V. P. Aliohin distinge businessul terorist ca fiind activitatea organizațiilor teroriste îndreptată spre obținerea beneficiilor financiare.⁶⁵⁶

⁶⁴⁴ Градусова М. М., *op. cit.*, p. 124.

⁶⁴⁵ Sharp Parker A. M. *The applicability of criminology to terrorism studies: an exploratory study of ISIS supporters in the United States*, p. 6. Disponibil: <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7543&context=etd>; Глушков В. А. și Емельянов В. П. *Террор и терроризм: соотношение и разграничение*. În: Российский следователь, 2012, № 6, p. 27; Антонян Ю. М. *Терроризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование*, p. 64-65.

⁶⁴⁶ Глушков В. А. și Емельянов В. П. *Террор и терроризм: соотношение и разграничение*. În: Российский следователь, 2012, № 6, p. 27; Антонян Ю. М. *Терроризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование*, p. 64-65.

⁶⁴⁷ *Этнорелигиозный терроризм* / Под ред. Ю. М. Антоняна. Москва: Аспект-пресс, 2006, p. 52; Rollins J. și Sun Wyler L. *Terrorism and transnational crime: foreign policy issues for congress*, p. 1. Disponibil: <https://fas.org/sgp/crs/terror/R41004.pdf>

⁶⁴⁸ Градусова М. М., *op. cit.*, p. 124.

⁶⁴⁹ Rusu M., *op. cit.*, p. 67; Безверхов А. Г., *op. cit.*, p. 56.

⁶⁵⁰ Миняев Д. М., *op. cit.*, p. 21.

⁶⁵¹ Брынза С. М. și Стати В. А. *Сравнительный анализ норм, устанавливающих ответственность за террористический акт по законодательству Республики Молдова и Украины*. În: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», Київ, 4 жовтня 2018 року, p. 75.

⁶⁵² Лукичев О. В. și Шарая О. С. *Международный терроризм (историко-правовой и криминологический анализ)*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2006, p. 205-206.

⁶⁵³ Матчанова З. Ш. *Мотивация террористической деятельности: криминологический анализ*. În: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики, 2009, № 3, p. 115.

⁶⁵⁴ Павлик М. Ю., *op. cit.*, p. 23.

⁶⁵⁵ Глушков В. А. și Емельянов В. П., *op. cit.*, p. 27.

⁶⁵⁶ Алехин В. П. *Уголовно-правовая борьба с терроризмом в современных условиях*, p. 7.

Unul dintre motivele psihopatologice ce condiționează săvârșirea actelor teroriste îl formează dorința autorului de a se sinucide.⁶⁵⁷ Doctrina numește un atare făptuitor drept atacator sinucigaș.⁶⁵⁸ Practica internațională demonstrează existența unor atare motive infracționale la determinarea conduitei infracționale a teroriștilor. De pildă, în cazul exploziei din Bierut (Liban) din 14 februarie 2005, soldat cu decesul primului ministru libanez Rafic Hariri, Tribunalul Special pentru Liban a statuat că dincolo de orice îndoială rezonabilă atacul exploziv a fost declanșat de un atacator sinucigaș.⁶⁵⁹

Anterior se considera că pe post de teroriști sinucigași apar persoane din cadrul păturilor social-vulnerabile, care nu au o profesie, în timp ce practica de ultimă oră demonstrează că printre ei apar, în nenumărate rânduri, persoane cu grad înalt de inteligență, cu studii și profesii plătite.⁶⁶⁰

Psihologul V. A. Braghin deosebește următoarele două categorii mari ale motivelor determinante în săvârșirea actelor teroriste: motive personale și motive politico-ideologice.⁶⁶¹

La prima categorie autorul atribuie: dorința de a căuta noi senzații în situații neobișnuite; dorința de a avea autoritate.⁶⁶² În a doua categorie dânsul include: motivele social-politice, național-separatiste și religioase.⁶⁶³ De asemenea, V. A. Braghin evidențiază și unele motive netradiționale, cum ar fi: năzuința de a face autopublicitate; solidaritatea cu alte grupări teroriste; omagiu adus tradiției.⁶⁶⁴

Din perspectivă comparată, remarcăm că majoritatea legislațiilor penale ale statelor străine supuse analizei nu conțin o referire explicită sau implicită la motivul infracțiunii. Drept excepție, în corespundere cu lit. f) alin. (3) § 311 din Codul penal al Cehiei, răspunderea penală se agravează dacă actul terorist este săvârșit din interes material.

În altă privință, subliniem asupra corelației funcționale între motivul și scopul infracțiunii; or, motivul și scopul infracțiunii sunt organic legate între ele, în cele mai dese cazuri motivul fiind fundamentul scopului format. V. Ursu menționează că scopul nu vine de la sine, și apare

⁶⁵⁷ Градусова М. М., *op. cit.*, p. 124.

⁶⁵⁸ Матчанова З. Ш. *Мотивация террористической деятельности: криминологический анализ*, p. 115.

⁶⁵⁹ Summary of judgment of the Special Tribunal for Lebanon, 18 august 2020. Disponibil: <https://www.stl-tsl.org/crs/assets/Uploads/20200818-F3840-PUBLIC-Summary-of-Judgment-FILED-EN-FINAL.pdf>

⁶⁶⁰ Белашева И. В. *et. al. Психология терроризма*. Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2006, p. 53..

⁶⁶¹ Брагин В. А. *Мотивы совершения террористического акта и способы самооправдания современного террориста* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Москва, 2001, p. 7.

⁶⁶² *Ibidem*.

⁶⁶³ *Ibidem*, p. 8.

⁶⁶⁴ Брагин В. А., *op. cit.*, p. 13.

datorită apariției motivului.⁶⁶⁵ Pe de altă parte, același autor menționează că „[s]copul – ca element absolut necesar al motivației umane și subordonat mobilului – îl ajută pe om la întărirea motivației, la alegerea mijloacelor de realizare a acțiunii în anumite condiții date și la înlocuirea unor mijloace cu altele, în cazul schimbării circumstanțelor concrete de executare fizică a faptei”.⁶⁶⁶

Așadar, pe de o parte, motivul infracțiunii ajută la formarea scopului infracțiunii, iar pe de altă parte, scopul contribuie la accentuarea motivului infracțiunii. Cert e că motivul infracțiunii determină făptuitorul să atingă țelul infracțional. Acest lucru este și mai evident în cazul infracțiunilor de act terorist, unde cele două semne corelează nemaipomenit. De exemplu, motivele politice care îl ghidează pe făptuitor să săvârșească actul terorist determină urmărirea scopului de a atrage atenția societății asupra ideilor sale politice. De asemenea, având la bază motive de sorginte etno-religioasă sau fanatism religios ori sectant făptuitorul tinde spre a atrage atenția societății asupra ideilor sale de natură religioasă. În baza motivelor cu caracter extremist sau separatist făptuitorul urmărește atingerea următoarelor finalități caracteristice actului terorist: destabilizarea structurilor politice fundamentale; destabilizarea sau distrugerea structurilor constituționale ale statului. Interesul material, în calitate de motiv al infracțiunii, permite realizarea următoarei finalități: silirea statului, persoanei juridice sau fizice să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni.

În funcție de motivul ce-l determină pe făptuitor la săvârșirea actului terorist sunt evidențiate mai multe forme de manifestare ale terorismului, drept fenomen social complex. În acest sens, V. Cușnir și V. Berliba relevă următoarele forme și manifestări ale terorismului de astăzi: terorism politic, ideologic, naționalist, religios, ecologic, separatist, etc.⁶⁶⁷ Mișcările extremiste, naționaliste și politico-religioase (de obicei separatiste) își stabilesc principii doctrinare de consolidare a activității teroriste care, de regulă, promovează ideile luptei de rezistență națională, de opunere imperialismului, neocolonialismului, expansiunii „Vestului” spre statele în curs de dezvoltare.⁶⁶⁸

⁶⁶⁵ Ursu V. *Vinovăția – condiție inerentă a răspunderii juridice*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017, p. 85.

⁶⁶⁶ *Ibidem*, p. 84.

⁶⁶⁷ Cușnir V. și Berliba V. *Terorismul și separatismul: fenomene de pericolozitate sporită pentru societatea contemporană*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Tendințe globale și regionale ale terorismului la etapa contemporană. Probleme de cooperare a poliției în contracararea terorismului.” (28 iunie 2007, Chișinău), p. 36.

⁶⁶⁸ Gladchi Gh. *Terorismul, criminalitatea organizată și corupția*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: Tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere (26 iunie 2018, Chișinău), p. 134.

3.3. Concluzii la Capitolul 3

În rezultatul cercetării semnelor subiective ale infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM formulăm următoarele **concluzii**:

1) Articolul 278 CP RM nu stabilește persoana juridică în calitate de subiect al actelor teroriste, deși actul legislativ de referință pentru art. 278 CP RM (Legea RM nr. 120/2017) conține reglementări cu privire la răspunderea persoanei juridice pentru desfășurarea activității teroriste.

2) Statul nu poate figura pe post de subiect al actelor teroriste.

3) La stabilirea vârstei răspunderii penale pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM legiuitorul moldav a reieșit din capacitatea persoanei de a conștientiza caracterul prejudiciabil al celor comise, de a prevedea potențialele urmări prejudiciabile, precum și de a urmări finalitățile caracteristice actelor teroriste.

4) Sunt inaplicabile normele incriminatoare ce se află în raport de concurență cu normele de la art. 278 CP RM (de exemplu, normele de la art. 145, 151, 197 CP RM etc.) în ipoteza în care cel ce provoacă explozii, incendii etc., în prezența unuia dintre scopurile înscrise în dispoziția art. 278 CP RM, are vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani. A raționa *per a contrario* înseamnă a nesocoti regulile de calificare în cazul concurenței normelor.

5) În situația în care persoana adultă instigă un minor la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM, iar acesta săvârșeste infracțiunea la a cărei comitere a fost instigat, atunci: a) persoana adultă va răspunde în baza lit. c) alin. (3) art. 208 CP RM și potrivit uneia dintre normele de la art. 278 CP RM raportate la alin. (4) art. 42 CP RM, b) minorul va răspunde în baza uneia dintre normele înscrise la art. 278 CP RM (cu condiția că a atins vârsta de 16 ani). În ipoteza în care minorul nu a atins vârsta de 16 ani acesta este absolvit de răspundere penală, în timp ce persoana adultă va răspunde, în calitate de autor mediat, pentru actul terorist comis de minor.

6) Circumstanța specială de individualizare a pedepsei penale pentru săvârșirea actelor teroriste stipulată la alin. (5) art. 278 CP RM constituie o veritabilă măsură de prevenire a cauzării unor rezultate infracționale deosebit de grave prin săvârșirea actelor teroriste.

7) Pentru reținerea alin. (5) art. 278 CP RM e suficient ca prin preîntâmpinarea autorităților despre săvârșirea faptei să fi fost evitată cauzarea morții oamenilor, vătămării integrității corporale sau a sănătății persoanelor, a altor urmări grave, după cum e suficient ca prin preîntâmpinarea autorităților să fi fost demascați alți făptuitori.

8) Beneficiari ai circumstanței atenuante prevăzute la alin. (5) art. 278 CP RM pot fi atât autorii, cât și alți participanți la infracțiune (instigatorii, organizatorii sau complicitii).

9) Comparativ cu clauza de la art. 56 CP RM, cea de la alin. (6) art. 278 CP RM nu prescrie condiția ca făptuitorul să fi renunțat benevol la săvârșirea actului terorist. Prin urmare, clauza de impunitate înscrisă la alin. (6) art. 278 CP RM operează chiar și în condițiile în care făptuitorul nu a acționat benevol atunci când a anunțat organele de drept sau prin alt mijloc a preîntâmpinat realizarea actului terorist.

10) Clauza de impunitate prevăzută la alin. (6) art. 278 CP RM operează doar atunci când făptuitorul a ajuns la etapa actelor de pregătire, în timp ce temeiul de la art. 56 CP RM funcționează și în cazul în care făptuitorul renunță să continue activitatea sa infracțională la etapa actelor de executare.

11) În vederea neadmiterii anihilării efectului preventiv scontat al clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM, *de lege ferenda*, se impune ca liberarea de răspundere penală pentru pregătirea actului terorist să fie antrenată ori de câte ori făptuitorul renunță la săvârșirea actului terorist, indiferent de faptul dacă în acțiunile acestuia sunt prezente sau nu semnele unei alte componente de infracțiune.

12) Scopul urmărit de făptuitor la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM implică manifestarea intenției directe față de cele săvârșite, neavând relevanță, în acest sens, structura concretă a laturii obiective. Posibilitatea evoluției intenției indirecte în cazul unor componente materiale de infracțiune, înscrise în tiparul art. 278 CP RM, este eclipsată de finalitatea urmărită de făptuitor inserată expres în dispoziția normelor incriminatoare.

13) În cele mai dese cazuri, la comiterea actului terorist făptuitorul acționează în baza unei intenții premeditate, nu însă în baza unei intenții spontane, ceea ce adesea atrage după sine premeditarea actului terorist.

14) La săvârșirea actelor teroriste făptuitorul poate tinde spre realizarea unor finalități atât de natură politică, cât și apolitică (de exemplu, spre realizarea unor scopuri de sorginte religioasă, culturală etc.).

15) Intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea apare, în conjunctura art. 278 CP RM, în postura de scop primar (inițial) al infracțiunii. În același timp, silirea unui stat, a unei organizații internaționale, a unei persoane juridice sau fizice să săvârșască sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului evoluează pe post de scop final.

16) Intimidarea populației nu poate fi privită în calitate de finalitate de sine stătătoare. De fiecare dată, făptuitorul intenționează să intimideze populația în vederea realizării unor finalități mult mai îndepărtate.

17) Provocarea fricii în rândul societății ține de esența actului terorist. Pe cale de consecință, nu constituie act terorist fapta prejudiciabilă săvârșită care nu este în stare să producă temere în societate. O atare faptă prejudiciabilă este susceptibilă de încadrare potrivit unei alte norme de incriminare decât în corespundere cu cele prevăzute la art. 278 CP RM.

18) În acord cu dispoziția art. 278 CP RM, obiectul influenței exercitate de făptuitor asupra statului, organizației internaționale, persoanei fizice sau juridice îl formează săvârșirea unei acțiuni sau abținerea de la săvârșirea vreunei acțiuni.

19) Alte finalități decât cele indicate în dispoziția art. 278 CP RM nu pot fi urmărite de făptuitor la săvârșirea actelor teroriste. În caz contrar, cele comise urmează a fi încadrate potrivit altor norme de incriminare.

20) Comparativ cu scopul infracțiunii, motivul nu constituie semn obligatoriu al actelor teroriste, nefiind stabilit expres în textul art. 278 CP RM, precum nu este nici dedus în mod implicit.

CAPITOLUL 4. ELEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNILOR REUNITE SUB DENUMIREA DE ACT TERORIST

4.1. Actul terorist săvârșit de un grup criminal organizat

La lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM este prevăzută răspunderea penală pentru actul terorist săvârșit de către un grup criminal organizat.

Ab initio reproducem punctul de vedere aparținându-i lui P. Dungan cu referire la pericolul social pe care-l comportă, în general, faptul săvârșirii infracțiunii de către un grup criminal organizat: „[f]enomenul crimei organizate a înregistrat o creștere și o diversificare a formelor sale de manifestare, inclusiv în modalitatea criminalității transnaționale organizate. Acest fenomen, însoțit de forme noi, deosebit de agresive, prin care organizațiile și asociațiile criminale încearcă să-și impună autoritatea în pofida adoptării unor măsuri specifice de prevenire și control la nivel instituțional național și internațional, tinde în unele state să devină nociv și prejudiciabil pentru viața economico-socială”.⁶⁶⁹

În esență, actele teroriste sunt infracțiuni la a căror comitere participă mai multe persoane. În cele mai dese cazuri, actele teroriste sunt săvârșite de persoane constituite în prealabil în grupuri criminale, având o structură organizatorică solidă în care rolurile sunt repartizate. Actele teroriste rareori sunt săvârșite de o singură persoană. Deși se atestă situații când fapta prejudiciabilă este comisă nemijlocit de o singură persoană, totuși, de regulă, acțiunile acestea sunt facilitate sau dirijate de alte persoane cu care făptuitorul a coordonat în prealabil activitatea infracțională.

V. P. Aliohin notează: „În cazul săvârșirii actelor teroriste de către mai multe persoane are loc facilitarea atingerii scopurilor criminale, fiind totodată creată posibilitatea luării măsurilor necesare pentru ascunderea sau distrugerea urmelor infracțiunii, precum și a unui control asupra întregii situații și, deseori, evitarea răspunderii penale a teroriștilor sau a persoanelor implicate în activitate teroristă”.⁶⁷⁰

Rațiunea agravării răspunderii penale pentru săvârșirea actului terorist de către un grup criminal organizat este dictată de pericolul socialmente sporit pe care îl comportă atare reuniuni de persoane organizate în vederea comiterii unor fapte infracționale de natura celor prevăzute la art. 278 CP RM. Cooperarea membrilor unor asemenea grupuri criminale este în stare să asigure o reușită mai mare în atingerea rezultatelor infracționale. La fel, mult mai facilă se face intimidarea populației în cazul actelor teroriste săvârșite de un grup criminal organizat. Nu în

⁶⁶⁹ Dungan P. *Grupul infracțional organizat*. În: Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria „Drept”, p. 24.

⁶⁷⁰ Алехин В. П. *Соучастие в террористической деятельности*, p. 11.

ultimul rând, prin agravarea răspunderii penale pentru actul terorist săvârșit de un grup criminal organizat legiuitorul urmărește drept scop prevenirea criminalității organizate în sfera terorismului. Toate acestea demonstrează poziția întemeiată a legiuitorului moldav de a agrava răspunderea penală pentru actul terorist săvârșit de un grup criminal organizat.

Sediul normativ al grupului criminal organizat în calitate de formă a participației penale în constituie art. 46 CP RM, în corespundere cu care „[g]rupul criminal organizat este o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni”.

Din norma citată se desprind următoarele trăsături definitorii ale grupului criminal organizat: a) constituie o reuniune de persoane; b) respectiva reuniune de persoane este una stabilă; c) este o reuniune organizată în prealabil; d) scopul reuniunii rezidă în comiterea uneia sau mai multor infracțiuni.

În continuare vom supune analizei cele patru caracteristici ce definesc grupul criminal organizat, prin adaptarea acestora la specificul infracțiunilor de act terorist.

În ce privește prima trăsătură, precizăm că pentru a fi în prezența actului terorist comis de un grup criminal organizat este necesar și suficient ca la săvârșirea actului terorist să participe cel puțin două persoane, fapt rezultat din definiția legală a participației penale. Or, expresia „reuniune de persoane” prevăzută în textul art. 46 CP RM trebuie interpretată în unison cu conceptul participației penale înscris în textul art. 41 CP RM, în corespundere cu care „[s]e consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane...”.

Nu același lucru se desprinde din textul Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptată la New York la 15 noiembrie 2000,⁶⁷¹ ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 15 din 17.02.2005.⁶⁷² *In concreto*, potrivit lit. a) art. (2) din numita Convenție, expresia „grup infracțional organizat” desemnează un „grup structurat alcătuit din *trei sau mai multe persoane* care există de o anumită perioadă și acționează în înțelegere, în scopul săvârșirii uneia ori mai multor infracțiuni grave sau infracțiuni prevăzute de convenție, pentru a obține, direct ori indirect, un avantaj financiar sau un alt avantaj material” [evid. ns.]. O statuare similară sesizăm în conținutul pct. 6.5. din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul

⁶⁷¹ *United Nations Convention against transnational organized crime and the protocols thereto*. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf

⁶⁷² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 36-38.

de ființe umane și traficul de copii”, nr. 37 din 22.11.2004,⁶⁷³ în calitate de interpretare cu vocație oficială.

Din punctul nostru de vedere, pentru a fi în prezența unei infracțiuni săvârșite de către un grup criminal organizat, în general, și a actului terorist săvârșit de către un grup criminal organizat, în special, este suficient ca grupul să fie format din cel puțin două persoane. Considerăm că conceptul „grupului criminal organizat” consacrat tocmai în legea penală națională trebuie luat în calcul la aprecierea existenței unei atare forme a participației penale.

Poziția noastră își are suportul juridic în prevederile Codului penal ce reglementează instituția participației penale. Cu drept cuvânt menționează I. Selevestru: „Sub aspect numeric, grupul criminal organizat trebuie să reunească cel puțin două persoane. Aceasta se desprinde din interpretarea sistemică a prevederilor de la art. 41 și lit. c) art. 43 CP RM”.⁶⁷⁴

Deci, legea penală națională conferă posibilitatea atestării infracțiunii comise de către un grup criminal organizat atunci când cel puțin două persoane cooperează la săvârșirea ilicitului penal. Această posibilitate nu se exclude nici în cazul actelor teroriste săvârșite de către un grup criminal organizat. Totuși, ținând cont de specificul actelor teroriste, de complexitatea unor atare fapte infracționale, este redusă posibilitatea săvârșirii actelor teroriste de către un grup criminal organizat constituit din doar două persoane. De regulă, în vederea atingerii scopului infracțional urmărit de teroriști sunt antrenate mai multe persoane, lucru necesar repartizării rolurilor în procesul realizării intenției infracționale.

O altă condiție, indispensabilă pentru grupul criminal organizat, ca formă a participației penale, rezidă în *stabilitatea* structurii infracționale create. Stabilitatea constituie trăsătura ce conferă fizionomie distinctă unei atare forme a participației penale. Stabilitatea reuniunii de persoane asociate în vederea săvârșirii unor infracțiuni reprezintă unul din criteriile de delimitare a grupului criminal organizat de alte forme ale participației penale (e.g. participația simplă sau cea complexă). Are dreptate D. Gurev când menționează că spre deosebire de ipoteza infracțiunii săvârșite de două sau mai multe persoane (în cazul existenței unei înțelegeri prealabile), grupul criminal organizat se caracterizează, în special, prin stabilitate.⁶⁷⁵ Potrivit aceluiași autor, „[s]implul fapt al comiterii în comun a uneia sau mai multor infracțiuni, chiar dacă făptuitorii se

⁶⁷³ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr. 37 din 22.11.2004. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=230

⁶⁷⁴ Selevestru I., op. cit., p. 257.

⁶⁷⁵ Gurev D. *Răspunderea penală pentru răpirea unei persoane*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2018, p. 272.

întâlnesc în prealabil și discută cum să procedeze, specificând aportul fiecăruia, nu justifică reținerea agravantei „săvârșirea infracțiunii de către un grup criminal organizat”.⁶⁷⁶

După N. A. Savanovici, „[s]tabilitatea grupului criminal organizat presupune stabilitatea membrilor grupului sau a membrilor de bază ai grupului, caracterul prelungit al activității infracționale, legătura strânsă dintre membrii grupului, posibilitatea grupului de a-și continua activitatea infracțională în pofida faptului că un membru a ieșit din cadrul grupului”.⁶⁷⁷ La rândul său, I. Selevestru opinează că „[s]tabilitatea grupului criminal organizat o denotă lipsa fluctuației sau fluctuația redusă în cadrul grupului respectiv, secundată de existența unor legături de durată între membrii grupului criminal organizat”.⁶⁷⁸

În doctrină sunt arătați următorii indicatori ai stabilității grupului criminal organizat: „gradul înalt de organizare (consolidarea grupului, prelucrarea detaliată a planurilor săvârșirii, de regulă, nu a uneia, ci a unui șir de infracțiuni; structura ierarhică și distribuirea rolurilor între participanți; disciplina internă, deseori, foarte strictă; un sistem bine gândit de asigurare cu mijloace și instrumente de săvârșire a infracțiunii; existența unui sistem de asigurare a securității participanților); stabilitatea activului de bază al grupului și structurii ei organizaționale, care permite coparticipanților să conteze pe ajutorul reciproc și susținere în procesul săvârșirii infracțiunii, facilitează corelația dintre participanți și elaborarea metodelor de activitate comună; existența unor metode și forme de activitate individuale după caracterul lor, ce-și găsesc oglindire într-o metodică specifică de stabilire a obiectelor de atentare; metode specifice de săvârșire a infracțiunii și comportării membrilor grupului, retragerea de la locul săvârșirii faptei ș.a.; stabilitatea (constanța) formelor și metodelor activității criminale, care servesc deseori ca garant al siguranței săvârșirii cu succes a infracțiunii, întrucât ele reduc la minimum probabilitatea comiterii erorilor de către participanți în cazuri imprevizibile”.⁶⁷⁹

A treia trăsătură caracteristică grupului criminal organizat constă în *organizarea în prealabil a membrilor grupului*. Respectiva trăsătură derivă din caracterul stabil al grupului criminal organizat. În lipsa unei înțelegeri prealabile a membrilor grupului de a săvârși actul terorist este inadmisibil imputarea lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM.

Mai mult, nu e suficientă existența unei înțelegeri prealabile de a săvârși actul terorist. Înțelegerea prealabilă trebuie să derive din partea unui grup organizat în prealabil. Or, tocmai această din urmă particularitate disociază, *inter alia*, grupul criminal organizat de participația simplă și cea complexă concretizată în existența unei înțelegeri prealabile. Cu acest prilej, în

⁶⁷⁶ Gurev D., *op. cit.*, p. 275

⁶⁷⁷ Саванович Н. А. *Понятие и признаки организованной группы*. În: Юридический журнал, 2006, № 4, p. 96.

⁶⁷⁸ Selevestru I., *op. cit.*, p. 259.

⁶⁷⁹ Botnaru S. *et al. Drept penal. Partea Generală*, p. 378.

doctrină se susține: „Organizarea în prealabil a participanților denotă faptul că aceștia nu pur și simplu s-au înțeles privitor la săvârșirea în comun a infracțiunii, ceea ce este caracteristic grupului de persoane ce acționează cu înțelegere prealabilă, dar au atins și o anumită comunitate obiectivă și subiectivă”.⁶⁸⁰

În fine, orice grup criminal organizat urmărește drept *scop săvârșirea uneia sau mai multor infracțiuni*. În speță, membrii grupului criminal organizat urmăresc comiterea unuia sau mai multor acte teroriste. În lipsa unui atare scop, o asemenea reuniune nu poate fi catalogată drept grup criminal organizat. Or, tocmai această trăsătură atribuie ilegalitate unei astfel de reuniuni de persoane.

Nu are relevanță dacă grupul criminal organizat este creat în scopul comiterii actelor teroriste sau în scopul comiterii oricărei alte infracțiuni cu caracter terorist. În ambele cazuri grupul criminal, creat în prealabil, trebuie apreciat drept grup criminal organizat cu caracter terorist.

De asemenea, nu interesează nici dacă grupul criminal organizat este creat în scopul săvârșirii unei singure infracțiuni cu caracter terorist sau în scopul comiterii mai multor infracțiuni cu caracter terorist. În orice caz, nu putem exclude ipoteza creării unui grup criminal organizat în vederea săvârșirii unei singure infracțiuni de act terorist.

În alt context, în literatura de specialitate autohtonă se arată: „Indiferent de rolul executat la săvârșirea infracțiunii, toți membrii grupului criminal organizat răspund în calitate de coautori. De aceea, la calificarea celor săvârșite de ei nu este necesară trimiterea la art. 42 CP RM – normă care definește participanții la infracțiune”.⁶⁸¹ Puncte de vedere similare sunt exprimate de autorii ruși N. G. Kadnikov și M. M. Daișutov, potrivit cărora toate persoanele care au participat, într-un mod sau altul, în cadrul organizației teroriste trebuie catalogate în calitate de coautori la săvârșirea actului terorist fără trimitere la art. 33 CP FR (normă similară cu cea de la art. 42 CP RM).⁶⁸² Prin urmare, în cazul actului terorist săvârșit de un grup criminal organizat, la calificare nu se va reține norma din Partea generală a Codului penal care desemnează participatii la infracțiune (*i.e.* art. 46 CP RM).

De asemenea, se susține că dacă articolul din Partea specială a Codului penal conține semnul calificativ „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”, atunci calificarea se va face în corespundere cu acest semn, fără invocarea suplimentară a art. 46 CP RM.⁶⁸³ Reținerea la calificare a art. 46 CP RM este superfluă în ipoteza săvârșirii actelor teroriste de către un grup

⁶⁸⁰ Grama M. *et al. Drept penal. Partea Generală*, vol. II, p. 83.

⁶⁸¹ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 328.

⁶⁸² Кадников Н. Г. și Дайшутов М. М., *op. cit.*, p. 106.

⁶⁸³ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 329-330.

criminal organizat, aceasta deoarece numita circumstanță este inserată direct în textul art. 278 CP RM. Invocarea art. 46 CP RM ar determina dublarea normelor ce descriu fapta comisă de un grup criminal organizat.

Deci, în cazul actului terorist săvârșit de un grup criminal organizat la calificare trebuie reținută doar norma de la lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM, fără a se face trimitere la art. 42 sau art. 46 CP RM.

În altă privință, St. Copețchi și Ig. Hadîrca menționează: „Crearea unui grup criminal organizat fără ca acesta să fi recurs la săvârșirea vreunei infracțiuni trebuie calificată ca pregătire la infracțiunea în scopul săvârșirii căreia a și fost creat grupul. În unele cazuri, crearea unor grupuri criminale organizate în scopul săvârșirii unor infracțiuni, fără ca să fi fost comisă vreo infracțiune, poate constitui o infracțiune distinctă, în formă consumată. De exemplu, crearea sau conducerea unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist trebuie calificată de sine stătător potrivit alin. (2) art. 284 CP RM. Dacă au fost comise infracțiuni cu caracter terorist, la calificare se vor reține și normele care incriminează respectivele fapte”.⁶⁸⁴ Și alți autori afirmă că, în cazul în care scopul infracțiunii prevăzute la alin. (2) art. 284 CP RM își găsește o realizare efectivă (i.e. mai întâi se creează grupul criminal organizat sau organizația criminală, iar ulterior se pregătește, se atentează sau se comite o altă infracțiune), cele comise formează concurs real de infracțiuni.⁶⁸⁵

Extrapolând la prezentul studiu afirmațiile enunțate, relevăm că crearea sau conducerea unui grup criminal organizat în scopul de a comite un act terorist trebuie calificată potrivit alin. (2) art. 284 CP RM. Este vorba de așa-numita „organizare calificată”.

În eventualitatea în care grupul criminal organizat creat în prealabil a recurs la săvârșirea actului terorist, la calificare se va reține, suplimentar, norma de la lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM. În această ipoteză cele comise trebuie calificate în acord cu regula expusă la art. 114 CP RM (calificarea infracțiunilor în cazul unui concurs de infracțiune), în corespundere cu care „[c]alificarea infracțiunilor în cazul unui concurs de infracțiuni, determinat la art. 33, se efectuează cu invocarea tuturor articolelor sau alineatelor unui singur articol din legea penală care prevăd faptele prejudiciabile săvârșite”. Provocarea exploziei, incendiului sau săvârșirea unei alte fapte similare, precum și amenințarea săvârșirii respectivelor acțiuni, de către un grup criminal organizat creat anterior în scopul săvârșirii uneia sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist, excede limitele laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin. (2) art. 284 CP RM,

⁶⁸⁴ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 330.

⁶⁸⁵ Cojocaru R. și Cazaciov A. *Crearea sau conducerea unei organizații criminale cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist*. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan”* (Chișinău, 16 martie 2017), p. 67.

motiv pentru care necesită o calificare aparte, potrivit uneia din normele prevăzute la art. 278 CP RM.

Precizăm că, în raport cu norma de la lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM, cea înscrisă la alin. (2) art. 284 CP RM constituie una dintre ipotezele pluralității constituite. Despre o atare formă a pluralității de infractori X. Ulianovschi menționează: „În raport cu celelalte forme ale pluralității de făptuitori, pluralitatea constituită se caracterizează prin împrejurarea că ea se creează prin simplul fapt al asocierii sau grupării mai multor persoane în vederea săvârșirii de infracțiuni, indiferent dacă această asociere a fost sau nu urmată de contribuția efectivă a persoanelor respective la săvârșirea uneia dintre infracțiunile proiectate. Datorită scopului său antisocial, simpla înjghebare sau încercare de creare a unei astfel de asociații sau grupări prezintă prin ea însăși pericol social independent de săvârșirea a infracțiunilor programate”.⁶⁸⁶ Statuări similare sunt desprinse din alegațiile efectuate de M. Grama.⁶⁸⁷

În fine, la încadrarea celor săvârșite în acord cu lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM, în procesul individualizării pedepsei penale dispăre necesitatea invocării lit. c) alin. (1) art. 77 CP RM (săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participație), întrucât, în corespundere cu regula înscrisă la alin. (2) al aceluiași articol, „[d]acă circumstanțele agravante menționate la alin. (1) sunt prevăzute la articolele corespunzătoare din Partea specială a Codului penal în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni, ele nu pot fi concomitent considerate drept circumstanțe agravante”. Cu privire la acest aspect D. Popescu menționează: „[c]ircumstanțele legale *speciale* sunt prevăzute în anumite situații în însuși norma de incriminare prevăzute în Partea specială a Codului penal. În aceste cazuri ele apar în calitate de semne calificative a componentelor respective de infracțiune și produc efecte doar în cazul acelei infracțiuni în al cărui conținut legal sunt prevăzute. Dacă aceiași situație de fapt realizează atât conținutul unei circumstanțe legale generale, cât și conținutul unei circumstanțe legale speciale, va fi luată în considerare acea din urmă”.⁶⁸⁸

Invocarea cumulativă a semnului calificativ înscris la lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM, precum și a circumstanței agravante prevăzute la lit. c) alin. (1) art. 77 CP RM ar însemna agravarea nejustificată a răspunderii penale din perspectiva aplicării unei pedepse penale mai aspre. Or, de vreme ce răspunderea penală pentru actul terorist săvârșit de către un grup criminal organizat este agravată de către legiuitor, dispăre necesitatea invocării suplimentare a circumstanței agravante consemnate la lit. c) alin. (1) art. 77 CP RM.

⁶⁸⁶ Ulianovschi X. *Participația penală*, p. 10.

⁶⁸⁷ Grama M. *Participanții la infracțiune și particularitățile răspunderii lor*. Chișinău: CEP USM, 2003, p. 10-11.

⁶⁸⁸ Popescu D., et al., *op. cit.*, p. 58.

4.2. Actul terorist săvârșit cu cauzarea de daune materiale în proporții deosebit de mari

Următoarea circumstanță agravantă supusă analizei o constituie actul terorist săvârșit cu cauzarea de daune materiale în proporții deosebit de mari (lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM).

În această ipoteză obiectul protecției penale este unul complex: în plan principal se atentează asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică în calitate de valoare socială fundamentală, în timp ce în plan secundar sunt lezate relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor. Cele din urmă relații sociale formează obiectul juridic secundar al numitei infracțiuni.

Potrivit doctrinei, prin obiect juridic secundar se înțelege valoarea socială și relațiile sociale corespunzătoare acesteia, împotriva cărora se îndreaptă și care sunt apărute prin incriminarea acțiunii secundare sau adiacente din cadrul infracțiunii complexe.⁶⁸⁹ Sesizăm că ipoteza prezentă în cazul actului terorist prevăzut la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM (din perspectiva construcției obiectului juridic special) nu se pretează definiției sus-indicate. De fapt, definiția respectivă scoate în evidență structura obiectului protecției penale în cazul infracțiunilor complexe din punct de vedere al laturii obiective. Însă, așa cum se va vedea *infra*, latura obiectivă a infracțiunii de act terorist în varianta înscrisă la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM are o structură simplă, nu însă complexă. Fapta prejudiciabilă nu este formată din acțiune principală și acțiune secundară (adiacentă). Elementul material constă în prezența unei acțiuni unice.

În pofida acestui fapt, considerăm că obiectul juridic special al actului terorist consemnat la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM este unul complex, lucru desprins din conținutul urmăririi prejudiciabile cauzate prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea unei alte fapte similare. Or, în cazul componentelor materiale de infracțiune, de regulă, lezarea obiectului protecției penale (indiferent dacă e obiect unic, principal sau secundar) se realizează prin cauzarea urmărilor prejudiciabile.

În orice caz, pentru antrenarea răspunderii penale în baza lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM este necesar să fie lezate, deopotrivă, ambele obiecte ale protecției penale (*i.e.* atât cel principal, cât și cel secundar).

În alt registru, menționăm că pe post de obiect material al numitei infracțiuni pot evolua atât bunurile mobile, cât și cele imobile. De exemplu, în postura de obiect material pot apărea următoarele bunuri mobile: automobilele, bunurile din interiorul unor clădiri, case sau altor tipuri de construcții etc. În calitate de bunuri imobile – categorie a obiectului material al infracțiunii

⁶⁸⁹ Bulai C., *op. cit.*, p. 199.

indicate – pot fi evidențiate următoarele: clădiri, case sau alte tipuri de construcții, poduri, diverse instalații, aeroporturi, porturi, gări, autogări etc.

Precizăm că, pentru a califica cele comise în tiparul normei înscrise la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM nu are relevanță dacă daunele materiale în proporții deosebit de mari sunt cauzate în paguba proprietății sau a mediului. Este suficient ca daunele materiale în proporții deosebit de mari să vizeze cel puțin una din cele două sfere. Doar în planul stabilirii pedepsei penale poate conta dacă daunele materiale în proporții deosebit de mari sunt cauzate doar proprietății sau dacă respectivele daune sunt cauzate doar mediului ori dacă sunt cauzate atât proprietății, cât și mediului.

În ipoteza în care daunele materiale în proporții deosebit de mari sunt cauzate proprietății putem sesiza prezența unei victime – titularul dreptului asupra proprietății deteriorate sau distruse. În calitate de victimă a actului terorist săvârșit cu cauzarea de daune materiale în proporții deosebit de mari poate evolua atât persoana fizică, cât și persoana juridică.

În altă privință, relevăm că componența actului terorist consemnată la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM este materială. Latura obiectivă este formată din: a) fapta prejudiciabilă exprimată în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea unei alte fapte similare; b) urmarea prejudiciabilă concretizată în daunele materiale în proporții deosebit de mari; c) legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă.

În principiu, conținutul faptei prejudiciabile este similar celei abordate cu prilejul infracțiunii de act terorist prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM, motiv pentru care considerăm utile explicațiile noastre oferite în cadrul segmentului 2.2. din prezenta lucrare.

În contextul laturii obiective a infracțiunii prevăzute la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM urmarea prejudiciabilă formează semnul definitoriu, având următorul conținut: daunele materiale în proporții deosebit de mari. Remarcăm că numitul semn constitutiv se caracterizează prin doi parametri: a) calitativ și b) cantitativ.

Din punct de vedere *calitativ*, consemnăm că doar daunele materiale nu și cele de altă natură formează conținutul prejudiciului cauzat. Acest lucru reiese, inclusiv din textul sferei în paguba căreia este cauzată dauna: a) proprietatea, b) mediul.

Din punct de vedere *cantitativ*, remarcăm că daunele materiale cauzate trebuie să se cificeze la proporțiile deosebit de mari.

Surprindem, deci, că, comparativ cu actul terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM, cel în varianta agravată stipulată la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM presupune cauzarea unor urmări prejudiciabile sub forma daunelor materiale în proporții deosebit de mari prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea unei alte fapte similare.

Dar care trebuie să fie soluția de calificare în cazul în care prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea unei alte fapte similare sunt cauzate daune materiale sub nivelul celor în proporții deosebit de mari?

Considerăm că în ipoteza actului terorist concretizat în cauzarea unor daune materiale în proporții mari (în sensul normei de la alin. (1) art. 126 CP RM) cele comise necesită calificare potrivit alin. (1) art. 278 CP RM.

Aceeași soluție de calificare se impune în ipoteza în care sunt cauzate daune materiale sub nivelul celor mari (i.e. sub nivelul a 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei).

Sesizăm că daunele materiale în proporții mari sau mici nu sunt consemnate expres în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM. Totuși, interpretarea logică și sistemică a normei înscrise la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM cu cea prevăzută la alin. (1) art. 278 CP RM ne îndeamnă să optăm pentru o atare soluție de încadrare. Este logic ca în ipoteza cauzării unor daune materiale proprietății sau mediului în proporții mari sau sub nivelul celor mari calificarea să se facă în corespundere cu norma de alin. (1) art. 278 CP RM, în pofida faptului că componența infracțiunii specificate la această normă este, după caz, formală sau formal-materială.

După cum am arătat în cadrul compartimentului din teză dedicat analizei laturii obiective a actelor teroriste, cauzarea unor asemenea urmări prejudiciabile (i.e. daune în proporții mari sau sub nivelul celor mari (*alias* – daune în proporții mici)) marchează momentul de epuizare a infracțiunii consemnate la alin. (1) art. 278 CP RM, nu însă cel de consumare. Or, pentru consumarea infracțiunii în varianta-tip înscrisă la alin. (1) art. 278 CP RM este suficient să fi fost creat pericolul cauzării daunelor esențiale proprietății sau mediului. Cauzarea propriu-zisă a daunelor esențiale proprietății sau mediului nu va schimba calificarea. Doar în situația cauzării daunelor materiale în proporții deosebit de mari proprietății sau mediului prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea unei alte fapte similare, cele comise necesită o altă calificare, și anume: în corespundere cu norma de la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM.

De consemnat că norma de la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM conține un semn definitoriu. Potrivit doctrinei, „[s]emnele definitorii sunt acelea conținutul cărora depinde de conținutul normelor din Codul penal care conțin definițiile unor sau altor termeni utilizați de legiuitor la descrierea faptei prejudiciabile în Partea specială a Codului penal”.⁶⁹⁰ Conținând un semn definitoriu, norma prevăzută la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM este una de trimitere.

⁶⁹⁰ Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*, p. 83.

Pentru a afla conținutul urmării prejudiciabile „daune materiale în proporții deosebit de mari” este necesar de a se apela la norma de la alin. (1¹) art. 126 CP RM. Potrivit normei enunțate, se consideră proporții deosebit de mari valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

Potrivit Hotărârii Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2020, nr. 678 din 27.12.2019,⁶⁹¹ cuantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2020 este în mărime de 7953 de lei. Pentru faptele penale săvârșite în anul 2020, prin daune materiale în proporții deosebit de mari trebuie de înțeles valoarea pagubei ce depășește suma de 318120 (40x7953) lei. Corespunzător, pentru a încadra cele săvârșite în tiparul normei înscrise la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM valoarea daunelor materiale cauzate prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea altor fapte similare trebuie să depășească suma de 318120 de lei.

Accentuăm că noua regulă de calculare a daunelor materiale în proporții deosebit de mari și, respectiv, proporții mari, a fost instituită prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 207 din 28.07.2016.⁶⁹² Anterior modificărilor operate în 2016, cuantumul proporțiilor mari și al celor deosebit de mari era raportat la numărul unităților convenționale. *In concreto*, prin proporții deosebit de mari se înțelegea valoarea pagubei cauzate în cuantum ce depășește 5000 de unități convenționale. La acel moment o unitate convențională era egală cu 20 de lei. Respectiv, circumstanța agravantă analizată putea opera doar în cazul în care prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea unei alte fapte similare erau cauzate daune materiale în proporții ce depășeau suma de 100 000 de lei.

Infracțiunea prevăzută la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM, fiind una materială, se consideră consumată din momentul cauzării efective a daunelor materiale în proporții deosebit de mari. În lipsa unor atare urmări, atunci când făptuitorul avea intenția cauzării daunelor materiale în proporții deosebit de mari, cele comise necesită a fi calificate potrivit art. 27 raportat la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM.

Sub aspect subiectiv, precizăm că făptuitorul conștientizează caracterul prejudiciabil al faptei comise concretizate în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea unei alte fapte similare. Totodată, făptuitorul prevede posibilitatea cauzării daunelor materiale în proporții deosebit de mari prin provocarea exploziei, incendiului sau prin săvârșirea unor fapte similare (*aspectul intelectual*). În același timp, făptuitorul dorește cauzarea acestor urmări prejudiciabile

⁶⁹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 400-406.

⁶⁹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 369-378.

(*factorul volitiv*). Deși componența infracțiunii prevăzute la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM este materială, este imposibil ca făptuitorul să nu dorească, dar să admită survenirea urmărilor prejudiciabile sub forma daunelor materiale în proporții deosebit de mari; or, în cadrul compartimentului 3.2 din prezenta lucrare am argumentat că intenția indirectă este incompatibilă cu ipoteza în care făptuitorul urmărește realizarea unui scop special la săvârșirea faptei prejudiciabile.

4.3. Actul terorist săvârșit de o organizație criminală

La lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM este stabilită răspunderea penală pentru actul terorist săvârșit de o organizație criminală.

Unii autori identifică existența unei relații strânse între terorism și criminalitatea organizată.⁶⁹³ Bunăoară, Gh. Gladchi susține: „[t]errorismul ca manifestare negativă și radicală a vieții sociale se îmbină strâns și de acum nu mai poate exista „eficient” fără criminalitatea organizată...”⁶⁹⁴ Alți autori sunt de părere că actualmente terorismul trebuie privit drept formă a criminalității organizate.⁶⁹⁵

În vederea eradicării acestui fenomen social negativ se impune agravarea răspunderii penale pentru actul terorist săvârșit de o organizație criminală. Plus la aceasta, gradul înalt de coeziune a membrilor unei atare reuniuni, numărul mare al acestora, precum și repartizarea rigidă a rolurilor membrilor în cadrul organizației denotă prezența unui pericol social sporit al actului terorist săvârșit de asemenea entități.

Practica actelor teroriste săvârșite în statele europene, Statele Unite ale Americii, Federația Rusă etc. demonstrează caracterul deosebit de organizat al activității criminale realizate. Actele teroriste, fiind infracțiuni complexe, necesită resurse umane considerabile în vederea săvârșirii acestora, precum și a atingerii țelurilor propuse. Pentru reușita atingerii finalităților infracționale urmărite membrii organizației criminale elaborează planuri, strategii, repartizează rolurile, pregătesc minuțios săvârșirea celor planificate. Toate acestea demonstrează pericolozitatea unei asemenea grupări criminale, fapt confirmat chiar de legiuitor prin catalogarea acestei formațiuni în postura de cea mai gravă formă a participației penale.

⁶⁹³ Stanojoska A. *The connection between terrorism and organized crime: narcoterrorism and the other hybrids*, p.1. Disponibil: https://wb-iisg.com/wp-content/uploads/bp-attachments/4745/Angelina-Stanojoska_The_Connection_between_Terrorism_and_Org.pdf; Prokić A. *The link between organized crime and terrorism*. În: Facta Universitatis, Series „Law and Politics”, 2017, vol. 15, nr. 1, p. 85-94.

⁶⁹⁴ Gladchi Gh., *op. cit.*, p. 132.

⁶⁹⁵ Ростокский А. В. и Толпекин К. А. *Очередные «антитеррористические» новеллы или введение в «уникальную» часть Уголовного кодекса*. În: Российский следователь, 2014, № 18, p. 33; Григорьев А. А., *op. cit.*, p. 12.

Una din cele mai importante forme organizaționale a terorismului este crearea asociațiilor teroriste internaționale mai mult sau mai puțin stabile, având orientări diferite: naționaliste (îndeosebi separatiste) sau islamice.⁶⁹⁶

În altă privință, surprindem poziția legiuitorului moldav de incriminare în norme distincte a actului terorist săvârșit de un grup criminal organizat și a actului terorist comis de o organizație criminală. Fără tăgadă, actul terorist săvârșit de o organizație criminală comportă un grad mai înalt de pericol social comparativ cu actul terorist săvârșit de un grup criminal organizat, motiv pentru care și rațiunea legiuitorului de defalcare normativă, în două ipoteze, a actului terorist săvârșit de formațiuni organizate. Dacă în cazul altor infracțiuni (de exemplu, al celor prevăzute la art. 151, 158, 164, 165, 179, 186-191, 196, 236, 237 etc.) surprindem tendința legiuitorului de a reuni în cadrul unei singure circumstanțe agravante faptul săvârșirii unei infracțiuni de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, atunci în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM observăm poziția legiuitorului (pe care o susținem) de a consacra la alineate diferite răspunderea penală pentru actele teroriste săvârșite de numitele grupări teroriste. O poziție opusă învederăm în cazul legislațiilor penale ale unor state străine (este cazul alin. (6) art. 108 din Codul penal al Sloveniei, art. 214.2.1. din Codul penal al Azerbaidjanului, alin. (3) art. 271 din Codul penal al Turkmenistanului etc.).

Pentru deslușirea înțelesului circumstanței agravante supuse cercetării apare necesitatea definirii organizației criminale. Și de această dată Codul penal oferă o definiție a noțiunii puse în discuție. *In concreto*, potrivit alin. (1) art. 47 CP RM, „[o]rganizația (asociația) criminală reprezintă o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației în scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice”.

C. Timofei evidențiază următoarele trăsături caracteristice organizației criminale: „[o] reuniune de grupuri criminale organizate; această reuniune constituie o comunitate stabilă; activitatea acestei reuniuni se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației; scopul activității acestei reuniuni se exprimă în influențarea activității economice și de altă natură a

⁶⁹⁶ Gladchi Gh., *op. cit.*, p. 137.

persoanelor fizice și juridice sau în controlul acestora, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice”.⁶⁹⁷

Organizațiile criminale implicate în săvârșirea actelor teroriste sunt denumite convențional „organizații teroriste”, întrucât prin crearea lor membrii acestor organizații urmăresc, în exclusivitate sau în principal, săvârșirea actelor teroriste sau a altor infracțiuni cu orientare teroristă. De altfel, în corespundere cu art. 3 al Legii RM nr. 120/2017, „organizația teroristă [este acea] organizație creată în scopul desfășurării de activități teroriste sau organizație care admite recurgerea la terorism în activitatea sa”.

Confruntând cele două definiții, concluzionăm că norma de la lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM urmează a fi reținută la încadrare ori de câte ori actul terorist este săvârșit de o organizație teroristă. Precizăm că între noțiunile „organizație teroristă” și „organizație criminală” există un raport de tipul parte-întreg. Cu alte cuvinte, orice organizație teroristă este organizație criminală, în timp ce nu orice organizație criminală este organizație teroristă. Altă organizație criminală, cu excepția celei teroriste, nu poate apărea ca formă a participației penale implicate în săvârșirea actelor teroriste. Așa cum rezultă din art. 3 al Legii RM nr. 120/2017, organizația se consideră teroristă dacă măcar una dintre subdiviziunile sale structurale desfășoară o activitate teroristă.

În alt registru, sintetizând definițiile date organizației criminale și celei teroriste, în doctrina autohtonă sunt evidențiate următoarele particularități ale organizației criminale de orientare teroristă: a) reuniunea de grupuri criminale organizate; b) stabilitatea organizației criminale; c) existența unui scop bine determinat (desfășurarea activității teroriste); d) prezența în cadrul organizației măcar a unei subdiviziuni care desfășoară activitate teroristă.⁶⁹⁸ În calitate de trăsătură suplimentară putem releva faptul că activitatea infracțională este întemeiată pe divizarea între membrii organizației a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale.

Observăm că organizația criminală (în speță, teroristă) este o formațiune semnificativ mai mare decât grupul criminal organizat. Prin definiție, organizația criminală este formată din mai multe grupuri criminale organizate. Deci, după cum remarcă I. Selevestru, „[u]nitatea structurală a organizației criminale nu o constituie persoana (ca în cazul unui grup criminal organizat), ci grupul criminal organizat”.⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ Timofei C. *Răspunderea penală pentru traficul de influență*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014, p. 176..

⁶⁹⁸ Sili V. *et al.*, *op. cit.*, p. 70; Gladchi Gh. și Sili V., *op. cit.*, p. 79-80.

⁶⁹⁹ Selevestru I., *op. cit.*, p. 261.

Indispensabil pentru actul terorist comis de o organizație criminală este caracterul stabil al reuniunii create. Spre deosebire de grupul criminal organizat, în cazul organizației criminale se observă prezența unei stabilități mai pronunțate a reuniunii create. Mai exact, se atestă prezența unei coeziuni a membrilor organizației criminale. După M. Grama, „[c]onsolidarea constituie una dintre caracteristicile ce delimitează organizația criminală de grupul criminal organizat”.⁷⁰⁰ În același plan S. Crijanovschi susține că dacă grupul criminal organizat se particularizează prin stabilitate, atunci organizația criminală implică consolidarea, presupunând coeziune și solidaritate social-psihologică a membrilor organizației criminale.⁷⁰¹ L. V. Glazkova adaugă că, spre deosebire de grupul criminal organizat, organizația criminală reprezintă un nivel mai complex de comunitate infracțională.⁷⁰²

Pentru a fi incidentă circumstanța agravantă consemnată la lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM, este necesară o divizare clară, în interiorul organizației teroriste, a funcțiilor administrative, de asigurare și de executare a intențiilor criminale îndreptate spre săvârșirea actelor teroriste. Repartizarea funcțiilor ține de esența unei organizații criminale, în general, și a unei organizații teroriste, în special. În lipsa unei asemenea divizări a rolurilor e cu neputință atingerea unei consolidări a reuniunii formate.⁷⁰³

De asemenea, scopul special urmărit de membrii organizației criminale reprezintă unul dintre elementele definitorii ale unei atare formațiuni organizate. Din textul alin. (1) art. 47 CP RM deducem că membrii organizației criminale urmăresc scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice.

Pentru a fi aplicabilă lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM, actul terorist trebuie să fie comis de un membru al organizației criminale în interesul acesteia sau de o persoană terță (care nu este membru al organizației criminale), dar care a acționat la însărcinarea acesteia. *Per a contrario*, este inaplicabilă circumstanța agravantă nominalizată în ipoteza în care actul terorist este săvârșit de către un membru al organizației criminale, dar nu în interesul acesteia, ci în interesul său personal.

⁷⁰⁰ Grama M. *Organizația criminală*. În: Analele științifice ale USM. Seria „Științe socio-umanistice”, Vol. I., Chișinău, 2001, p. 254-257.

⁷⁰¹ Crijanovschi S. *Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012, p. 129.

⁷⁰² Глазкова Л. В. *Понятие и виды организованных преступных группы: системный анализ*. În: Мониторинг правоприменения, 2016, № 1 (18), p. 28.

⁷⁰³ Manea V. și Cojocaru V. M. *Actul terorist: analiza elementelor circumstanțiale agravante*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” (Chișinău, 01-02 octombrie 2019). Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2020, p. 281-282.

Organizatorul organizației criminale de tip terorist va răspunde pentru toate actele teroriste săvârșite de această organizație, în timp ce membrul organizației criminale va purta răspundere penală numai pentru actele teroriste la a căror pregătire sau săvârșire a participat.

Coroborând prevederea de la alin. (6) art. 47 CP RM cu cea de la lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM, desprindem că membrul organizației criminale de tip terorist poate fi liberat de răspundere penală pentru actul terorist săvârșit dacă a declarat benevol despre existența organizației criminale și a ajutat la descoperirea actelor teroriste săvârșite de respectiva organizație ori a contribuit la demascarea organizatorilor, conducătorilor sau a membrilor organizației respective. Precizăm că se pot prevala de clauza de impunitate enunțată doar membrii organizației criminale, nu și organizatorii acesteia. La fel, persoana abilitată cu aplicarea legii penale este în drept, nu însă obligată, să libereze de răspundere penală membrul organizației criminale.

4.4. Actul terorist soldat cu decesul unei persoane din imprudență

În corespundere cu lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM, răspunderea penală se agravează în cazul actului terorist soldat cu decesul unei persoane din imprudență.

Preliminar, concretizăm că norma de la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM cuprinde în sine o infracțiune complexă. Mai exact, infracțiunea de act terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență înglobează actul terorist prevăzut la alin. (1) sau (2) art. 278 CP RM și lipsirea de viață din imprudență (art. 149 CP RM). Cea din urmă infracțiune este absorbită în amalgamul normei înscrise la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM. Infracțiunea de lipsire de viață din imprudență, prevăzută la art. 149 CP RM formează partea. În contrast, norma de la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM reprezintă întregul. Deci, se atestă un caz de concurență dintre o normă întreg și o normă parte. Iar conform alin. (2) art. 118 CP RM „[c]alificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o parte și un întreg se efectuează în baza normei care cuprinde în întregime toate semnele faptei prejudiciabile săvârșite”. Constatăm că art. 149 CP RM nu cuprinde în întregime cele săvârșite. *Per a contrario*, norma de la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM conține integral semnele actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență, motiv pentru care, calificarea celor săvârșite urmează a fi făcută, în exclusivitate, potrivit respectivei norme.

După această digresiune, precizăm că obiectul actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență este unul complex. Alături de obiectul juridic principal (ce ce se află în derivație cu obiectul juridic generic), în plan secundar sunt lezate relațiile sociale cu privire la viața persoanei. Cele din urmă relații sociale formează obiectul juridic secundar al numitei infracțiuni. În acest context, în doctrină se arată: „Viața persoanei ocupă primatul în ierarhia valorilor

general-umane. De aceea, legiuitorul a prevăzut reglementări penale speciale care ocrotesc viața persoanei nu doar ca valoare socială unică sau principală, dar și ca valoare socială secundară, atunci când printr-o faptă concretă pot fi aduse atingeri pe plan secundar și relațiilor sociale cu privire la viața persoanei”.⁷⁰⁴

Dar ce reprezintă viața persoanei?

După S. Brînza și V. Stati „[v]iața reprezintă existența socială a persoanei, adică realizarea posibilității de a participa la relațiile sociale, de a-și exercita drepturile și interesele și de a-și executa obligațiile, având ca premisă ansamblul proceselor biochimice din organismul uman, ce condiționează dezvoltarea persoanei, reproducerea acesteia, relația persoanei cu mediul ambiant etc”.⁷⁰⁵ Alți autori punctează că „[p]rin viață înțelegem o sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele; faptul de a fi viu; stare a ceea ce este viu”.⁷⁰⁶

Viața persoanei este protejată prin normele de incriminare, inclusiv prin norma înscrisă la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM, începând cu apariția acesteia și până la încetarea sa. Momentul apariției vieții persoanei îl constituie momentul nașterii persoanei. În același timp, momentul încetării vieții persoanei îl formează cel al morții cerebrale. Are dreptate V. Brus când menționează: „[f]aptul juridic al încetării dreptului la viață este moartea biologică. Cauza morții biologice poate fi naturală și nenaturală. Hotarul dintre viață și moarte este stabilit de viabilitatea creierului. Stabilirea clară a criteriilor medicale de survenire a morții este necesară pentru deosebirea ei de unele situații asemănătoare, care după anumite criterii se aseamănă cu moartea (de exemplu, coma sau moartea clinică). Viața omului care se află într-o asemenea situație rămâne a fi obiect al protecției juridice”.⁷⁰⁷ Deci, limita finală al vieții persoanei îl constituie moartea cerebrală, nu însă cea clinică. Iar acest lucru este desprins, în mod implicit, din textul alin. (2) art. 34 din Legea ocrotirii sănătății, nr. 411 din 28.03.1995,⁷⁰⁸ în corespundere cu care „[a]paratura medicală care menține viața pacientului în caz extremal poate fi deconectată numai după constatarea morții creierului”.

În cazul actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență, nu doar obiectul juridic special, ci și obiectul material, de regulă, are o structură complexă. Pe post de obiect material principal apar, așa cum am reliefat în cadrul secțiunii 2.1. din prezenta lucrare, bunurile mobile sau imobile. În același timp, în calitate de obiect material secundar evoluează corpul persoanei.

⁷⁰⁴ Buliga D. *Viața persoanei ca valoare socială unică, principală sau secundară ocrotită de legea penală*. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 9, p. 41.

⁷⁰⁵ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.147.

⁷⁰⁶ Gaja A. *Apărarea vieții intrauterine prin norme juridico-penale: absurditate sau necesitate?* În: Revista Națională de Drept, 2017, nr. 5, p. 67.

⁷⁰⁷ Brus V. *Eutanasia – infracțiune contra vieții sau act comizerativ*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013, p. 77.

⁷⁰⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 34.

Or, corpul persoanei este acea entitate materială în care este întrupată viața persoanei, drept valoare socială secundară lezată prin săvârșirea actului terorist prevăzut la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM.

Antipodul vieții persoanei îl constituie decesul, prin care se înțelege „[s]tingerea integrală și ireversibilă a activității biologice a proceselor vitale ale organismului”.⁷⁰⁹

În contextul circumstanței agravante supuse analizei decesul persoanei apare pe post de urmare prejudiciabilă. Respectiva urmare prejudiciabilă este reflecția lezării infracționale a vieții persoanei, drept valoare socială. Din acest considerent, componența actului terorist în varianta agravată enunțată este una materială, latura obiectivă fiind formată din fapta prejudiciabilă, urmarea prejudiciabilă, precum și legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă.

Pentru angajarea răspunderii penale în baza lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM este imperios ca fapta consemnată la alin. (1) sau (2) art. 278 CP RM să fi determinat cauzarea decesului persoanei. Tocmai de aceea, considerăm că, în cele mai dese cazuri, decesul persoanei poate fi consecința provocării exploziei, incendiului sau al săvârșirii altor fapte similare, nu și consecința amenințării cu săvârșirea acțiunilor sus-indicate. E puțin probabil ca decesul persoanei să se afle în legătură de cauzalitate cu amenințarea săvârșirii actului terorist. Ilustrative sunt argumentele axiomatiche evocate în doctrină: „fapta, evenimentul, fenomenul, recunoscut drept cauză, generează fapta, evenimentul sau fenomenul, recunoscut drept efect”;⁷¹⁰ „esența genetică a determinării cauzale, exprimată prin caracterul generator al faptei, evenimentului sau fenomenului-cauză, și delimitează legătura cauzală de alte varietăți ale determinității”.⁷¹¹

Infracțiunea prevăzută la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM se consideră consumată din momentul survenirii decesului persoanei.

Potrivit normei prevăzute la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM nu contează la calificare intervalul de timp scurs dintre fapta prejudiciabilă concretizată în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea unei alte fapte similare și decesul persoanei.

Actul terorist prevăzut la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM este o infracțiune complexă și din perspectiva atitudinii psihice manifestate de făptuitor față de faptă și urmarea prejudiciabilă survenită. La concret, față de decesul persoanei făptuitorul manifestă imprudență, în timp ce față de fapta prejudiciabilă acesta manifestă intenție. În raport cu fapta prejudiciabilă concretizată în provocarea exploziei, incendiului sau în săvârșirea unei alte fapte ori în amenințarea cu

⁷⁰⁹ Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145-148 CP RM)”, nr. 11 din 24.12.2012. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318

⁷¹⁰ Nedelcu N. *Particularitățile legăturii cauzale în componențele de infracțiune săvârșite prin inacțiune*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016, p. 68.

⁷¹¹ Ibidem, p. 69.

săvârșirea acțiunilor sus-indicate făptuitorul nu poate să acționeze din imprudență. Acest lucru reiese din scopul special urmărit de făptuitor, precum și modul public de acționare. Așa cum prevede legiuitorul, imprudența este posibilă, în exclusivitate, față de urmarea prejudiciabilă concretizată în decesul persoanei.

Din textul art. 18 CP RM reiese că infracțiunea este săvârșită din imprudență dacă făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii/inacțiunii sale (*i.e.* conștientizează caracterul prejudiciabil al faptei comise), a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar a considerat, în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate (încrederea exagerată) *sau* dacă făptuitorul nu-și dădea seama de caracterul prejudiciabil al celor comise, nu a prevăzut posibilitatea cauzării urmărilor prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă (neglijența infracțională).

Judecând după specificul infracțiunii prevăzute lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM, constatăm că neglijența infracțională este imposibil de atestat în cazul actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență; or, este de neînchipuit ipoteza în care făptuitorul să provoace o explozie sau un incendiu urmărind un țel anumit, și să nu-și dea seama de caracterul prejudiciabil al celor comise, precum și să nu prevadă posibilitatea cauzării decesului persoanei în rezultatul provocării exploziei sau incendiului.

Dar este posibil oare, din punct de vedere practic, ca în cazul actului terorist soldat cu decesul persoanei făptuitorul să acționeze cu încredere exagerată? E posibil ca făptuitorul să prevadă posibilitatea survenirii urmării prejudiciabile sub forma decesului persoanei, dar să considere, în mod ușuratic că respectiva urmare va fi evitată? În doctrină se susține, just, că aprecierea formei de vinovăție este un procedeu complex și anevoios, mai ales în cazul în care din circumstanțele faptei rezultă că făptuitorul a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile mai grave decât cele față de care el manifesta intenție directă.⁷¹²

În literatura de specialitate este criticată poziția legiuitorului rus (care, de altfel, este similară cu cea a legiuitorului moldav) de inserare în textul articolului ce incriminează actul terorist a calificativului „soldat cu decesul persoanei din imprudență”. Bunăoară, M. M. Galatieva menționează: „Conținutul laturii obiective a actului terorist, atunci când fapta se exprimă în provocarea exploziilor, incendiilor sau în săvârșirea altor fapte socialmente periculoase, nu oferă temei pentru a atesta forma imprudentă a vinovăției. În prezența intenției directe față de fapta săvârșită este cu neputință a desprinde imprudența față de urmările prejudiciabile inevitabile sau cele posibile. La săvârșirea actelor teroriste, cauzarea morții persoanei din imprudență este practic imposibilă. Ca minimum, atestăm prezența intenției

⁷¹² Plop A. *Răspunderea penală pentru provocarea ilegală a avortului*. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 228.

indirecte față de decesul persoanei”.⁷¹³ Tot așa și S. M. Ivliev punctează: „Avându-se în vedere esența socială și cea juridică a actelor teroriste, este îndoielnică prezența imprudenței ca formă a vinovăției în raport cu orice urmare prejudiciabilă, inclusiv în raport cu decesul persoanei”.⁷¹⁴ În aceeași manieră M. V. Feoktistov susține: „Este nereușit semnul calificativ prevăzut la alin. (3) art. 205 CP FR [actualmente, acest semn calificativ este prevăzut la alin. (2) art. 205 CP FR, normă similară cu cea de la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM] ce stabilește răspundere mai aspră pentru actul terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență. Faptul constă în aceea că însăși natura actului terorist presupune intimidarea populației, exercitarea unei influențe în vederea luării unor decizii de către organele puterii de stat prin insuflarea unei frici totale. De regulă, în astfel de situații, intenția făptuitorului este nedeterminată, dar, amplasând dispozitivul explozibil în locuri publice, alegând metode socialmente periculoase pentru săvârșirea actelor teroriste, acesta înțelege că în rezultatul exploziei poate fi cauzat decesul sau vătămarea sănătății persoanelor aflate în apropiere, fiind indiferent față de survenirea acestor urmări prejudiciabile, ceea ce demonstrează prezența intenției indirecte față de urmările indicate, nu însă a imprudenței”.⁷¹⁵ Într-un mod asemănător se pronunță și alți autori.⁷¹⁶ Pe de altă parte, în contrast cu autorii sus-indicați, M. A. Komarova consideră necesar semnul circumstanțial agravant „soldat cu decesul persoanei din imprudență”.⁷¹⁷

În ce ne privește, îmbrățișăm poziția autorilor care susțin inoportunitatea unei asemenea circumstanțe agravante în textul art. 278 CP RM. Într-adevăr, așa cum s-a relevat *supra*, este puțin probabil ca făptuitorul să nu admită survenirea decesului persoanei prin provocarea unei explozii, a unui incendiu sau prin săvârșirea unor fapte similare.

Natura juridică a actelor teroriste exprimată în scopul special urmărit de făptuitor, valoarea socială de bază susceptibilă de lezare prin comiterea unor atare fapte infracționale, precum și modul public de acționare al făptuitorului reduce, practic la zero, posibilitatea evoluării imprudenței ca formă a vinovăției manifestate în raport cu decesul persoanei.⁷¹⁸

Nu este exclus ca făptuitorul să nu dorească survenirea decesului persoanei. Totuși, ținând cont de specificul comiterii actelor teroriste (scopul urmărit, modul public de acționare, valoarea

⁷¹³ Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты*, p. 100.

⁷¹⁴ Ивлиев С. М. *Уголовно-правовые средства противодействия терроризму*, p. 20; Ивлиев С. М. *Эволюция уголовно-правовой нормы о террористическом акте*, p. 210.

⁷¹⁵ Феоктистов М. В., *op. cit.*, p. 148-149.

⁷¹⁶ Курбанмагомедов А. А., *op. cit.*, p. 17; Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*, p. 21; Мелешко Н. П., *op. cit.*, p. 127; Артамонов И. И. *Некоторые предложения по совершенствованию правовой основы борьбы с терроризмом*, p. 116; Евлов Н. Д., *op. cit.*, p. 18.

⁷¹⁷ Комарова М. А., *op. cit.*, p. 22.

⁷¹⁸ Manea V. și Cojocaru V. M. *Actul terorist: analiza elementelor circumstanțiale agravante*, p. 283.

socială de bază lezată, modalitatea de săvârșire a faptei), făptuitorul poate să prevadă în mod real, nu însă abstract, urmarea prejudiciabilă ce ar putea să survină. Prevederea reală (verosimilă) a urmăririi prejudiciabile sub forma decesului persoanei formează una dintre particularitățile definitorii ale intenției indirecte, dar nu ale încrederii exagerate, în calitate de formă a imprudenței. Pe bună dreptate se menționează în doctrină: „[c]ulpa cu prevedere sau ușurința criminală se va deosebi în mod consecutiv și logic de intenția indirectă – cu care se învecinează – prin atitudinea agentului criminal, în sensul că, în cazul intenției indirecte, agentul rămâne pasiv, indiferent în așteptarea producerii rezultatului care îi apare posibil și chiar eventual, în cazul culpei cu previziune, agentul va încerca să preîntâmpine în mod activ rezultatul pe care nu-l dorește și nici nu-l acceptă ca posibil, mizând fără temei pe diverși factori obiectivi și subiectivi”.⁷¹⁹ Prevederea posibilității abstracte de survenire a urmărilor prejudiciabile, detașate de la situația concretă, se caracterizează prin aceea că făptuitorul nu conștientizează desfășurarea reală a legăturii de cauzalitate, deși, în virtutea unui efort psihic, ar fi trebuit să o sesizeze.⁷²⁰

Deci, foarte puțin probabil ca făptuitorul să manifeste încredere exagerată față de decesul persoanei în procesul provocării exploziei, incendiului sau al săvârșirii unor fapte similare. Făptuitorul nu mizează pe careva factori de ordin obiectiv și/sau subiectiv că decesul persoanei va fi evitat. Mai degrabă, acestuia îi este indiferent dacă în rezultatul provocării exploziei, incendiului sau al săvârșirii unei fapte similare va surveni sau nu decesul persoanei. Toate acestea demonstrează inaplicabilitatea practică a semnelor circumstanțial agravant supus analizei, motiv pentru care acesta urmează a fi exclus din textul art. 278 CP RM.

Mai mult, abrogarea numitei circumstanțe agravante se impune și din raționamente tehnico-legislative. Este vorba de inconsecvența de care a dat dovadă legiuitorul la adoptarea art. 278 CP RM. În special, avem în vedere tratamentul sancționator nejustificat al actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență în raport cu tratamentul sancționator al actului terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM (actul terorist cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății).

De remarcat că actul terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență se pedepsește cu închisoare de la 12 la 20 de ani. În opoziție, actul terorist însoțit de vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei se pedepsește penal cu închisoare de la 8 la 15 ani. Totodată, simpla vătămare gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei (neînsoțită de actul terorist) este pasibilă de aplicarea unei pedepse mult mai aspre, comparativ

⁷¹⁹ Giurgiu N., *op. cit.*, p. 137.

⁷²⁰ Plop A., *op. cit.*, p. 228.

cu lipsirea de viață din imprudență a unei persoane. Este limpede că vătămarea gravă sau vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei sunt infracțiuni de o gravitate mai mare comparativ cu infracțiunea prevăzută la art. 149 CP RM. În principiu, același lucru trebuie să fie valabil în cazul actului terorist însoțit de vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății și al actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență. Din motive neclare, însă, legiuitorul moldav a decis că actul terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență este o faptă mult mai gravă decât actul terorist însoțit de vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei. Nu susținem o asemenea poziție. Aceasta nu răspunde principiului echității. Tocmai din aceste rațiuni, precum și luând în calcul cele evocate mai sus, sugerăm legiuitorului moldav să înlăture incoerența nominalizată prin abrogarea lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM.

4.5. Concluzii la Capitolul 4

În rezultatul investigării elementelor circumstanțiale agravante consemnate la art. 278 CP RM formulăm următoarele **concluzii**:

1) Pentru a fi în prezența actului terorist comis de un grup criminal organizat este necesar și suficient ca la săvârșirea actului terorist să participe cel puțin două persoane, constatare ce derivă din definiția legală a participației penale.

2) În lipsa unei înțelegeri prealabile a membrilor grupului de a săvârși actul terorist, imputarea lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM este inadmisibilă.

3) În cazul actului terorist săvârșit de un grup criminal organizat, la calificare nu se va reține norma din Partea generală a Codului penal care desemnează participanții la infracțiune.

4) Reținerea la calificare a art. 46 CP RM este superfluă în ipoteza săvârșirii actelor teroriste de către un grup criminal organizat, aceasta deoarece numita circumstanță este inserată direct în textul art. 278 CP RM. Invocarea art. 46 CP RM ar determina dublarea normelor ce descriu fapta comisă de un grup criminal organizat.

5) Crearea sau conducerea unui grup criminal organizat în scopul de a comite un act terorist trebuie calificată potrivit alin. (2) art. 284 CP RM. Este vorba de așa-numita „organizare calificată”. În eventualitatea în care grupul criminal organizat creat în prealabil a recurs la săvârșirea actului terorist, la calificare se va reține, suplimentar, norma de la lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM.

6) La încadrarea celor săvârșite în acord cu lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM, în procesul individualizării pedepsei penale dispăre necesitatea invocării lit. c) alin. (1) art. 77 CP RM (săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participație).

7) Deși componența infracțiunii prevăzute la lit. e) alin. (2) art. 278 CP RM este materială, este imposibil ca făptuitorul să nu dorească, dar să admită survenirea urmărilor prejudiciabile sub forma daunelor materiale în proporții deosebit de mari.

8) Între noțiunile „organizație teroristă” și „organizație criminală” există un raport de tipul parte-întreg.

9) Pentru a fi incidentă circumstanța agravantă consemnată la lit. a) alin. (3) art. 278 CP RM, este necesară o divizare clară, în interiorul organizației teroriste, a funcțiilor administrative, de asigurare și de executare a intențiilor criminale îndreptate spre săvârșirea actelor teroriste.

10) Natura juridică a actelor teroriste exprimată în scopul special urmărit de făptuitor, valoarea socială de bază susceptibilă de lezare prin comiterea unor atare fapte infracționale, precum și modul public de acționare al făptuitorului reduc, practic la zero, posibilitatea evoluării imprudenței ca formă a vinovăției manifestate în raport cu decesul persoanei.

11) La adoptarea art. 278 CP RM legiuitorul a dat dovadă de inconsecvență, stabilind un tratament sancționator nejustificat al actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență în raport cu tratamentul sancționator al actului terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM (actul terorist cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății).

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele obținute în urma cercetării efectuate rezidă în:

1. Analiza accepțiunilor doctrinare enunțate în literatura de specialitate pe marginea aspectelor juridico-penale ce vizează infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist.
2. Identificarea valorii sociale *sui generis* lezate prin săvârșirea actelor teroriste.
3. Analiza modalităților normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM.
4. Determinarea conținutului variantelor-tip de infracțiune prevăzute la lit. c), d) alin. (2), alin. (4) art. 278 CP RM.
5. Stabilirea momentului de consumare a infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM.
6. Relevarea semnelor subiective obligatorii inserate în dispozițiile art. 278 CP RM.
7. Conturarea condițiilor în care este operabilă clauza de impunitate înscrisă la alin. (6) art. 278 CP RM, precum și a celor ce caracterizează circumstanța specială de atenuare a răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste, specificată la alin. (5) art. 278 CP RM.
8. Etalarea aspectelor definitorii ale circumstanțelor agravante prevăzute la alin. (2)-(3) art. 278 CP RM.
9. Delimitarea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM de unele fapte conexe, inclusiv de unele infracțiuni cu caracter terorist.
10. Analiza comparativă a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine în materia infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist.
11. Identificarea carențelor legislative care îngreunează aplicabilitatea normelor de incriminare prevăzute la art. 278 CP RM.
12. Formularea propunerilor *de lege ferenda* apte să îmbunătățească cadrul incriminator ce vizează actele teroriste.

Sintetizând cele expuse în prezenta lucrare, formulăm următoarele **concluzii generale**:

1) În cazul actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM (cu excepția situației în care fapta prejudiciabilă ia forma amenințării cu săvârșirea actului terorist), doar una dintre valorile sociale secundare are caracter obligatoriu. Celelalte au caracter facultativ. În contrast, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM, exprimate în amenințarea cu săvârșirea actului terorist, obiectul juridic secundar nu are alternativă. Acesta este unic, fiind totodată obligatoriu, fapt ce denotă că, *de facto*, sub egida respectivei norme sunt inserate două componente de infracțiune, nu una.

2) În ipoteza pregătirii la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 278 CP RM (în modalitățile expres prevăzute la alin. (3) art. 279¹ CP RM), atunci când comportamentul

făptuitorului reprezintă o contribuție (complicitate) la conduita altui participant la infracțiunele comise nu necesită calificare potrivit art. 26 și uneia dintre normele inserate la art. 278 CP RM, ci doar potrivit alin. (3) art. 279¹ CP RM ca fiind un caz special de pregătire la săvârșirea actului terorist.

3) Datorită creației legiuitorului moldav, alin. (1) art. 278 CP RM pare a fi inaplicabil atunci când actul terorist apare în modalitatea de provocare a exploziei, întrucât este cu totul redusă probabilitatea practică de provocare a unei explozii prin utilizarea altor mijloace decât a substanțelor explozive.

4) Deși semnele estimative „alte fapte” și „alte urmări grave” din dispoziția alin. (1) art. 278 CP RM comportă un caracter general, ele sunt în concordanță cu cerința de previzibilitate a legii penale. Natura juridică a actelor teroriste conferă destinatarului legii penale posibilitatea de a prevedea care alte fapte pot constitui modalități de exprimare a ilicitului penal, precum și care alte urmări prejudiciabile pot fi cauzate în rezultatul provocării exploziei, incendiului sau a săvârșirii unor fapte similare.

5) Pentru a nu admite încălcarea principiului echității, diferențierii aplicării pedepsei, a principiului egalității cetățenilor în fața legii și al umanismului, amenințarea cu săvârșirea actului terorist și actul terorist propriu-zis nu trebuie să se regăsească în cadrul aceleiași norme de incriminare, ci în cadrul unor norme distincte.

6) Este lacunară poziția legiuitorului moldav concretizată în omisiunea de a specifica unele pedepse penale pasibile de aplicare persoanei juridice pentru săvârșirea infracțiunilor cu caracter terorist, în general, și a actelor teroriste, în special, fapt desprins din analiza Legii RM nr. 120/2017, a unor instrumente internaționale, precum și a unor bune practici în materie.

7) La stabilirea vârstei răspunderii penale pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM legiuitorul moldav a reieșit din capacitatea persoanei de a conștientiza caracterul prejudiciabil al celor comise, de a prevedea potențialele urmări prejudiciabile, precum și de a urmări finalitățile caracteristice actelor teroriste.

8) În vederea neadmiterii anihilării efectului preventiv scontat al clauzei de impunitate prevăzute la alin. (6) art. 278 CP RM, *de lege ferenda*, se impune ca liberarea de răspundere penală pentru pregătirea actului terorist să fie antrenată ori de câte ori făptuitorul renunță la săvârșirea actului terorist, indiferent de faptul dacă în acțiunile acestuia sunt prezente sau nu semnele unei alte componente de infracțiune.

9) Intimidarea populației unui stat sau a unei părți din ea apare, în conjunctura art. 278 CP RM, în postura de scop primar (inițial) al infracțiunii, în timp ce silirea unui stat, a unei organizații internaționale, a unei persoane juridice sau fizice să săvârșască sau să se abțină

de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului evoluează pe post de scop final.

10) Provocarea fricii în rândul societății ține de esența actului terorist. Pe cale de consecință, nu constituie act terorist fapta prejudiciabilă săvârșită care nu este în stare să producă temere în societate. O atare faptă prejudiciabilă este susceptibilă de încadrare potrivit unei alte norme de incriminare decât în corespundere cu cele prevăzute la art. 278 CP RM.

11) În cazul actului terorist săvârșit de un grup criminal organizat, la calificare trebuie reținută doar norma de la lit. b) alin. (2) art. 278 CP RM, fără a se face trimitere la art. 42 sau art. 46 CP RM.

12) Natura juridică a actelor teroriste exprimată în scopul special urmărit de făptuitor, valoarea socială de bază susceptibilă de lezare prin comiterea unor atare fapte infracționale, precum și modul public de acționare al făptuitorului reduc, practic la zero, posibilitatea evoluării imprudenței ca formă a vinovăției manifestate în raport cu decesul persoanei.

13) La adoptarea art. 278 CP RM legiuitorul a dat dovadă de inconsecvență, stabilind un tratament sancționator nejustificat al actului terorist soldat cu decesul persoanei din imprudență în raport cu tratamentul sancționator al actului terorist prevăzut la lit. d) alin. (2) art. 278 CP RM (actul terorist cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății).

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea unui cadru conceptual complex cu privire la conținutul semnelor constitutive ale infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist în corespundere cu cadrul teoretico-normativ actual, ceea ce a permis identificarea imperfecțiunilor de care, în opinia noastră, suferă normele de incriminare prevăzute la art. 278 CP RM și, corespunzător, înaintarea unui șir de propuneri menite să îmbunătățească textul incriminator examinat în vederea prevenirii și combaterii cât mai eficiente a infracționalității în această sferă.

În vederea îmbunătățirii legii penale naționale, înaintăm următoarele ***recomandări***:

1) Substituirea termenului „act de terorism” înscris la alin. (5) și (6) art. 278 CP RM cu termenul „act terorist”.

2) Excluderea lit. c) din alin. (2) art. 278 CP RM, astfel încât sub incidența alin. (1) art. 278 CP RM să cadă provocarea exploziei atât prin folosirea substanțelor explozive, cât și prin folosirea altor mijloace.

3) Inserarea expresă a tragerii din arma de foc în dispoziția normei de la alin. (1) art. 278 CP RM, urmând să constituie, alături de provocarea exploziei, incendiului, una dintre modalitățile normative de exprimare a faptei prejudiciabile.

4) Modificarea dispoziției normei prevăzute la alin. (3) art. 279¹ CP RM, astfel încât aceasta să sancționeze, inclusiv, pregătirea la săvârșirea de sine stătătoare a unei infracțiuni cu caracter terorist.

5) Instituirea unei noi litere – a¹) – în cadrul alin. (3) art. 278 CP RM care să sancționeze actul terorist săvârșit prin utilizarea substanțelor otrăvitoare, radioactive, armelor biologice, chimice, nucleare sau a altor tipuri de arme de distrugere în masă.

6) Incriminarea amenințării cu săvârșirea actului terorist în cadrul unei norme aparte, și anume: la art. 278¹ CP RM. Pe cale de consecință, actualul art. 278¹ CP RM să fie renumerotat în art. 278² CP RM.

7) Instituirea răspunderii penale a persoanei juridice pentru săvârșirea actelor teroriste, prin înscrierea în textul normelor de la art. 278 CP RM a pedepselor penale pasibile de aplicare persoanei juridice.

8) Excluderea din conținutul alin. (6) art. 278 CP RM a expresiei „și dacă acțiunile ei nu conțin o altă componentă de infracțiune”.

9) Înlocuirea textului „dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația unui stat ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni” din cadrul alin. (1) art. 278 CP RM cu textul „dacă această faptă este săvârșită pentru a intimida populația unui stat ori o parte din ea, în scopul de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni”.

10) Introducerea expresiei „destabilizarea sau distrugerea structurilor politice fundamentale, constituționale sau sociale ale unui stat sau ale unei organizații internaționale” în calitate de scop al actelor teroriste.

11) Abrogarea circumstanței agravante consemnate la lit. b) alin. (3) art. 278 CP RM.

Luând în considerare totalitatea propunerilor *de lege ferenda* înaintate, recomandăm următorul model incriminator al art. 278 și 278¹ CP RM:

Articolul 278. Actul terorist

(1) Actul terorist, adică provocarea unei explozii, a unui incendiu, tragerea din arma de foc sau săvârșirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, dacă această faptă este săvârșită pentru a intimida populația unui stat ori o parte din ea, în scopul de a

atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni ori de a destabiliza sau a distruge structurile politice fundamentale, constituționale sau sociale ale unui stat sau ale unei organizații internaționale,

se pedepsește cu închisoare de la 6 la 12 ani, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 8000 la 11000 unități convenționale cu lichidarea persoanei juridice.

(2) Aceeași faptă săvârșită:

a) *[abrogată prin Legea nr. 277/2008, în vigoare din 24.05.2009]*;

b) de un grup criminal organizat;

c) *exclus*;

d) cu vătămarea gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății;

e) cu cauzarea de daune materiale în proporții deosebit de mari,

se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 10000 la 20000 unități convenționale cu lichidarea persoanei juridice.

(3) Faptele prevăzute la alin. (1) sau (2):

a) săvârșite de o organizație criminală;

a¹) săvârșite prin utilizarea substanțelor otrăvitoare, radioactive, armelor biologice, chimice, nucleare sau a altor tipuri de arme de distrugere în masă;

b) *exclus*,

se pedepsesc cu închisoare de la 12 la 20 ani, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 15000 la 25000 unități convenționale cu lichidarea persoanei juridice.

(4) Actul terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane în scopurile prevăzute la alin. (1),

se pedepsește cu închisoare de la 16 la 20 ani sau cu detențiune pe viață, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 30000 la 40000 unități convenționale cu lichidarea persoanei juridice.

(5) Persoanei care a comis actul terorist, altor participanți li se pot aplica pedepse penale minime, prevăzute la prezentul articol, dacă ei au preîntâmpinat autoritățile despre faptele respective și prin aceasta au contribuit la evitarea morții oamenilor, a vătămării integrității corporale sau a sănătății, a altor urmări grave sau la demascarea altor făptuitori.

(6) Persoana care a participat la pregătirea actului terorist se liberează de răspundere penală dacă ea, prin anunțarea la timp a autorităților sau prin alt mijloc, a contribuit la preîntâmpinarea realizării actului de terorism.

Articolul 278¹. Amenințarea cu săvârșirea actului terorist

Amenințarea cu provocarea unei explozii, a unui incendiu, cu tragerea din arma de foc sau cu săvârșirea unei alte fapte apte să creeze pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave,

se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 4000 la 8000 unități convenționale cu lichidarea persoanei juridice.

Avantajele unor asemenea recomandări se vor exprima în:

- a) Eficientizarea procesului de interpretare și aplicare a legii penale în eventualele cazuri practice concrete.
- b) Armonizarea legislației penale a Republicii Moldova cu cea a Uniunii Europene, luându-se în calcul tendința de ultimă oră a Republicii Moldova de a se alinia spațiului european.
- c) Agravarea răspunderii penale pentru săvârșirea actelor teroriste prin utilizarea unor mijloace socialmente periculoase.
- d) Neadmiterea evitării răspunderii penale a persoanei juridice pentru săvârșirea actelor teroriste ca fiind cele mai periculoase infracțiuni cu caracter terorist.
- e) Eficientizarea procesului de prevenire și combatere a terorismului.

Planul cercetărilor de perspectivă la tema lucrării este orientat spre:

1. Inițierea investigației asupra actului terorist comis în cyber-spațiu (cyber-terorismul).
2. Cercetarea actelor teroriste în raport cu infracțiunile de orientare extremistă.
3. Etalarea conotațiilor criminologice ale actelor teroriste.

BIBLIOGRAFIE:

I. Acte normative

I.I. Acte normative interne

I.I.I. Legi:

1. *Codul de procedură penală*, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
2. *Codul penal*, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.
3. *Codul penal*, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la 24.03.1961. În: Вештиле Советулуй Сунрем ал РССМ, 1961, № 10.
4. *Legea Republicii Moldova a ocrotirii sănătății*, nr. 411 din 28.03.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 34.
5. *Legea Republicii Moldova cu privire la actele normative*, nr. 100 din 22.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 7-17.
6. *Legea Republicii Moldova cu privire la combaterea terorismului*, nr. 539 din 12.10.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 147-149. Abrogată.
7. *Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea terorismului*, nr. 120 din 21.09.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 364-370.
8. *Legea Republicii Moldova cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă*, nr. 130 din 08.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 222-227.
9. *Legea Republicii Moldova cu privire la securitatea statului*, nr. 618 din 31.10.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 10-11.
10. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative*, nr. 136 din 19.06.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 145-151.
11. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative*, nr. 60 din 07.04.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 123-127.
12. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative*, nr. 207 din 28.07.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 369-378.
13. *Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea terorismului*, nr. 51 din 07.03.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 63-65.
14. *Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate*, nr. 15 din 17.02.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 36-38.
15. *Legea Republicii Moldova privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc*, nr. 218 din 19.10.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 254-262.

I.I.II. Acte normative subordonate legilor:

16. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la clasificarea situațiilor excepționale și la modul de acumulare și prezentare a informațiilor în domeniul protecției populației și teritoriului în caz de situații excepționale, nr. 1076 din 16.11.2010.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 227-230.
17. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2020, nr. 678 din 27.12.2019.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 400-406.
18. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, nr. 354 din 31.05.2017.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 171-180.

I.II. Acte internaționale:

19. *Convenția Consiliului Europei privind prevenirea terorismului*, semnată la Varșovia la 16 mai 2005. Disponibil: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622\(01\)&from=ES](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622(01)&from=ES)
20. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului.* Disponibil: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
21. *Convenția europeană pentru reprimarea terorismului*, semnată la Strasbourg la 27.01.1977. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=359671>
22. *Convenția internațională privind reprimarea actelor de terorism nuclear*, adoptată la New York la 14.09.2005. Disponibil: <http://www.cncan.ro/assets/Legislatie/Tratate-acorduri-conventii/Conventii/Conventia-internationala-privind-reprimarea-actelor-de-terorism-nuclear.pdf>
23. *Decizia 2005/671/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 20 septembrie 2005 privind schimbul de informații și cooperarea referitoare la infracțiunile de terorism.* Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32005D0671>
24. *Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene din 13 iunie 2002 privind combaterea terorismului (2002/475/JAI).* Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32002F0475> Abrogată
25. *Directiva (UE) 2017/541 a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2017 privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului și de modificare a Deciziei 2005/671/JAI a Consiliului.* Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:32017L0541>
26. *United Nations Convention against transnational organized crime and the protocols thereto.* Disponibil: https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf

I.III. Acte normative străine:

27. *Anti-terrorism Act of Trinidad and Tobago*. Disponibil: https://rgd.legalaffairs.gov.tt/laws2/Alphabetical_List/lawspdfs/12.07.pdf
28. *Bekendtgørelse af straffeloven* (Codul penal al Danemarcei). Disponibil: http://europam.eu/data/mechanisms/FOI/FOI%20Laws/Denmark/Denmark_Criminal%20Code%202005_amended%202016.pdf
29. *Codice penale italiano*. Disponibil: <https://www.studiocataldi.it/codicepenale/>
30. *Codigo Penal Colombiano*. Disponibil: http://perso.unifr.ch/derechopenal/assets/files/legislacion/l_20160208_02.pdf
31. *Código Penal de Bolivia*. Disponibil: http://www.oas.org/juridico/spanish/gapeco_sp_docs_bol1.pdf
32. *Código Penal de Costa Rica*. Disponibil: <https://defensapublica.poder-judicial.go.cr/images/documentos/CodigoPenal2019.pdf>
33. *Código Penal de Cuba*. Disponibil: <https://data.miraquetemiro.org/sites/default/files/documentos/LEYES%20PENALES%20CUBANAS%20COMENTADAS.pdf>
34. *Código Penal de Venezuela*. Disponibil: http://www.oas.org/juridico/spanish/mesicic3_ven_anexo6.pdf
35. *Código Penal del Ecuador*. Disponibil: <https://www.derechoecuador.com/codigo-organico-integral-penal->
36. *Codigo penal del Estado de Mexico*. Disponibil: <https://mexico.justia.com/federales/codigos/codigo-penal-federal/libro-segundo/titulo-primero/capitulo-vi/>
37. *Codigo Penal del Peru*. Disponibil: http://spij.minjus.gob.pe/content/publicaciones_oficiales/img/CODIGOPENAL.pdf
38. *Código Penal y legislación complementaria (ESPAÑA)*. Disponibil: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/BOE-038_Codigo_Penal_y_legislacion_complementaria-1.pdf
39. *Criminal Code Act of Australia*. Disponibil: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00235>
40. *Criminal Code of Finland*. Disponibil: http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en_18890039.pdf
41. *Criminal Code of Lithuania*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
42. *Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
43. *Criminal Code of the French Republic*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
44. *Criminal Code of the Kingdom of Netherlands*. Disponibil: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
45. *Criminal Code of the Kingdom of Norway*. Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8657/file/Norway_Penal_Code_2015_am2020_en.pdf

46. *Criminal Code of the Principality of Liechtenstein*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
47. *Criminal Code of the Republic of Serbia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
48. *Criminal Code of the Republic of Albania*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
49. *Criminal Code of the Republic of Austria*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
50. *Criminal Code of the Republic of Bulgaria*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
51. *Criminal Code of the Republic of Croatia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
52. *Criminal Code of the Republic of Estonia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
53. *Criminal Code of the Republic of Hungary*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
54. *Criminal Code of the Republic of Malta*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
55. *Criminal Code of the Republic of Montenegro*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
56. *Criminal Code of the Republic of Poland*. Disponibil: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
57. *Criminal Code of the Republic of Slovenia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
58. *Criminal Code of the Slovak Republic*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
59. *Criminal Law of the Republic of Latvia*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
60. *DECRETO LEY N° 2547506 de Mayo de 1992*. Disponibil: http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_per_6_dec_ley_25475.pdffile:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/BOE- 038 Codigo Penal y legislacion complementaria-1.pdf
61. *General Penal Code of Iceland*. Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
62. *Legea României pentru modificarea și completarea Legii nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, nr. 58 din 08.04.2019*. În: Monitorul Oficial al României, nr. 271 din 10 aprilie 2019.
63. *Legea României privind prevenirea și combaterea terorismului, nr. 535 din 25.11.2004*. În: Monitorul Oficial al României, nr. 1161 din 08 decembrie 2004.
64. *Ley contra actos de Terrorismo, No. 93 de 20 de diciembre del 2001*. Disponibil: <http://www.parlamentocubano.cu/?documento=ley-contra-actos-de-terrorismo>
65. *Penal cod of the Republic of Afganistan*. Disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/4c58395a2.pdf>
66. *Penal Code of Malaysia*. Disponibil: <http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/LOM/EN/Penal%20Code%20%5BAct%20574%5D2.pdf>

67. *Trestní zákoník České Republice*. Disponibil: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
68. *Кривичен законик на Република Македонија*. Disponibil: <http://www.pravda.gov.mk/documents/KRIVICEN%20ZAKONIK%20precisten%20%20tekst.pdf>
69. *Кримінальний кодекс України*. Disponibil: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
70. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики* / Под ред. И.М. Рагимова. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2001. – 325 р.
71. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики*. Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=6;-143
72. *Уголовный кодекс Грузии*. Disponibil: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>
73. *Уголовный кодекс Кыргызской Республики*. Disponibil: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527>
74. *Уголовный кодекс Республики Армении*. Disponibil: <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#23>
75. *Уголовный кодекс Республики Беларусь*. Disponibil: <http://xn----ctbcgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/>
76. *Уголовный кодекс Республики Казахстан*. Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252
77. *Уголовный кодекс Республики Таджикистан*. Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30397325
78. *Уголовный кодекс Республики Узбекистан*. Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30421110
79. *Уголовный кодекс Российской Федерации* (с изменениями на 8 июня 2020 года). Disponibil: <http://docs.cntd.ru/document/9017477>
80. *Уголовный кодекс Российской Федерации*: Закон Российской Федерации № 63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. În: Собрание Законодательства Российской Федерации, 1996, № 25.
81. *Уголовный Кодекс Туркменистана*. Disponibil: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31295286

II. Jurisprudența

II.I. Internă:

82. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 157¹g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 335 alin. (1) și alin. (1¹) din Codul penal al Republicii Moldova (abuzul de serviciu), nr. 95 din 21.09.2017*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 451-463.
83. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 27g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 17 din Codul penal (alte urmări grave ale infracțiunii de viol), nr. 67 din 15.06.2020*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 212-220.

84. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 125 lit. b) din Codul penal, a articolelor 7 alin. (7), 39 pct. 5), 313 alin. (6) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din articolele 2 lit. d) și 16 lit. c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție, nr. 21 din 22.07.2016 (fapte care constituie practicare ilegală a activității de întreprinzător).* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 355-359.
85. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu), nr. 22 din 27.06.2017.* Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=626&l=ro>
86. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave), nr. 22 din 01.10.2018.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 416-422.
87. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal, nr. 24 din 17.10.2019.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 338-343.
88. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr. 37 din 22.11.2004.* Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=230
89. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145-148 CP RM)”, nr. 11 din 24.12.2012.*
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318

II.II. Internațională:

90. *A. and others v. The United Kingdom* [GC], nr. 3455/05, 19 February 2009, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-91403%22%5D%7D>
91. *Aksoy v. Turkey*, nr. 21987/93, 18 December 1996, ECHR 1996-VI. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-58003%22%5D%7D>
92. *Al Nashiri v. Poland*, nr. 28761/11, 24 July 2014, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-146044%22%5D%7D>
93. *Al Nashiri v. Romania*, nr. 33234/12, 08 October 2018, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22nashiri%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-183685%22%5D%7D>
94. *Armani Da Silva v. The United Kingdom* [GC], nr. 5878/08, 30 March 2016, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-161975%22%5D%7D>
95. *Amihalachioaie v. Moldova*, nr. 60115/00, 20 July 2004, ECHR 2004-III. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-61716%22%5D%7D>
96. *Babar Ahmad and Others v. The United Kingdom*, nr. 24027/07, nr. 11949/08, nr. 36742/08, nr. 66911/09 and nr. 67354/09, 10 April 2012, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-110267%22%5D%7D>
97. *Beghal v. The United Kingdom*, nr. 4755/16, 28 May 2019, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-191276%22%5D%7D>

98. *Belek et Velioglu c. Turquie*, nr. 44227/04, 06 Octobre 2015, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-157511%22%5D%7D>
99. *Bidart v. France*, nr. 52363/11, 12 November 2015, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-158709%22%5D%7D>
100. *Bilgin v. Turkey*, nr. 25659/94, 17 July 2001, ECHR 2001-VIII. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-59592%22%5D%7D>
101. *Boutagni c. France*, nr. 42360/08, 18 Février 2011, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-101767%22%5D%7D>
102. *Cantoni v. France* [GC], nr. 17862/91, 11 November 1996, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58068%22%5D%7D>
103. *Chahal v. The United Kingdom*, nr. 22414/93, 15 November 1996, ECHR 1996-V. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58004%22%5D%7D>
104. *Daoudi c. France*, nr. 19576/08, 03 Décembre 2009, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-96005%22%5D%7D>
105. *Del Rio Prada v. Spain* [GC], nr. 42750/09, 21 October 2013, ECHR 2013-VI. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-127697%22%5D%7D>
106. *Dulaş v. Turkey*, nr. 25801/94, 30 January 2001, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-59161%22%5D%7D>
107. *Etxebarria Caballero c. Espagne*, nr. 74016/12, 07 Octobre 2014, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-146771%22%5D%7D>
108. *Frérot v. France*, nr. 70204/01, 12 June 2007, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-81008%22%5D%7D>
109. *Gillan and Quinton v. The United Kingdom*, nr. 4158/05, 01 January 2010, ECHR 2010-I. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-96585%22%5D%7D>
110. *Groppera Radio AG and Others v. Switzerland*, nr. 10890/84, 28 March 1990, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57623%22%5D%7D>
111. *Guimon v. France*, nr. 48798/14, 11 July 2019, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-192616%22%5D%7D>
112. *Kononov v. Latvia* [GC], nr. 36376/04, 17 May 2010, ECHR 2010-IV. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22kononov%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-98669%22%5D%7D>
113. *Labsi v. Slovakia*, nr. 33809/08, 24 September 2012, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-110924%22%5D%7D>
114. *Lawless v. Ireland*, nr. 332/57, 01 July 1961, ECHR. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57518%22%5D%7D>
115. *Leroy c. France*, nr. 36109/03, 02 Octobre 2008, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-88657%22%5D%7D>
116. *Martinez Sala et Autres c. Espagne*, nr. 58438/00, 02 Novembre 2004, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-67287%22%5D%7D>
117. *Nada v. Switzerland* [GC], nr. 10593/08, 12 September 2012, ECHR 2012-V. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-113118%22%5D%7D>
118. *Othman (Abu Qatada) v. The United Kingdom*, nr. 8139/09, 09 May 2012, ECHR, 2012-I. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-108629%22%5D%7D>
119. *Öcalan v. Turkey* [GC], nr. 46221/99, 12 May 2005, ECHR 2005-IV. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69022%22%5D%7D>
120. *Pessino c. France*, nr. 40403/02, 12.02.2007, CEDH. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22pessino%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-77359%22%5D%7D>

121. *Portu Juanenea et Sarasola Yarzabal c. Espagne*, nr. 1653/13, 13 Février 2018, CEDH. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-180884%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-180884%22]})
122. *Ramirez Sanchez v. France* [GC], nr. 59450/00, 04 July 2006, ECHR 2006-IX. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-76169%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-76169%22]})
123. *Rohlena v. The Czech Republic* [GC], nr. 59552/08, 27 January 2015, ECHR 2015-I. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-151051%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-151051%22]})
124. *Saadi v. Italy* [GC], nr. 37201/06, 28 February 2008, ECHR 2008-II. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-85276%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-85276%22]})
125. *Shamayev and others v. Georgia and Russia*, nr. 36378/02, 12 October 2005, ECHR 2005-III. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-68790%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-68790%22]})
126. *Sher and others v. The United Kingdom*, nr. 5201/11, 20 October 2015, ECHR-VII. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-158032%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-158032%22]})
127. *Stomakhin v. Russia* [GC], nr. 52273/07, 08 October 2018, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-182731%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-182731%22]})
128. *Summary of judgment of the Special Tribunal for Lebanon*, 18 august 2020. Disponibil: <https://www.stl-tsl.org/crs/assets/Uploads/20200818-F3840-PUBLIC-Summary-of-Judgment-FILED-EN-FINAL.pdf>
129. *Szabó and Vissy v. Hungary*, nr. 37138/14, 06 June 2016, ECHR. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-160020%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-160020%22]})
130. *Trabelsi v. Belgium*, nr. 140/10, 04 September 2014, ECHR 2014-V. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-146372%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-146372%22]})
131. *Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации «О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности», № 1 от 9 февраля 2012.* Disponibil: <http://xn--b1azaj.xn--p1ai/2012/postanovlenie-plenuma-vs-rf/N01-ot-09.02.2012.html>

III. Surse doctrinare

III.I. În română:

132. Airapetean A. et al. *Drept penal. Partea Specială: Note de curs. (Ciclul I)*. Chișinău, 2013. – 350 p. Disponibil: http://www.usem.md/uploads//files/Note_de_curs_drept_ciclul_1/041_-054_-_Drept_penal_Partea_speciala_I,_II.pdf
133. Atanasiu M. și Repez F. *Securitatea și apărarea țării în contextul amenințărilor teroriste*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013. – 60 p.
134. Bararu I. *Infrațiunile de terorism. Legislație și procedură penală*. București: Universul juridic, 2010. – 110 p.
135. Barbăneagră A. et al. *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*. Chișinău: ARC, 2003. – 836 p.
136. Barbăneagră A. et al. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005. – 656 p.
137. Barbăneagră A. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009. – 860 p.
138. Botnaru S. et al. *Drept penal. Partea Generală*. Chișinău: Cartier juridic, 2005. – 624 p.
139. Brînza L. *Renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii: unele propuneri de lege ferenda*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 3 (73), p. 166-174.

- 140.Brînza S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. – 675 p.
- 141.Brînza S. *et al. Drept penal. Partea Specială*. Chișinău: Cartier, 2005. – 804 p.
- 142.Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea Specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. – 1324 p.
- 143.Brînza S. *Adoptarea Legii nr. 130 din 08.07.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă: conotații de drept penal*. În: *Materialele Conferinței științifice „Integrare prin cercetare și inovare”* (26-28 septembrie 2013). Chișinău: CEP USM, 2013, p. 112-114.
- 144.Brînza S. *Infracțiunile atipice prevăzute în Capitolul II al Părții Speciale a Codului penal: analiză de drept penal*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 3 (73), p. 105-118.
- 145.Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. – 1328 p.
- 146.Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. – 1300 p.
- 147.Brus V. *Eutanasia – infracțiune contra vieții sau act comizerativ*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013. – 222 p.
- 148.Bulai C. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: ALL, 1997. – 647 p.
- 149.Buliga D. *Viața persoanei ca valoare socială unică, principală sau secundară ocrotită de legea penală*. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr. 9., p. 34-41.
- 150.Chirița V. *Luarea de ostatici: analiza juridico-penală și criminologică*. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2011. – 242 p.
- 151.Cojanu G. *Subiectul actelor de diversiune incriminate în legea penală a Republicii Moldova și în cea a României*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2013, nr. 8 (68), p. 107-114.
- 152.Cojanu G. *Principiul generalității dreptului versus previzibilitatea legii penale: cazul art. 343 CP RM și al art. 163 CP al României*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2013, nr. 8 (68), p. 115-120.
- 153.Cojanu G. *Răspunderea penală pentru actele de diversiune potrivit legislației Republicii Moldova și a României*. Studiu de drept comparat / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. – 176 p.
- 154.Cojocaru R. și Cazacicov A. *Crearea sau conducerea unei organizații criminale cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist*. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan”* (Chișinău, 16 martie 2017), p. 65-74.
- 155.Cojocaru V. M. *Obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 8, p. 45-55.
- 156.Cojocaru V. M. *Inechități legislative la incriminarea unor comportamente infracționale: cazul art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”* (Chișinău, 09-10 noiembrie 2017). Seria „Științe juridice”. Chișinău: CEP USM, 2017, p. 310-314.
- 157.Cojocaru V. M. *Actul terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive (lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM)*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 8 (108), p. 106-115.

158. Cojocaru V. M. *Scopul și motivul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2018, nr. 3 (113), p. 173-188.
159. Cojocaru V. M. *Amenințarea cu săvârșirea actului terorist: formă de exprimare a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 278 CP RM*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr. 4 (47), p. 39-46.
160. Cojocaru V. M. *Subiectul activ al actelor teroriste potrivit legii penale a Republicii Moldova*. În: Materialele Conferinței științifice internaționale a doctoranzilor în drept, ediția a X-a, Timișoara, 2018, p. 539-549.
161. Cojocaru V. M. *Evoluția normativă a titlaturii art. 278 CP RM (actul terorist)*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 08-09 noiembrie 2018). Seria „Științe juridice”. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 239-242.
162. Cojocaru V. M. *Studiu de drept comparat în materia tehnicilor legislative de inserare în textul normei a elementului material al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist*. În: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere. Vol. XXXII, Iași, 2018, p. 185-196.
163. Cojocaru V. M. *Analiza circumstanței speciale de individualizare a pedepsei penale, precum și a clauzei de impunitate consemnate la art. 278 din Codul penal al Republicii Moldova (actul terorist)*. În: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere. Vol. XXXII, Iași, 2018, p. 271-278.
164. Cojocaru V. M. *Vinovăția în contextul actelor teroriste potrivit legislației penale a Republicii Moldova*. În: «Актуальные научные исследования в современном мире», Переяслав-Хмельницкий, 2020, Выпуск 8 (64) ч. 5, p. 5-11.
165. Copețchi St. *Elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunii de atragere a minorilor la activitate criminală sau de determinare a lor la săvârșirea unor fapte imorale prevăzute la alin. (3) art. 208 CP RM*. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 9, p. 33-38.
166. Copețchi St. *Răspunderea penală pentru atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale*. Chișinău: Foxtrot, 2014. – 346 p.
167. Copețchi St. *Rolul clasificării semnelor componente de infracțiune la calificarea infracțiunii*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 8, p. 33-39.
168. Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. – 352 p.
169. Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor după latura subiectivă*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 11, p. 61-68.
170. Copețchi St. și Hadîrca Ig. *Calificarea acțiunilor/inacțiunilor participanților la infracțiune*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 12, p. 35-44.
171. Crijanovschi S. *Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012. – 186 p.

172. Cușnir V. și Berliba V. *Terorismul și separatismul: fenomene de pericolozitate sporită pentru societatea contemporană*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Tendințe globale și regionale ale terorismului la etapa contemporană. Probleme de cooperare a poliției în contracararea terorismului” (28 iunie 2007, Chișinău), p. 35-39.
173. Cușnir V. *Dimensiunea juridică a securității: aspecte internaționale și naționale*. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 54-76.
174. Cușnir V. *Sanționarea finanțării terorismului: cadrul juridic internațional și național*. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Mediul strategic de securitate: tendințe și provocări” (Chișinău, 18 mai 2017), p. 35-54.
175. Dumneanu L. *Analiza juridico-penală și criminologică a terorismului*. Chișinău: CEP USM, 2004. – 168 p.
176. Dungan P. *Grupul infracțional organizat*. În: Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria „Drept”, p. 23-43.
177. Efremov V. *Terorismul internațional în pragul noului mileniu: aspecte juridico-metodologice*. Chișinău: Pontos, 2011. – 212 p.
178. Eșanu A. *Remedii legislative privind asigurarea previzibilității consecinței infracționale – „alte urmări grave”*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 07-08 noiembrie 2019). Seria „Științe juridice și economice”. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 175-178.
179. Gaja A. *Apărarea vieții intrauterine prin norme juridico-penale: absurditate sau necesitate?* În: Revista Națională de Drept, 2017, nr.5, p. 67-70.
180. Giurgiu N. *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*. Iași: Gama, 1996. – 448 p.
181. Gladchi Gh. și Sili V. *Terorismul: studiu criminologic și juridico-penal*. Chișinău: Editura Academiei „Ștefan cel Mare”, 2004. – 284 p.
182. Gladchi Gh. și Glavan B. *Actul terorist: probleme privind liberarea de răspundere penală*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan” (Chișinău, 16 martie 2017), p. 94-97.
183. Gladchi Gh. *Terorismul, criminalitatea organizată și corupția*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: Tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere (26 iunie 2018, Chișinău), p. 132-141.
184. Grama M. *Organizația criminală*. În: Analele științifice ale USM. Seria „Științe socio-umanistice”, vol. I. Chișinău, 2001, p. 254-257.
185. Grama M. *Participanții la infracțiune și particularitățile răspunderii lor*. Chișinău: CEP USM, 2003. – 202 p.
186. Grama M. *et al. Drept penal. Partea Generală*, vol. I. Tipografia Centrală: Chișinău, 2012. – 328 p.
187. Grama M. *et al. Drept penal. Partea Generală*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. – 336 p.
188. Gurev D. *Răspunderea penală pentru răpirea unei persoane*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2018. – 344 p.

189. Gurev D. și Botnarenco M. *Problematica stimulării prin mijloace de drept penal în cazul actelor teroriste: analiza legislației naționale și de drept penal comparat*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” (Chișinău, 01-02 octombrie 2019). Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2020, p. 83-94.
190. Hadîrca Ig. și Copețchi St. *Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 11, p. 31-37.
191. Hrițcu C. *Conceptul de infracțiune complexă în raport cu alte concepte asemănătoare*. În: Revista de Drept Penal, 2013, nr. 3.
192. Lealin I. *Semnele estimative: cauzele utilizării legislative, mecanismul reglementării juridico-penale*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2011, p. 48-54.
193. Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Specială*. Chișinău: CE USM, 2003. – 509 p.
194. Manea V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Chișinău: CEP USM, 2010. – 292 p.
195. Manea V. și Cojocaru V. M. *Latura obiectivă a actului terorist prevăzut la alin. (1) art. 278 CP RM*. În: Revista Națională de Drept, 2017, nr. 10, p. 3-12.
196. Manea V. și Cojocaru V. M. *Actul terorist: analiza elementelor circumstanțiale agravante*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” (Chișinău, 01-02 octombrie 2019). Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2020, p. 274-287.
197. Mariș A. și Mureșan I. M. *Aspecte teoretico-normative și practice privind formarea motivului și scopului în cadrul etapelor activității infracționale: Studiu monografic*. Chișinău: Tipografia Adrilang, 2015. – 244 p.
198. Mocanu R. I. *Fenomenul terorist: analiza legislației anti-teroriste*. București: Universul Juridic, 2013. – 411 p.
199. Nedelcu N. *Particularitățile legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. – 183 p.
200. Pavliuc G. I. *Modificări recente și preconizate privind regimul juridic al armelor, munițiilor și materialelor explozive în Republica Moldova: implicații juridice penale*. În: «Актуальные научные исследования в современном мире», Переяслав-Хмельницкий, 2018, Выпуск 1 (33) ч. 2, p. 41-47.
201. Pavliuc G. *Răspunderea penală pentru amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească*. Chișinău: CEP USM, 2015. – 278 p.
202. Pavliuc G. *Semnele secundare ale laturii subiective a infracțiunii: implicații procesual penale*. În: Modern scientific challenges and trends: a collection scientific works of the International scientific conference (20th June, 2018) - Warsaw: Sp. z o. o. “iScience”, 2018, p. 46-51.
203. Pleșca R. și Sîli V. *Legea cu privire la combaterea terorismului, nr. 539-XV din 12.10.2001 (cu modificări și completări până la 21.01.2009). Comentariu*. Chișinău: Garomond-Studio SRL, 2009. – 98 p.
204. Plop A. *Răspunderea penală pentru provocarea ilegală a avortului*. Chișinău: CEP USM, 2015. – 275 p.

205. Popescu D. *Circumstanțele atenuante și agravante în dreptul penal al Republicii Moldova* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015. – 170 p.
206. Popov R. *Condițiile generale și speciale pentru existența subiectului persoană fizică în cazul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal: aspecte introductive*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”, 2012, nr. 8 (58), p. 99-112.
207. Richicinski I. *Terorismul – pericolul destabilizării securității internaționale*. Chișinău: CEP USM, 2005. – 117 p.
208. Rusnac A. *Aspecte ale teoriei securității*. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2005. – 216 p.
209. Rusu M. *Infracțiunea de terorism. Noua reglementare*. În: Revista de drept penal, 2006, nr. 4, p. 64-67.
210. Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*. Chișinău: CEP USM, 2015. – 311 p.
211. Selevestru I. *Urmările prejudiciabile și legătura causală în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.191 „Delapidarea averii străine” din Codul penal*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 10, p. 50-55.
212. Serbinov A. *Obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art. 290 și 291 CP RM*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2016, nr. 8 (98), p. 207-218.
213. Serbinov A. *Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 290 și 291 CP RM. Partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 9, p. 48-57.
214. Serbinov A. *Subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 290 și 291 CP RM*. În: Revista Națională de Drept, 2017, nr. 5, p. 31-41.
215. Simus R. *Evoluția terorismului*. În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica - Volume 5, 2016, nr. 2, p. 519-535.
216. Sîli V. *Conceptul și trăsăturile infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Revista Națională de Drept, 2018, nr. 4-6, p. 64-69.
217. Sîli V. et al. *Infracțiuni cu caracter terorist, infracțiuni conexe terorismului și unele infracțiuni cu caracter de terorizare*. Chișinău: Garamont-Studio, 2011. – 230 p.
218. Stati V. *Infracțiuni săvârșite în sfera activității economice externe (art. 248 și 249 CP RM): studiu de drept penal*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 8 (78), p. 124-141.
219. Stati V. *Infracțiuni economice: note de curs*. Ed. a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016. – 622 p.
220. Stati V. *Observații referitoare la amendamentele operate în Codul penal prin Legea nr. 60/2016*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2016, nr. 3 (93), p. 90-97.
221. Stati V. *Concurența dintre art.190 și 361 din Codul penal: analiza practicii judiciare neuniforme*. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr.10, p. 5-13.
222. Stăvilă M. *Efectele circumstanțelor atenuante și agravante în dreptul penal*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015. – 197 p.
223. Timofei C. *Răspunderea penală pentru traficul de influență*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. – 204p.
224. Ulianovschi X. *Participația penală*. Chișinău, 2000. – 240 p.

- 225.Ulianovschi X. *Considerațiuni generale cu privire la subiectul special al infracțiunilor militare*. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr. 3, p. 59-54.
- 226.Ulianovschi X. și Sîli V. *Unele sugestii cu privire la obiectul juridic generic al infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Revista Națională de Drept, 2019, nr. 1-3, p. 31-43.
- 227.Ursu V. și Popa L. *Unele reflecții privind noțiunea de terorism și de act terorist în legislația Republicii Moldova*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan” (Chișinău, 16 martie 2017), p. 136-142.
- 228.Ursu V. *Vinovăția – condiție inherentă a răspunderii juridice*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017, 189 p.
- 229.Verejanu V. *Trupele interne, structurile similare ale altor state în asigurarea securității interne a statului și premisele generale de perfecționare a metodelor de luptă contra terorismului*. În: Conferința științifico-practică republicană „Aplicarea tehnologiilor moderne în procesul de instruire a funcționarilor de poliție și ofițerilor trupelor de carabinieri în instituțiile de învățământ ale MAI privind prevenirea și contracararea terorismului” (29 martie 2002), Chișinău, 2002, p. 11-19.
- 230.Ульяновски К. și Сыли В. *Scopul infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», 28 листопада 2018 року Вип. 41, Переяслав-Хмельницький, 2018, p. 225-228.
- 231.Ульяновски К. și Сыли В. *Unele trăsături specifice ale obiectului infracțiunilor cu caracter terorist*. În: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», 28 листопада 2018 року Вип. 41, Переяслав-Хмельницький, 2018, p. 228-232.

III.II. În engleză:

- 232.Bjørge T. *Counter-terrorism as crime prevention: a holistic approach*. În: Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression, 2016, no. 8 (1), p. 25-44.
- 233.Bjørge T. și Silke A. *Root causes of terrorism*. În: Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism: Routledge, 2018, p. 57-65.170.
- 234.Bjornehed E. *Narco-terrorism: The Merger of the War on Drugs and The War on Terror*. În: Global crime, 2004, vol. 6, no. 3-4, p. 305-324.
- 235.Fernandez C. de Casadevante Romani. *International Law of Victims*. Max Planck UNYB 14, 2010. 272 p.
- 236.Kovač M. *International criminalisation of terrorism*. În: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 14, broj 1/2007, p. 267-290.
Marcello Di Filippo. *Terrorist Crimes and International Co-operation: critical remarks on the definition and inclusion of terrorism in the category of international crimes*. În: The European Journal of International Law, 2008, vol. 19, no. 3, p. 533-570.
- 237.Okoye I. E. *The theoretical and conceptual understanding of terrorism: a content analysis approach*. În: Journal of Law and Criminal Justice, June, 2017, vol. 5, no. 1, p. 36-45.
- 238.Pratiwi E. T. et al. *Impact of criminal act of terrorism on economy*. În: IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 235 (2019), p. 1-6.

- 239.Prokić A. *The link between organized crime and terrorism*. În: Facta Universitatis, Series „Law and Politics”, 2017, vol. 15, no. 1, p. 85-94.
- 240.Sandler T. *The analytical study of terrorism: taking stock*. În: Journal of Peace Research 2014, vol. 51 (2), p. 257-271.

III.III. În rusă:

- 241.Адельханян Р. А. *Преступность деяния по международному уголовному праву*. Москва, 2002, р. 33-36.
- 242.Адельханян Р. А. *Современный терроризм*. În: Законность, 2004, № 11, р. 33-36.
- 243.Алехин В. П. *Соучастие в террористической деятельности* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Краснодар, 2008. – 23 р.
- 244.Алехин В. П. *Уголовно-правовая борьба с терроризмом в современных условиях*. În: Научный журнал КубГАУ, 2016, № 118 (04), р. 1-15.
- 245.Алиев М. М. *Проблемы борьбы с терроризмом в России (криминологический и уголовно-правовой аспекты)* / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2003.
- 246.Антипенко В. *Определяющее значение категории „невинные жертвы” в уголовно-правовой характеристике террористического акта*. În: Уголовное право, 2004, № 1, р. 9-10.
- 247.Антонян Ю. М. *Терроризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Щит и меч, 1998. – 306 р.
- 248.Антонян Ю. М. *Этнорелигиозный терроризм*. Москва: Аспект-пресс, 2006. – 318 р.
- 249.Артамонов И. *„Терроризм”: проблемы уголовной ответственности*. În: Уголовное право, 2002, № 3, р. 4-6.
- 250.Байрак Г. Ф. *Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с терроризмом* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов на Дону, 2003. – 34 р.
- 251.Безверхов А. Г. *«Терроризм» и «террористический акт»: криминологический и юридический анализ*. În: Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Право», 2013, №1 (13), р. 53-66.
- 252.Белашева И. В. et. al. *Психология терроризма*. Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2006, 120 р.
- 253.Боровиков В. *Преступления против общественной безопасности: вопросы ответственности и совершенствования законодательства*. În: Уголовное право, 2006, №4, р. 9-12.
- 254.Брагин В. А. *Мотивы совершения террористического акта и способы самооправдания современного террориста* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Москва, 2001. – 25 р.
- 255.Брынза С. М. și Стати В. А. *Сравнительный анализ норм, устанавливающих ответственность за террористический акт по законодательству Республики Молдова и Украины*. În: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», Київ, 4 жовтня 2018 року, р. 67-80.

- 256.Валеева А. С. *Разграничение понятий террор, терроризм, террористический акт.* Їп: Российский следователь, 2012, № 14, р. 31-33.
- 257.Воскресенский К. А. *Некоторые вопросы совершенствования нормы об ответственности за террористический акт.* Їп: Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена, 2007, № 36, том 13, р. 9-13.
- 258.Гаврилова О. В. *К вопросу об уголовно-правовой характеристике терроризма.* Їп: Вестник Санкт-Петербургского университета государственной противопожарной службы МЧС России, 2011, № 4, р. 87-91.
- 259.Галачиева М. М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2010. – 26 р.
- 260.Галачиева М. М. *Террористический акт: законодательные и теоретические аспекты.* Владикавказ: ООО НПВП «МАВР», 2013. – 170 р.
- 261.Галкин А. Ю. *Субъективные признаки состава террористического акта.* Їп: Молодой ученый, 2014, № 12, р. 207-209.
- 262.Гассер Х. *Террористические акты, «терроризм» и международное гуманитарное право.* Їп: Международный журнал красного креста. Сборник статей, 2002, р. 235-268.
- 263.Гаухман Л. Д. *Уголовно-правовая борьба с терроризмом.* Їп: Законность, 2001, № 5, р. 5-7.
- 264.Гладких В. И. *Новые правовые механизмы противодействия терроризму: критический анализ.* Їп: Российский следователь, 2014, № 5, р. 34-38.
- 265.Глазкова Л. В. *Понятие и виды организованных преступных группы: системный анализ.* Їп: Мониторинг правоприменения, 2016, № 1 (18), р. 26-30.
- 266.Глушков В. А. și Емельянов В. П. *Террор и терроризм: соотношение и разграничение.* Їп: Российский следователь, 2012, № 6, р. 25-28.
- 267.Горбунов Ю. С. *Об определении понятий «террор» и «терроризм».* Їп: Журнал российского права, 2010, № 2, р. 31-40.
- 268.Градусова М. М. *Уголовно-правовой анализ мотивации преступления в этнорелигиозном терроризме.* Їп: Вестник Томского государственного университета, 2011, № 352, р. 123-128.
- 269.Григорьев А. А. *Уголовно-правовая ответственность за терроризм в современном праве Российской Федерации* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2012. – 32 р.
- 270.Гринько С. *Понятие терроризма.* Їп: Законность, 2005, № 8, р. 45-46.
- 271.Гринько С. Д. *Борьба с терроризмом и захватом заложника (уголовно-правовые и криминологические проблемы).* Ростов-на-Дону, 1998. – 190 р.
- 272.Гырла Л. Г. și Табарча Ю. М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная.* Том II. Кишинэу: Cartdidact, 2010. – 592 р.
- 273.Денисов С. А. *Уголовно-правовая характеристика терроризма.* Їп: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, 2000, № 1 (5), р. 58-61.
- 274.Дерюгина Ю. Н. *Терроризм: уголовно-правовой и криминологический аспекты* / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2001. – 252 р.

275. Дикаев С. У. *О совершенствовании правовых форм противодействия незаконному обороту оружия и терроризму*. În: Следователь, 2003, № 8 (64), р. 53-55.
276. Дикаев С. У. *Терроризм: феномен, обусловленность и меры противодействия: уголовно-правовое и криминологическое исследование* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Санкт-Петербург, 2004. – 50 р.
277. Евлоев Н. Д. *Уголовная ответственность и наказание за неосторожные преступления* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 2001. – 26 р.
278. Елизаров И. Е. *Уголовно-правовой анализ вовлечения в совершение преступлений террористического характера (ст. 205¹ УК РФ)* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2003. – 24 р.
279. Емельянов В. П. *Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. – 291 р.
280. Ермакова Л. și Комарова М. *Цель как признак терроризма*. În: Уголовное право, 2002, № 2, р. 22-24.
281. Ерохин Д. В. *Уголовно-правовое регулирование противодействия терроризму*. În: Вестник Омского университета, 2019, № 1, р. 203-208.
282. Завидов Б. Д. *Вина как основание уголовной ответственности*. În: Российский следователь, 2003, № 6, р. 36-37.
283. Зинченко Ю. П. et al. *Террористический акт как экстремальная ситуация в обществе рисков*. În: Национальный психологический журнал, 2011, № 2 (6), р. 98-111.
284. Иванов И. А. *Необходимость законодательного совершенствования уголовной ответственности за террористический акт*. În: Царскосельские чтения, 2011, № XV, том 1, р. 91-95.
285. Ивлиев С. М. *Эволюция уголовно-правовой нормы о террористическом акте*. În: Актуальные проблемы российского права, 2008, № 2, р. 204-211.
286. Ивлиев С. М. *Уголовно-правовые средства противодействия терроризму* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008. – 26 р.
287. Исаева Т. Б. *Основные дефиниции терроризма*. În: Российский следователь, 2008, № 21, р. 7-10.
288. Ишопина А. С. și Голомышкина К. В. *Проблемы квалификации террористического акта*. În: Электронный научный журнал «Apriori. Серия: Гуманитарные науки», 2016, № 2, р. 1-7.
289. Кадников Н. Г. și Дайшутов М. М. *О проблемах ответственности за преступления террористической направленности*. În: Общество и право, 2016, № 2 (56), р. 104-107.
290. Касьян А. *Понятие и виды принуждения (уголовно-правовой аспект)*. În: Legea și Viața, noiembrie 2014, р. 48-52.
291. Качмазов О. *Уголовная ответственность за терроризм*. În: Законность, 1998, № 8, р. 29-31.
292. Кириченко А. А. *К вопросу о понятии терроризма*. În: Вестник Томского государственного университета, 2010, № 332, р. 103-106.

293. Комарова М. А. *Терроризм в уголовном праве России* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003. – 26 р.
294. Комиссаров В. С. *Терроризм, бандитизм, захват заложника и другие тяжкие преступления против общественной безопасности по новому УК РФ*. Москва: Кросна-Лекс, 1997. – 159 р.
295. *Комментарий к Уголовному кодексу Республики Молдова: Общая часть* / Под ред. В. И. Гуцуляка și В. Г. Бужора. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. – 472 р.
296. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Отв. ред. А. В. Наумова. Москва: Юристъ, 1997. – 647 р.
297. Коновалова А. Б. *Террористический акт в форме угрозы и заведомо ложное сообщение об акте терроризма как проявления информационного терроризирования* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Киров, 2008. – 26 р.
298. Копылов М. Н. și Минязев Д. М. *Преступления, относящиеся к террористической деятельности в системе норм Особенной части УК РФ, и их виды*. În: Общество и право, 2012, № 2 (39), р. 108-112.
299. Коростылёв О. И. *Уголовно-правовая характеристика угрозы* / Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 2004. – 163 р.
300. Кругликов Л. Л. și Спиридонова О. Е. *Юридические конструкции и символы в уголовном праве*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. – 334 р.
301. Кудрявцев В. Л. *Отграничение террористического акта от иных смежных составов преступлений: теоретический анализ*. În: Вестник Южно-Уральского профессионального института, 2013, № 1 (10), р. 45-55.
302. Кудрявцев В. Л. *Объективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»: некоторые вопросы теории и практики*. În: Вестник Института законодательства Республики Казахстан, 2013, № 1-2 (29-30), р. 1-17.
303. Кузнецов Д. А. *Особенности квалификации диверсионно-террористических актов на объектах трубопроводного транспорта*. În: Бизнес в законе, 2008, № 1, р. 289-291.
304. Курбанмагомедов А. А. *Терроризм на Северном Кавказе: Уголовно-правовой и криминологический анализ* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2005. – 26 р.
305. *Курс российского уголовного права. Особенная часть* / Под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова. Москва: Спарк, 2002. – 1040 р.
306. Лебедева И. Н. *Терроризм и экстремизм: уголовно-правовые и криминологические аспекты*. În: Историческая и социально-образовательная мысль, 2013, № 4 (20), р. 228-233.
307. Лукичев О. В. și Шарая О. С. *Международный терроризм (историко-правовой и криминологический анализ)*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2006. – 272 р.
308. Максимов С. В. *Цель терроризма: уголовно-правовые аспекты*. În: Российский следователь, 2007, № 21, р. 13-15.

- 309.Максина С. В. *Терроризм: криминологические и уголовно-правовые аспекты* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2003. – 20 р.
- 310.Мальцев В. *Ответственность за терроризм*. Їп: Российская юстиция, 1994, № 11, р. 13-15.
- 311.Матчанова З. Ш. *Мотивация террористической деятельности: криминологический анализ*. Їп: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики, 2009, № 3, р. 114-116.
- 312.Матчанова З. Ш. *Факторы распространения терроризма в современной России: криминологический анализ* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Калининград, 2016. – 24 р.
- 313.Милюков С. Ф. *Современные проблемы борьбы с терроризмом*. Їп: Теоретико-прикладні проблеми протидії організованим злочинам та злочинам терористичної спрямованості. Частина 1. Львів, 2005, р. 70-74.
- 314.Минин Р. В. *Уголовная ответственность за несообщение о террористической деятельности*. Їп: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2016, № 1 (35), р. 63-67.
- 315.Минязев Д. М. *Ответственность за террористическую деятельность в уголовном праве России: теоретические аспекты* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2010. – 25 р.
- 316.Мирзоахмедов Ф. А. *Уголовная ответственность за терроризм по законодательству Республики Таджикистан и Российской Федерации (сравнительно-правовое исследование)* / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2016. – 194 р.
- 317.Можегова А. А. *О разграничении экстремистских преступлений по уголовному праву Российской Федерации*. Їп: Бизнес в законе, 2014, № 3, р. 52-55.
- 318.Моисеенко А. И. *О законодательных аспектах противодействия терроризму*. Їп: Российский следователь, 2006, № 6, р. 18-20.
- 319.Моторный И. Д. *Понятие и экспертное исследование взрывного устройства*. Їп: Российская юстиция, 1998, № 7, р. 27-30.
- 320.Мусаелян М. Ф. *К вопросу о политизированности уголовно-правовых определений терроризма*. Їп: Российский следователь, 2004, № 12, р. 19-21.
- 321.Мусаелян М. Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007. – 28 р.
- 322.Мусаелян М. Ф. *Понятие «терроризм» и его соотношение с понятиями «террор» и «террористический акт»*. Їп: Журнал российского права, 2009, № 1, р. 56-64.
- 323.Мусаелян М. Ф. *Объект террористического акта*. Їп: Военно-юридический журнал, 2009, № 11, р. 22-23.
- 324.Никитенко О. Г. *Систематизация преступлений террористического характера и преступлений с признаками терроризирования в уголовном законодательстве Республики Беларусь*. Їп: Веснік БДУ, Сер. 3, 2012, № 1, р. 90-92.

- 325.Павлик М. Ю. *Уголовная ответственность за насильственные преступления против общественной безопасности: Современное состояние, сущность и противоречия* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Санкт-Петербург, 2006. – 29 р.
- 326.Павлов А. А. *Преступления террористического характера: правовое содержание и место в системе посягательств на общественную безопасность*. În: Вестник института, 2014, № 2 (26), р. 13-16.
- 327.Пономарев В. А. *Понятие терроризма и его классификация: философско-правовой аспект*. În: Вестник науки Сибири, 2015, № 1 (16), р. 98-103.
- 328.Рарог А. И. *Настольная книга судьи по квалификации преступлений*. Москва: Проспект, 2006. – 224 р.
- 329.Рарог А. И. *Субъективная сторона и квалификация преступлений*. Москва: Профобразование, 2001. – 133 р.
- 330.Ростокинский А. В. *Еще раз о признаках терроризма, предметах посягательства и террористической тактике*. În: Российский следователь, 2014, № 9, р. 36-39.
- 331.Ростокинский А. В. și Толпекин К. А. *Очередные «антитеррористические» новеллы или введение в «уникальную» часть Уголовного кодекса*. În: Российский следователь, 2014, № 18, р. 31-34.
- 332.Саванович Н. А. *Понятие и признаки организованной группы*. În: Юридический журнал, 2006, № 4, р. 94-98.
- 333.Сафаров Х. С. *Терроризм: проблемы законодательного закрепления и квалификации (на материалах Республики Таджикистан и стран СНГ)* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2005. – 21 р.
- 334.Сафонов И. И. *Организация раскрытия и расследования терроризма*. Москва: Изд-ль Шумилова И. И., 2004. – 155 р.
- 335.Свиистильников А. Б. și Шарутенко В. Н. *К вопросу о разграничении понятий «терроризм» и «террористический акт»*. În: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, 2010, № 4 (48), р. 78-81.
- 336.Сидоров Б. В. și Киршин В. Г. *Терроризм в уголовном праве: определение, законодательная регламентация и вопросы совершенствования законодательства*. În: Вестник экономики, права и социологии, 2010, № 3, р. 104-111.
- 337.Сидоров Б. В. *Терроризм и террористическая деятельность: вопросы соотношения, системный анализ и проблема совершенствования уголовно-правового и криминологического противодействия*. În: Вестник экономики, права и социологии, 2015, № 4, р. 234-243.
- 338.Соболевская С. И. și Свиридов В. В. *Способы совершения преступлений террористической направленности. Аналитический обзор*. Тюмень, 2006. – 59 р.
- 339.Сумин А.А. *Вопросы борьбы с терроризмом*. În: Законность, 1999, № 11, р. 2-3.
- 340.Сыли В. *Sistemul infracțiunilor cu caracter terorist conform Codului penal al Republicii Moldova*. În: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «тенденції та перспективи розвитку науки І освіти в умовах глобалізації», 28 листопада 2018 року Вип. 41, Переяслав-Хмельницький, 2018, р. 217-220.

- 341.Тарбагаев А. Н. *Проблемы уголовно-правовой квалификации терроризма*. În: Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права, 2013, № 1, р. 101-106.
- 342.*Терроризм. Правовые аспекты противодействия: нормативные и международные правовые акты с комментариями, научные статьи* / Под ред. И. Л. Трунова, Ю. С. Горбунова. Москва, 2007.
- 343.Тисленко Д. И. *Анализ и значение признаков терроризма*. În: Вестник ТГУ, 2010, № 10 (90), р. 248-254.
- 344.*Уголовное право. Особенная часть: Учебник. Издание второе исправленное и дополненное* / Под ред. Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рарога, А. И. Чучаева. Москва: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»: ИНФРА-М, 2008. – 800 р.
- 345.Филонов Г. А. *Терроризм и уголовная ответственность*. În: Территория науки, 2015, № 3, р. 178-182.
- 346.Хлыстов А. Н. *Проблемные вопросы квалификации преступлений, предусмотренных ст. ст. 205, 206, 281 УК РФ*. În: Вектор науки ТГУ, 2010, № 4 (14), р. 137-139.
- 347.Черепенников Р. В. *Вопросы конструирования основных и квалифицированных составов преступлений, включающих специальную цель в качестве обязательного признака*. În: Российский следователь, 2009, № 2, р. 20-22.
- 348.Чурилов С. Н. și Ростокинский А. В. *Старые вопросы квалификации и расследования терактов и новые разъяснения Верховного Суда*. În: Бизнес в законе, 2012, № 5, р. 91-93.
- 349.Шадрин В. В. *Новая редакция уголовно-правовой нормы об ответственности за террористический акт (статья 205 Уголовного кодекса Российской Федерации): проблемы и решения*. În: Десятые Всероссийские Державинские чтения (Москва, 12–13 декабря, 2014 года). Москва: РПА Минюста России, 2015, р. 187-190.
- 350.Шевченко И. В. *Уголовная ответственность за террористическую деятельность: Уголовно-правовой и правоприменительный аспекты* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тамбов, 2010. – 24 р.
- 351.Шикла И. Р. *Уголовно-правовая характеристика потерпевшего в преступлениях против личности* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008. – 22 р.
- 352.Щербакова И. А. *Сравнительный анализ отдельных элементов состава террористического акта в Российском и Украинском законодательстве*. În: Десятые Всероссийские Державинские чтения (Москва, 12–13 декабря, 2014 года). Москва: РПА Минюста России, 2015, р. 195-198.

IV. Surse electronice (pe Internet)

IV.I. În română:

353. *Notă informativă la Proiectul de lege cu privire la prevenirea și combaterea terorismului*. Disponibil: http://www.sis.md/sites/default/files/transparenta/nota_proiect.pdf
354. *Notă informativă la Proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative*. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coor_donare/2014/decembrie/Nota_informativa_coordonare.pdf

355. *Opinia nr. 11 (2016) a Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni privind calitatea și eficiența rețelei de procurori, inclusiv în lupta împotriva terorismului și a crimei organizate și grave, adoptată de CCPE la cea de-a 11-a ședință plenară (Strasbourg, 17-18 noiembrie 2016).* Disponibil: http://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/avizul_ccpe_nr_11.pdf
356. *Proiectul Legii privind regimul materialelor explozive cu destinație civilă.* Disponibil: <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=en&idd=4386>
357. *Proiectul Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative.* Disponibil: http://www.particip.gov.md/public/documente/131/ro_1997_proiectdelegelaavizare.pdf

IV.II. În engleză:

358. *Counter-terrorism. Module 1. Introduction to international terrorism.* United Nations. Viena, 2018. – 24 p. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/e4j/18-04932_CT_Mod_01_ebook_FINALpdf.pdf
359. *Criminal Law of Afghanistan.* Disponibil: <https://www-cdn.law.stanford.edu/wp-content/uploads/2015/12/Intro-to-Crim-Law-of-Afg-2d-Ed.pdf>
360. *European Commission for democracy through law (Venice Commission) Report on the relationship between political and criminal ministerial responsibility. Adopted by the Venice Commission at its 94th Plenary Session (Venice, 8-9 March 2013).* Disponibil: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)001-e)
361. *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2019.* Disponibil: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>
362. *Homeland security.* – 34 p. Disponibil: https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/19_0920_plcy_strategic-framework-countering-terrorism-targeted-violence.pdf
363. *Human rights, terrorism and counter-terrorism.* – 76 p. Disponibil: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>
364. Rollins J. și Sun Wyler L. *Terrorism and transnational crime: foreign policy issues for congress.* – 39 p. Disponibil: <https://fas.org/sgp/crs/terror/R41004.pdf>
365. Sharp Parker A. M. *The applicability of criminology to terrorism studies: an exploratory study of ISIS supporters in the United States.* – 77 p. Disponibil: <https://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7543&context=etd>
366. Stanojoska A. *The connection between terrorism and organized crime: narcoterrorism and the other hybrids,* p. 1-8. Disponibil: https://wb-iisg.com/wp-content/uploads/bp-attachments/4745/Angelina-Stanojoska_The_Connection_between_Terrorism_and_Org.pdf
367. Stewart D. P. *Terrorism and human rights. The perspective of International Law.* Washington: The Middle East Institute, 2018. – 30 p. Disponibil: https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PP4_Stewart_humanrightsCT.pdf

IV.III. În rusă:

368. Артамонов И. И. *Некоторые предложения по совершенствованию правовой основы борьбы с терроризмом*. Disponibil: http://crimas.ru/books/terrorism_v_rossii_razdel_5.pdf
369. Картавый А. А. *Совершенствование уголовного законодательства России о борьбе с терроризмом*. Disponibil: http://crimas.ru/books/terrorism_v_rossii_razdel_5.pdf
370. Мелешко Н. П. *Понятие терроризма и отграничение его от преступлений с признаками терроризирования*. Disponibil: http://crimas.ru/books/terrorism_v_rossii_razdel_5.pdf
371. Морозова Д. В. *Уголовно-правовая характеристика терроризма*. Disponibil: http://www.institutemvd.by/components/com_chronoforms5/chronoforms/uploads/20160415101402_Morozova.pdf
372. Феоктистов М. В. *Ответственность за терроризм и проблемы совершенствования Российского уголовного законодательства*. Disponibil: http://crimas.ru/books/terrorism_v_rossii_razdel_5.pdf

V. Alte surse:

373. *Dicționar Explicativ al Limbii Române* / Sub redacția I. Coteanu, L. Seche, M. Seche. București: Univers enciclopedic, 1998. – 1194 p.
374. *Dicționar Explicativ Ilustrat al Limbii Române* / Sub red. E. Dima. Chișinău: ARC & Gunivas, 2007. – 2280 p.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata Cojocaru Violeta M., studentă-doctorandă a Școlii Doctorale Științe Juridice de la Universitatea de Stat din Moldova, declar pe răspundere personală că teza de doctorat este elaborată doar de mine, pe baza efortului personal de cercetare și redactare. În cadrul lucrării precizez sursa tuturor ideilor, datelor și formulărilor care nu-mi aparțin, conform normelor de citare a surselor și a respectării legislației privind drepturile de autor. Declar că toate afirmațiile din lucrare referitoare la datele și informațiile analizate, la metodele prin care acestea au fost obținute și la sursele din care le-am obținut sunt adevărate. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Cojocaru Violeta M.

17.07.2020

CV-ul AUTORULUI

COJOCARU VIOLETA M.

studentă-doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

CETĂȚENIA

MDA

INFORMAȚII DE CONTACT

E-mail vcojocaru1979@mail.ru
vcojocaru1979@gmail.com

GSM 069355015

Adresa mun. Chișinău, bd. Decebal,
nr. 80, ap. 76

DOMENII DE CERCETARE

Drept penal

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

2016 - prezent	studii de doctorat, studentă-doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova, Tema tezei de doctorat: „Actul terorist în contextul dreptului penal”
2001 - 2002	studii de masterat, magistru în drept, Universitatea de Criminologie
1996 - 2000	studii de licență, licențiat în drept:
1996 - 1997	Universitatea de Stat din Moldova;
1997 - 2000	Universitatea de Stat „Alec Russo” din mun. Bălți

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

01.03.2007 - prezent	Instituția publică „Direcția generală pentru administrarea clădirilor Guvernului Republicii Moldova”, fondator - Cancelaria de Stat: Șef al Direcției Juridice, Resurse Umane și Secretariat (01.02.2019 - prezent) Șef al Secției Juridice (01.01.2008 - 31.01.2019) Șef al Biroului juridic (28.06.2007 - 31.12.2007) Consultant jurist (01.03.2007 - 27.06.2007)
----------------------	--

15.07.2004 - 27.02.2007	activitate în sector privat, jurist
23.12.2003 - 30.06.2004	Întreprinderea de Stat „Promin” în proces de lichidare, fondator Departamentul Privatizării, jurist
10.01.2003 - 22.12.2003	Întreprinderea de Stat „Promin”, fondator Departamentul Privatizării, Șef al Secției Juridice și Serviciu Personal
14.05.2001-10.01.2003	Complexul Hotelier „Codru”, fondator Cancelaria de Stat, inspector cadre

PUBLICAȚII

I. Articole în reviste științifice din Republica Moldova

1. *Obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)* // Revista Națională de Drept, 2017, nr. 8, p. 45-55;
2. *Actul terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive (lit. c) alin. (2) art. 278 CP RM)* // Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 8(108), p. 106-115;
3. *Latura obiectivă a actului terorist prevăzut la alin.(1) art. 278 CP RM* // Revista Națională de Drept, 2017, nr.10, p. 3-12 (coautor - Vladislav Manea, conf. univ., dr. în drept);
4. *Scopul și motivul infracțiunilor prevăzute la art. 278 CP RM (actul terorist)* // Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2018, nr. 3(113), p.173-188;
5. *Amenințarea cu săvârșirea actului terorist - formă de exprimare a infracțiunii prevăzute de alin. (1) art. 278 al Codului penal* // Revista Institutului Național al Justiției, Publicație științifico-practică, informativă și de drept, 2018, nr. 4 (47), p. 39-46

II. Rapoarte publicate în materialele conferințelor, inclusiv internaționale

1. *Inechități legislative la incriminarea unor comportamente infracționale: cazul art. 278 CP RM (actul terorist)* // CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ „INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE” (USM, Chișinău, 09-10 noiembrie 2017), Rezumate ale comunicărilor, „Științe juridice”, CEP USM, Chișinău, 2017, p. 310-314;
2. *Subiectul activ al actelor teroriste potrivit legii penale a Republicii Moldova* // CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ A DOCTORANZILOR ÎN DREPT, Ediția a 10-a (Universitatea de Vest din Timișoara, Timișoara, 08 iunie 2018), „STUDII ȘI CERCETĂRI JURIDICE EUROPENE”, Universul Juridic, București, 2018, p. 539-549;
3. *Evoluția normativă a titulaturii art. 278 CP RM (actul terorist)* // CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ „INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE” (USM, Chișinău, 08-09 noiembrie 2018), Rezumate ale comunicărilor, „Științe juridice”, CEP USM, Chișinău, 2018, p. 239-242;

4. *Studiu de drept comparat în materia tehnicilor legislative de inserare în textul normei a elementului material al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist* // CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ „DEZVOLTAREA ECONOMICO-SOCIALĂ DURABILĂ A EUROREGIUNILOR ȘI A ZONELOR TRANSFRONTALIERE”, Ediția a XIV-a (Academia Română, Filiala Iași, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”, Iași, 09 noiembrie 2018), „Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere”, volumul XXXII, Editura „PERFORMANTICA” Institutul Național de Inventică, Iași, 2018, p. 185-196.
5. *Analiza circumstanței speciale de individualizare a pedepsei penale, precum și a clauzei de impunitate consemnate la art. 278 din Codul penal al Republicii Moldova (actul terorist)* // CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ „DEZVOLTAREA ECONOMICO-SOCIALĂ DURABILĂ A EUROREGIUNILOR ȘI A ZONELOR TRANSFRONTALIERE”, Ediția a XIV-a (Academia Română, Filiala Iași, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”, Iași, 09 noiembrie 2018), „Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere”, volumul XXXII, Editura „PERFORMANTICA” Institutul Național de Inventică, Iași, 2018, p. 271-278;
6. *Actul terorist: analiza elementelor circumstanțiale agravante* // CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ „REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC NAȚIONAL”, (Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Chișinău, 01-02 octombrie 2019), „Culegerea comunicărilor Conferința științifică națională cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” 01-02 octombrie 2019”, volumul II, CEP USM, Chișinău, 2020, p. 274-287 (coautor - Vladislav Manea, conf. univ., dr. în drept);
7. *Vinovăția în contextul actelor teroriste potrivit legislației penale a Republicii Moldova* // CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ „CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE ACTUALE ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ” (Pereiaslav, Ucraina, 26-27 august 2020). În: Актуальные научные исследования в современном мире // Журнал. Переяслав, 2020, Вып. 8(64), ч. 5, стр. 5-11.

LIMBA MATERNĂ

română

LIMBI STRĂINE CUNOSCUTE

rusă, italiană (C1), franceză (B2), engleză (A1)